

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Dana Smrčková

**Školní média – tisk, rozhlas, televize, internet:
na příkladu Olomouckého a Ústeckého kraje**

Rigorózní práce

Praha 2011

Autor práce: **Mgr. Dana Smrčková**

Školitel: **prof. PhDr. Jan Jirák, Ph. D.**

Datum obhajoby: **2011**

Hodnocení:

Předmluva

Předkládaná rigorózní práce má podobu obhájené magisterské diplomové práce, za kterou byla rigorozantce udělena pochvala děkana fakulty za vynikající diplomovou práci. Tato skutečnost je v souladu s ustanovením čl. 7 odst. 1. Rigorózního řádu Univerzity Karlovy v Praze ze dne 28. dubna 2006.

Z původní verze magisterské diplomové práce byly odstraněny pouze ojedinělé nedostatky týkající se především překlepů a formátování textu.

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Dana Smrčková

**Školní média – tisk, rozhlas, televize, internet:
na příkladu Olomouckého a Ústeckého kraje**

Diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: **Bc. Dana Smrčková**

Vedoucí práce: **Mgr. Radim Wolák**

Oponent práce: **Mgr. Štefan Švec**

Datum obhajoby: **01. 02. 2010**

Hodnocení: **v ý b o r n ě**

Bibliografický záznam

SMRČKOVÁ, Dana. *Školní média – tisk, rozhlas, televize, internet: na příkladu Olomouckého a Ústeckého kraje*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií, 2010. 197 [82] s. Vedoucí práce: Radim Wolák.

Anotace

Diplomová práce „Školní média – tisk, rozhlas, televize, internet: na příkladu Olomouckého a Ústeckého kraje“ pojednává o školních mediálních aktivitách žáků a studentů škol primárního a sekundárního vzdělávání, a to se zaměřením na české prostředí. Problematika je zasazena do širšího kontextu mediální gramotnosti, potažmo mediální výchovy, přičemž výklad akcentuje její produkční směr. Stěžejní kapitoly historicko-teoretické části představují nástin vývoje školních médií od jejich počátků do současnosti. Praktická část mapuje povahu školních mediálních krajin Olomouckého a Ústeckého kraje. Výzkumné šetření se zaměřuje především na výskyt školních mediálních aktivit, formy jejich výstupů a charakteristiky jednotlivých typů školních médií, věnuje se zejména současným trendům ve vydávání školních a třídních časopisů, jejich tematickému a žánrovému profilu a sumarizuje důvody, které brání realizaci školních mediálních aktivit. Na základě shromážděných poznatků a dat vyvozuje typologii školních médií, kritéria jejich možné kategorizace a začleňuje je do mediálního systému. Diplomová práce je tak příspěvkem ke studiu školních médií a představuje bázi, z níž lze vycházet při dalším zpracování tematiky.

Annotation

Diploma thesis „School media – press, radio, television, internet: on example of regions of Olomouc and Ústí nad Labem“ deals with school media production of pupils and students of primary and secondary education focusing on the Czech environment. The whole issue is framed within media literacy, media education. Moreover, the interpretation accents with its direction of production. The most important chapters of historical-theoretical part introduce the outline of the school media development from the beginning till nowadays. Practical part characterizes school media in the regions of Olomouc and Ústí nad Labem. The research survey is mainly focused on the occurrence of school media production, forms of their outputs and characteristics of individual

types of school media. What is more, the survey is also interested in current trends in publishing of school and class magazines and their theme and genre profile. Survey summarizes reasons, which impedes realization of school media production. Finally, on account of compile findings and data, it deduces a school media typology, criteria of their possible categorisation and includes them into the media system. As a result, the diploma thesis is a contribution to a study of school media and presents the platform from which it is possible to stem from during another theme processing.

Klíčová slova

školní mediální aktivity, školní média, školní časopis, školní rozhlasové vysílání, školní televizní vysílání, školní internetová média, mediální gramotnost, mediální výchova, Olomoucký kraj, Ústecký kraj

Keywords

school media production, school media, school magazine, school radio, school television, school internet media, media literacy, media education, region of Olomouc, region of Ústí nad Labem

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila pouze uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím se zpřístupněním práce veřejnosti pro účely studia a výzkumu.
3. Vlastní text práce (s. 12–149) včetně poznámek pod čarou má 337 099 znaků s mezerami, tj. 187 normostran.

V Praze dne 31. prosince 2009

.....
Dana Smrčková

Poděkování

Velmi si cením přístupu a pomoci prof. PhDr. Jana Jiráka, Ph. D., jehož konstruktivní připomínky pro mě představovaly neocenitelné vodítko při psaní této práce. Mé poděkování patří také doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc., která mne k této problematice přivedla a konzultovala pokaždé, kdy bylo třeba.

Odrazovým můstkem k řešerši zdrojů pro mě byla pomoc Mgr. Dagmary Kulhánkové, které děkuji za velkou vstřícnost, zájem a cenné rady. Oporu v metodické oblasti mi ochotně a často poskytovala PhDr. Eliška Jungová, CSc. Dík si zcela jistě zaslouží rovněž Mgr. Jiří Remr za konzultace ohledně zpracování dat, Mgr. Jitka Kryšpínová za administrativní zázemí při realizaci studentského vědeckého projektu, a Mgr. Radim Wolák za vedení práce.

Při práci na předkládané diplomové práci jsem uplatnila znalosti a dovednosti z řady kurzů vedených pedagogy a pedagožkami z IKSŽ, neobešla bych se rovněž bez ochoty ředitelů, pedagogů, žáků a studentů škol v Olomouckém a Ústeckém kraji.

V neposlední řadě vděčím za neocenitelnou podporu svým blízkým, kteří si mě v poslední době příliš neužili – rodině, přátelům a kamarádům. Děkuji zvláště svým rodičům za pochopení, vytvoření výborných studijních podmínek, za materiální i duševní podporu. Děkuji Martinovi, který mi byl permanentní oporou, za trpělivost a toleranci, bez níž bych práci nedokončila. A Pavle za pomoc s překladem.

Děkuji všem, kteří ke vzniku této práce, byť nevědomky, jakýmkoli způsobem přispěli. Tato práce by bez všech výše zmíněných nikdy nevznikla, alespoň ne ve stávající podobě.

Obsah

Bibliografický záznam	3
Anotace	3
Annotation	3
Klíčová slova	4
Keywords	4
Prohlášení	5
Poděkování	6
Obsah	7
Teze	
Motto	11
ÚVOD	12
TEORETICKO-HISTORICKÝ KONTEXT	
1. MEDIÁLNÍ GRAMOTNOST: VÝBAVA PRO ŽIVOT S MÉDII	16
2. MEDIÁLNÍ VÝCHOVA: KLÍČ K MEDIÁLNÍ GRAMOTNOSTI	20
2.1 POJETÍ MEDIÁLNÍ VÝCHOVY A JEJÍ ZAČLENĚNÍ DO VŠEOBECNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ	20
2.1.1 <i>Tradiční pojetí mediální výchovy</i>	22
2.1.1.1 Kriticko-hermeneutický koncept	22
2.1.1.2 Koncept learning by doing	23
Koncept média hrou v alternativní pedagogice	24
Tvorba školních médií: odpověď na otázky jak a proč	25
2.1.2 <i>Teleologické pojetí mediální výchovy</i>	27
2.2 MEDIÁLNÍ VÝCHOVA V ČESKÉM PROSTŘEDÍ: OD KOMENSKÉHO K RVP	28
2.2.1 <i>Mediální výchova jako průřezové téma</i>	36
2.2.2 <i>Learning by doing po česku – funguje v praxi?</i>	38
3. ŠKOLNÍ MÉDIA JAKO PŘEDMĚT NAŠEHO ZÁJMU	40
3.1 VYMEZENÍ ŠKOLNÍCH MÉDIÍ A OTÁZKA TERMINOLOGIE	40
3.2 POSTAVENÍ ŠKOLNÍCH MÉDIÍ VE VZDĚLÁVACÍM PROCESU	43
4. DĚJINY A SOUČASNOST ŠKOLNÍCH MÉDIÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH	44
4.1 ŠKOLNÍ MÉDIA OD POČÁTKŮ DO ROKU 1989	45
4.1.1 <i>Školní média v období 1845–1918</i>	46
4.1.1.1 O školním časopisu Snahy z roku 1895	53
4.1.2 <i>Školní média v období 1918–1945</i>	53
4.1.3 <i>Školní média v období 1945–1969</i>	57
4.1.4 <i>Školní média v období 1969–1989</i>	60

4.2 ŠKOLNÍ MÉDIA V DEMOKRATICKÉM OVZDUŠÍ LET 1989–2009	63
4.2.1 O školních a třídních časopisech.....	64
4.2.2 O školním rozhlasovém a televizním vysílání.....	70
4.2.3 K otázce technického vybavení a financování školních médií.....	72
4.2.4 Podpora vydávání a provozování školních médií.....	75
4.2.4.1 Setkávání tvůrců školních médií.....	75
4.2.4.2 Školící akce a příručky pro tvůrce školních médií.....	76
4.2.4.3 Soutěže zaměřené na školní mediální aktivity.....	77
4.2.4.4 Výstavy školních médií.....	78
4.2.5 Školní média a česká mediální krajina.....	79
PRAKTICKÁ ČÁST	
5. VYMEZENÍ VÝZKUMNÉ STUDIE.....	81
5.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A CÍLE	81
5.2 REGIONÁLNÍ PŮSOBNOST	81
5.3 VZDĚLÁVACÍ ZAŘÍZENÍ	82
5.4 ČASOVÉ OBDOBÍ.....	83
6. METODOLOGIE A VÝZKUMNÉ TECHNIKY.....	84
6.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	84
6.2 VÝZKUMNÝ ROZHOVOR	84
6.3 KVANTITATIVNÍ OBSAHOVÁ ANALÝZA.....	85
7. VÝZKUMNÁ SONDA: ŠKOLNÍ MÉDIA OLOMOUCKÉHO KRAJE.....	86
7.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	86
7.1.1 Dotazník.....	86
7.1.2 Vzorek.....	86
7.1.3 Sběr dat.....	87
7.1.4 Analýza dat.....	88
7.1.4.1 Struktura vzorku.....	88
Dle typu školy a regionální příslušnosti.....	88
Dle realizace školní mediální aktivity.....	89
7.1.4.2 Realizované formy školních mediálních aktivit	90
7.1.4.3 Důvody bránící v realizaci školní mediální aktivity.....	92

7.2 VÝZKUMNÉ ROZHOVORY	93
7.2.1 Výzkumné otázky.....	93
7.2.2 Vzorek.....	94
7.2.3 Sběr dat.....	94
7.2.4 Analýza dat	95
7.2.4.1 Formální náležitosti školních a třídních časopisů.....	95
7.2.4.2 Redakční rady školních a třídních časopisů.....	97
7.2.4.3 Proces tvorby školních a třídních časopisů.....	99
7.2.4.4 Školní a třídní časopisy jako produkt.....	102
7.2.4.5 Mediální aktivity ve školách.....	105
7.3 OBSAHOVÁ ANALÝZA.....	108
7.3.1 Vzorek.....	108
7.3.2 Kódovací jednotka a definované proměnné	108
7.3.3 Konstrukce kódovacího schématu	108
7.3.4 Analýza dat	109
7.3.4.1 Tematický profil školních a třídních časopisů.....	110
7.3.4.2 Žánrový profil školních a třídních časopisů.....	113
8. VÝZKUMNÁ SONDA: ŠKOLNÍ MÉDIA ÚSTECKÉHO KRAJE.....	115
8.1 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ A.....	115
8.1.1 Dotazník.....	115
8.1.2 Vzorek.....	116
8.1.3 Sběr dat.....	116
8.1.4 Analýza dat	117
8.1.4.1 Struktura vzorku.....	117
Dle typu školy a regionální příslušnosti.....	117
Dle začlenění mediální výchovy do výuky.....	118
Dle realizace školní mediální aktivity.....	120
8.1.4.2 Realizované formy školních mediálních aktivit	121
8.1.4.3 Vztah školní mediální aktivity k mediální výchově	122
8.1.4.4 Důvody bránící v realizaci školní mediální aktivity	123

8.2 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ B	124
8.2.1 Dotazník.....	124
8.2.2 Vzorek.....	125
8.2.3 Sběr dat.....	125
8.2.4 Analýza dat	126
8.2.4.1 Struktura vzorku.....	126
8.2.4.2 O školních a třídních časopisech.....	126
8.2.4.3 O školním rozhlasovém vysílání.....	129
8.2.4.4 O školním audiovizuálním vysílání	130
8.2.4.5 O přispívání žáků a studentů na školní web.....	130
8.2.4.6 O spolupráci žáků a studentů s médii	131
8.3 OBSAHOVÁ ANALÝZA.....	132
8.3.1 Vzorek.....	132
8.3.2 Kódovací jednotka a definované proměnné	133
8.3.3 Konstrukce kódovacího schématu	133
8.3.4 Analýza dat	134
8.3.4.1 Tematický profil školních a třídních časopisů.....	135
8.3.4.2 Žánrový profil školních a třídních časopisů.....	138
9. VÝSLEDNÁ ZJIŠTĚNÍ	140
10. DISKUSE	142
ZÁVĚR	146
RESUMÉ	150
SUMMARY	151
SEZNAM GRAFŮ, TABULEK A SCHÉMAT	153
SEZNAM ZKRATEK	155
POUŽITÁ LITERATURA.....	157
PRAMENY.....	157
OSTATNÍ ZDROJE.....	160
SEZNAM PŘÍLOH.....	196
PŘÍLOHY	

„S novinářského hlediska neměly by býti podceňovány školní časopisy i publikace psané mládeží. Kdo jednou z mládeží poznal radost z »dělání novin«, ten nemůže již bez novin žít a nebude nekritický k jejich obsahu.“

Karel Velemínský v Duchu novin v roce 1930.

Úvod

Problematika školních médií nezaujímá prioritní postavení v rámci výzkumných záměrů našeho oboru,¹ pokusíme se proto obhájit význam jejich studia. Vymezené téma lze nahlížet nejen optikou pedagogiky, ale rovněž optikou mediálních studií. Mediální studia totiž udávají rámec a obsah mediální výchově, která poznatky, teorie a výsledky výzkumů této disciplíny aplikuje na průpravu mladé generace k racionálnímu využití potenciálu médií. Pedagogika potom mediální výchovu realizuje v praxi. Jeden z metodických směrů mediální výchovy přitom akcentuje produkční postupy – tvorbu školních médií, která činí ze školy svébytný typ veřejné sféry.

Vlastní mediální tvorba žáků a studentů spjatá se školním prostředím má však delší tradici. Do školních časopisů přispívaly také významné osobnosti české i světové žurnalistiky jako např. Milena Jesenská (Plachá, 2005: 6) nebo Bob Woodward.² (Žídková, 2004: 38) Praxe v zahraničí navíc ukazuje, že se školní časopis může transformovat v plnohodnotné periodikum.³

Jsme proto přesvědčeni, že školní média nepředstavují pouze nástroj mediální výchovy k utváření a rozvíjení mediální gramotnosti, a ke kultivaci komunikačních dovedností žáků a studentů v širším slova smyslu, ale současně tvoří svébytnou součást mediální krajiny, kde se dostávají do interakce s profesionálními médii. Ta pro ně mohou být zdrojem i předlohou.⁴

Školní média tak chápeme jako svébytný fenomén, který je součástí kultury dané doby, života žáků a studentů i mediálního systému, a tedy jako studnici vybraných

¹ Mediální studia jsou poměrně mladou vědeckou disciplínou, pro kterou se nabízejí především následující problémové okruhy: vliv komodifikace mediálních obsahů, racionalizace a technologizace jejich výroby na sociálně-politické a ekonomické funkce médií, vliv nerovného přístupu k informačním komunikačním technologiím (ICT) na míru sociální a politické participace občanů, vliv nástupu nových ICT na chování mediálních publik a studium médií a jejich role v rámci národního státu. (Volek-Jiráková-Köpplová, 2006: 8–20)

² Ve školních médiích působili ve svých studentských letech také např. filmový producent a animátor Walt Disney (Brož, 2004: 77), reportérka Martha Gellhorn („Dělej dřív...“, 2001), publicisté Rudolf Křesťan (Křesťan, 2004: 50) a Ondřej Vaculík (Ranní úvahy..., 2006), bývalý ředitel Slovenské televize Richard Rybníček (Potůček, 2006: 48), americká novinářka z deníku Los Angeles Times, která působila v pražském deníku The Prague Post, Jennifer Hamm (Čulík, 2002), moderátor Aleš Cibulka (Rovenská, 2004: 18) a řada dalších.

³ „Německý měsíčník Media & Marketing vydavatelskou komunitu nedávno upozornil, aby nepodceňovala »segment« školních časopisů. Tedy periodik, která vycházejí v zanedbatelných nákladech na jednotlivých školách, kde žáky, studenty a eventuálně učitelský sbor informují o menu školní jídelny, mimořádných kurzech a vůbec dění v konkrétním ústavu. Německý M&M připomíná osud školního časopisu Häfft, který vycházel v nákladu 400 kusů a v současné době se ho prodává 800 tisíc výtisků.“ (Hořčica, 2001: 11)

⁴ V rozvojových zemích někdy bývá určitá forma školního časopisu jediným místním periodikem. (Táborská, 2006: 13)

informací o době samotné, o tehdejších žácích a studentech, o charakteru školního prostředí a povaze soudobých médií.

Stejně jako ostatní mediální obsahy jsou i obsahy školních médií významným zdrojem dat, která lze podrobit analýze. Této informační báze však lze využít za předpokladu, že bude alespoň částečně zmapována ve smyslu primárního povědomí o širší spektra existujících školních médií, jejich povaze a představy o kontextu jejich vydávání a provozování, případně žánrovém a tematickém profilu.

Z tohoto přesvědčení vzešla myšlenka zaměřit se na diskutovanou problematiku v rámci studentského vědeckého projektu (Smrčková, 2008), od něhož byl jen krůček k jeho rozpracování do formy diplomové práce, která v této souvislosti vznikala průběžně od dubna 2008 do prosince 2009. Tematicky navazujeme na diplomové práce, v nichž se Mates (1958),⁵ Boháčová (1979),⁶ Schödelbauer (1983),⁷ Koubová (1999),⁸ Brestičová (2009)⁹ a Kulíšková (2009)¹⁰ alespoň zčásti zaměřili na školní časopisy.

Rozsah a forma dosavadního zpracování problematiky je přitom na jedné straně výzvou ke studiu školních médií a zároveň – na straně druhé – omezením tohoto studia. Na zkoumanou oblast se totiž doposud nezaměřila žádná publikace české provenience, která by ji zpracovala systematicky a komplexně. K dispozici jsou pouze jednotlivé příspěvky či studie a zmínky roztroušené v množství různorodých zdrojů. Vedle závěrečných kvalifikačních prací je možné částečně čerpat z článků odborných periodik, zpracovaných bibliografií, populárních brožur, sborníků, zpravodajských a publicistických textů v periodickém tisku, časopisech, rozhlasu, televizi a internetových médiích.

Tematika školních médií je rozpracována v kontextu lingvistiky, pedagogiky a mediální výchovy. V centru pozornosti autorů stojí především školní časopisy. To lze vysvětlit povahou a formou této mediální aktivity, která je snadno uchopitelná a

⁵ Nástin vývoje školních časopisů v druhé polovině 19. století.

⁶ Zmapování školních časopisů na pražských středních školách. Prostřednictvím dotazníkového šetření autorka zjišťovala význam, funkci školních časopisů, jejich vliv na vztahy ve školním prostředí a význam pro budoucí novináře; respondenty přitom byli členové redakčních kolektivů na jednotlivých školách, čtenáři školních časopisů a novinářů, kteří v době studií působili v redakci školního časopisu. V obsahové analýze 21 školních časopisů se zabývala obecnými údaji, obsahem a grafickou úpravou. Více viz s. 61–62.

⁷ Nástin vývoje a zaměření školních časopisů v meziválečném období.

⁸ Diplomová práce se zaměřuje na výklad o školních časopisech a titulcích v periodickém tisku, zabývá se publicistickým stylem a jeho školským pojetím, na zkoumaný jev (vytváření publicistického stylu, časopisů, školních časopisů a titulků) pohlíží také z historického hlediska, analyzuje titulky školních časopisů z lingvistické perspektivy.

⁹ Pokus o analýzu školních časopisů a popis jeho pozice v životě školy. Více viz poznámka č. 239.

¹⁰ Ověřování školních novin jakožto nástroje mediální výchovy. Více viz kapitola 2.2.2.

přístupná ke zpracování.¹¹ Vysílací školní média jsou v textech reflektována okrajově. Ze zmapovaných zdrojů je přitom patrná neustálenost užívané terminologie.¹²

Dochované prameny jsou uloženy v literárním archivu Památníku národního písemnictví,¹³ Archivu písemností Pedagogického muzea Jana Amose Komenského v Praze,¹⁴ některé exempláře školních a třídních časopisů jsou ve fondech Národní knihovny v Praze a Moravské zemské knihovny v Brně, vlastní sbírky mívají i školy.

Studiu školních médií a mediálních aktivit vůbec prozatím nebyla v rámci mediálních studií věnovaná patřičná pozornost. Předkládaná práce tak může představovat jeden z původních příspěvků ke studiu školních médií. Na základě shromážděných poznatků a dat se pokusíme o vymezení základních pojmů, o vyvození typologie školních médií a jejich začlenění do mediálního systému.

Klademe si za cíl poskytnout ve formě případové studie příklad, ze kterého by bylo možné při dalším studiu vyvodit zobecňující závěry. Výzkumným záměrem je přitom realizace výzkumné sondy do české školní mediální krajiny a nenormativní charakteristika její vybrané části. Nemáme ambici provést reprezentativní výzkum, ale prostřednictvím ilustrativního materiálu spíše naznačit současné trendy.

Ačkoliv jsme vzhledem k průběhu studia a zpracování získaných podkladů přistoupili k regulaci původních plánů, provedené zásahy do původní koncepce schválených tezí v důsledku považujeme za přínosné.

Předpokládaný název diplomové práce jsme rozšířili o televizní médium v souvislosti s jeho významným postavením ve škále realizovaných médií, a o příklad Ústeckého kraje. Ačkoliv původní charakteristika tématu odkazovala ke školním médiím především v kontextu začleňování mediální výchovy do výuky, chápeme školní média jako fenomén bez ohledu na jeho souvislost s mediální výchovou. Ostatně zkušenost s materiály a daty potvrdila, že vyčlenění produkčních aktivit rozvíjejících

¹¹ Jak dokládají zjištění studentského vědeckého projektu (Smrčková, 2008b), jde rovněž o nejméně frekventovanější formu realizovaných školních médií. V úvahu je rovněž nutné vzít dataci zdrojů s ohledem na soudobý stav vývoje informačně komunikačních prostředků a technického zázemí ve školách.

¹² Pokus o návrh jednoznačného terminologického systému, založený na studiu literatury a dalších zdrojů a realizaci výzkumné sondy, byl jedním z výsledků studentského vědeckého projektu. (Smrčková, 2008b)

¹³ Jde především o fond Časopisy psané, který obsahuje soubory a jednotlivá čísla rukopisných časopisů z let 1845–1948. Součástí sbírky o rozsahu 5 kartónů jsou např. časopisy Libuša, Flora a Varyto. V době zpracování předkládané diplomové práce nebyl tento fond přístupný ke studiu. Z depozitáře ve Starých Hradech, kde je fond uložený, byl do konce roku 2009 pozastaven dovoz výpůjček z provozně technických důvodů. (Prokešová, 2009)

¹⁴ Ze zpracovaných archiválií byla na podzim 2009 dostupná sbírka školního časopisu Šotek (viz s. 57). Dle odpovědné pracovnice archivu však bylo nedávno v souvislosti se stěhováním depozitáře objeveno několik kartónů školních časopisů z různých škol přibližně z 50. let 20. století. Ty však nejsou prozatím zpracovány. (Bartošová, 2009)

mediální gramotnost by nejen mapovanou oblast výrazně zúžilo, ale mnohdy by bylo více než problematické. S tezemi se rozcházíme především v předpokládané struktuře, a to zejména v řazení jednotlivých kapitol, a v rezignaci na exkurz do zahraniční školní mediální krajiny, kterou vyžadoval především přiměřený rozsah diplomové práce, svoji roli sehrála rovněž horší dostupnost zdrojů.¹⁵ Většina použitých zdrojů odpovídá výčtu základní literatury v tezích, ten byl bohatě rozšířen, některé tituly a texty však byly nahrazeny jinými.

¹⁵ Nikoliv jejich nedostupnost. Řada textů z angloamerického prostředí je dostupná v databázích odborných časopisů (viz přílohy č. 33 a 34), nabízí se také možnost kontaktovat oborově spřízněné zahraniční katedry a redakce odborných periodik, případně projít elektronické databáze zahraničních kvalifikačních prací.

1. Mediální gramotnost: výbava pro život s médii

„Žijeme ve světě, kde jsou média všudypřítomná.“

Grünwald declaration, Unesco, 1982

Převážná většina toho, co se o světě dozvídáme, nesouvisí s bezprostřední zkušeností, nýbrž pochází z médií. Média jakožto rozhodující nositelé symbolické moci¹⁶ se tak v informační společnosti¹⁷ významně podílejí na konstruování sociálně akceptované reality a způsobu její interpretace.

Kritická diskuse o roli médií v rámci utváření soukromého a veřejného prostoru nezbytně předurčuje úvahy o jejich působení na jedince a společnost.¹⁸ Zatímco média sama jako instituce mají svou vlastní mediální logiku,¹⁹ vystavují se jejich příjemci riziku, že pokud nebudou s to tuto logiku rozkrýt, dostanou se vůči médiím do „vazalského, podřízeného, nesamostatného postavení.“ (Jiráková-Köpplová, 2003: 12)

Specifický vztah pak vzniká mezi médii a dětmi,²⁰ a proto bývá mediální chování dětí a mladých lidí motivem řady výzkumů a odborných studií.²¹ Zjištění, že děti více času ve srovnání s jinými činnostmi (hra, povídání s rodiči, poznávání přírody) věnují médiím,²² vyvolává obavy²³ na úrovni laické i odborné veřejnosti.²⁴ „Nebezpečí

¹⁶ Dle typologie moci (moc ekonomická, politická, donucovací, symbolická), kterou uvádí Thompson, 2004: 17n.

¹⁷ Teorie informační společnosti předpokládá, že „západní civilizace ukončila industriální etapu svého vývoje, v níž byla hlavním problémem produkce zboží a služeb, a vstoupila do stadia informačního, v němž se nejdůležitější ekonomickou komoditou stávají informace.“ Od této teorie se odvíjí klíčová kompetence vzdělaného člověka, a to především „schopnost nakládat s informacemi – vyhledávat je, hodnotit, spojovat a aplikovat.“ (Šedřová, 2004: 24)

¹⁸ Obavy spjaté s médii v širším slova smyslu naznačuje již úryvek z Platónova dialogu Faidros. „Duše těch, kdo se učí, povede písmo spíše k zapomínání, protože budou zanedbávat paměť. (...) Místo aby moudří byli, budou mít jen dojem, že jsou moudří.“ (cit. dle McLuhan, 2000: 129) Mechanismus působení médií ve společnosti popsal v Labyrintu světa a ráji srdce Jan Amos Komenský. Novináři byli v jeho pojetí pištcí, kteří lákají ostatní na různé melodie. (Komenský, 1984: 96–98)

¹⁹ O konceptu mediální logiky viz např. Altheide, 2004: 293–296.

²⁰ Významným faktorem přitom je, že kognitivní výbava dětí a dospívajících, pro něž jsou média vedle rodiny a školy hlavní socializační institucí, není natolik zralá jako u dospělého člověka.

²¹ Ve Spojených státech proběhl rozsáhlý výzkum zaměřený na mediální chování dětí ve věku 8–18 let viz Rideout-Roberts-Foehr, 2005. V českém prostředí provedla v menším měřítku tematicky podobný výzkum například agentura Mediaresearch (2008). Další výzkumy týkající se dětí, mládeže a médií jsou dostupné na: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/registr.php>> Řada prací je zaměřena především na spojitost mezi sledováním televize a násilnickým chováním u dětí, viz např. Suchý, 2007. Tatáž problematika byla motivem kampaně proti násilí v médiích Čistá média dětem, kterou v České republice v 90. letech zaštiťovala nadace Tolerance. (<http://www.ecn.cz>)

²² Týká se to především televize. Buckingham (2003: 5) s odkazem na Livingstone-Bovill a Rideout et al. připomíná, že v nejvíce industrializovaných zemích děti tráví více času sledováním televize než ve škole nebo u jakékoliv jiné aktivity kromě spánku. Podle Singer-Singer (2001: xiv) tráví mladí ve věku 2–18 let průměrně téměř 3 hodiny denně sledováním televize; téměř další hodinu poslechem hudby; necelou

mediálního věku spočívá v tom, že lidé, kteří dosud něco společně dělali, povídali si, hráli atd., jsou teď pouhými spoludiváky.“ (Říčan, 1998: 5)

Zvláštní pozornost věnují teoretici vlivu médií na povahu samotného fenoménu dětství. Důsledky mediálně satureovaného dětství se podle nich ubírají dvěma směry. Média proměnila dětství natolik, že a) prakticky způsobila jeho zánik,²⁵ b) umožnila vznik generace, která je otevřenější, demokratičtější a uvědomělejší než generace jejich rodičů. (Buckingham, 2003: 18n.) Předpokladem idey, podle které jsou média zdrojem osvobození dětí, je řízené utváření svébytné kompetence – osvojované schopnosti žít s médii.

Kritický odstup a maximální využití potenciálu médií není záležitostí intuice a spontaneity. „(...) jestliže lidé byli v dřívějších dobách manipulovatelní, protože neměli žádné informace či k nim měli pouze omezený přístup, mohl by nadbytek informací bez schopnosti příjemců je analyzovat paradoxně vést k podobnému efektu.“ (Bakičová, 2005: 12) Kýžená orientace jedince v medializovaném²⁶ světě, jejíž součástí je správné vyhodnocení mediálního sdělení z hlediska záměru jejich vzniku a vztahu k realitě, není možná bez aktivního osvojení a dalšího rozvíjení souboru znalostí a dovedností. Podstatné je pochopení několika zásadních principů: všechna mediální sdělení jsou konstruovaná, mediální texty jsou konstruovány prostřednictvím kreativního jazyka a jeho vlastních pravidel, různí lidé interpretují totožné mediální sdělení různě, média mají zabudované hodnoty a názorová hlediska, většina mediálních sdělení je uspořádána s cílem dosáhnout zisku nebo moci. (Five Core Concepts, 2006)

hodinu u počítače; 39 minut poslechem rádia a 44 minut četbou. Podobné výzkumy v českém prostředí rovněž potvrzují dominantní postavení televize v rámci mediální konzumace dětí, „i když obliba internetu zejména u dětí s PC v dětském pokoji je již s televizí zcela srovnatelná. Televize je stále médium, o kterém děti nejčastěji hovoří se svými kamarády a také si ji nejčastěji vyberou, pokud chtějí napětí nebo zahnat nudu či dobře se pobavit.“ (Mediaresearch, 2008) České děti sledují televizi průměrně 106 minut, video a DVD 80 minut, poslechu hudby věnují 54 minut, četbě knih 45 minut, poslechu rádia 41 minut, internetu 31 minut a četbě či prohlížení časopisů 26 minut denně. (Mediaresearch, 2008) Není nezbytně nutné považovat podobná zjištění za alarmující a uchylovat se k moralizujícím prohlášením. „Cesta z mediální totality nevede přes bezvýhradné odmítnutí televize jako »lampy hlupáků«, ale přes poznání působení médií a jejich efektivní využívání.“ (Kukal, 1997: 6) „Znám lidi, kteří pocítili, že jsou otroky televize do té míry, že se proti ní vzbouřili: prodali ji nebo odnesli do sklepa a žijí bez ní. Je to zajímavý pokus, při kterém si člověk uvědomí, bez čeho všeho může klidně existovat. Myslím ale, že tudy cesta nevede. Je třeba učit se – a učit děti – s obrazovkou žít, využívat možností, které nám mediální věk nabízí, a vyhýbat se nebezpečím, která s sebou nese.“ (Říčan, 1998: 5)

²³ Výčet hlavních obav z předpokládaných účinků médií na děti viz Burton-Jirák, 2001: 367n.

²⁴ V této souvislosti se připomíná varování před dopadem divadla na řeckou mládež v Platonově Republice. (Mičienka-Jirák, 2007: 10) Negativním vlivem médií na děti se teoretici zabývají od poloviny 19. století, jejich pozornost se od působení šestákových románek nebo kreslených seriálů zaměřila po druhé světové válce zejména na televizi a později na nová média. (Jirák-Köpplová, 1998: 32)

²⁵ Viz Postman, 1983 (recenze této knihy viz Reifová, 1999: 40–41), také Buckingham, 2000.

²⁶ Medializace viz Schulz, 2004. K otázce terminologické rozkolísanosti pojmu označující prostoupení života jednotlivce a společnosti médií viz Jirák, 2005b.

Tato kompetence, která předpokládá osvojení základních poznatků o fungování médií, o jejich společenské roli a produktech, se nazývá mediální gramotnost. (Mičienka-Jirák, 2007: 9) Odkazuje přitom na čtyři komponenty – přístup k mediálním obsahům, schopnost je kriticky analyzovat, vyhodnotit a vytvořit sdělení napříč různými kontexty. (Livingstone, 2004)²⁷ Rámec mediální gramotnosti tvoří tzv. nové gramotnosti (především gramotnost informační a funkční).²⁸ V dnešní době totiž nestačí jen umět číst a psát, „jde o to naučit se číst slova i svět.“ (Lankshear-Knobel cit. dle Kavanová, 2008: 6)

Dynamika mediálních systémů implikuje tlak na zvyšování úrovně mediální gramotnosti, která dostává konkrétní podobu ve formě mediální výchovy. Ta „(...) aplikuje poznatky a teorie mediálních studií (a dalších oborů) a výzkumů médií na praktickou přípravu zejména mladých generací.“ (Jirák, 2006)²⁹ Požadavek mediálního vzdělávání se objevuje na lokální, i globální úrovni.³⁰

Klíčový význam mediální gramotnosti zdůrazňuje mezinárodní organizace Unesco.³¹ Pod jeho záštitou se v roce 1982 konalo Mezinárodní sympozium o mediálním vzdělávání, jehož dílčím výstupem je Grünwaldská deklarace. Dokument připisuje odpovědnost za přípravu mladých lidí pro život v symbolických systémech „mocných obrazů, slov a zvuků“ rodině a škole a vyzývá k iniciaci a podpoře všeobecných programů mediální výchovy na všech úrovních vzdělávání. „Ideálně by takové programy měly zahrnovat analýzu mediálních produktů, použití médií jako možnosti kreativního projevu a efektivní využití dostupných mediálních kanálů a participace na nich.“ (Grünwald declaration, 1982) Unesco navázalo na deklaraci po 25 letech tzv. Pařížskou agendou, která rozvíjí stávající usnesení do dvanácti doporučení pro oblast mediálního vzdělávání, včetně apelace na přijetí všeobecné definice mediální

²⁷ K jednotlivým komponentům viz tamtéž.

²⁸ Tématem se zabývá Rabušicová, 2002 nebo Lankshear-Knobel, 2006.

²⁹ Konceptuálním rámcem pro tuto aplikaci obvykle bývá model mediálního trojúhelníku, který rozpracoval Eddie Dick. Strany trojúhelníku představují mediální texty, publikum a produkci – tři pilíře vymezující vlastní obsah mediální výchovy. Podrobně viz Sheperd, 1992. Analogický koncept navrhuje Jirák, 2002. Vybraným konceptům, teoriím a školám z oblasti mediálních studií, z nichž čerpá mediální výchova, se věnuje Vařeka, 2006: 38–48.

³⁰ Za přelomový text někteří autoři považují Primary Media Education: A Curriculum Statement z roku 1991, který zveřejnil Britský filmový institut (BFI), v němž se postuluje nezbytnost mediálního vzdělávání: „(...) základním východiskem mediální výchovy je to, že sdělení není možné oddělit od média. Člověk nemůže pochopit sml přiběhu či informativního sdělení, tím mně ho ocenit či kritizovat, pokud neví něco o médiu, jehož prostřednictvím se k němu sdělení dostalo (...)“ (cit. dle Jirák, 2006) Viz též schéma vymezující mediální výchovu dle tohoto dokumentu v příloze č. 1. Mediální gramotnost a BFI viz Bazalgette, 2005.

³¹ Roli mezinárodních organizací (Unesco a World Association of Newspapers) v oblasti mediální výchovy nastiňuje s odkazem na Brečku (1999: 6–9) Hronová, 2008: 30–32. Přehled akcí spjatých s mediální výchovou a mediální gramotností, které podporuje Unesco viz UNESCO Action..., nedat.

výchovy. Její koncept stojí podle agendy na třech hlavních pilířích: „zpřístupnění všech druhů médií, která představují potenciální nástroj k porozumění společnosti a participaci na demokratickém životě; rozvoj dovedností pro kritickou analýzu sdělení, ať už ve zpravodajství či zábavě, za účelem posílení kapacit samostatných jedinců a aktivních uživatelů; podpora produkce, kreativity a interaktivity v různých oblastech mediální komunikace.“ (Paris Agenda, 2007)

Na oba dokumenty odkazuje řada ustanovení reflektující a diskutující otázku mediální gramotnosti v kontextu Evropské unie. Evropský parlament ve zprávě o mediální gramotnosti v digitálním prostředí z 24. listopadu 2008³² připisuje mediální gramotnosti, která je „v informační a komunikační společnosti naprosto nezbytnou dovedností“, zásadní význam „pro politickou kulturu a aktivní účast evropských občanů“. Zdůrazňuje proto, že by mediální vzdělávání, které je předpokladem dosažení vysoké úrovně mediální gramotnosti, mělo být součástí formálního vzdělávání, ke kterému by měly přístup všechny děti, a doporučuje, „aby mediální vzdělávání bylo co nejvíce zaměřeno na praxi,“ resp. aby vzdělávací zařízení „při praktické výuce mediální gramotnosti podporovaly vytváření mediálních produktů (v oblasti tištěných, audiovizuálních a nových sdělovacích prostředků) za aktivní účasti žáků a učitelů.“ (Prets, 2008: 4n.)

Podle doporučení Komise evropských společenství z 20. srpna 2009 je třeba zabývat se mediální gramotností „různými způsoby na různých úrovních. Za způsoby, jimiž bude mediální gramotnost začleněna do školních osnov na všech úrovních, jsou primárně zodpovědné členské státy.“ (Reding, 2009: 4)

³² Zpráva navazuje na sdělení s názvem Evropský přístup k mediální gramotnosti v digitálním prostředí, které přijala Komise 20. prosince 2007, a na závěry Rady Evropské unie z 22. května 2008 o evropském přístupu k mediální gramotnosti v digitálním prostředí.

2. Mediální výchova: klíč k mediální gramotnosti

Podoba mediální výchovy, její pojetí a forma realizace má v různých prostředích v závislosti na tradici, geografických a sociokulturních podmínkách svá specifika.³³ Jinými slovy – „Mediální výchova je heterogenním konceptem, který má napříč sociálním, kulturním a politickým prostředím různé cíle, jež vycházejí z odlišné definice postavení žáků a studentů coby příjemců mediálních sdělení, společenské role médií a jejich potenciálních účinků.“ (Numerato, 2004: 2)

2.1 Pojetí mediální výchovy a její začlenění do všeobecného vzdělávání

Během vývoje mediální výchovy, jejíž počátky se obvykle spojují s dvacátým stoletím,³⁴ se uplatňovalo několik různých přístupů, dominujících paradigmat, které v dnešním světle odkazují především na historické představy o médiích a jejich účincích.

Etapy dle převažující koncepce mediální výchovy vyčlenil Buckingham (1998). Přestože jeho výklad vychází z britského prostředí, lze podle autora kontury tohoto vývoje vztáhnout na situaci v řadě dalších zemí. Pedagogické působení ve 30. a 40. letech v duchu diskriminačního přístupu³⁵ mělo chránit studenty před negativními vlivy médií, potažmo před médii samotnými. Ke změně došlo na konci padesátých a počátku šedesátých let, inkluzivní přístup³⁶ připouštěl zahrnout do výuky vybranou filmovou produkci, televize, ač stále dominantnější médium, zůstávala stranou. Optikou demystifikačního přístupu³⁷ ze 70. let měla mediální výchova podporovat studenty

³³ Konkrétně např. Brown, 1998 nebo zpráva z výzkumu Unesco ve 35 zemích viz Domaille-Buckingham, 2001.

³⁴ Omezování, kontrolování nebo usměrňování styku jedinců s určitými médii, resp. mediálními obsahy, má kořeny už v prvním století, kdy římský rétor Marcus Fabius Quintilianus navrhoval výběr a úpravu klasických děl podle jejich vhodnosti pro mládež. (Bína, 2005: 27) Ve jménu ochrany lidí před závadnými texty vznikl v roce 1559 seznam knih zakázaných římskokatolickou církví, tzv. Index librorum prohibitorum, který oficiálně existoval až do 60. let 20. století. „Vyšším stupněm této péče se stala propaganda: z aktivit inkvizice se mj. vyvinul úřad pro šíření víry (...), z něhož se v roce 1622 stalo (...) vatikánské ministerstvo (Sacra congregatio de propaganda fide). Jde tu už nikoli o pouhé bránění v přístupu k textům, ale o prosazování určitých interpretací určitých textů, o obsazování lidských myslí vybranými obsahy, aby pokud možno vůbec nevznikala poptávka po jiných/podobných obsazích a textech (...).“ (Bína, 2005: 27)

³⁵ Charakterizuje jej dílo Culture and Environment: The Training of Critical Awareness (Leavis-Thompson, 1933), první pokus o systematický přístup k výuce médií.

³⁶ Klíčovým textem, který tento přístup rozšířoval v pedagogické obci, bylo dílo The Popular Arts (Hall-Whannel, 1964). Obsahovalo široký rozsah námětů pro výuku o médiích, zvláště o filmu.

³⁷ Představitelem tohoto přístupu je Len Masterman, který prosazoval spojit sémioanalýzu se studiem ekonomie mediálního průmyslu. Viz např. Masterman, 1988a.

v odhalování konstruované povahy mediálních textů a v nich skrytých ideologií, a tím je osvobodovat od případného vlivu médií.

Podobnou periodizaci historických paradigmat s odkazem na Mastermana nabízí Potter (2004: 56–58), přičemž vznáší požadavek na uplatnění nového paradigmatu, které zdůrazňuje samostatné rozhodování, výběr a vlastní interpretaci jedince. Stereotypy a ideologie v médiích by měl rozpoznat, zaujmout vůči nim kritické stanovisko a zároveň je nahrazovat vlastními soudy a nalézt pro ně v mediálních obsazích podporu. Lidé by se tak neměli vůči médiím pouze negativně vymezovat, ale spíše je využívat k podpoře vlastního vidění světa.³⁸

Na vývoj mediální výchovy lze nahlížet optikou dvou protichůdných tendencí. Na jedné straně bývá formování mediální výchovy součástí širšího procesu směřujícího k demokratizaci, na straně druhé může sledovat ochrannou (defenzivní) linii, která se orientuje na kulturní, politickou a morální ochranu studentů před negativními vlivy médií. (Buckingham, 1998)³⁹

Ochranná tendence je příznačná rovněž pro dva výrazné impulsy k rozvoji mediální výchovy za hranicemi Velké Británie. Zkušenost s goebbelsovskou propagandou předurčila výrazně defenzivní pojetí mediální výchovy v německém prostředí. Po druhé světové válce se podle Jiráka v rámci programu denacifikace v Německu zavedlo do výuky jazyka kritické čtení novin v duchu přesvědčení, „že soustavné pěstování kritického, racionálního přístupu k médiím, může bránit masové indoktrinaci – a že je tedy vlastně mediální výchova jednou z cest, jak posílit demokratický charakter společnosti.“ (Vladyka, 2004: 14)

Ve Spojených státech vyústila v integraci mediální výchovy do výuky komercializace televize od 50. let a zjištění amerických výzkumů z 60. let 20. století, které naznačily, že „nastupující generaci dělá stále větší potíže rozeznat v televizním

³⁸ Modifikaci předchozích vymezení jednotlivých období a paradigmat uvádí Bína (2005: 27–29) Soustředí se přitom na německé katolické církevní prostředí, kde se podle něj od poloviny 20. století rozvíjí mediální pedagogika, jako souhrnné označení pro „různé snahy o výuku a nácvik věcně přiměřeného zacházení a styku s médii.“ (Křišťan, 2000 dle Bína, 2005: 27) Postupně se vyprofilovalo šest různých směrů církevní mediální pedagogiky: 1) autoritativně-normativní (role autority, která rozhoduje, co je a co není dobré, později eliminace špatného jako ochrana před brakem), 2) alternativní (vedení k dobrým textům jako působení na vkus), 3) ochranná (cesta k ochraně jedince jako pasivního objektu médií), 4) ideologicko-kritická (sémioanalýza jazyka jako prostředek k odhalení ideologického obsahu, který působí na jedince-objekt), 5) společensko kritická (jedinec jako subjekt aktivně využívá média), 6) zaměřená na jednání (poznání a reflexe mediálně produkováných obsahů).

³⁹ Podle Buckingham (2003: 13) by mediální výchova 21. století už neměla být ochranou, ale spíše formou průpravy.

vysílání zpravodajskou informací od reklamního sdělení a údajům ze zpráv přikládá stejnou váhu jako údajům z reklamy.“ (Mičienka-Jirák, 2007: 10–11)

Rozhodujícím obdobím, kdy tato oblast vzdělávání zaznamenala „obrovský rozvoj, a to jak v rovině obsahové, tak i v rovině běžného lidského i oficiálního vyznání,“ je druhá polovina 80. let.⁴⁰ (Jirák-Kuchař, 1997: 17) V současné době představuje mediální výchova součást všeobecného vzdělávání „v zemích západní Evropy, obou Amerik, Afriky i Asie (včetně Austrálie, Oceánie a Nového Zélandu). Postupně se prosazuje i v zemích bývalého východního bloku (...).“ (Mičienka-Jirák, 2007: 11)⁴¹

2.1.1 Tradiční pojetí mediální výchovy

Cíle mediální výchovy, tedy dosažení základní úrovně mediální gramotnosti, se ve školním prostředí obvykle dosahuje dvojí metodikou: kritickou analýzou existujících médií (koncept kriticko-hermeneutický) a vytvářením vlastních mediálních produktů (koncept learning by doing). (Wolák, nedat.)⁴² Ideální cestou realizace mediální výchovy je propojení obou konceptů, které jsou součástí tzv. tradičního pojetí mediální výchovy.

2.1.2.1 Kriticko-hermeneutický koncept

Kriticko-hermeneutický koncept (též kritickoanalytický) mediální výchovy rozvíjí kritickou reflexi médií a podporuje především znalostní rozměr mediální gramotnosti, kterým se rozumí osvojení si „základních poznatků o fungování a společenské roli současných médií.“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání) „Tradice většího objemu analýzy médií vychází z představy, že žák/student si nejlépe osvojí poznatky o fungování médií a naučí se »žít s médii« rozbořením a poznáním opravdových, reálně fungujících médií. Kritická analýza se soustřeďuje na rozbor zpravodajství, reklamy, napínavých a milostných příběhů apod. A snaží se odhalit pravidelnosti a mechanismy, které určují jejich podobu.“ (Jirák, nedat.) Cílem

⁴⁰ Rozvoj mediální výchovy v 80. letech v evropském kontextu viz Masterman, 1988b.

⁴¹ Mediální výchova jako součást vzdělávacích soustav jednotlivých zemí viz French-Richards, 1994. Shrnutí vývoje mediální výchovy v angloamerickém prostředí viz Christ-Potter, 1998. Recenze na toto monotematické číslo časopisu viz Škařupová, 2004: 30–31. Mediální výchova v zahraničí viz Brečka, 1999; recenze této publikace viz Hohnová, 2004: 32–33. Nástin současného rozvoje na Slovensku viz Hronová, 2008: 34.

⁴² Vedle těchto dvou konceptů se v literatuře objevuje ještě koncept behaviorálně kognitivní a konstruktivistický. Přehled didaktických přístupů k mediální výchově a jejich srovnání viz Kavanová, 2008: 14–26.

přítom je, aby žáci a studenti získali kritický odstup od mediálních obsahů. „Ten je nutný k tomu, aby mohli sdělení porozumět a správně je interpretovat nejen ve školním prostředí, ale také ve skutečném životě. Tím se stanou dostatečně imunními proti takovým typům sdělení, které společnost chápe jako nežádoucí jak pro svobodný a plnohodnotný život jednotlivce, tak i pro fungování celé společnosti.“ (EV, 2004: 43)

Kritická analýza médií a mediálních obsahů má svoji tradici především v kontinentální Evropě (prototypem je Německo), ve Skandinávii a Kanadě.⁴³ Teoretickým východiskem tohoto konceptu jsou kritické teorie médií.

2.1.2.2 Koncept learning by doing

Koncept learning by doing podporuje především dovednostní rozměr mediální gramotnosti, tedy „poučené, aktivní a nezávislé zapojení jednotlivce do mediální komunikace.“ Jeho podstatou je představa vycházející z předpokladu, že si žáci a studenti „osvojí potřebné poznatky o fungování médií tím, že se sami podílejí na vytváření různých typů mediálních sdělení.“ Mohou tak vydávat školní časopis,⁴⁴ připravovat školní rozhlasové nebo televizní vysílání či vytvářet internetové stránky.⁴⁵ (EV, 2004: 43)⁴⁶

Týmová práce v redakci školního média přiblíží jedinci základní principy fungování médií a faktory ovlivňující či omezující práci novináře, jako je redakční hierarchie, prostorový, časový, ekonomický, politický⁴⁷ tlak, cíle média, zájmy a preference recipientů či novinářská etika. Vydávání nebo provozování takového média pak může členům redakčního týmu i jejich spolužákům zprostředkovat zkušenost, jakou povahu má působení komunikačních prostředků.

Produkční činnost směřuje k osvojení poznatků a dovedností, které nemůže zajistit teoretická, frontální výuka. Vedle aktivního zacházení s dostupnými komunikačními technologiemi jde například o „zvýšení vyjadřovacích schopností, posílení, posílení povědomí o výrazových prostředcích, rozvíjení analytického, tvůrčího i kritického myšlení a smyslu pro spolupráci“ nebo schopnost vyjádřit a obhájit svůj názor prostřednictvím argumentace. (EV, 2004: 43)

⁴³ Pojetí mediální výchovy v kanadském sekundárním vzdělávání a jeho komparace s českým prostředím viz Vařeka, 2006.

⁴⁴ Viz např. návrh modelového projektu redakce školního internetového časopisu dle Jiráka, 2004; využití školního časopisu ve výuce mediální výchovy dle Sárkózi, 2005.

⁴⁵ Podobné mediální aktivity lze nazvat školními médii, a to bez ohledu na skutečnost, zda je jejich existence vázána na realizaci mediální výchovy.

⁴⁶ Srov. Jiráka, nedat.

⁴⁷ Ze strany pedagogů, vedení školy, rodičů, sponzorů.

Pouhé produkování školních médií ale nezaručuje rozvoj mediální gramotnosti. (CML, nedat.) Masterman (1988: 26) upozorňuje, že praktická stránka mediální výchovy je sice zásadním a významným prvkem mediálního vzdělávání, ale sama o sobě, bez návaznosti na analytickou činnost, skýtá nebezpečí tzv. technické pasti – zredukování mediální výchovy na řetězec čistě technických úkonů. Závislost efektivity dovednostního přístupu na reflexi výstupů produkční činnosti zdůrazňuje také Buckingham (2003: 133). „(...) pokud jim [studentům – pozn. DS] není umožněno reflektovat to, co vytvořili, nebudou schopni zobecnit danou zkušenost pro budoucí situace.“

Dovednostní přístup je rozšířen především ve Spojených státech.⁴⁸ Hlavním důvodem je tamní dostupnost technického zázemí a vybavení pro tvorbu školních médií, odklon amerického školství od teoretického pojetí studia založeného na znalostech, jeho zaměření na praktické projekty a důraz na mimoškolní aktivity. Američtí žáci a studenti tak vydávají a prodávají školní noviny a časopisy,⁴⁹ jejichž financování funguje na podobné bázi jako u komerčního tisku. Významným zdrojem příjmů je reklama.⁵⁰ Pro větší rozšíření školních časopisů a novin existuje celoamerická síť, „takže marketingové firmy mohou zasáhnout 500 000 studentů středních škol najednou.“ (Větvička, 2007: 22) Tvorba školních časopisů má ve Spojených státech dlouhou tradici.⁵¹ Místní kabelové sítě v malých amerických městech vysílají školní televizní zpravodajství. (Jirák, 1998a: 2) Vlastní televizní vysílání provozují studenti na některých, zejména soukromých školách. (Větvička, 2007: 22)

Koncept média hrou v alternativní pedagogice

Většina autorů zcela opomíjí přínos tzv. Freinetovské pedagogiky k dovednostnímu konceptu výchovy k mediální gramotnosti. Tento směr alternativní pedagogiky je spjat s názory francouzského reformního pedagoga Célestina Freineta⁵² (1896–1966), který bývá považován za jednoho z průkopníků vydávání školních

⁴⁸ Překážky ve vývoji mediální výchovy ve Spojených státech viz Kubey, 1998.

⁴⁹ Svobodu tisku vydávaného studenty na veřejných středních školách podepřel výnos vrchního soudu v roce 1969. Viz Click-Kopenhaver-Hatcher, 1993: 59–70. Studie týkající se amerických školních novin viz příloha č. 33.

⁵⁰ V roce 2004 uzavřela americká společnost Campus Media Group smlouvu o spolupráci s firmou J&S Printing, která se v té době specializovala na produkci více než 1500 školních časopisů a novin napříč USA. „Předmětem kontraktu je zajišťování celostátní inzerce pro tyto školní tituly.“ (haj, 2004: 14)

⁵¹ Viz poznámka č. 67.

⁵² Byl představitelem reformně pedagogického hnutí 20. let 20. století ve Francii, kde se prosadilo hnutí tzv. moderních škol. (Kasper-Kasperová, 2008: 146)

časopisů. Význam jeho působení tkví právě v uplatnění konceptu média hrou. Aplikované metody sice nevycházely z vědomé potřeby integrace mediální výchovy do vzdělávacího systému,⁵³ přesto v důsledku naplňovaly její cíle.

První školní časopisy začali Freinetovi žáci vydávat ve 20. letech 20. století. „Na nástěnných novinách mohli žáci volně vyjadřovat své vlastní názory ke všem otázkám a problémům, zabývali se ale i vytvářením školních či třídních novin. Nejenže do nich psali články, a dávali jim tak určité zaměření a obsah, ale ve školní tiskárně se starali také o jejich vytištění. (...) S nástěnnými a školními a třídními novinami těsně souvisela snaha o to, aby žáci soustavně psali své vlastní volné texty (...). Zveřejňováním vlastních textů si žáci uvědomovali, že jejich názory se berou vážně, což výrazně podporovalo jejich schopnost porozumět sobě i druhým stejně jako schopnost stát si za svými názory. Za výrazně pozitivní bylo považováno i to, že když žáci získají praktickou činností konkrétní představu o tom, jak vznikají jednotlivé tištěné texty (včetně novin), nebudou již tak snadno podléhat iluzi, že všechno tištěné musí být také správné a pravdivé.“ (Freinetova pedagogika, 2007: 27)⁵⁴

Hnutí moderních škol, které Freinet zastupoval, se nezastavilo u významu školních tiskáren a časopisů, ale využívalo při školní práci i další média – film, fotografii, rozhlas. Jednotlivé školy, které se k hnutí hlásily, byly propojeny vzájemnou korespondencí žáků a společnou prací na časopise, který vycházel jednou měsíčně. (Kasper-Kasperová, 2008: 149)

Freinetovské školy⁵⁵ jsou rozšířeny především ve Francii, v Belgii, Holandsku a Dánsku. V České republice sice žádné vzdělávací zařízení nemá statut freinetovské školy, řada jich však využívá některých jejích prvků.⁵⁶

Tvorba školních médií: odpověď na otázky jak a proč

V centru naší pozornosti stojí školní média, a proto se teoreticky pokusíme nastínit, jak by tvorba školního média mohla vést k cílům mediální výchovy. Vypůjčíme si za tímto účelem od Harta (1991: 8) pět základních principů fungování médií, se

⁵³ Motivací byla zejména kritika stávajícího školství, „kterému vytýkal přílišný akademismus a verbalismus vyučování, odtrženost školy od praktického života, výchovu dětí k pasivitě a poslušnosti a podceňování ruční práce.“ (Freinetova pedagogika, 2007: 27)

⁵⁴ Viz také Tomková, 2005/2006.

⁵⁵ Podrobněji viz <<http://ped.muny.cz/>>.

⁵⁶ Kupř. tvorba školních časopisů. Viz také příloha č. 14 (soutěž školních časopisů Freinet).

kterými by měl být mediálně gramotný člověk srozuměn a brát je v úvahu při interakci s médií.⁵⁷

„Média svět neodrážejí ani neopakují.“ Každé mediální sdělení vzniká podle určitých pravidel a zvyklostí. Událost musí mít určité vlastnosti, aby se do školního časopisu, rozhlasového nebo televizního vysílání vůbec dostala. O přerodu události ve zprávu tak rozhoduje například její negativita (zavření školního bufetu), neočekávanost (chřipkové prázdniny), předvídatelnost (školní turnaj v ping pongu), personalizace (rozhovor se školníkem), blízkost (úspěch absolventů u přijímacích zkoušek), přístup (recenze navštíveného divadelního představení pro školy), kontinuita (reakce ředitele na publikovanou diskusi o chátrající tělocvičně) apod.

„Výběr, zestručnění a propracování se v procesu přípravy, zpracování a předvedení mediovaných sdělení projevuje na každém kroku.“ Redaktor školního média je nucen při zpracovávání události reflektovat dle konvence podstatné údaje (např. pravidlo pěti W při psaní zprávy⁵⁸). Rozšiřování textu a další údaje přitom závisí na prostorových, resp. časových možnostech daného média, jejich charakter se pak odvíjí od povahy zdroje (očitě svědectví, zprostředkované informace od účastníků, materiály poskytnuté pořadatelí). Výsledná verze události ve školním médiu pak nemusí zcela, pokud vůbec, korespondovat s osobní zkušeností spolužáků-recipientů nebo spolužáků-kolegů.

„Publikum není ani pasivní ani předvídatelné, nýbrž aktivní a různorodé ve svých reakcích.“ Publikum školních médií tvoří především spolužáci členů redakce a jejich pedagogové. Redaktoři školních médií tak mají tu výhodu, že nepodléhají více či méně zkreslené představě o tom, kdo jejich časopisy čte nebo vysílání poslouchá a sleduje, a mají relativně bezprostřední zpětnou vazbu (své publikum mají na očích, s vybranými recipienty vedou hovory, mohou dostávat připomínky předem určeným způsobem – za tím účelem zřízená emailová schránka). Různorodost reakcí tak ilustruje, že členové publika nejsou uniformní a s mediálním sdělením nějakým způsobem aktivně nakládají (interpretace založená na osobních zkušenostech a preferencích).

„Sdělení nejsou určována ani výhradně rozhodnutím producentů či redaktorů ani vládami, inzerenty a mediálními magnáty.“ Ačkoliv školní média nepředstavují tak složitý sociální systém, jaký tvoří česká mediální krajina, platí pro ně v odpovídajícím měřítku a rozsahu podobné pravidlo. Obsah školních médií neurčují jenom samotní

⁵⁷ Tato pravidla blíže rozvádí též Jiráček, 1998b: 19.

⁵⁸ Viz Osvaldová a kol., 2001: 24.

redaktoři, čtenáři-spolužáci, pedagogové, vedení školy ani případní sponzoři nebo inzerenti. Vždy jde o směs různě intenzivních sil a tlaků podle aktuální situace. Finanční podpora od mobilního operátora se může odrazit zařazením sdělení reklamního rázu do mediálního obsahu daného školního média, číslo časopisu nebo relace rozhlasového či televizního vysílání však patrně nebude monotematické (rozhovor s manažerem společnosti, reportáž z její pobočky, literární tvorba inspirovaná konkrétním mobilním operátorem apod.).

„Média obsahují nespočetně nejrůznějších forem určených rozdílnými technologiemi, způsoby vyjádření, jazyky a možnostmi.“ V obsahu a podobě školních médií se odráží technologické vybavení redakce i finance, které má k dispozici. V rámci jednoho typu školního média – školního časopisu – ovlivňuje způsob práce redaktorů, potažmo charakter samotných mediálních sdělení, možnost využití digitálního fotoaparátu, diktafonu nebo barevné tiskárny. Redaktoři tištěných školních časopisů zpracují sportovní den jinak (pomaleji, rozsáhleji, obrazově) než redaktoři školního rozhlasového vysílání.

Netvrdíme, že produkční činnost sama o sobě žákovi nebo studentovi tyto zákonitosti vstřípí, vybrané mechanismy mediální produkce mu však prakticky dokládá. Důležitá je v tomto případě reflexe ze strany poučeného pedagoga, který by měl zobecňovat a pojmenovávat situace, s nimiž se redaktoři školního média setkávají. (Wolák, nedat.)

2.1.2 Teleologické pojetí mediální výchovy

V souvislosti s nástupem a rozšířením digitálních technologií, potažmo médií, ve smyslu Posterova druhého mediálního věku,⁵⁹ se vedle tradičního pojetí mediální výchovy (reprezentované kriticko-hermeneutickou a dovednostní větví) prosazuje tzv. teleologický přístup. Zatímco se tradiční mediální výchova zaměřuje na masovou komunikaci a analýzu jejích textů, v rámci teleologického přístupu se zabývá spíše výchovným využitím moderních informačních a komunikačních technologií.⁶⁰ (Tella,

⁵⁹ Viz Poster, 1995.

⁶⁰ Mediální výchovou a gramotností v digitální éře se blíže zabývá Salyková, 2007; k otázce mediální výchovy ve věku digitální technologie také Buckingham, 2006, který upozorňuje na skutečnost, že nástup digitální technologie způsobil podstatné změny ve zkušenostech dětí s médii. Jde především o „proliferaci mediálních výstupů; individualizaci přístupu k médiím; nástup tzv. interaktivních médií; nárůst potenciálu pro užití médií ke komunikaci a participaci; a neměnnou komercializaci médií.“ (Buckingham, 2006: 2 – překlad z angličtiny DS)

1997)⁶¹ Posun od tradičního pojetí mediální výchovy k teleologickému charakterizuje Tella s odkazem na Sengeho jako myšlenkový posun k uvědomění si, že změna není nežádoucí.⁶²

Buckingham (2006: 5–6) upozorňuje na nové výzvy a možnosti ve výuce mediální výchovy, které přináší digitální technologie, na příkladu tvorby školních digitálních médií. Žáci a studenti mohou produkovat „multimediální texty a dokonce interaktivní hypermédiá, ve formě webových stránek nebo CDromů, kombinováním psaného textu, vizuálních obrázků, jednoduchých animací, audio a video materiálů.“ (překlad z angličtiny DS) Nová média vytvářejí syntézu kreativního a kritického rozměru mediální výchovy, jsou objektem a zároveň prostředkem studia. „V praxi se hranice mezi kritickou analýzou a skutečnou tvorbou – mezi »teorií« a »praxí« – stále více stírá.“ (překlad z angličtiny DS) Produkční činnost nabývá na efektivitě, internet umožňuje a rozšiřuje způsob prezentace školních médií a vzájemné interakce studentů na lokální i globální úrovni. Buckingham v tomto kontextu upozorňuje na rozvoj veřejné sféry mladých, v níž si sami kontrolují způsob tvorby.

Nová média přinášejí i novou výzvu eticko-morální výchovy. Částečně na ni reagují projekty zaměřené na šíření osvěty týkající se rizik spojených s používáním internetu a nových technologií.⁶³

2.2 Mediální výchova v českém prostředí: od Komenského k RVP

Na výchovný potenciál novin jako první poukázal a požadavek na zavedení čtení novin do učebních osnov ve druhé třetině 17. století v díle Škola pansofická zformuloval Jan Amos Komenský. (Butter, 1928: 1) Vyžadoval, aby „(...) v témdni hodina stanovena byla (třeba ve středu v poledne, hned po obědích), kde by žákovstvu

⁶¹ Podrobnější výklad a srovnání těchto dvou přístupů viz tamtéž.

⁶² Pojem teleologický přitom odkazuje k teologickému, resp. filozofickému konceptu v rámci teorie konečných příčin. Teleologie se jakožto nauka zabývá chováním, které je zaměřené na předem určený cíl. V kontextu televizního média představuje konečnou příčinu veřejnost, jejíž mínění determinuje samotné přežití televizního světa. (Hartley, 1992: 3–4)

⁶³ V českém prostředí vznikla pod záštitou MŠMT ČR, MV ČR, Asociace provozovatelů veřejných telekomunikačních sítí a ve spolupráci s Poštovní spořitelnou, Nadací Naše dítě, Nadací Charty 77 a Mladou frontou Dnes bezplatná brožura Bezpečný internet. Publikace je určena jak pro děti, tak pro jejich rodiče a učitele. Hravou a srozumitelnou formou (komiks, kvízy, kreslené postavičky Walta Disneye) seznamuje s potenciálním nebezpečím komunikace prostřednictvím internetu. (Bezpečný internet, 2006) Na Slovensku vznikl z iniciativy eSlovensko o. z. jako součást projektu zodpovedne.sk kreslený seriál Ovce.sk. Jednotlivé díly tematizují otázky zveřejňování erotiky, pedofilie, zneužívání fotografií a videí, diskriminace a rasismu v prostředí internetu. Ve vztahu k dětem má tento seriál sloužit jako prevence, mládeži nastavuje zrcadlo nevhodného chování. Další pokračování seriálu se plánuje na rok 2010. Více viz <<http://www.zodpovedne.sk>> a <<http://www.ovce.sk>>.

celé školy předcítány byly řádné noviny kupecké, kde by jich dostati bylo lze, nebo budiž předcítáno a vykládáno z »Merkura« francouzskobelgického, co v minulém pololetí událo se pamětihodného po celém okršku země.“ (Komenský, 1875: 29) V jeho pojetí šlo však především o využití novin jako zdroje informací a nástroje ke zdokonalení jazyka.

Soustavnější úvahy o začlenění obsahu novin jako zdroje informací do školní výuky se objevily v meziválečném Československu, a to především pod vlivem německého sociálněvědního prostředí. Tyto úvahy se rozvinuly v čilou diskusi na stránkách časopisu *Duch novin*,⁶⁴ ke které vyzval Oskar Butter. „(...) dnes nestačí, aby nepatrné procento lidí umělo kriticky noviny číst a kriticky jich užívat, dnes je nutné této znalosti učit, učit jí na školách. Na školách, poněvadž ničím nelze zabránit, aby se mládeži nedostávaly noviny – dobré, špatné i nejhorší – do rukou a aby jich nečtla s naivní vírou v pravdivost tištěného slova. A bude je číst se škodou, nebude-li poučena a poučována o tom, jak noviny vznikají a jak je nutno noviny číst.“ (Butter, 1930b: 1)⁶⁵

Na článek reagovala řada československých pedagogů, z nichž se většina shoduje v tom, že je třeba vyučovat kritickému čtení novin, a jeden z nich nastiňuje ideální model. „Tisk denní je politický. Učiti kriticky čísti noviny, znamenalo by ovšem asi toto: Stalo se to a to. Faktum je jasné. Podívejte se, jak tuto věc denní tisk podle své stranické příslušnosti zvětšuje, zmenšuje, zabarvuje, zamlčuje.“ (Butter, 1930a: 92)

Ohlasy zainteresovaných vytvořily v podstatě dva protilehlé názorové tábory. Jedni noviny do škol prosazovali a argumentovali významnou rolí novin v tehdejší společnosti a potřebou usměrňovat stávající způsob četby novin, druzí zastávali postoje ochranné pedagogiky s tím, že noviny plné senzací a politiky do školy nepatří. Uprostřed těchto dvou pólů pak byly zástupci selektivního přístupu, kteří by mládeži ve škole zpřístupnili pouze vybrané obsahy novin.⁶⁶

⁶⁴ Časopis s podtitulem „Studium novin, péče o novinářství a umění čísti noviny,“ který vycházel v letech 1928–1931. Jeho majitelem, vydavatelem a redaktorem byl Oskar Butter.

⁶⁵ Zájem mládeže o denní tisk přitom reflektuje již na počátku 20. let 20. století Vavřík. Uvádí výsledky průzkumu, který provedl mezi svými 51 žáky druhé třídy měšťanské školy. Všichni z nich uvedli, že čtou noviny, z toho 29 denně, 5 ob den, 6 nepravidelně a 11 jen v neděli. „Celkem čtou hoši 11 různých listů (...); průměrně hoch 2 různé listy. Je dobře, že hoši čtou listy různého směru. Nestanou se slepě věřícími, ale jsou bezděčně naváděni k přemýšlení, porovnávají a samostatně usuzují.“ (Vavřík, 1922: 1) V centru pozornosti žáků byly zejména vraždy a různá neštěstí. Nejde sice o nijak reprezentativní údaje, ale spíše ilustrativní materiál, který dokládá povahu mediální konzumace mládeže v období první republiky. Srov. s ohledem na mediální kontext doby s daty sebranými ve školním roce 2006/2007, kdy ze 136 studentů čte pravidelně denní tisk 28 z nich. Více viz Jiráková-Woláková, 2007: 9.

⁶⁶ Různé pedagogické přístupy k otázce zavedení novin do výuky viz Klíma, 1931. Tamtéž myšlenka vydávání speciálních novin pro děti a mládež, které by umožňovaly publikaci žákovských a studentských příspěvků.

Pod vlivem zahraniční praxe v Americe⁶⁷ nebo SSSR⁶⁸ se rovněž vynořila otázka zařazení dělání novin do školních osnov. „Mnohem závažnější jest [než předčítání novin – pozn. DS], aby se mládež nějakou formou učila také noviny psáti, aby se novinářský sloh a zprávy o aktualitách staly součástí slohového výcviku v našich školách. (...) Že naše školy netisknou – jako v Americe – vlastních novin, netkví jen v tom, že nemáme školních tiskáren,⁶⁹ nýbrž hlavně je to zdůvodněno tím, že se nevyskytují ústavy o několika tisících žáků a že se tedy v menších poměrech nevyvinou podniky organisované pro masy.“ (Velemínský, 1930: 111)⁷⁰

Příspěvky k tématu přinášel Duch novin pravidelně,⁷¹ jeden z nich se v dnešním světle jeví natolik aktuální, že ho shrneme podrobněji.⁷² Lomský⁷³ (1930) se totiž ve své stati na pokračování, která byla později vydána samostatným tiskem, pokusil velmi konkrétně navrhnout integraci mediální výchovy do tehdejší výuky.⁷⁴

Diskuse o roli novin ve vzdělávacím procesu probíhala současně s rozpravou o celkové reformě středních škol, kterou v červnu 1930 zahájily výnosy ministerstva

⁶⁷ „Americké školy ovšem neomezují se jen na to, aby učily číst noviny, nýbrž podněcují přímo své žactvo, aby samo noviny vydávalo, redigovalo a sázelo a aby ze znalosti žurnalistické práce vytěžilo co nejvíce intelektuálně a prakticky. (...) od té doby, co školy zřizují vlastní tiskárny a vyučují sazečství, počet žákovských časopisů ještě vzrůstá.“ (Butter, 1930b: 3) „Novinářskou činností mládeže doplňují se její zkušenosti ze samosprávy žákovské. Studující nahlédnou do zajímavé praxe, vycvičí se slohově a obchodnický, nabudou smyslu pro aktualitu a pro denní povinnosti. Dorůstajícím lidem není zajisté malým úkolem mít pohotově rukopisy v stanovenou hodinu a objeviti stůj co stůj vhodnou látku. Američanům se líbí, když mládež jejich zvyká slohové stručnosti, jadrnosti a když učí se vypravování hodně zaokrouhlovat. Nutno poznamenati ovšem, že školní deník i v amerických poměrech je zjevem výjimečným, možným za okolností jen výjimečných.“ (Velemínský, s. 133 dle Butter, 1930b: 3) Vedle vlastních školních médií se v americkém prostředí objevuje i požadavek na uveřejňování studentských prací v tisku. „Clippinger doporučuje, aby byl někdy přizván do vyučování redaktor místního listu; ten nechť občas otiskne práce studentské a úpravou svou ukazuje začátečníkům, jakou formu má novinářský příspěvek mít.“ (Velemínský, s. 76 dle Butter, 1930b: 3–4)

⁶⁸ „Pronikají k nám také zprávy o ruské školní modě, o »nástěnných novinách«. Jsou to veliké a pestré plakáty, vyvěšené obyčejně na schodištích, kde žáci humoristicky nápadnou formou podávají zprávy o svých časovostech, přičemž obyčejně berou na pomoc barevné karikatury. Myšlenka nástěnných novin přišla z Ameriky, v Rusku pak se stala vášní školní mládeže. Noviny-plakáty baví mladé autory a povzbuzují k vynalézavosti; vyskytují se již v obecných školách a záhy tedy probouzejí smysl pro aktualitu a čilý vztah k denním událostem.“ (Velemínský, 1930: 111–112)

⁶⁹ Požadavek zřizování školních tiskáren vzešel rovněž od Komenského. (Butter, 1930b: 3)

⁷⁰ Karel Velemínský (1880–1934), kulturní pracovník, publicista, překladatel, pedagog a pedagogický spisovatel, úředník ministerstva školství a národní osvěty (<http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz> a <http://www.pelhrimovsko.cz>), považoval z výchovného hlediska novinářské výtvoř mládeže za nejvýznamnější pojítka s novinářským světem.

⁷¹ Včetně reflexe postoje německého prostředí k této otázce. Viz např. Čtení novin (...), 1929; Německý pedagog (...), 1930; Lomský, 1931; Vychovatelství (...), 1931; Výchova (...), 1931; Dítě jako (...), 1931; Berlínská anketa (...), 1931.

⁷² Textu věnujeme rozsáhlejší pozornost i z toho důvodu, že jsme neobjevili sekundární literaturu, která by jej blíže vložila nebo na něj odkázala.

⁷³ Josef Lomský, středoškolský profesor a novinář.

⁷⁴ Pravděpodobně však šlo o ojedinělý návrh bez odezvy.

školské.⁷⁵ Tyto okolnosti motivovaly Lomského k reflexi postoje tehdejšího československého středního školství k otázce novin. Vycházel při tom z analýzy platných osnov a ministerstvem aprobovaných učebnic českého jazyka, dějepisu a zeměpisu, z níž vzešlo zjištění, že „(...) přímého pokynu pro četbu novin a pro jejich užívání při vyučování v osnovách středních škol vůbec nemáme.“⁷⁶ (Lomský, 1931: 18) Poznatky v učebnicích o novinářství, novinách a novinářích byly „velmi roztržité, nesoustavné, mezerovité.“ (Lomský, 1931: 46) Využívání novin jako učební pomůcky se však podle autora podmiňuje zavedením důkladnější a systematictější výuky o novinách. Navrhuje formu zavedení, obsah i metodu výuky.⁷⁷

„Je otázka, mělo-li by se studium novin zavést jakožto samostatný předmět na střední škole.“ Lomský se k tomu staví skepticky a jeho argument je více než nadčasový. „(...) každý nový předmět ve školním rozvrhu (...) je ranou do vody, jestliže předem pro něj nejsou připraveni učitelé.“⁷⁸ (Lomský, 1931: 57)⁷⁹ Proto navrhuje začlenit vybraná témata do jednotlivých předmětů.

Žáci nižších stupňů by mohli být v rámci zeměpisu a občanské nauky poučeni o tom, „ze kterého materiálu a jak se vyrábí novinářský papír, jak se pracuje redakčně a zpravodajsky, jak se noviny sázejí a tisknou, jak se prodávají, čtou a jaký mají účinek.“ (Lomský, 1931: 48) Výuka by mohla být doplněna exkurzemi papírny, tiskárny, případně redakce. Na vyšších stupních by mohla být do dějepisu začleněna historie novin, do literatury historie českého časopisectva, do zeměpisu a občanské nauky pak výklad o „funkci novin, zvláště denního tisku, o jeho druzích, typech a representantech, domácích i cizích.“ (Lomský, 1931: 50) Lomský však poukazuje na potřebu populární knihy, která by nabídla podrobnější poučení.⁸⁰ Ve všech předmětech by mohly noviny sloužit jako učební pomůcka,⁸¹ svoje místo by podle něj měly mít také ve školní čítárně.

⁷⁵ O přípravě návrhu reformy středních škol, její realizaci a struktuře středního školství v předválečném Československu viz Potůček, 1996/1997. O reformě podrobněji viz Váňová, 1994.

⁷⁶ Četba novin se doporučovala pouze při výuce cizího jazyka.

⁷⁷ Srov. průřezové téma mediální výchova v RVP. Viz kapitola 2.2.1.

⁷⁸ Srov. „(...) mediální výchova (...) se v prvé řadě neobejde bez mediální gramotných pedagogů, kvalitně připravených jak vědomostně, tak i didakticky, a vybavených patřičnou literaturou a dalšími pomůckami.“ (Plášek, 2004: 12)

⁷⁹ Jako příklad země, kde k otázce novin zavedly samostatný předmět, uvádí Lomský Dánsko.

⁸⁰ „Nenašel by se někdo, kdo by nám takovou knížku »Co má student vědět o novinách«, pro žáky nejvyšších tříd napsal?“ Stávající publikace (Hoch, Fuchs, Kopecký) tomuto účelu nevyhovovaly. Lomský měl o takové příručce jasnou představu. „Ne koženou, připjatou ke školní látce a se zřením k potřebám školy, a přece zase nabádavou řekl bych: průkopnou! Téměř neoficiální učebnici! S ilustracemi a přílohami! Nejlépe, kdyby se k tomu spojil novinář s profesorem.“ (Lomský, 1931: 50) O podobných příručkách v zahraničí viz Školní příručka (...), 1931; Špatná příručka (...), 1931.

⁸¹ Pro svoji aktuálnost především v hodinách zeměpisu.

Metodu výuky naznačuje na příkladu historiografického výkladu. „Představoval bych si to tak, že by tu mohlo býti několik starších ukázek osamocených (...), ale hlavně několik úryvků rozličných novin o téže události či osobnosti, na nichž by se rozbohem ukázaly rozličné podmínky, z nichž se tvoří veřejné mínění a ev. různá jeho formulace; k tomu by jistě patřilo také poučení o vnitřní technice novin a pod.“ (Lomský, 1931: 59) Lomský tak v podstatě navrhuje kritickoanalytický přístup.

Ve stati nebyla opomenuta ani praktická forma výuky o novinách. Pro zavedení dělání novin coby praktického cvičení a výchovného prostředku nebyly podle Lomského však ještě vytvořeny podmínky. K vydávání školního časopisu scházely předpoklady dostatečně velkého počtu žákovských odběratelů k zabezpečení hospodářské prosperity, chyběly školní sazárny a tiskárny a pedagogové, kteří by takovou činnost vedli a vyučovali. Skutečnost, že se na školních časopisech obvykle podílí pouze několik žáků, jejichž nadšení postupem času upadá a tvorba zůstává v rukou jedinců, relativizuje jejich výchovné působení. V oblasti rozvoje dovedností zpochybňuje Lomský roli dělání novin pro cvičení slohové obratnosti a zdůrazňuje přínos spíše v rámci získání citu vůči aktualitám.⁸²

Autor prosazuje školní časopisy jako dobrovolnou, spontánní a soukromou činnost žáků spíše než praktické školní cvičení s výchovnými cíli. Upřímnější, rovnější a sympatičtější podle něj je vždycky takový školní časopis, „který třeba přinese i profesorskou karikaturu, nežli ten, kde žáci a priori myslí na to, co tomu řeknou »páni profesori«, či na to, aby se tomu či onomu profesorovi podkuřovalo. Jaká je to potom svoboda tisku? Působit nanejvýš z povzdálí, aby svobodu provázela i zodpovědnost.“ (Lomský, 1931: 63)

Navržená podoba výuky by podle něj mohla vybavit žáky „slušným povědomím o podstatě, funkci i ustrojení tisku a s docela slušnou schopností umět noviny číst a umět jich užívat.“ (Lomský, 1931: 61) Upozorňuje však na nezbytný předpoklad pro zavedení reformy, a to připravenost pedagogů. „Co vědí profesori o podstatě novin? O jejich poslání? O tom, jak vznikají? Umějí noviny číst sami? (...) Domnívám se, že to

⁸² Srov. současná negativa spojená s produkční činností, které shrnuje Buckingham (2003: 130). Mezi zásadní komplikace patří tendence žáků dělat kompromis mezi tím, co chtěli sami a představou o preferencích redakční skupiny; vytvoření skupiny outsiderů z jedinců, kteří nedosahují stejné úrovně technické gramotnosti jako ostatní; genderová dělba práce (kreativní práce v rukou chlapců, méně zajímavé, technické práce v rukou dívek). Překážkou může být rovněž nedostatečná erudice pedagogů v technologických otázkách a omezené schopnosti praktické produkce.

bude dokonce většina profesorstva, která má o podstatě novin poučení jen zcela matné, ne-li druhy i hodně primitivní.“ (Lomský, 1931: 69)⁸³

V souvislosti s kritikou prvorepublikové podoby školství⁸⁴ se objevil koncept jednotné vnitřně diferencované školy druhého stupně tzv. komenium, který připravil Václav Příhoda.⁸⁵ Zakomponoval do něj tvorbu školního časopisu jakožto prostředku společenské výchovy. „Školní časopis měli psát žáci výhradně sami a byl určen jim samotným. Neměl sledovat pouze informace týkající se školních akcí, měl obsahovat rovněž názory na život školy, vtipy, kritiku učitelů a spolužáků. Měl tak pěstovat otevřenou kultivovanou diskusi. V neposlední řadě sloužil ke zveřejňování žákovských výtvorů – literárních produktů, ale i výsledků školních výzkumů.“ (Kasper-Kasperová, 2008: 210) Ministerstvo školství povolilo otevření několika pokusných reformních škol, které měly shromažďovat a analyzovat výsledky reformní činnosti, nakolik uplatňovaly prvek tvorby školního časopisu nelze posoudit, od Příhodova návrhu se totiž ověřovaný reformní návrh nakonec značně lišil. Hospodářská krize a vyostření politické situace zapříčinily, že k úpravě školství ani k dostatečnému zhodnocení reformy nakonec nedošlo. (Kasper-Kasperová, 2008: 205)

Rozvoj diskuse o výchovné roli novin a neuskutečněné pokusy o začlenění výuky o novinách do vzdělávacího systému zastavila druhá světová válka. Zatímco jiným zemím umožnilo liberální prostředí po roce 1945 mediálně výchovně snahy rozvíjet, Československo čekalo v této oblasti de facto vakuum až do roku 1989.

V kontextu transformace české společnosti na začátku 90. let, kterou provázelo bouřlivé ustavování nového mediálního systému, začal požadavek zvyšování povědomí o fungování médií nabývat na významu. Impuls k integraci mediální výchovy do vzdělávacího systému měl tedy především tzv. defenzivní povahu.⁸⁶ V českém prostředí však prozatím chyběla sociální instituce, která by výchovu k mediální gramotnosti

⁸³ V březnu 1931 Lomský připravil dotazníkové šetření týkající se čtení novin mezi mládeží obecných, středních a odborných škol v Českých Budějovicích v rozsahu 9 tisíců respondentů. (První československá..., 1931) Výsledky měly být zpracovány přes léto 1931 a publikovány v Duchu novin. Do prosince téhož roku, kdy vyšlo poslední číslo, se však v časopisu zpráva z výzkumu neobjevila.

⁸⁴ Školskou soustavu v ČSR stále určoval říšský školský zákon z roku 1869. V roce 1922 byl sice přijat tzv. malý školský zákon, který však podobu školské soustavy neupravoval. Proto ve 30. letech 20. století začaly sílit hlasy po reformě škol. (Kasper-Kasperová, 2008: 198–199)

⁸⁵ Václav Příhoda (1889–1979), docent pedagogiky na Karlově univerzitě v Praze, rozpracoval plán školské reformy, označované „Příhodovská“ reforma. (Kasper-Kasperová, 2008: 203)

⁸⁶ Viz demokratická versus defenzivní tendence dle Buckingham, 1998. Srov. povahu reflektovaných cílů mediální povahy (užitný versus obranný přístup) v článcích publikovaných v českých periodikách pro pedagogii v letech 1990–2005 viz Lojďová, 2006: 38.

rozvíjela. Tuto funkci nemohla plnit rodina,⁸⁷ školství bylo v tomto ohledu bez tradice a nemělo na co navázat. „Naše škola na novou situaci připravena nebyla (...). Prvky »mediální výchovy«, které se v učebních programech základních a středních škol před r. 1989 objevovaly, vytvářejí tradici, která vzniku skutečně mediální výchovy nejen nenapomáhá, ale naopak ho brzdí. Problematiky médií se dotýkaly především některé okruhy předmětu český jazyk, v jehož rámci se probíral i tzv. publicistický styl.“⁸⁸ (Jirák-Šebesta, 1995: 12)

„První polovinu devadesátých let lze u nás v oblasti mediální výchovy charakterizovat jako období sbírání informací a zkušeností ze zahraničí, diskusí na stránkách odborných časopisů i denního tisku a období hledání vhodných poloh pro ukotvení mediální výchovy.“⁸⁹ (Adamcová, 2000/2001: 122) Krokem k rozvoji komunikačních dovedností žáků základních škol bylo zavedení komunikační výchovy⁹⁰ jakožto jedné složky tradičního předmětu v Integrovaných osnovách českého jazyka v polovině devadesátých let, které kladly důraz na „rozvoj schopností kritické recepce textů a na »odhalování manipulativních tendencí textu«. V této souvislosti je výslovně zmiňována žurnalistika, zvl. bulvární, reklama a konzumní literatura a objevuje se pojem »komunikační sebeobrana.« (Jirák-Šebesta, 1995: 12) Tématem diskusí se stalo osamostatnění složky této složky komunikační výchovy coby výchovy mediální. (Šebesta, 1995/1996: 161)⁹¹

Díra v českém všeobecném vzdělávání⁹² se začala pomalu zacelovat. Příprava koncepce mediální výchovy nastala v roce 1998.⁹³ Centrum pro mediální studia FSV UK ve spolupráci s Gymnáziem Jana Keplera v Praze za grantové podpory Open Society Fund zpracovalo pod vedením Jana Jiráka a Pavla Kuchaře projekt, jehož cílem bylo navrhnout způsoby, jak zahrnout mediální problematiku do českého všeobecného vzdělávání. Podařilo se vytvořit koncepci výuky mediální výchovy pro základní a

⁸⁷ Rodiče současných žáků a studentů, nezátížené znalostmi o trendech ve vývoji mediální sféry s romantickými představami o roli a poslání médií, najednou zastihl proces komodifikace a komercializace médií provázaných s nadnárodními ekonomickými strukturami. (Jirák, 2005a: 13)

⁸⁸ Viz s. 62–63 k otázce využití tvorby školních časopisů ve výuce před rokem 1989.

⁸⁹ Jedním z výsledků tušené potřeby mediální výchovy je brožura s podtitulem Jak vést děti k rozumnému užívání médií; má výrazně ochrannou povahu. Viz Říčan-Pithartová, 1995.

⁹⁰ Smyslem komunikační výchovy přitom bylo „rozvíjet komunikační kompetenci žáků ve všech základních komunikačních »uměních« – v umění mluvit, psát, naslouchat a číst, a také v umění zapojit se i do složitější organizované komunikace.“ (Šebesta, 1995/1996: 158)

⁹¹ Tamtéž viz důvody pro autonomní postavení mediální výchovy v rámci komunikační výchovy.

⁹² Odkazujeme na text Jiráka-Kuchaře, 1997.

⁹³ Mediální výchova se téhož roku stala součástí předvolebního boje. „Budeme prosazovat tzv. »výchovu k médiím«, která je dnes ve vyspělém světě součástí výukového procesu na středních školách, příp. na vyšších ročnících základních škol.“ (Průvodce politikou..., 1998) V Německu rozvoj mediální výchovy prosazovala v 90. letech zejména CDU. (Lux, 1998: 6)

střední školy. Výstupem projektu byly dokumenty Mediální výchova jako součást RVP pro základní vzdělávání a Mediální výchova jako součást RVP pro střední školy. Oba dokumenty CEMES dokončilo a prezentovalo Výzkumnému ústavu pedagogickému v Praze v srpnu 2000, resp. v srpnu 2001. Koncepce mediální výchovy byla k veřejné diskusi předložena v květnu 2001 a probíhala do listopadu téhož roku. První návrh RVP s koncepcí mediální výchovy byl MŠMT předložen Výzkumným ústavem pedagogickým v prosinci 2001. (Verner, 2002: 44)⁹⁴

Rámcové vzdělávací programy jsou součástí kurikulární reformy v České republice.⁹⁵ Ta spočívá v aplikaci dvoustupňových kurikulární dokumentů, tzv. školních vzdělávacích programů, které si jednotlivé školy vytvářejí na základě „závazných zásad a principů příslušného rámcového vzdělávacího programu (...) pro daný typ školy.“ (Vařeka, 2006 :69)

Pracovní návrhy RVP prošly rozsáhlým připomínkovým řízením, jehož výsledkem byla v roce 2002 druhá pracovní verze dokumentů.⁹⁶ Jejich ověřování na konkrétních školách bylo záměrem projektů Pilot Z a Pilot G/GP spolufinancovaných ESF. Projekt Pilot Z probíhal na 14 pilotních základních školách od září 2004 do února 2007, projekt Pilot G/GP probíhal na 16 pilotních gymnáziích od září 2004 do září 2008. (Pilot Z..., nedat. a Pilot G..., nedat.)⁹⁷ Na normativní úrovni se mediální výchova etablovala do české základní a gymnaziální vzdělávací soustavy prostřednictvím zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Na základě ustanovení školského zákona začala pro základní školy a nižší stupně víceletých gymnázií platit povinnost vyučovat dle svých školních vzdělávacích programů nejpozději od počátku školního roku 2007/2008, pro čtyřletá gymnázia a vyšší stupně víceletých gymnázií od počátku školního roku 2009/2010.⁹⁸ Rozhodnutí, do kterého ročníku škola mediální výchovu zařadí, je výhradně v její pravomoci. Výuka mediální výchovy tak byla či bude zahájena s ohledem na podobu ŠVP jednotlivých škol.⁹⁹ (Pastorová, 2007: 20)¹⁰⁰

⁹⁴ Pojetí koncepce viz tamtéž: 46n. Viz také Jiráček, 2002.

⁹⁵ Východiskem transformace se stal Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha). „Samotná kurikulární reforma se opírá o dokument ministerstva školství s názvem Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy ČR.“ (Vařeka, 2006: 68)

⁹⁶ V tomtéž roce byly inovovány v Národním ústavu odborného vzdělávání učební osnovy občanské nauky. „Základním inovačním prvkem se stala mediální výchova (...).“ (Bezchlebová, 2003: 23)

⁹⁷ Více o projektech viz tamtéž a <<http://www.pilotg-gp.cz/>>.

⁹⁸ Mediální gramotnost a mediální výchova v kontextu České republiky viz Šimková, 2006.

⁹⁹ Pokud ji tedy základní škola začlenila ve svém školním vzdělávacím programu do 3. ročníku prvního stupně a 8. ročníku druhého stupně, začala její výuka od školního roku 2009/2010.

2.2.1 Mediální výchova jako průřezové téma

Mediální výchova je v České republice začleněna do rámcových vzdělávacích programů pro základní a gymnaziální vzdělávání v podobě průřezového tématu.¹⁰¹ Forma realizace je v rukou jednotlivých škol. Do výuky ji lze zařadit jako samostatný předmět (volitelný, povinně volitelný nebo povinný), projektové vyučování, zájmový kroužek nebo ji integrovat jako téma do ostatních vyučovaných předmětů, případně tyto varianty kombinovat.

„(...) mediální výchova má ambice být objektivní disciplínou, jejímž úkolem není vést studenty za ruku a říkat jim, co je dobré a co špatné, ale poskytnout jim nástroje k lepšímu chápání mediálních sdělení.“ (Jirák-Kuchař, 1997: 18)¹⁰² Principem mediální výchovy by tak mělo být především zprůhledňování toho, jak média fungují a proč. Jejím hlavním cílem je „rozvinutí mediální gramotnosti do takové úrovně, aby využívání médií byla činnost, kterou má jedinec co nejvíc pod vlastní kontrolou a již si dokáže řídit tak, aby mohl mediální nabídky co nejvíce využít.“ (Jirák, 2004)¹⁰³

V rámcových vzdělávacích programech je toto průřezové téma uvedeno jeho bližší charakteristikou, ve které jsou shrnuty požadavky kladené na jedince v mediálně plně saturovaném světě, z nichž jsou odvozeny cíle mediální výchovy a hlavní prvky mediální gramotnosti. V dokumentu se dále konkretizuje vazba tématu na vzdělávací oblasti a představují kontury jeho přínosu k rozvoji osobnosti žáka/studenta jak v oblasti vědomostí (poznatky o roli médií ve společnosti a jejich dějinách, poznatky o médiích samotných a jejich chování),¹⁰⁴ dovedností a schopností, tak v oblasti postojů a hodnot. Tematické okruhy mediální výchovy jsou rozčleněny na činnosti receptivní a produktivní povahy. V RVP pro základní vzdělávání jsou od sebe zřetelně odděleny, přičemž součástí produktivních činností je tvorba mediálního sdělení (pro školní časopis, rozhlas, televize či internetové médium) a práce v realizačním týmu (redakce

¹⁰⁰ Některé školy s mediální výchovou však začaly experimentovat již dříve (jako například již zmíněné gymnázium Jana Keplera v Praze).

¹⁰¹ O potřebě mediální výchovy od útlého dětství svědčí zjištění výzkumu z roku 2008 o mediálním chování českých dětí ve věku 4–14 let. „(...) na reklamu v televizi se nejraději kouká až 56 % dětské populace ve věku 4–6 let.“ (Mediaresearch, 2008) Mediální výchovy na úrovni mateřských škol požaduje například Neuß (1999: 7 dle Šed'ová, 2004: 27). Mediální výchovou dětí v předškolním věku se zabývá text Six-Frey-Gimmler-Thibaut, 2004.

¹⁰² Srov. přístup Volka. „Nejde o to, diktovat studentům, na co se mají nebo nemají dívat či co mají číst, ale ukázat jim proces zrodu mediálních obsahů a zasadit jej do širšího socio-historického kontextu.“ (Potůček, 2005: 68)

¹⁰³ Srov. pozitivní a negativní vymezení cíle mediální výchovy viz Šebesta, 1995/1996: 159–160.

¹⁰⁴ Význam studia médií pro mediální výchovu je zásadní. „Nebude-li mediální výchova podložena systematickým studiem médií, nevyhnutelně degeneruje v předávání dojmů, posilování předsudků a plané a bezradné moralizování.“ (Jirák, 1998a: 2)

školního časopisu, rozhlasu, televize či internetového média). V RVP pro gymnázia se ve výčtu tematických okruhů obě složky prolínají a doplňují, produkční činnost se objevuje především v okruzích týkajících se mediální produkce, je to například práce v produkčním týmu školního média nebo příprava dílčích, psaných i nahrávaných mediálních materiálů.¹⁰⁵

Přestože je podle Jiráka české prostředí tradicí spíše kritickoanalytické (Vladyka, 2004: 16), v době experimentování s mediální výchovou dominoval na školách přístup dělání médií. (EV, 2004: 44) Produkční formou ověřovali průřezové téma mediální výchovy začleněné ve svých školních vzdělávacích programech rovněž pilotní školy zařazené do projektů Pilot Z a Pilot G/GP, z nichž vzešly příručky demonstrující příklady dobré praxe. Zkušební formu integrace mediální výchovy do výuky v nich reprezentují zájmové kroužky Redakční rada časopisu Paprsek, Redakční rada rádia Junior, Televizní vysílání Vodník, Vytváříme školní časopis aneb Začátky mladého novináře nebo Školní televize gymTV.¹⁰⁶

Na rozvoj mediální výchovy prostřednictvím projektového vyučování byl zaměřen také projekt ProMed, do něhož se v letech 2007–2008 zapojilo deset základních škol. V rámci tohoto projektu jednotlivé týmy realizovaly mj. třídní noviny, školní rozhlasové vysílání nebo školní televizi.¹⁰⁷ (<http://portal.celn.cz/promed>) Tvůrčím způsobem přistupuje k výuce projekt Média tvořivě,¹⁰⁸ dovednostní rozměr mediální gramotnosti sleduje rovněž společnost JuniorMedia Society.¹⁰⁹

„Pokud se dnes na některých základních školách mediální výchova realizuje, ať už v podobě projektu nebo samostatného předmětu, je v jejím rámci dáván prostor zejména produktivní činnosti žáků, rozvoji jejich tvořivosti a komunikačních

¹⁰⁵ Více viz jednotlivé rámcové vzdělávací programy. Dostupné na <<http://www.rvp.cz>>.

¹⁰⁶ O realizovaných projektech viz Příručka příkladů dobré praxe, nedat. a Příklady dobré praxe pro gymnázia, nedat.

¹⁰⁷ Projekt byl realizován občanských sdružením Celn s finanční podporou z Evropských sociálních fondů a státního rozpočtu ČR. Prezentace výsledků proběhla v květnu 2008 na společné konferenci nazvané Média a já ve školicím centru v Seči u Chrudimi, jejíž součástí byly tvůrčí dílny připravené jednotlivými školami. Jedním z výsledků projektu je sborník ProMed, který je volně ke stažení na internetu a obsahuje přehled projektů jednotlivých škol. Více viz <<http://portal.celn.cz/promed>>.

¹⁰⁸ Viz příloha č. 13.

¹⁰⁹ Společnost má statut Vzdělávacího zařízení akreditovaného MŠMT ČR s pěti akreditovanými vzdělávacími programy pro pedagogy (Mediální výchova na ZŠ a SŠ, Vedení dětských tvůrčích skupin a redakcí, Vedení dětí při práci s multimediální technikou, Práce s kamerou a mikrofonom a Sřih videozáznamů na počítači). Zároveň realizuje projekty Děti a média, Učitelé a média; juniorpress.cz a Dětská televize, projekt JuniorRadio zanikl. Podporou mediální tvorby dětí a mládeže do 26 let se zabývá Centrum JuniorMedia. O společnosti a centru viz <<http://www.juniormedia.cz>> nebo Šebeš-Šimůnek, 2004. Projektům se blíže věnuje Feráková, 2007: 64–66 nebo Hrdličková, 2007: 15–16.

dovedností. (...) Je tedy rozvíjena především produktivní stránka mediální výchovy, přičemž receptivní je naopak spíše v pozadí.“ (Macurová, 2007: 23)¹¹⁰

V tomto kontextu upozorňujeme na zjištění Lojdové, která realizovala kvantitativní obsahovou analýzu článků publikovaných v letech 1990–2005 v tištěných periodikách a na webových stránkách určených pedagogům.¹¹¹ Jedna z výzkumných otázek se zaměřovala na poměrné zastoupení reflexe teoretické a praktické větve mediální výchovy. „Výzkum ukázal na výraznější zastoupení praktické větve mediální výchovy. Výsledek je ovlivněn rozsáhlým seriálem o tvorbě školního časopisu, který byl téměř celý zařazen do subkategorie praktické větve mediální výchovy, protože představuje inspirační zdroj pro realizaci jedné z praktických činností v rámci mediální výchovy, kterou je příprava školního časopisu. Na druhé straně i teoretická větev byla v analyzovaném vzorku obohacena seriálem (i když o menším rozsahu). (...) Pomineme-li dva výše uvedené seriály, můžeme konstatovat, že obě větve mediální výchovy jsou ve většině případů zmiňovány společně a prezentace mediální výchovy v článcích z hlediska teoretické a praktické části tak odpovídá prezentaci mediální výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu.“ (Lojdová, 2006: 39–40)

2.2.2 Learning by doing po česku – funguje v praxi?

Praktickou tvorbou školních novin jakožto nástroje mediální výchovy se v diplomové práci zabývala Kulíšková (2009). Vycházela přitom z předpokladu, že lze v rámci práce v realizačním týmu propojit řadu produktivních i receptivních činností, a dosáhnout tak osvojení většiny dovedností, znalostí a schopností, k jejichž rozvoji má mediální výchova směřovat. Cílem její práce bylo ověřit, jestli tvorba školních novin funguje v praxi, tedy do jaké míry a zda vůbec může přispět k rozvoji mediální gramotnosti. Při sestavování modelu ideálních školních novin, ke kterému by mohla vztáhnout vybrané vzorky školních novin, se opírala o pasáže v rámcových vzdělávacích programech pro základní školy a gymnázia týkající se přínosů průřezového tématu mediální výchova k rozvoji osobnosti žáka a publikaci *Základy žurnalistiky pro redaktory studentských časopisů*.¹¹²

¹¹⁰ Autorka v rámci své diplomové práce navrhla a realizovala projekt, který se snaží propojit vědomostní a dovednostní složku. Produkční činností je přitom tvorba časopisu.

¹¹¹ Moderní vyučování, Učitelství novin, Učitelství listy, www.ceskaskola.cz, www.rvp.cz, www.skolaonline.cz, <http://ucitelske-listy.ceskaskola.cz/>, www.vuppraha.cz.

¹¹² Příručka vyšla v rámci projektu podporujícího mimoškolní činnost mladých lidí pod záštitou Open Society Found v roce 2004.

Vzorek školních novin a časopisů Kulíšková sestavila na základě výsledkové listiny soutěže školních novin U nás ve škole 2006 pořádané ústeckým Domem dětí a mládeže. Soubor k analýze obsahoval celkem 18 čísel šesti různých titulů ze dvou základních a čtyř středních škol (dvou gymnázií a dvou odborných škol). Ověřování probíhalo dle vymezených kritérií,¹¹³ přičemž každé z nich bylo dle závěrů práce naplněno alespoň jedním vzorkem novin nebo časopisu. To podle autorky ukazuje na potenciál tvorby školních novin coby nástroje výuky mediální výchovy k dosažení rozvoje mediální gramotnosti ovšem za předpokladu, že produkční činnost bude probíhat za účasti studenta či pedagoga obeznámeného s mediální problematikou.

Z několika důvodů však považujeme za nezbytné výsledky autorčiny práce relativizovat a přispět tak několika inspiračními připomínkami, které mohou v budoucnu sloužit jako vodítko při dalším zpracování obdobného tématu. Ověřování účinnosti tvorby školních novin ve vztahu k rozvoji mediální gramotnosti, a tedy jako metody mediální výchovy, vyžaduje, aby zkoumaný vzorek vzešel z těch školních novin a časopisů, které vznikly především s tímto záměrem, a to na typech vzdělávacích zařízení, k nimž se váže uplatňovaný rámcový vzdělávací program. Vzhledem k povaze výzkumného cíle by celé práci dodalo nový rozměr doplnění a porovnání výsledků z obsahové analýzy daty sebranými metodou hloubkových rozhovorů nebo osobního dotazníkového šetření s redaktory analyzovaných školních novin a časopisů.

¹¹³ Těmi jsou: 1) zapojení do mediální komunikace, 2) schopnost analytického a kritického přístupu k mediálním obsahům, 3) osvojení základních publicistických žánrů uplatňujících se v tištěných médiích, 4) rozvíjení jazykových a komunikačních dovedností, 5) seznámení se s redakční činností ve školních novinách.

3. Školní média jako předmět našeho zájmu

Téma, kterým se zabýváme, jsme sice jednoznačně vymezili v úvodu, přesto považujeme za nezbytné jej blíže konkretizovat. Ke slabinám zkoumané problematiky totiž patří její terminologický systém, který nebyl prozatím ustálen. Bez bližšího určení by proto mohlo být zcela matoucí, k čemu pojmy užívané v předkládané práci odkazují.

3.1 Vymezení školních medií a otázka terminologie

Školní mediální aktivitou¹¹⁴ rozumíme činnost, na které se podílejí žáci/studenti školy, a která je uskutečňována formou školního média¹¹⁵ nebo participace na obsazích jiných médií, a to bez ohledu na skutečnost, zda je vázaná na realizaci mediální výchovy. Školním médiem je pak nekomerční komunikační prostředek v tištěné, elektronické nebo internetové formě, který zajišťuje přenos vizuálních, auditivních a audiovizuálních informací a významů mezi jejich podavateli, kterými jsou především žáci/studenti jedné školy, a příjemci, kterými jsou primárně publika, které spojuje příslušnost k domovské škole, sekundárně pak širší veřejnost.¹¹⁶ Vydávání nebo provozování školního média zařítují výhradně žáci/studenti nebo příslušná škola, která jej může, ale nemusí iniciovat či podporovat.¹¹⁷ Pojem školní média tak zastřešuje školní a třídní časopisy (noviny),¹¹⁸ školní rozhlasové a televizní vysílání a školní internetová média.¹¹⁹

Definici školního časopisu již nabízí příslušná literatura. Školním časopisem¹²⁰ se může rozumět „každá periodická tiskovina, kterou si na nejrůznějších typech škol

¹¹⁴ V anglickojazyčné literatuře se objevuje spojení „school media production“, např. u Burn-Durran, 2007: 52 a 102.

¹¹⁵ Termín školní médium užívá např. metodický portál www.rvp.cz Výzkumného ústavu pedagogického v Praze.

¹¹⁶ Často se objevuje rovněž pojem dětská média. Ta chápeme jako média, na kterých se podílejí děti různého věku, z různých škol nebo i měst, a to obvykle pod záštitou domů dětí a mládeže, sdružení a organizací, která se zaměřují na volnočasové aktivity dětí a mladých lidí. Vznikají přitom tištěná, vysílací i internetová dětská média a dětské informační agentury. Konkrétně viz poznámka č. 278.

¹¹⁷ Pokus o původní definici formulovanou na základě realizace studentského vědeckého projektu (Smrčková, 2008b), studia pramenů, literatury a dalších zdrojů.

¹¹⁸ V cizojazyčné literatuře se setkáváme s pojmy school newspaper, school magazine, student newspaper, student magazine, die Schulzeitung.

¹¹⁹ Typologii školních mediálních aktivit vyvodíme a kritéria možné kategorizace školních medií navrhujeme na základě výsledků výzkumné sondy.

¹²⁰ Časopis lze obecně definovat jako „periodické tištěné médium“, které „vychází v delších intervalech než noviny, tj. maximálně jednou týdně a minimálně dvakrát ročně, a vykazuje vnitřní jednotu, danou zaměřením a obsahem“. (Köpplová, 2004: 32) S rozvojem internetu se objevily časopisy v elektronické podobě. (Osvaldová-Dolanská, 1999: 38)

dokáží její tamní autoři připravit.¹²¹ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 2) „Na rozdíl od časopisů třídních, které si připravují jen užší kolektivy a lze je připravovat »celkem snadno«, oslovují časopisy školní daleko širší čtenářský okruh a jejich pravidelnější vydávání je mnohem pracnější a náročnější. (Mimochodem právě z časopisu třídního, nebo spojením několika z nich, může časopis školní rovněž vzniknout.)“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 2) Předrevoluční definice školního časopisu říká, že jde o „specifický druh publicistického útvaru, neboť jej vytvářejí redaktoři amatéři, tj. studenti a pedagogové,“ přičemž se na jeho vzniku podílejí studenti „jednak jako aktivní dopisovatelé, jednak jako recenzenti příspěvků.“ (Rysová, 1988/1989: 121)

Ani jedna z definic však plně neodpovídá našemu chápání školního časopisu, proto se pokusíme o původní definici zformulovanou na základě realizace studentského vědeckého projektu (Smrčková, 2008), studia pramenů, literatury a dalších zdrojů. Školní (třídní) časopis (noviny)¹²² je soubor textových a obrazových příspěvků různých témat a žánrů uspořádaných do tištěné a/nebo elektronické formy, jejichž autory jsou především žáci/studenti jedné školy (třídy), který je primárně určen pro žáky/studenty dané školy (třídy), sekundárně pro pedagogy, další zaměstnanci školy a rodiče, terciárně pak širší veřejnost, a který je vydávaný pod zaštiťujícím názvem, a to pravidelně alespoň jednou¹²³ za školní rok.¹²⁴

Právě v terminologii týkající se časopisů panuje zřetelný chaos. Pojmy školní/třídní časopis a žákovský/studentský časopis se libovolně zaměňují nebo nadřazují jeden druhému.¹²⁵ Mates (1958: 6–7) chápe ve své práci pojem studentský tisk jako „syntézu dvou značně se lišících prvků“, studentský tisk tak v jeho pojetí tvoří dvě kategorie časopisů, a to samostatné časopisy, vydávané a psané studenty, a časopisy

¹²¹ Této definici lze vytknout fakt, že ještě nebere v potaz existenci elektronických časopisů, ať už ve formě webových stránek nebo souboru přístupného na internetu, blíže nespecifikuje frekvenci periodicity a autory tiskoviny; této definici by tak vyhovovala například ročenka školy, kterou jednou ročně připravují výhradně zaměstnanci školy.

¹²² Školní (třídní) noviny se přitom od časopisu odlišují zejména formátem, grafikou a obsahem.

¹²³ Studentský vědecký projekt (Smrčková, 2008) ukázal, že existují školní časopisy, které vycházejí jednou ročně. Ačkoliv se periodickým tiskem míní „noviny, časopisy a jiné tiskoviny vydávané (...) nejméně dvakrát v kalendářním roce“ (Zákon č. 46/2000 Sb.), není důvod takové jednorozměrné (nikoliv ročenky) nepovažovat za školní časopisy, byť podle zákona, jehož platnost pro školní tištěná periodika je diskutabilní (viz poznámka č. 488), neperiodické. Školní média tvoří specifickou součást mediální krajiny i se svými specifickými parametry. Jinou otázkou je role těchto neperiodických mediálních aktivit v rámci mediální výchovy.

¹²⁴ S přihlédnutím ke specifickým daných technologickou povahou média lze definici vztáhnout rovněž k rozhlasovému a televiznímu vysílání (školní rozhlas a školní televize) a školnímu internetovému médiu.

¹²⁵ Dochází taktéž k používání pojmu školní časopis pro časopisy, na nichž se žáci ani studenti nepodílejí. Podtitul celostátní školní časopis má kupř. bezplatný měsíčník vydávaný Českou kardiologickou společností, distribuovaný na druhé stupně ZŠ, osmiletým gymnáziím, středním školám, nápravným zařízení a knihovnám. Více viz <<http://www.redwaymag.cz>>.

vydávané pro studenty z iniciativy soukromé osoby (ať už za účasti studentů nebo bez ní). Z tohoto vymezení vychází Boháčová (1979: 3), pro svoje potřeby jej však modifikuje a zřetelně odlišuje obě kategorie tím, že první z nich označuje jako školní časopisy, druhou jako oficiální studentské časopisy. Schödelbauer (1983) pracuje s pojmem studentský tisk jako s hyperonymem školních, spolkových a dalších typů časopisů.

Pojetí školních časopisů se v této práci nejvíce přibližuje koncepci Boháčové, přičemž považujeme za důležité zdůraznit, že z jazykového hlediska chápeme pojmy školní časopis a studentský časopis jako slova souřadná, ale nikoliv synonymická.

Studentské časopisy mají dle našeho přístupu spíše charakter oficiálního listu nebo orgánu studentského hnutí, do této skupiny spadají rovněž časopisy různých studentských sdružení, organizací, klubů, spolků, žup, odborů, svazů, lig nebo rad, jejichž působnost není vázána na příslušnou školu.¹²⁶ Studentské časopisy se zaměřují na studenty bez ohledu na jejich příslušnost ke konkrétnímu vzdělávacímu zařízení, kromě výše uvedených institucí je může rovněž vydávat fyzická nebo právnická osoba, jejíž činnost je obvykle motivována nějakým cílem, kupř. finančním.¹²⁷

Abychom vnesli do věci nějaký řád, navrhujeme terminologický systém, o němž by se mohlo označování opírat.

Tabulka 1: Návrh systému terminologie periodik zaměřených na děti a mládež

PODAVATEL	PŘÍJEMCI	PŘÍKLAD TITULU	TERMÍN
vylhradně profesionální komunikátoři (novináři)	děti a mládež různého věku a z různých škol	Sluníčko, Bravo	časopisy pro děti* / časopisy pro mládež
především profesionální komunikátoři (novináři)	žáci a studenti z různých škol	STIP	žakovské / studentské časopisy **
především poloprofesionální komunikátoři (novináři z řad žáků/studentů různých škol)	žáci/studenti různého věku a z různých škol	Coolnoviny	
neprofesionální komunikátoři (žáci/studenti jedné školy, třídy)	primárně žáci/studenti vázání na domovskou školu	Homeles, Bezevšeho	školní časopisy / noviny
neprofesionální komunikátoři (žáci/studenti jedné třídy)	primárně žáci/studenti vázání na třídu domovské školy	Šotek	třídní časopisy / noviny
<p>* Historií a vývojem časopisů pro děti se podrobně zabývá Fialová, 2002. ** V literatuře se zaměňuje s pojmy školní/třídní časopis; tendence označovat školní/třídní časopisy pojmy žakovský/studentský časopis vychází pravděpodobně z terminologie akcentující podavatele na rozdíl od zde navrhovaného systému, který se odvíjí od příjemce/publika.</p>			

¹²⁶ O některých studentských časopisech viz A.B., 1929; Jindrák, 1938; Mates, 1958; Schödelbauer, 1983.

¹²⁷ Časopisy a noviny, které vytvářejí vysokoškolští studenti, bychom označili jako fakultní (např. FLEŠ, periodikum vydávané studenty Univerzity Karlovy, Fakulty sociálních věd, oboru žurnalistika).

S neustálenou terminologií se v této práci vyrovnáme tak, že budeme užívat pojmy dle výše uvedeného systému, při práci se zdroji se budeme vyhýbat přímým citacím, které by obsahovaly pojmy užívané v jiném smyslu než zde vymezeném nebo odlišné pojmy pro časopisy zde označované jako školní, resp. třídní, při parafrázování nebo výkladu přizpůsobíme pojmy našemu pojetí. Jedině tak je možné zabránit nejasnostem a učinit text srozumitelným.

3.2 Postavení školních médií ve vzdělávacím procesu

Školní mediální aktivity žáků a studentů nemusí nutně souviset se školním vzdělávacím programem, potažmo mediální výchovou. Vztah mezi tvorbou školního média a vzdělávacím procesem může nabývat několikero podob. Základní přístup je přinejmenším trojí.

A) Školní média, která se vyskytují na půdě školy, jsou spojená s jejím životem, ale jejich vznik neinicuje škola, ani je přímo neprodukuje, vycházejí nebo vysílají bez její oficiální podpory (byť mohou být na neformální rovině chápána pozitivně), tajně nebo dokonce přes její odpor, a tudíž mimo rámec mediální výchovy. Motivem mohou být novinářské ambice tvůrců či potřeba vyjádřit názor. Prototypem takového školního média jsou třídní noviny Řev septimy (Škola základ života).¹²⁸

B) Školní média, která se vyskytují na půdě školy, jsou spojená s jejím životem, ale nikoliv přímo se vzdělávacím procesem. Jejich vznik inicuje škola, která zaštiťuje jejich vydávání nebo vysílání. Motivem bývá kupř. snaha o demokratizaci školního prostředí (školní média jakožto hlas žáků/studentů) nebo o rozšíření nabídky školních aktivit, jimiž se škola může prezentovat veřejnosti. Prototypem jsou školní média, která vznikají v rámci školního zájmového (volnočasového) kroužku bez přímé vazby na zavádění ŠVP. Někdy se může takový kroužek transformovat a média modifikovat tak, aby naplňovala cíle mediální výchovy.¹²⁹

C) Školní média, která se vyskytují na půdě školy, souvisejí s jejím životem a jsou přímo integrovaná do vzdělávacího procesu. Jejich vznik inicuje škola, která zaštiťuje jejich vydávání nebo vysílání, motivem je přitom v první řadě potřeba naplnit průřezové téma školního vzdělávacího programu mediální výchova.

Předkládaná práce se zaměřuje na všechny tři typy školních médií.

¹²⁸ Viz příloha č. 2.

¹²⁹ Viz časopis Paprsek nebo rádio Junior na ZŠ Vodňanská v Prachaticích. Nelze však vyloučit, že realizaci zájmové kroužku může vedení školy prezentovat a vykazovat jako způsob výuky mediální výchovy, aniž by byl takovému účelu přizpůsoben.

4. Dějiny a současnost školních médií v českých zemích

Vzhledem k tomu, že se problematice školních médií prozatím nikdo soustavně nevěnoval, nebyla jejich historie ani současnost komplexně zmapována. Proto jsme se při zpracování této kapitoly potýkali s dostupností, množstvím a charakterem zdrojů,¹³⁰ jejichž různorodost se do určité míry odráží v podobě výkladu.

Předkládaný text k historii a současnosti školních médií tak má spíše charakter báze, ze které bude možné vycházet při zevrubnějším rozpracování problematiky. To bude zcela jistě vyžadovat podrobnou práci s memoáry, zdroji biografického a autobiografického rázu, dobovými novinovými a časopiseckými články, archiváliemi, kronikami a ročenkami škol, texty dostupnými na internetu a v neposlední řadě se samotnými pamětníky.

Uvědomujeme si, že tvorba školních médií nepředstavuje nezávislý projev odtržený od ostatních politických, společenských nebo kulturních souvislostí. Přesto se v popisu dobového kontextu s přihlédnutím k časové ekonomice a přiměřenému rozsahu práce omezíme na minimum.

Školní média jsou zcela nepochybně součástí dějin českého školství, které je periodizováno zejména školskými reformami a legislativou, nejvhodnějším kritériem členění jejich vývoje se proto jeví proměňující se školské systémy.

Změny ve školství však pokaždé neprobíhaly současně na elementární a sekundární úrovni,¹³¹ někdy také ustavený školský systém přetrval několik desetiletí, ne vždy totiž politickou proměnu následovala změna školského zákona, který by jej významněji modifikoval.¹³² Naopak v některých dějinných etapách českých zemí prodělávalo školství několik po sobě poměrně rychle následujících proměn.¹³³

Vzhledem k tomu, že se zaměřujeme na školní média napříč základním a středním školstvím, a podklady, které o nich máme k dispozici, nemohou obsahem ani

¹³⁰ V době, kdy lze získávat podklady z (téměř nevyčerpatelných) elektronických zdrojů, je třeba se vyrovnat mj. s otázkou jejich kvantity a posouzením kvality. Reflexe nepřilíš zmapované oblasti paradoxně naráží na nedostatek a omezenost informací k historickému vývoji a na informační zahlcení vztahující se k současnému stavu.

¹³¹ Na rozdíl od sekundárního vzdělávání, kterého se dotkl revoluční rok 1848 proměnami provedenými o rok později, podoba elementárního školství přetrvala z roku 1774 až do roku 1869, kdy byl říšskou radou přijat říšský školský zákon (tzv. Hasnerův zákon). (Kasper-Kasperová, 2008: 97)

¹³² Kupř. školský systém daný Hasnerovým zákonem z roku 1869 zůstal v zásadě neměnný až do roku 1948. (Váňová, 2006: 75) Po roce 1918 sice bylo přijato několik novel a vyhlášek, které určitým způsobem modifikovaly podobu školství, v roce 1922 byl přijat tzv. malý školský zákon, žádný dokument však podobu školské soustavy neupravoval. (Kasper-Kasperová, 2008: 198)

¹³³ Např. v letech 1948–1989 se školská soustava proměňovala školskými zákony z let 1948, 1953, 1960, 1978. (Váňová, 2006: 84–86) K vývoji českého vzdělávacího systému v letech 1989–2009 viz ÚIV, 2009.

rozsahem plnohodnotně pokrýt jednotlivá vývojová období školského systému, přidržíme se poněkud méně složitého členění. Klíčem k periodizaci vývoje školních médií jsme tak zvolili významné mezníky v historii českých zemí.¹³⁴ S ohledem na povahu reflektované problematiky nejde sice o zcela optimální členění, nicméně s přihlédnutím ke zpracovanému materiálu jej považujeme za vhodnější.

4.1. Školní média od počátků do roku 1989

Tradice českých¹³⁵ školních médií sahá dál než regulérní diskuse o potřebě mediální výchovy v českém prostředí.¹³⁶ Školní média vznikala nejprve v podobě školních časopisů, jejich počátky však jednoznačně datovat nelze. Zdroje, ze kterých vycházíme, nás zavedly k roku 1845.¹³⁷ Neobsahují odkazy na dřívější výskyt školních časopisů, ale ani explicitně neoznačují některé z nich jako první pokusy. Ačkoliv tedy začínáme reflektovat první školní média, resp. školní časopisy ve 40. letech 19. století, neznamená to, že jejich historie nemůže být starší.

Zpočátku bylo vydávání školních časopisů samostatnou aktivitou žáků a studentů, časem se do iniciace jejich vzniku zapojila vzdělávací zařízení. Sepjetí školních časopisů se školou se v jednotlivých obdobích lišilo dle toho, nakolik jim školní praxe i politická situace přály – od podpory pedagogů přes toleranci po postih a institucionalizovaný dozor. Až do 80. let 20. století však školní média nejsou spojována s rozvojem mediální gramotnosti, a nebyla tedy chápána jako součást zárodečné podoby mediální výchovy.

V meziválečném období sice došlo na diskusi o školním rozhlasu,¹³⁸ v rámci vývoje školních médií jej však ještě nemůžeme chápat jako formu školní mediální aktivity. Podle všeho se žáci a studenti začali podílet na vysílání školního rozhlasu až po

¹³⁴ Vznik Československé republiky, konec 2. světové války, počátek normalizace, pád komunistického režimu.

¹³⁵ Ve smyslu česky psaných nebo na českém, resp. československém území vydávaných.

¹³⁶ Viz kapitola 2.2.

¹³⁷ Srov. s historií časopisů v českých zemích; první časopisy se objevují koncem 18. století, první desetiletí 19. století jsou ve znamení jejich dalšího rozvoje. Tyto časopisy, nejprve psané německy, popularizovaly výsledky české vědy, později sledovaly osvícenské, vlastenecké a národně obrozenecké cíle. U zrodu českého časopisectví stál Josef Dobrovský. V roce 1806 začal Jan Nejedlý vydávat česky psaný Hlasatel český, jehož vůdčí osobností se stal Josef Jungmann. (Beránková, 1976b: 58n.)

¹³⁸ Velkým propagátorem rozšíření školského rozhlasu byl Rudolf Faulner. „V roce 1927 uveřejnil článek, ve kterém správně odhadl význam školského rozhlasu jako moderního nástroje vzdělávání.“ (Fiala, 2009: 23) Faulnerovi však nešlo o školní rozhlas jako formu školního média, jehož vysílání by zajišťovali žáci a studenti škol. Viz také Hokeš, 1926: 36n.

roce 1945, samostatné organizování školního rozhlasového vysílání se rozvíjí až po roce 1989.¹³⁹

V následujících kapitolách k dějinám školních médií se zaměřujeme pouze na dílčí momenty a představujeme pouze zlomek z celkového rozsahu školních médií. Ačkoliv pracujeme s rozsáhlou zdrojovou bází, informace jsou místy pouze částečné nebo zcela chybí, proto jsme se přes snahu o kontinuální zpracování tematiky nedokázali vyhnout hluchým místům a mezerám.

Jsme si vědomi, že na základě charakteristik vybraných příkladů nelze zobecňovat a vyvozovat závěry o celých etapách vývoje školních médií, domníváme se však, že mohou sloužit k naznačení trendů jednotlivých období a jejich ilustraci. Primárním cílem této práce ostatně není podat vyčerpávající historický výklad o vývoji školních médií. Pro naše potřeby uvést výzkumnou sondu v tematických souvislostech a historickém kontextu postačí nastínit směr, kterým se školní média ubírala.

4.1.1. Školní média v období 1845–1918

Za první produkční, školní mediální aktivitu považujeme tvorbu psaných školních časopisů.¹⁴⁰ Dostupná literatura odkazuje na časopis *Poupě*, který v roce 1845 vycházel na pražském akademickém gymnáziu na Starém Městě. (Roubík, 1925: 276) O čtyři roky později tamtéž vydával Josef Václav Frič¹⁴¹ časopis *Slavie*. Dokládá to Čejchanův nálezný archív v dokumentech studentského spolku Slavia z let 1848–1849, na kterém bylo červenými tiskacími písmeny napsáno titulní záhlaví: Časopis »Slávie« a pod ním: čís. 5. Redaktor J. V. Frič. 1849. Potvrzuje to rovněž Fričova výpověď před vojenským soudem z 27. dubna 1850, že redigoval časopis Slavia, který „nebyl tištěn, jeho obsah byl naprosto nepolitický.“¹⁴² (Čejchan, 1931: 71) Objevená archiválie je však, jak upozorňuje Čejchan, v rozporu s Fričovými Paměťmi (díl IV., s. 113), kde uvádí, že „literární sekce spolku Slavia vydala pod jeho redakcí »jen asi půl druhého

¹³⁹ V této fázi byl školní rozhlas chápán především jako prostředek civilní obrany (varovný systém před bombardováním), nástroj propagandy (např. pro přenos projevů protektorátního ministra Emanuela Moravce zakončených nacistickou hymnou, viz Volf, 2006: 10) a médium organizačního rázu pro komunikaci směřovanou od pedagogů k žákům/studentům.

¹⁴⁰ Tyto časopisy označuje použitá literatura jako studentské; především proto, že jejich vznik a vydávání iniciovali výhradně studenti, byť je jednotliví pedagogové namnoze podporovali. Vycházíme-li však z terminologického vymezení (viz kapitola 3.1), kterého se drží předkládaná práce, chápeme a označujeme tyto časopisy jako školní, resp. třídní.

¹⁴¹ Frič (1829–1890) přispíval jako novinář do časopisů *Květy*, *Lumír*, do almanachu *Máj*, redigoval almanach *Lada Nióla*, časopis *Čech*, *Blaník* a *Agramer Zeitung*. (Mukařovský, 1960: 609)

¹⁴² Srov. politizace českého tisku v letech 1848–1849 viz Beránková, 1976a: 12n.

čísla Dostálem¹⁴³ přečistě opsaných básní, povídek a notiček pod skvělým, kaligraficky provedeným titulem: Plody Mladé Slávie.« (Čejchan, 1931: 71) Exempláře těchto dvou časopisů se nedochovaly.

K největšímu zaznamenanému rozvoji školních časopisů došlo na počátku 50. let 19. století, a to zejména na staroměstském akademickém gymnáziu.¹⁴⁴ (Boháčová, 1979: 7)¹⁴⁵ Vlastenecký ruch vládnoucí na gymnáziu, které bylo v roce 1850 přeměněno v české, spolu s vydáváním beletristického týdeníku Lumír od počátku roku 1851 podnítily literární snahy studentů, vydatně podporované pedagogickým sborem.

Duší tohoto literárního snažení se stal tehdejší student sexty Vítězslav Hálek,¹⁴⁶ který začal ještě v roce 1851 se svým spolužákem a přítelem vydávat školní časopis *Příprava*. O rok později byl časopis přejmenován na *Varito a lyra*,¹⁴⁷ v roce 1853 byl titul zkrácen na *Varito*. Časopis vycházel každý týden¹⁴⁸ v jediném, ručně psaném osmistránkovém sešitku.¹⁴⁹ Exemplář koloval mezi předplatiteli zapsanými v tzv. cirkuláři, seznamu asi šedesáti spolužáků, kteří měsíčně přispívali na vydávání časopisu čtyřmi krejcarý.¹⁵⁰ (Roubík, 1925: 270n. a Hálek 1867a: 1) „Vydávali jsme jej proto, abychom se cvičili veršem i prosou. Do časopisu toho psali jsme verše, povídky, romány, pojednání a vůbec vše, nač nám rozum stačil.“ (Hálek, 1867a: 1)¹⁵¹

Ručně psané školní časopisy počátku 50. let 19. století mají charakter třídních periodik, mezi nimiž probíhá konkurenční boj. „Časopisů podobných měla tenkrát každá třída. Pamatuji se, že vycházela tenkrát v jiných třídách »Zora,« »Flora,« »Záboj« a j. Jak velký byl ruch »literární« v naší třídě, možno posoudit z toho, že jsme měli

¹⁴³ Antonín Dostál, posluchač filozofie a člen spolku Slávie, časopis kaligraficky sepisoval.

¹⁴⁴ Neznamená to ale, že jinde školní časopisy nevznikaly, jejich výskyt pouze není tak rozsáhlé zmapován. „V létech padesátých se na českých i moravských školách středních seskupovali studenti v literární kroužky, jež čtly hlavně německé básníky a vydávaly psané časopisy.“ (Hýsek, 1911: 122) Hýsek v tomto období redigoval brněnský gymnaziální časopis Quodlibet, kam přispíval českými vlasteneckými verši. (Hýsek, 1911: 164)

¹⁴⁵ Viz také Roubík, 1930: 69–71.

¹⁴⁶ Vítězslav Hálek (1835–1874) se stal prvním fejetonistou Národních listů. V roce 1854 začal přispívat do Lumíra, působil v Obrazech života, almanachu Máj, redigoval Slovanské besedy, po Mikovcově smrti přeměnil Lumíra v ilustrovanou Zlatou Prahu, s Janem Nerudou založil Květy. (Beránková, 1976a: 104–105)

¹⁴⁷ První číslo časopisu přejmenovaného podle básnické sbírky Karla Vinařického vyšlo 5. ledna 1852. Bylo uvedeno stejnojmennou básní od J. H. Sánského (pseudonym sextána Jana Herčíka), který srovnával české varito a řeckou lyru a zároveň psal o náplni časopisu: „(...) hlavní bude účel náš: v dějinách své vlasti se pohybovat (...).“ (Mates, 1958: 18)

¹⁴⁸ „Týdenní periodicitu byla dodržována i v době prázdnin.“ (Mates, 1958: 17)

¹⁴⁹ Sešitek měl osmerkový formát. (Mates, 1958: 17)

¹⁵⁰ V roce 1850 stál půllitr piva 4–6 krejcarů, kilogram chleba 8 krejcarů, kilogram masa 37 krejcarů. (Filip, 2005: 154) Výnos z časopisu měl být věnován Národnímu divadlu.

¹⁵¹ Podrobněji o obsahové náplni Hálkova časopisu, přispěvatelích a ukázkou příspěvků viz Roubík, 1925; Ogoun, 1926a,b a 1927a,b,c; Mates, 1958: 18n.

jeden čas v naší pouze třídě osm časopisů; pamatuji si některá jména jako »Vlasta,« »Fialky,« »Čestmír« a humoristický týdeník »Háta.« (...) Kdežto tyto jednotlivé listy byly výrazem »stran,« stálo »Varito a lyra« nad stranami a přispívali do něho všichni.“ (Hálek, 1867a: 1)

Vlastenecký ráz příspěvků, vliv studia klasických jazyků, historismu, panslavismu, klasicismu, romantismu a útěk do slavných dějin českého národa charakterizuje Hálkovo Varito i ostatní časopisy. (Boháčová, 1979: 8) Atmosféra politické rovnosti z revolučního roku 1848 však už byla pryč, a proto vlastenecký duch na půdě akademického gymnázia vyvolával v reakčních vládních kruzích nelibost a obavy. Reakce tak čekala na vhodnou příležitost k potlačení nebezpečné nálady mezi studenty. Podnět k zásahu jim zavládl právě Hálkův časopis, který vyvolal aféru mezi školními časopisy, jež vyústila v zákaz jejich vydávání. (Roubík, 1925: 271n.)

Hlavu¹⁵² každého čísla Varita a lyry¹⁵³ kreslil redakční kaligraf, svoji práci však neodevzdával včas, a tak často časopis vycházel se zpožděním. To přivedlo autory na myšlenku nechat si hlavy třetího ročníku¹⁵⁴ za část vybraných příspěvků natisknout v knihtiskárně. „Na jednu věc jsme ale při tom zapomněli: knihtiskárna musila jeden povinný exemplář odevzdati c. k. policii! Když knihtiskárna ten exemplář odevzdala, nastal na policii ruch (...) bylať Praha ještě ve stavu obležení. Tu najednou tam přijde »Varito«, heslo »Nohou na slávy půdě« a »ročník III.« I policie zavolala faktora knihtiskárny, aby jí to vysvětlil.“ (Hálek, 1867a: 1) Druhý den přišel Hálkovi přípis, aby se dostavil na policejní oddělení pro tiskové záležitosti. Následoval výslech, zabavení všech 52 čísel prvního ročníku Varita, domovní prohlídka a politické vyšetřování celého gymnázia.¹⁵⁵

Na škole byly objeveny a zabaveny další časopisy *Ohlas* a *Zora*. Ostatní školní časopisy se podařilo studentům před policií utajit. U zrodu školního časopisu *Ohlas*¹⁵⁶ stál Josef Šusta,¹⁵⁷ student kvarty staroměstského gymnázia. Předplatné tohoto časopisu, který vycházel od října do prosince 1852,¹⁵⁸ činilo 10 krejcarů za jedno číslo. „Týdně k

¹⁵² Tzv. hlava, resp. hlavička je „označení písmové (slovní) značky novin či časopisu obsahující základní údaje o periodiku: název a charakteristiku listu, číslo a datum vydání, ročník, cenu.“ (Slanec, 1999: 78)

¹⁵³ Titul časopisu byl půlkruhovitě vepsán do horní třetiny první stránky, na stuze propletené mezi písmeny bylo malým písmem napsáno Bohu a vlasti. Pod nápisem byla drobná kresba varita (staročeský strunný nástroj) a ještě pod ní – Redaktor: Vítězslav Dolinský (Hálkův pseudonym). (Mates, 1958: 17)

¹⁵⁴ S heslem „Nohou na slávy půdě, duchem stroj jí blaho nebes“ v záhlaví.

¹⁵⁵ Více viz Hálek, 1867b: 1 a Hálek, 1867c: 1.

¹⁵⁶ S mottem „Čností ruměncem sobě krásliv líce jinošské, »Okrasa vlasti« umou slouti, o bratře, budeš!“

¹⁵⁷ „Josef Šusta, nar. r. 1835 v Jankově, ředitel švarcenberských panství, spisovatel v oboru hospodářství, hlavně rybnického.“ (Roubík, 1925: 275)

¹⁵⁸ Celkem vyšlo 13 čísel. (Mates, 1958: 17)

němu byla připojována příloha.“ (Mates, 1958: 17) V septimě staroměstského gymnázia byl od roku 1851 vydáván časopis *Rhetor*, jenž byl po prvním ročníku přejmenován podle staršího časopisu, který byl ve škole kdysi vydáván pod názvem *Zora*. Novodobou Zoru vedl Václav Čeněk Bendl¹⁵⁹ (Stránický), kromě básniček a kratších povídek reflektovala i slovanskou literární produkci a pořádala sbírky na Národní divadlo.¹⁶⁰ V souvislosti s aférou bylo její vydávání zastaveno. (Roubík, 1925: 276)

Vyšetřování odhalilo také školní časopisy na německém malostranském gymnáziu, a to německy psaný *Potpurie* a *Der Schulbote*¹⁶¹ a český *Oblesk*.¹⁶² (Roubík, 1925: 276) V důsledku této aféry, jejího vyšetřování a zabavování objevených školních časopisů se některé z nich dochovaly.¹⁶³

Ve zprávě policejního ředitele byla celá záležitost vyličená jako protistátní a protiněmecká agitace. Přestože Rakouský zákoník neobsahoval jakýkoliv zákaz vydávání psaných časopisů na gymnáziích (Hálek, 1867d: 1) a vyšetřování neprokázalo účast studentů na tajném spolku, Vídeň potřebovala záminku k potlačení vzrůstajícího se českého národního ducha, a tak aféry využila ke svým záměrům. Následovaly personální změny ve vedení školy i profesorském sboru, v říjnu 1853 bylo gymnázium poněmčeno¹⁶⁴ a vydán zákaz vydávání školních časopisů. (Roubík, 1925: 274n.)

Aféra měla ještě úřední dohru v roce 1854. V lednu udal Ant. Lederer, tehdejší kvintán akademického gymnázia, Václava Štrupla, který již po zákazu vydával časopis *Zora*, navazující na stejnojmenný zaniklý časopis. Štrupl byl v květnu vyloučen ze všech rakouských ústavů, přispěvatelé časopisu¹⁶⁵ byli potrestáni menšími disciplinárními tresty. (Roubík, 1925: 280)

¹⁵⁹ Narodil se v roce 1833 v Turnově. Působil v redakci Lumíra, přispíval do něj básněmi, překlady Puškina a Lermontova. V letech 1854–1855 založil satiricko-humoristický časopis »Rachejtle«. Jako kněz přispíval do Štultcova Blahověsta. Zemřel r. 1870 ve Volyni. (Roubík, 1925: 276)

¹⁶⁰ Přispěvatelé Zory viz Roubík, 1925: 280.

¹⁶¹ Redaktorem časopisu byl Vinc. Tobisch.

¹⁶² Redaktorem časopisu, jehož jediné číslo má datum 1853, byl D. K. Barvíc. Podle Matese měl ze všech dochovaných časopisů nejhorší grafickou úpravu. „Ze zajímavých příspěvků je pozoruhodná polemika mezi vydavatelem a jistým čtenářem o zániku Varita a lyry. Protože se však zachovala jen část polemiky, je dnes nesrozumitelná.“ (Mates, 1958: 16) O polemice viz Ogoun, 1927b: 210.

¹⁶³ Kromě Varita a lyry, Ohlasu, Oblesku, Zory a Der Schulbote. Viz příloha č. 3 Ve 20. letech 20. století byly součástí archiválií Ministerstva vnitra, s nimiž pracoval Roubík, 1925 nebo Ogoun 1926 a 1927, v 50. letech byly dle Matese deponovány ve státním úředním archivu. V současné době jsou dokumenty týkající se aféry školních časopisů na staroměstském gymnáziu uloženy pravděpodobně ve fondech České místopřítelství Praha a Policejní ředitelství Praha ve sbírkách Národního archivu. (Sovák, 2009) Časopisy Flora a Varyto jsou součástí fondu Časopisy psané v literárním archivu Památníku národního písemnictví.

¹⁶⁴ Hálkova vzpomínka na poněmčení gymnázia viz Hálek, 1861: 1.

¹⁶⁵ Jedním z nich byl i Antonín Lederer.

Zatímco dle Boháčové (1979: 9) v 60. letech 19. století stále ještě školní časopisy následkem zákazu z roku 1853 nevycházejí, uvažuje Mates (1958: 31) v jiné rovině. „Ve skutečnosti však studenti ze strachu před persekucí, poučení aférou Varita a lyry z let padesátých, své psané časopisy pečlivěji ukrývali, takže o nich probleskují – zpravidla bez udání názvu – jen zprávy v pracích rázu biografického.“ Prostřednictvím rešerše literatury tento předpoklad potvrzujeme, přestože Roubíkova bibliografie (1936: 207) zaznamenává pouze jediný školní časopis šedesátých let, a to časopis *Slavie* vycházející na pražském akademickém gymnáziu v letech 1865–1866.

„(...) vzpomněl jsem dob [druhá polovina 60. let 19. století – pozn. DS] , kdy jsem sám psal do podobného listu, ale byl v tom veliký rozdíl: čísla se netiskla, nýbrž psala a to, co napsáno, rozmnožovalo se nevím už jakým způsobem. Snad se nemýlím, domnívaje se, že oba listy »Včela« i »Vosa« byly psány a čteny pouze chovanci královehradeckého chlapeckého semináře, Boromaea, a s činností tou jsme se musili skrývat, hlavně ovšem se satyrickou »Vosou«. Že jsem tam rovněž psal, vím určitě, oč však šlo, nedovedu se pamatovati. Nejspíše to byly překlady některých básní (...).“ (Jarník, 1918: 1)

Na další školní časopis odkazuje Raušar (1932: 73–74) v souvislosti s literárními počátky blovického básníka Vojtěcha Heinricha Jiroty. „(...) dostal se mi do rukou k nahlédnutí psaný časopis, který vydávalo studentstvo klatovského gymnasia. Je to 4. číslo, I. roč., kvartového formátu s názvem Kramerius (...). Název je vypraven ozdobným písmem. Snad se zachovalo jen uvedené číslo (...). Časopis věnován poesii i próze, však nelze z jediného sešitu souditi, obíral-li se vedle beletrie též vědou a uměním; politika se as omezovala na buzení a sílení národní a všeslovanské myšlenky. Zdá se, že iniciátorem, hlavním pracovníkem a snad i redaktorem byl Jirota, neboť uvedené číslo je většinou jeho plody vyplněno. Práce jsou psány anonymně (...). Že byl redaktorem časopisu soudím z toho, že na titulním listu je tužkou psaná poznámka: Heinrich Vojtěch, jednatelem Schilhawü Ant. Z této krátké úvahy plyne, že literární tvoření studenta počíná již v letech 1867–1869.“

Školní časopisy jsou stále rukopisné, vznik hospodářsky samostatného tištěného časopisu byl v tomto období podmíněn účastí soukromého nakladatele, jehož záměrem byl v první řadě zisk. Přestože se v této práci zaměřujeme na školní časopisy, považujeme za vhodné zmínit se o časopisu *Český student*, ačkoliv naplňuje kritéria

spíše časopisu studentského. Český student vycházel od února 1869 do února 1870¹⁶⁶ a byl jako první časopis tohoto typu tištěn. Specifičnost tohoto časopisu spočívala v tom, že jej psali výhradně středoškolští studenti¹⁶⁷ pro studenty,¹⁶⁸ ale jeho nakladatelem a vlastníkem byla soukromá osoba.¹⁶⁹ „Úprava vlastní vnitřní náplně časopisu je v mnohém analogická s psaným studentských časopisem Varito a lyra.“ (Mates, 1958: 32) Pojetí češství a pocitu slovanské vzájemnosti však bylo povrchní, na stránkách časopisu se neodrážely touhy ani činnost studentů, zájem o něj byl minimální.¹⁷⁰ (Mates, 1958: 40)

Ačkoliv Boháčová (1979: 9) uvádí jako poslední stopu v této etapě zmiňovaný časopis Slavie, v bibliografii časopisectva, ze které autorka čerpala, lze nalézt řadu dalších školních časopisů ze 70., 80. i 90. let 19. století.¹⁷¹

„Kolébku literárních snah mladé Moravy z let sedmdesátých a osmdesátých byly literární kroužky, jež vznikaly na všech českých středních školách (...) vydávaly časopisy (...). Nejčilejší život byl na gymnasiích olomouckém a brněnském (...).“ (Hýsek, 1911: 257)¹⁷² Dle dostupných záznamů zaštiťovalo v druhé polovině 70. let 19. století studentské družstvo Palacký na gymnáziu v Jindřichově Hradci vydávání psaných časopisů *Naše listy*, *Vlast'*, *Šotek* a *Český těsnopisec*. (Roubík, 1936)¹⁷³

V osmdesátých letech 19. století se vedle psaných časopisů objevují rovněž tištěné, a to buď hektografované, nebo litografované.¹⁷⁴ Předpokládáme, že technika hektografie byla pro množení výtisků školních časopisů dostupnější a levnější, a proto

¹⁶⁶ Časopis s podtitulem „časopis pro zábavu a poučení“ zanikl číslem 21; první dvě čísla vyšla s periodicitou jednoho měsíce, od třetího čísla vycházel jako čtrnáctideník. Měl 16 stran knižního formátu a modrou čtyřstránkovou obálku. Roční předplatné činilo 1 zlatý a 60 krejcarů, resp. 2 zlaté a 40 krejcarů. (Mates, 1958: 32)

¹⁶⁷ Josef Holeček byl jediným jeho přispěvatelem, který později získal významnější postavení v české literatuře.

¹⁶⁸ Podavatelé ani příjemci však pravděpodobně nebyli vázani na jednu společnou domovskou školu.

¹⁶⁹ Vincenc Paseka z Karlína. Tištěn byl v tiskárně Jindřicha Mercy. Za redakci odpovídal J. V. Matzke.

¹⁷⁰ Více o obsahové stránce časopisu včetně ukázek viz Mates, 1958: 31n. Viz také Běhounek, 1930.

¹⁷¹ Bibliografie však mnohdy poskytují k jednotlivým časopisům pouze kusá data, ne vždy je proto zřejmé, zda se jedná o časopis školní nebo studentský, časopis žáků základních, středních či vysokých škol a jakého charakteru je uváděný vydavatel, resp. nakladatel. Z tohoto důvodu se v následujícím výčtu omezíme na ta periodika, která s největší pravděpodobností splňují kritéria školních časopisů, přičemž na nejednoznačné pouze odkážeme v poznámkách.

¹⁷² O rozvoji školních časopisů v 2. polovině 19. století se zmiňuje také Raušar (1932: 72) „(...) na výstavu (...) na paměť stoletého trvání rakovnické reálky, je přihlášen též studentský časopis žáků tohoto ústavu. S podobnými podniky se setkáváme zvláště v druhé polovině předešlého století. Byla to doba nadšeného nacionalismu a idealismu (...).“

¹⁷³ Tamtéž viz také psané časopisy *Snaha a píle* (Domažlice, 1876), *Záboj* (1877) a *Souzvuk* (Kutná Hora, 1878–1879).

¹⁷⁴ Hektografie a litografie jsou techniky tisku. Hektografovaný byl např. Český student vycházející od počátku roku 1887 v Praze (Roubík, 1936: 45), litografovaný např. Vesna vycházející v roce 1886 v Kutné Hoře (Roubík, 1936: 237); z dat však nevyplývá, zda šlo o školní či studentské časopisy.

byla rozšířenější. Z psaných školních časopisů vycházela ve Slaném v letech 1888–1889 *Zora*, jejich šest čísel vydala kvinta na místním gymnáziu. (Roubík, 1936)¹⁷⁵

Mezi školními časopisy první poloviny 90. let 19. století, které zaznamenávají bibliografie, začíná nad psanou formou převažovat hektografovaná. Stejnou techniku rozmnožování využíval gymnazijní časopis kvinty a sexty *Mladoň*, který vycházel ve Vysokém Mýtě v letech 1890–1891. Podobu sborníku prací studentů sexty pražského gymnázia měl časopis *Neruda* (1892). (Roubík, 1936)¹⁷⁶ Poslední objevenou stopou po školních časopisech na konci 19. století je dochovaný hodonínský školní časopis *Snahy*, jehož vznik v roce 1895 podnítila existence podobných školních časopisů na ostatních ústavech.¹⁷⁷

Kontext vydávání školních časopisů druhé poloviny devadesátých let 19. století naznačuje Velemínský (1930: 111). „Za časů naší mladosti bylo zakázáno zvláštním paragrafem kázeňského řádu středoškolského¹⁷⁸ »vydávati plody ducha svého«. Strach z literárních produktů byl na školách tak veliký, že i neškodné časopisy středoškolských studentů směly vycházeti jen potají jako ilegální publikace litografované nebo jinak nuzně rozmnožované. Školní časopisy měly dříve málo smyslu pro denní aktuality a bývaly slabým odvarem literární četby svých původců. Tam byly uveřejňovány mladistvé básně, povídky, úvahy, atd., tedy vše, co bylo skutečného života mládeže vzdáleno.“

Rozvoj školních časopisů na Moravě na počátku 20. století pak zachycuje Hýsek¹⁷⁹ (1911, 1970).¹⁸⁰ Centrem jejich tvorby bylo gymnázium na Starém Brně, kde ještě na sklonku 19. století vydávali studenti časopisy *Květy* a *Lípa*. Tamtéž vznikly školní časopisy *Psýché*, *Prvotiny našich septimánů*, *Aurora* a *Excelsior*.¹⁸¹

¹⁷⁵ Tamtéž viz také časopisy *Šárka* (Praha, 1882), *Vesna* (Mladá Boleslav, 1882), *Hlas od Lužnice* (1883), *Táborita* (Tábor, 1886), *Kuňka* (Jičín, 1889) a *Vesna* (Domažlice, 1889–1890).

¹⁷⁶ Tamtéž viz také *Záboj* (Jičín, 1890), *Záboj* (Klatovy, 1891–1892), *Zora* (Chrudim, 1891–1892), *Neruda* (Písek nebo Tábor, 1981–1892), *Záboj* (Hradec Králové, 1892–1893), *Výletní list* (1894).

¹⁷⁷ Více viz kapitola 4.1.1.1.

¹⁷⁸ V katalogu Národní knihovny v Praze lze dohledat Řád disciplinárny (kázeňský) středních škol českých z roku 1880, v době zpracování této práce však dokument nebyl přístupný ke studiu, a tudíž jsme nemohli ověřit, zda jde o zmiňovaný řád obsahující příslušný paragraf.

¹⁷⁹ Miloslav Hýsek (1885–1957), český literární kritik a historik, přispíval literárně kritickými statěmi do řady časopisů (Moravská orlice, Časopis Českého muzea, Časopis pro moderní filologii, Lidové noviny, Lumír, Venkov), ve svých pracích zaměřených zejména na dějiny české literatury 19. a počátku 20. století shromáždil množství biografických a bibliografických údajů. (Tomeš, 1999: 543)

¹⁸⁰ Viz také bibliografie Kubíček-Šimeček, 1976.

¹⁸¹ Více viz příloha č. 7 Hýsek, 1911: 257 a Hýsek, 1970: 94–98. Sémiotický rozbor titulů školních časopisů představuje jeden z možných námětů pro další práci.

4.1.1.1 O školním časopisu Snahy z roku 1895¹⁸²

„Kollegové! Tímto číslem počínáme svoje literární pokusy, počínáme vydávati svůj měsíčník. Komu však máme děkovati, komu jsme povinni vzdáti úctu za tu šlechtnou myšlenku, za tolik obětavosti? Zajisté budete všichni toho náhledu, že jediné našemu snaživému redaktoru jsme díky zavázáni. Již mnohému z vás asi namanula se podobně ušlechtilá myšlenka, když slyšel, jak na jiných ústavech si počínají. (...) K dílu, ať ukážeme, co dovedeme, bychom se nemusili již styděti před kollegy ústavů jiných.“ Těmito slovy uvádí redaktor první číslo prvního ročníku školního časopisu Snahy,¹⁸³ jehož pět čísel vyšlo na Zemské české vyšší reálce v Hodoníně.

Vznik časopisu komentuje v příspěvku Náš účel pravděpodobně někdo z pedagogického sboru. „Velice jsem byl potěšen, když jsem uslyšel, že studenti budou vydávati svůj časopis »Snahy«. Věru krásné jméno je »Snahy«, ale musí také ten kroužek studujících ukázati, že se také chce snažit. V čem záleží nynější snaha naše? Snahou naší bude teď, abychom se připravili na budoucnost. Každý z nás dějiny národa českého zná a ví, že vždy bývalo království české samostatné, k němuž také po některou dobu i Slovensko náleželo a teď – teď i Slovensko i země koruny české úpí pod jařmem cizím.“

Název časopisu se zrcadlí i v jeho vlasteneckém obsahu. Řada příspěvků vyzdvihuje slavné dějiny národa, národní kulturní dědictví, češství a slováctví, pevné sepjetí s vlastí a domovem. Na 103 nečíslovaných stranách se objevují verše, črty, novelety, pojednání i početní úlohy psané v českém i slovenském jazyce. Některé z textů jsou v časopisu rozděleny na několikero částí, přičemž pokračování nenavazují kontinuálně, ale ob několik stran. Několik různých rukopisů naznačuje množství redaktorů, kteří se na vzniku časopisu podíleli, příspěvky jsou podepsané.

4.1.2 Školní média v období 1918–1945

Na prahu samostatného československého státu došlo k explozi školních časopisů. (Schödelbauer, 1983: 18) Šlo především o časopisy středních škol, jejichž studenti je zakládali v reakci na celkové uvolnění školských poměrů. „Byly převážně místního až regionálního významu a středoškolské úrovně, pokud se ovšem nestaly orgány regionálních studentských nebo akademických spolků.“ (Schödelbauer, 1983:

¹⁸² Časopis je uložen v Moravské zemské knihovně v Brně.

¹⁸³ Snahy, resp. Snaha je jedním z příkladů názvu, pod kterým vycházelo vícero různých školních časopisů.

19) Charakter školních časopisů určovala jejich obsahová náplň, tedy místní, resp. regionální školní tematika a literární příspěvky. „Po převratu vydávaly i obecné školy své ilustrované třídní sborníčky, a kde je připravoval čiperný učitel, dal je naplňovati roztomilými realistickými črtami a pozorováními svých školních svěřenců. Středoškolské časopisy na jednotlivých ústavech vystupovaly z přítmi, začaly se obírat sportem a jinými aktualitami, zkrátka, rozloučily se z valné části s mladistvým »uměním«.¹⁸⁴ (Velemínský, 1930: 111)

Podle Schödelbauera bylo politické zaměření školních časopisů „velmi nejasné a nevyhraněné, zvláště proto, že se této tématice časopisy úzkostlivě vyhýbaly,“ jejich průměrná úroveň pak byla velmi slabá, stejně jako jejich finanční zabezpečení v podobě dotací. „(...) což byl hlavní důvod jejich krátké životnosti, jež se pohybovala od 6 měsíců do 1 roku.“ (Schödelbauer, 1983: 19) Mezi představitele školních časopisů z počátku tohoto období patří časopis *Labe*, „*CA IRA*“, *Pokrok*, *Převrat* nebo *Svítání*.¹⁸⁵ (Schödelbauer, 1983: 153n.)

V letech 1923–1929 prodělávají školní časopisy jistý úpadek, snižuje se jejich počet. (Schödelbauer, 1983: 42) Z těch, které vycházely, můžeme jmenovat například *Mládí*, *Naše hlasy*, *Omnia*, *Student* nebo *My*.¹⁸⁶ (Schödelbauer, 1983: 156n.) S celkovým uvolněním poměrů po roce 1918 však příliš nekoresponduje zmínka o tajně vycházejícím školním časopisu – ve 20. letech vydával Vendelín Josef Krýsa¹⁸⁷ na české plzeňské realce pod vedením Felixe Adama Vondrušky¹⁸⁸ „hodnotný školní časopis, i když zakázaný.“ (Holý, 2004: 12) Časopisy měly celoškolský i třídní charakter, přičemž některé připomínaly spíše literární almanachy.¹⁸⁹ „Byla to šťastná myšlenka (...) zachytit literární kvas střední školy, rozptýlený po »třídních« časopisech a

¹⁸⁴ Čím více se podle Velemínského školní časopisy přibližují rázu soudobých novin nebo časopisů, tím více jsou příznakem obratu školy a mládeže k realitě. (Velemínský, 1930: 111)

¹⁸⁵ O jednotlivých časopisech blíže příloha č. 8

¹⁸⁶ O jednotlivých časopisech blíže příloha č. 8

¹⁸⁷ Český básník, novinář a dramatik. Pocházel z plzeňské periferie na Roudné, kde se narodil v chudé železničářské rodině 5. 2. 1909. Pracoval jako poštovní úředník, od roku 1931 vydával soukromou edici *Páteční sloupky* (později přejmenovanou na *Parnasie*), v letech 1932–1933 redigoval časopis *Ruch českého západu*. V roce 1939 se přestěhoval do Prahy, pracoval na poště. Od roku 1942 přispíval do *Árijského boje*, kde na podzim 1943 řídil rubriku *Divadelní kukátko*, 4. září 1943 oznámil rezignaci a znovu pracoval na poště. V poválečných letech působil na hlavní správě Ministerstva vnitřního obchodu. Zemřel v Praze 24. 1. 1972. (<http://lanius.kmp.plzen-city.cz/l.dil?hal~1000098272>)

¹⁸⁸ Spisovatel a středoškolský profesor, narodil se 15. 5. 1879 v Hluboké nad Vltavou. Od roku 1917 byl členem spolku českých spisovatelů beletristů *Máj*. Úzce spolupracoval s redakcí *Českého deníku* a s jinými plzeňskými časopisy, kam psal fejetony a recenze. Zemřel ve Dvorci 30. 11. 1955. (<http://lanius.kmp.plzen-city.cz/l.dil?hal~1000100083>)

¹⁸⁹ Butter (1930b: 3) porovnává české školní časopisy s americkými, které se odlišují tím, „že v nich není básní, a vyznačují se hlavně aktualitami, v první řadě sportovními, satirickými črtami ze života studentského, školního, veřejného.“

skrývaných sešitech básní a publikovat jej, učit studenta autokritice i kritice, přivádět jej pak k zájmu o jiné věci než jsou lyrické básničky (...).“ (A.B., 1929: 169)

Na sklonku 20. let a v první polovině 30. let 20. století dochází k rozkvětu školních a třídních časopisů. Jejich vydávání na školách obvykle zaštiťují žákovské/studentické samosprávy, spolky a organizace, literární a vzdělávací kroužky nebo jednotlivé třídy. Z předchozích let přetrval časopis *Snahy*, na konci 20. let vznikly školní časopisy *Pelhřimovský student* a *Gymnasion*. V roce 1931 začíná vycházet *Bodvaru* a *My*. (Schödelbauer, 1983: 64 a 153n.) Z dalších školních časopisů se dochovaly záznamy o *LPA*, *Ozvěna*, *Snaha* a *Šohaj*. (Kubíček, 1989: 105n.)¹⁹⁰

Pozice školních časopisů oslabilo v druhé polovině 30. let 20. století politické vyhranění studentského tisku. Řada jich proto zaniká nebo se v nich začínají objevovat alespoň částečné reakce na některé politické problémy. Mezi školní časopisy, které v tomto období vznikly, patří například *Jeřáby*, *Šíp* (Schödelbauer, 1983: 104 a 154n.), *Blanenský školák*, *Náš svět* a *Nečíz*. (Kubíček, 1989: 30n.)¹⁹¹

Školní časopis začal ve 30. letech vydávat např. Jaroslav Suchý¹⁹² na reálném gymnáziu v Náchodě. „Nejprve posílal po třídě sešit s kreslenými vtipy nadepsaný Honíme se po učenosti, denní zpravodaj VI. B.“ (Hartman, 2001: 14) Ve školním roce 1937–1938 ho následoval časopis stejného názvu psaný na psacím stroji průklepem ve dvou exemplářích, s příspěvky více autorů. Objevovaly v něm kresby a anekdoty, verše, články. V roce 1938 začal tento časopis vycházet tiskem u V. Lehma jako první ročník měsíčníku – časopisu náchodských studentů.¹⁹³ Druhý ročník školního časopisu redigoval M. Tomek.¹⁹⁴ „V říjnu 1940 vyšlo místo »Učeností« I. číslo jeho časopisu Hlasy mládí.“ (Fetters, 1997) „Pro potěšení spolužáků posílal Jaroslav Suchý oktávě po třídě další sešit s nápisem Voposice, volovinky otrávenejch voktavánů, krátce VO.“ (Hartman, 2001: 14)

¹⁹⁰ O jednotlivých časopisech viz příloha č. 8

¹⁹¹ O jednotlivých časopisech viz příloha č. 8

¹⁹² Narodil se v roce 1921 v Náchodě, kde v roce 2002 zemřel. Působil jako knihovník, novinář, publicista a básník. Je autorem odborných knihovnických článků, publikoval např. v časopise Čtenář. (<http://www.nkp.cz>)

¹⁹³ „Majitelem a vydavatelem byl středoškolský odbor při studentském spolku Bor, odpovědným redaktorem byl prof. V. Novák, výkonným septimán Jaroslav Suchý. Časopis zaznamenává drobnými zprávami studentské aktivity, jako mikulášskou zábavu, »borský« ples, majáles, dovídáme se o akcích kulturních, např. Čapkově večeru v lednu 1940, kulturních programech, společenských zábavách i o sportovních soutěžích, zejména v kopané a volejbale.“ (Fetters, 1997)

¹⁹⁴ „Když byla v roce 1940 v souvislosti s pronásledováním studentů v listopadu 1939 úředně zakázána činnost akademických spolků, tedy i Boru, »zreorganizoval se« jeho středoškolský odbor na Kroužek náchodských studentů, a pokud to bylo ještě možné, pracoval dál.“ (Fetters, 1997)

Povahu a atmosféru některých časopisů 30. let 20. století mohou naznačovat úryvky z knih Jaroslava Žáka.¹⁹⁵ „(...) bylo publikováno v časopise »Řev malomocných«, vydávaném jednou pražskou sextou“. (Žák, 1968: 29) „Byl jednou jeden ústav a tam se sešel ve sborově ohromně »správně mančaft«. Tenkrát vydávala kvarta téhož ústavu náramně divoký časopis, oplývající básněmi a kresbami velmi smělymi. Zradou mrzkého šplhouna dostal se jeden výtisk do sborovny, která si na něm báječně pochutnala. Nikomu však nenapadlo, aby mladé tvůrčí duchy zbytečně plašil. Šplhoun dodával dál jednotlivá čísla a páni prófové se na ně těšili stejně srdečně jako nic netušící třída“. (Žák, 1938: 26) „Na kterémisi velkém ústavě v jednom hodně velkém městě byl vydáván studentský časopis. Nikoli však takový junácký tajný plátek (...), nýbrž oficiální list, do kterého psal úvodníky sám pan ředitel, redigovali jej páni profesori a študáci tam otiskovali způsobilé básničky a články. Důvěřiví kantoři měli radost, že získali neukázněné mládí pro závažnou práci, ba co dím, dostalo se jim i pochvaly nadřízených.“ (Žák, 1938: 110–111)

Některé exempláře školních časopisů z 20. a 30. let 20. století se dochovaly a bývají raritními exponáty na výstavách školních časopisů po roce 1989.¹⁹⁶ Na počátku tzv. Protektorátu Čechy a Morava vyšlo ještě několik čísel výše uvedených školních časopisů, první polovina 40. let je však ohledně školních časopisů hluchým místem. V použitých zdrojích se objevila zmínka o školním časopisu, který vydávali studenti na Československé státní škole ve Velké Británii, kterou za 2. světové války zřídila československá exilová vláda.¹⁹⁷ (Štráfěldová, 2005)

Jediným časopisem, který vydávaly děti, a o němž máme alespoň nějaké informace, je časopis židovských chlapců, kteří byli deportováni do Terezína. Přestože nejde o školní médium, pokládáme za užitečné na tento časopis upozornit. *Kamarád* byl jedním z mnoha terezínských časopisů, které děti v koncentračním táboře tajně vydávaly. Vzniklo ho celkem 22 čísel.¹⁹⁸ (Sárkőzi, 2006)

¹⁹⁵ Středoškolský profesor a spisovatel (1906–1960), za studií vydával třídní časopis, později přispíval do Humoristických listů, po válce publikoval v Dikobrazu, Ahoj na sobotu nebo v Práci. (Tamchyna, 2000)

¹⁹⁶ Součástí druhého ročníku putovní výstavy školních časopisů ve školním roce 1996–1997 byla tři čísla lichnovského školního časopisu z roku 1927 a jedno číslo školního časopisu obecné školy v Košátkách z roku 1935. (ba, 1997: 11) Na výstavě novin a časopisů Sedmá velmoc na začátku roku 2006 byl k vidění školní časopis vydávaný dětmi v roce 1930 na základní škole na severním Plzeňsku. (Čekanová, 2005: 11) O obou výstavách více viz příloha č. 15.

¹⁹⁷ Čísla tohoto časopisu se měla dochovat a tvořit součást archivu školy, který byl v roce 2005 předán Národnímu archivu v Praze.

¹⁹⁸ Přepis 8. čísla je v angličtině dostupný ke stažení na <<http://www.bterezin.org.il/kamarad/index.htm>> Časopis Kamarád byl v roce 2006 námětem mezinárodního projektu v rámci programu I*Earn; úkolem žáků bylo vytvořit nové, 23. číslo.

4.1.3 Školní média v období 1945–1969

Po druhé světové válce nastává etapa institucionalizace. Školní časopisy na počátku druhé poloviny 40. let 20. století stojí v centru pozornosti samotných škol i ministerstva školství a osvěty. „Některé školy a žákovské samosprávy vydávají školní nebo třídní časopis. Obracují se na VÚP se žádostí o sdělení adres škol, které rovněž podobný časopis vydávají, aby měly možnost si časopisy vzájemně vyměňovat.“ (Macháček, 1947–48: 60n.) Výnos MŠO z 16. 10. 1946, č. 7221 ukládal školám, aby zasílaly školní a třídní časopisy ve třech výtiscích Výzkumnému ústavu pedagogickému v Praze. „Oddělení pro občanskou a mravní výchovu bude časopisy po celý rok sledovat a hodnotit a nejlepší časopisy budou koncem školního roku odměněny knižními cenami v III. soutěži o nejlepší školní časopis.“ (Macháček, 1947–48: 60n.) V časopise *Občanská výchova* byl zveřejněn seznam vybraných škol, které ve školním roce 1946–1947 vydávaly školní časopisy.¹⁹⁹ Ve výčtu se objevují školní časopisy s dobově zabarvenými názvy jako *Budujeme*, *Budovatel*, *Jiskry*, *Jiskra*, *Naše práce*, *Bezručovy děti* nebo *Hlas pracující mládeže*. „Časopisy nevycházejí tajně, ale ve spolupráci s vedením škol. Zaniká viditelný boj mezi studenty a profesory, typický pro druhé období vývoje časopisů.“ (Boháčová, 1979: 13)

Z konce 40. let 20. století se dochoval třídní časopis *Šotek* vydávaný žákovskou organizací V. třídy národní školy ve Strakonících.²⁰⁰ Časopis vznikl dle všeho v jediném exempláři, jednotlivá čísla byla složená z osmi až dvaadvaceti nečíslovaných listů formátu A4 v kartonových deskách s malovanou titulní stranou, u hřbetu sešitých kancelářskými spojovači. Texty psané na psacím stroji bohatě doplňují barevné ilustrace. Veškeré příspěvky jsou podepsané, v různých žánrech (úvodník, zpráva, medailon, reportáž, článek ad.) reflektují politicko-historické události a osobnosti, svátky a významné dny, školní dění i volnočasové aktivity žáků, pravidelně se na stránkách objevují zprávy ze schůzí žákovské organizace, literární pokusy žáků (próza i poezie), hádanky, křížovky, perličky z výuky.²⁰¹

Dalšími dvěma představiteli školních časopisů sklonku 40. let je například měsíčník střední školy ve Vlachovicích nazvaný *Cérky a Ogaři*, ilustrovaný časopis s

¹⁹⁹ Seznam čítající 80 časopisů nebyl kompletní. Například Boháčová (1979) doplnila soupis o dalších pět pražských středních škol, které v tomto období vydávaly školní časopisy a uvedly to v dotazníkovém šetření provedeném v rámci diplomové práce. Viz příloha č. 9.

²⁰⁰ Osm čísel vydaných ve školním roce 1948/1949 je archivováno v Archivu písemností Pedagogického muzea Jana Amose Komenského v Praze. Tamtéž jsou uloženy prozatím nezpracované kartony se školními časopisy různých vzdělávacích zařízení z padesátých let 20. století.

²⁰¹ Titulní strana jednoho čísla časopisu viz příloha č. 4

rozsahem 2 až 8 stran na formátu A4 (Kubíček, 1975: 38), a časopis úvalské školy *Štafeta* psaný psacím strojem na speciální blány a množený na ormigu.²⁰² (Procházka, 2004)²⁰³

V 50. letech pak vycházel například pražský gymnaziální časopis *Přistřižený hřebínek*. Rudolf Křesťan²⁰⁴ začal v tomto období vydávat jeden strojopisný výtisk školního časopisu *Poškolák* pro své spolužáky v osmé třídě základní školy ve Staré Roli. (Křesťan, 2004: 50) Ačkoliv dle Boháčové (1979: 13) koncem 50. let 20. století většina stop po školních časopisech mizí, objevujeme v článcích poznámky, byť kusé, o školních časopisech let šedesátých.²⁰⁵

Přestože jsme neobjevili materiál, který by dokládal existenci směrnic či pokynů, které by se týkaly fungování školních časopisů, potažmo školních médií, ze vzpomínek pamětníků je patrné, že se přinejmenším v první polovině 60. let dohlíželo na jejich vhodný obsah. „Taky jsem založil školní časopis [Hyde Park, měsíčník hlavního výboru Československého svazu mládeže Střední uměleckoprůmyslové školy v Praze – pozn. DS] a do něj napsal článek o tom, že byl S. K. Neumann blbej komunistickéj básník, za což jsem dostal trojku z chování a podmíněčný vyhazov.“²⁰⁶ (Poláček, 2008: 6) Tento dohled tak byl podle všeho v kompetenci svazácké/stranické buňky na příslušných školách, příp. ve spolupráci s vedením školy, a etalonem pro rozhodování, co je přípustné a správné, byla produkce oficiálních médií.

V druhé polovině 60. let se objevil školní časopis s názvem *Bloček*, který se v roce 1966 distribuoval na všechny ostravské školy. „Měl zvláštní dlouhý formát. Když se přeložil, vznikl klasický sešit. Byl jsem jedním z jeho dvou šéfů, všechno jsem redigoval.“²⁰⁷ (Kománková, 2007: 10) Transformace školního časopisu v periodikum s širším publikem však nebyla nijak výjimečná. Dalším takovým příkladem je školní

²⁰² Rozmnožovací přístroj na přibližně 30 kopií.

²⁰³ Bližší charakteristiky časopisu a ukázky viz tamtéž.

²⁰⁴ Narodil se v roce 1943, debutoval v roce 1958 v *Mladé frontě*. Od roku 1964 pracoval v redakci týdeníku *Mladý svět*, od roku 1993 uveřejňoval jeho texty *Týdeník Televize*. Spolupracuje s Českou televizí, je autorem několika fejetonových sbírek. (Janoušek, 1995: 457–458)

²⁰⁵ Sama Boháčová ve své práci zmiňuje školní časopis pražského gymnázia *Jiskra*, který od založení v roce 1957 vycházel šestnáct let nebo časopis *Elektron*, který v 60. letech vydávala pražská střední průmyslová škola elektrotechnická.

²⁰⁶ Jaroslav Hutka o svém působení na střední uměleckoprůmyslové škole. Srov. „Protože mě nechali propadnout z ruštiny jako pomstu za to, že jsem tam založil takový školní časopis. Vedení mě za to chtělo vyrazit, a aby to bylo legální, tak mě nechali prolítnout do nižšího ročníku.“ (Lešikářová, 2009: 2)

²⁰⁷ Vzpomíná Vladimír Kratina, český herec. Narodil se 1952 v Praze, v 60. letech bydlel v Ostravě. Kde získávali papír a rozmnožovali jednotlivá čísla, není jasné. Dle Krejčího (2002) však nešlo o klasický školní časopis, ale o časopis vydávaný při pionýrských domech v Ostravě. Během svého krátkého působení často měnil svůj formát. Obsahoval řadu kreslených seriálů. Ukázky z komiksů *Babetky a Kolečkáři* viz Krejčí, 2002.

časopis Impuls, který na gymnáziu v Trenčíně založil v roce 1968 výtvarník Igor Ševčík. Jeho náklad dosáhl 3 500 výtisků. „Ze školního plátku se stal okresní a o něco později celoslovenský školní časopis mladých literátů a výtvarníků. V tomto roce také Ševčík obdržel cenu Mladého světa za nejlepší časopis v ČSSR a to mu umožnilo pracovat v profesionálních novinách (...).“ (fox, 2000: 3)

Zrušení cenzury v červnu 1968 mohlo znamenat uvolnění poměrů pro produkci školních médií, s tímto předpokladem však nekoresponduje poznámka o zrušení školního časopisu Hyde Park.²⁰⁸ (Švagrová, 2009: 10)

V této etapě vývoje školních médií se rozšiřuje počet škol, na kterých je zaveden školní rozhlas.²⁰⁹ O možnosti a způsobu jeho využití žáky a studenty rozhodovala benevolence pedagogů nebo vedení školy. „Vydávali jsme třídní i školní časopis a mohli recesisticky občas vystoupit ve školním rozhlase. Díky našim pedagogům, kteří nás chápali nebo přímo podporovali, to byly pro nás poměrně příznivé roky.“ (Hnízdo, 2008: 2) Hudba vysílaná prostřednictvím školního rozhlasu však musela splňovat určitá ideologická kritéria, která vycházela z mantinelů, v nichž se pohybovala oficiální mediální produkce podléhající institucionálnímu dohledu. Ne vždy se jim však studentstvo podřizovalo. V roce 1963 došlo na zlínském gymnáziu k pirátskému vysílání, jehož iniciátorem byl čerstvý absolvent a radioamatér. Ve svém bytě, který se nacházel několik metrů od budovy školy, si sestavil primitivní vysílačku, naladil se na středovlnný vysílač Brno a z reproduktorů školního rozhlasu se namísto proslovu rezortního ministra k prvnímu školnímu dni ozval rock'n'roll. Následovalo rozsáhlé, bezvýsledné policejní vyšetřování. (Heč, 2008) Nebyl to jediný případ tehdejší vzpoury proti zákazu západní hudební produkce. „(...) když mě vyloučili z Pionýra, protože jsem zahrál rock'n'roll ve školním rozhlase. Ve třídách byly reproduktory, vysílalo se o přestávkách. Hrála se tam spousta hudby, především sovětské, někdy dokonce twist. Ale když jsme tam propašovali Rolling Stones, učitelé to označili za ideologickou diverzi.“²¹⁰ (Dorůžka, 2008: 48)

²⁰⁸Uvádí to Petr Sís, spolužák Jaroslava Hutky. Obrázek titulních stran časopisu z roku 1966 viz příloha č. 5 Ukázky ze dvou čísel časopisů viz <<http://www.hutka.cz/new/html/hyde.html>> a <<http://www.hutka.cz/new/html/hyde2.html>>.

²⁰⁹Ten byl v první řadě využíván jako prostředek k hromadnému oslovování žáků/studentů školy, informování o významných událostech doby, k přenosům politických procesů a proslovů. Pravidelně se vysílala vzdělávacích pásma Československého rozhlasu; více viz Běhal, nedat.

²¹⁰Vzpomíná Artěmij Troickij (narozen 1955), guru ruské hudební žurnalistiky, který žil v letech 1963–1968 v Praze.

4.1.4 Školní média v období 1969–1989

Počátek období, pro který se vžil pojem normalizace, neznamenal konec všech školních médií.²¹¹ „Od roku 1971 posílaly školy, na kterých vycházely školní časopisy, jeden exemplář na MV SSM. Zde byly časopisy shromažďovány a sloužily jako materiál k vyhodnocování soutěží o nejlepší pražský školní časopis. (...) V roce 1974 tato akce vyvrcholila seminářem pro tvůrce školních časopisů. Na všechny pražské školy, které vydávaly časopisy, přišla pozvánka z MV SSM.“²¹² (Boháčová, 1979: 14) Organizátoři semináře plánovali další setkání, ale v průběhu dalších pěti let se již žádná podobná akce nekonala.

Školní časopisy vznikaly a vycházely dál, ale již se neodevzdávaly na MV SSM, přestaly se konat jejich soutěže. „Na podzim roku 1975 jsem začala zjišťovat postoje organizací a institucí ke školním časopisům. Na ÚV SSM ani na MV SSM o časopisech nikdo nic nevěděl. Na ministerstvu školství mě (...) odkázali na ministerstvo kultury, protože školní časopisy nepatří pod jejich pravomoc. Na ministerstvu kultury mě se stejným odůvodněním odkázali na ministerstvo školství.“ (Boháčová, 1979: 16) V roce 1978 se podle informací z ÚV SSM a MV SSM ukázalo, že jsou školní časopisy zakázány a s tichým souhlasem trpěny. Pravděpodobně však vždy záleželo na individuálním přístupu konkrétních lidí. Na některých školách bylo jejich vydávání vedením školy zakázáno.²¹³ „Školní časopisy jsou prý v rozporu s tiskovým zákonem. Vyskytly se hlasy, že tiskový zákon ve svém dodatku přímo školní časopisy zakazuje.“ (Boháčová, 1979: 17)

Žádný z tehdy platných zákonů souvisících s tiskem však výslovně školní časopisy nezakazoval. Toto zjištění potvrdil Boháčové Otakar Turek, tehdejší specialista na tiskové právo. Dle jeho stanoviska by bylo vydávání školních časopisů právně problematické pouze v tom případě, že by se takovým způsobem studenti obohacovali. Školní časopisy nebyly považovány za periodika v pravém slova smyslu,

²¹¹ Dokládají to například vzpomínky pamětníků. „Sám dodnes s láskou vzpomínám, jak jsme v období let 1969–1970 vydávali studentský časopis na gymnáziu ve Strakoncích.“ (hol, 1997: 12)

²¹² Doslovný přepis pozvánky viz příloha č. 6.

²¹³ Na Slovensku byla situace jiná. Časopisy byly podporovány, každoročně byla vyhlašována celoslovenská soutěž středoškolských časopisů. (Boháčová, 1979: 17) O zájmu o fenomén školních časopisů na Slovensku svědčí rovněž vydání manuálu *Ako robit' stredoškolský časopis*. „Na středních školách SSR, na gymnáziích i na odborných školách vycházejí desítky školních časopisů vydávaných ŠO SZM ve spolupráci s vedením školy. Některé mají už delší tradici, jiné začaly vycházet v posledních letech.“ (Lučanský, 1975: 5 – překlad ze slovenštiny DS) Slovenské školní časopisy měly plnit funkci informační, organizátorskou a agitační, výchovnou a propagandistickou, aktivizátora studentské tvořivosti a zábavní. (Lučanský, 1975: 9)

takže se na ně tiskový zákon nevztahoval. (Boháčová, 1979: 17) Za periodický tisk je nepovažoval ani odbor tisku ČÚTI, proto ani tento úřad neprováděl jejich registraci.

Školní časopisy tedy vycházely zcela legálně a byly schvalovány a povolovány krajským školním inspektorem NVP se souhlasem příslušných stranických orgánů. Dle vyjádření tehdejšího krajského školního inspektora podával žádost o nový školní časopis ředitel školy. „Žádost musí být potvrzena svazáckou organizací na škole, OV SSM, musí být stanoven jeden člen profesorského sboru jako pedagogický dozor, musí být uveden název a načrtnuta koncepce časopisu.“ Školní časopisy tak byly spíše zpravodajem SSM na jednotlivých školách. Podle ministerstva školství²¹⁴ však byly školní časopisy záležitostí jednotlivých škol, ministerstvo ani ÚV SSM nevydalo ohledně časopisů žádné pokyny. (Boháčová, 1979: 19)

Svaz socialistické mládeže chystal ve spolupráci se studenty FŽ UK hospítace školních časopisů na jednotlivých školách a další setkání jejich tvůrců. Stanovisko vůči tvorbě školních časopisů však nebylo v rámci celého SSM jednotné, do popředí vstupovaly vlastní preference jednotlivých pracovníků této organizace.²¹⁵

Pražské školní časopisy sedmdesátých let byly většinou dvouměsíčníky s názvy nejčastěji odvozenými od jména školy nebo odpovídaly jejímu zaměření (*Přípotočník*, *Elektron*, *Knihomol*, *Palačinka*).²¹⁶ Počet stran jednoho čísla varioval v rozmezí 10 až 16 stran. Všechna periodika se na prvním místě zabývala otázkami života školy, hojně byla zastoupena vlastní literární tvorba. Jedním z nejzávažnějších problémů, se kterým se redaktoři školních časopisů potýkali, byl nedostatek příspěvků. Nejvíce chyběl časopisům humor.²¹⁷ (Boháčová, 1979: 33n.)²¹⁸ Časopisy se rozmnožovaly na ormigu

²¹⁴ Kam příležitostně posílaly své časopisy některé slovenské školy. Podle Boháčové měly tyto časopisy výborný obsah i grafickou úroveň. (1979: 19)

²¹⁵ „Časopisy jsou podle mého názoru prospěšné z několika důvodů – studenti si zkusí psát, zjistí, zda na to mají nebo ne, více si všímají věcí, které se dějí na škole, uplatní vlastní tvorbu. Ať všichni vědí, že něco umím. Časopisy mají ovšem význam, jen když je dělají studenti, kteří mají o tuto práci zájem, nikoliv ti, kteří k tomu byli určeni. Časopisům by měl někdo soustavně pomáhat.“ (členka Městského tiskového aktivu, MV SSM dle Boháčová, 1979: 20) Srov. s názorem, že školní časopisy vedou k pasivitě, nesehrávají předprofesní roli, vytvářejí falešný pocit sebeuspokojení a jsou vyprovokované pouze tradicí. „Školním časopisům se nevěnujeme, protože jsou v rozporu s tiskovým zákonem. Formu školních časopisů nepokládám za progresivní. Většina studentů dělá časopisy proto, že má choutky vidět svoje věci otištěné. Uvažujeme o formě kroužků, kde by studenti diskutovali o žurnalistické práci. Ale nejen studenti, kteří mají o tuto práci zájem. Byla by to zároveň výchova aktivních čtenářů periodického tisku.“ (pracovník oddělení periodického tisku ÚV SSM dle Boháčová, 1979: 20n.)

²¹⁶ O jednotlivých časopisech viz příloha č. 10.

²¹⁷ Podrobné charakteristiky konkrétních pražských školních časopisů (vč. školních nástěnných novin) viz Boháčová, 1979: 75n. Viz též přílohy tamtéž.

²¹⁸ Srov. s charakteristikami školních a třídních časopisů současnosti v Olomouckém a Ústeckém kraji.

nebo cyklostylu,²¹⁹ výjimečně prostřednictvím xerografie,²²⁰ nebo se nechávaly tisknout.²²¹ (Boháčová, 1979: 75n.)

K době normalizace patřila cenzura, které neušly ani školní časopisy.²²² „Zažili jsme to na vlastní kůži. V jednom článku se objevilo slovo »boží«, které bylo tehdy mezi mládeží populární. (...) To ředitelství gymnázia vadilo a museli jsme na kobereček. Článek už však vyšel, takže s tím stejně nemohli nic dělat.“²²³ (Šimek, 2001: 3) Dohled nad obsahovou korektností byl v kompetenci OV SSM, potažmo škol samotných. „Pracovníky Okresního výboru SSM občas přiváděl do ideologických rozpaků, když jim přinášel nová čísla školního časopisu SEŠ-it, jehož se stal zakladatelem a šéfredaktorem. »Bylo mi doporučeno, abych oslovil jistou profesorku, která by dohlížela na politickou nezávadnost jednotlivých příspěvků, aby se na příklad už nestalo, že otiskneme rozhovor s Vilémem Čokem, v němž se výsměšně vyjádřil o socialistickém zřízení, nebo veršovánku o radioaktivní kočce, která chcípla na komíně temelínské elektrárny, tehdy symbolu budování vlasti.«²²⁴ (Musil, 2006: 10)

V této fázi vývoje školních médií se poprvé školní časopisy stávají součástí vzdělávání. Přes potenciální riziko závadného obsahu totiž byly školní časopisy v 80. letech podporovány, zejména pro svoje možné využití ve výuce. Proto vycházely většinou pod taktovkou vyučujícího českého jazyka v zájmovém kroužku. Podolák (1986/1987: 310) nabízí výčet funkcí školního časopisu. „1. Informuje o událostech ve škole a částečně může i aktivizovat postoje čtenářů. 2. Umožňuje žákům zkusit si činnost dopisovatele – jistě se jimi nestanou všichni žáci školy, ale u několika jedinců může školní časopis sehrát důležitou úlohu. 3. Poskytuje příležitost uplatnit poznatky a dovednosti ze slohového vyučování v praxi. 4. Prohlubuje poznatky z tématu publicistického stylu, protože žáci si přímo zkusí využít jeho prostředků. 5. Rozvíjí i estetické cítění žáků, kteří se podílejí na přípravě a vydávání časopisu. Někteří žáci pracují i jako ilustrátoři.“²²⁵ Studenti samotní zdůrazňovali „informační a agitační

²¹⁹ Rozmnožovací přístroje, z nichž druhý byl výkonnější, vytvořil až 50 kopií, přičemž koncové výtisky už byly špatně čitelné. (<http://epos.xf.cz/?text=463-cyklostyl>)

²²⁰ Přístroj založený na principu dnešních kopírovacích zařízení.

²²¹ Např. ve středisku ČTK-Repro, ZPA v Košících, Chemapolu nebo Strojexportu (Boháčová, 1979: 75n.), případně „oficiálně neoficiálně přes matku jednoho z nás, jež pracovala v planografii národního podniku ŽDAS. Do každé třídy číslo a jedno do ředitelny.“ (Šofar, 2009: 2)

²²² V některých školních časopisech se z tohoto důvodu odrážela snaha vyhovět požadavkům doby. „Na první stránky se dalo něco oficiálního, takové ty texty požirající samy sebe (...).“ (Šofar, 2009: 2)

²²³ Vzpomíná Iveta Kučerová v souvislosti s vydáváním gymnaziálního časopisu Gěčko v 80. letech.

²²⁴ Vzpomíná na 80. léta moderátor Petr Zajíček.

²²⁵ Srov. Rysová, 1988/1989: 124.

funkci spojenou se zábavou a poučením, (...) možnost zdokonalit se v českém jazyce, zejména zlepšit slohové schopnosti (...).“ (Rysová, 1988/1989: 124)

Časopisy druhé poloviny 80. let jsou žánrově i tematicky pestré,²²⁶ objevují se v nich zprávy, oznámení, fejetony, reportáže, recenze, kritiky, rozhovory, odborná pojednání, kvízy, soutěže, vlastní literární tvorba (poezie i próza), vtipy, křížovky a aforismy, zajímavosti ze sportu, techniky a kultury.²²⁷ Studentské práce publikuje regionální tisk. (Podolák, 1986/1987: 311n. a Rysová, 1988/1989: 121n.)

Školního rozhlas ještě nesloužil jako prostředek k rozvoji mediální gramotnosti, ani nebylo jeho vysílání samostatně organizováno žáky/studenty, děti však ve spolupráci s pedagogy připravovaly rozhlasový program. „Byli jsme na základní škole taková skupinka pionýrů, kteří pravidelně přednášeli různá budovatelská pásma do školního rozhlasu. (...) A tak žádné výročí typu Velké říjnové revoluce nebo Vítězného února se neobešlo bez angažovaného pásma veršů žijících i mrtvých klasiků, reprodukováno hudby s popěvky Svět patří nám a podobně a aktuálních příspěvků o životě pionýrských oddílů školy. Tato pásma jsme trénovali, aby nedošlo k žádným přebreptům – vysílali jsme přeci jen v přímém přenosu (...).“ (Roth, 2002: 8)

4.2 Školní média v demokratickém ovzduší let 1989–2009

Škála dosud realizovaných školních mediálních aktivit žáků a studentů se v tomto období rozšiřuje. Jejich výstupem jsou školní informační panely,²²⁸ školní noviny a časopisy, školní rozhlasové a televizní vysílání, školní fotografická a filmová tvorba a internetová média.²²⁹ V rámci žákovských a studentských samospráv se na některých školách začínají ustavovat zvláštní výbory, jejichž volení členové dohlížejí na vydávání či provozování školních médií.

Ve snaze zachytit povahu školních médií po transformaci české společnosti po roce 1989 jsme se opětovně potýkali s absencí základní faktografické báze – statistik,

²²⁶ Pravděpodobně v důsledku pojetí školního časopisu jako nástroje k procvičování publicistických slohových útvarů.

²²⁷ Ukázky příspěvků viz Podolák, 1986/1987: 311n. a Rysová, 1988/1989: 122.

²²⁸ Světelný panel ve vstupu do vestibulu školy s aktualizovanými informacemi o dění ve škole, jehož obsluha byla v kompetenci redakční rady školního časopisu, měli např. na českolipské ZŠ Antonína Sovy. (Petřík, 2005: 21) Na takovou formu mediální aktivity můžeme nahlížet jako na odkaz k předchůdcům periodického tisku – Acta senatus a Acta diurna z období Římské říše.

²²⁹ Z podnětu soutěžního projektu Příběhy bezpráví organizace Člověk v tísni tvoří žáci a studenti také specifické mediální formy, které podle Křečka (2007: 81) připomínají „novinové plakáty tac-c-pao, kterými se vyjadřovaly k minulosti a hodnotily předchozí generace skupinky mladých gardistů za čínské kulturní revoluce. Ukázky viz <<http://jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=199>>.

výzkumů a studií, které by se zabývaly školními mediálními aktivitami posledních dvaceti let. Uchýlili jsme se proto především k médiím jako zdroji základních fakt a údajů, byť jde o zdroj specifický a omezený.

K následujícím zjištěním jsme tak došli na základě namátkové sondy do cca 900 textů publikovaných v letech 1990–2009 v regionálním i celostátním tisku, rozhlasu, televizi a na internetu, v nichž se objevila tematika školních médií. Primární soubor textů vzešel z rešerše provedené prostřednictvím elektronické databáze mediálních obsahů.²³⁰ Seskupili jsme je do několika složek podle toho, v jaké souvislosti články o školním médiu referoval. Toto rozřídění pak tematicky určilo jednotlivé kapitoly. Přestože jsme neprováděli obsahovou analýzu těchto textů, mohou zachycené informace alespoň naznačit trendy problematiky školních mediálních aktivit na přelomu století.

Připouštíme, že jsme se neubránili řady schematizací a zjednodušení, které s sebou nese způsob práce a povaha zdrojů. Nepředkládáme komplexní a kompaktní výklad o postavení školních médií současnosti, zachycujeme spíše částečné kontury jejich existence nahlížené optikou soudobých médií.²³¹

4.2.1 O školních a třídních časopisech

Rok 1989, významný mezník pro českou mediální krajinu, nepředstavoval pro fenomén školních časopisů radikální řez, který by znamenal zastavení veškerých předlistopadových a vydávání výhradně nově založených školních časopisů.²³² Přesto jej lze chápat jako mezník, který znamenal pokles této produkční tvorby, první roky po sametové revoluci se školní časopisy „objevují ve školách celkem zřídka.“ (Blažek, 1992/1993: 28) Na Slovensku přestala řada středoškolských časopisů vycházet, a to zejména kvůli zhoršeným ekonomickým podmínkám.²³³ (Brečka, 1999: 35) Změna nastala v druhé polovině 90. let. „Domnívám se, že jejich počet [školních časopisů – pozn. DS] – hlavně v 90. letech – značně stoupl.“ (Rysová, 1999: 105)

²³⁰ Pro tyto účely jsme využili přístup do elektronického archivu, který vytváří společnost Newton media. Základními kritérii pro provedení rešerše bylo vyhledávání dle klíčových slov a vymezení sledovaného období. Klíčovými slovy jsme zvolili pojmy školní časopis, školní rozhlas, školní rádio, školní rozhlasové vysílání, školní televize, školní televizní vysílání, školní médium, a to v singularu i pluralu, ve všech pádech deklinace. Sledované období bylo vymezeno od 1. 1. 1990 do 14. 11. 2009. Na základě tohoto vyhledávání jsme získali soubor čítající cca 5 400 textů, který jsme dle relevance pro tuto práci zúžili na soubor o cca 900 textech.

²³¹ Vazby mezi českou mediální krajinou a školními médii viz kapitola 4.2.5.

²³² I nadále vycházel např. školní časopis *Jeseníček* založený v roce 1974 na ZŠ v Jesenicích, (Ts, 1999: 10) nebo školní časopis *Paprsek* založený v roce 1982 na ZŠ Vodňanská v Prachaticích. (Sýkora, 1999: 15)

²³³ O vybraných školních časopisech vydávaných na slovenských základních školách viz Synek, 2002: 10 a Hubáčová, 1997/1998: 50–55.

Na podzim 1996 proběhl v rámci výzkumu²³⁴ terénní sběr dat na 317 základních školách České republiky s cílem zmapovat podporu vydávání školních či třídních časopisů. Školní nebo třídní časopis podporovalo 37,2 procent členských škol Klubu mladých čtenářů²³⁵ a 32 procent nečlenských škol.²³⁶ „Celkově podle tohoto výzkumu vychází školní či třídní časopis přibližně v jedné třetině všech základních škol (nebo škol jim na roveň postavených, tedy i prvních částí gymnázií). Podle několikrát již citovaného mezinárodního výzkumu čtenářské gramotnosti by mělo být škol, v nichž vychází školní či třídní žakovský časopis, víc. V tomto mezinárodním výzkumu prezentovalo 46 % škol, že podobný časopis u nich vychází.“²³⁷ (Prudký, 1998: 20)

Další konkrétnější data byla k dispozici v roce 2004. „Školní časopisy vycházejí asi na třetině z 1500 středních škol v Česku. Vyplývá to z průzkumu, který by měl podle předsedy správní rady Asociace středoškolských klubů (ASK) Zbyňka Šolce přinést přesnější informace na podzim.“²³⁸ (ČTK, 2004a) S těmito údaji nekoresponduje odhad z roku 2006, že v České republice vychází zhruba 500 školních časopisů, tedy že jej žáci a studenti vydávají asi na každé desáté škole. (Sárközi, 2006) Tento odhad však není založen na žádné analýze situace, a proto jej nelze považovat za zvlášť relevantní. Výzkumnou sondu zaměřenou na současné školní časopisy provedla v rámci bakalářské práce Brestičová (2009). Oslovila 94 základních a 22 středních škol (především víceletých gymnázií), školní časopis přitom vycházel na dvaceti z nich (tj. 17 procent).²³⁹ (Brestičová, 2009: 30) Z práce však není zřejmé, jakou metodou autorka

²³⁴ Výzkum pro nakladatelství Albatros připravila a uskutečnila pražská agentura Point.

²³⁵ V rámci krajů byla podpora a výskyt školních a třídních časopisů největší na členských školách jihočeského a jihomoravského kraje, nejnižší ve východočeském kraji.

²³⁶ Klub mladých čtenářů sdružuje základní školy, kterým umožňuje objednávat knižní tituly za výhodné ceny a rozvíjet tak čtenářství svých žáků. (<http://www.albatrosmedia.cz>) Reflektovaný výzkum přitom vycházel z přesvědčení, že rozvoji čtenářství napomáhá také podpora vydávání školních a třídních časopisů.

²³⁷ Nepodařilo se zjistit, na který mezinárodní výzkum autor odkazoval.

²³⁸ Informace o průzkumu ani jeho bližší výsledky nejsou v dostupných zdrojích zaznamenány.

²³⁹ Hlavním cílem tohoto (výrazně normativního) výzkumu byla analýza, resp. popis 22 školních časopisů, a to minimálně 2 čísel od každého z nich. Autorka zaznamenávala rok založení, počet členů redakční rady, periodicitu, počet stran, barevnost, cenu, formát, účast učitele na tvorbě časopisu a publikaci převzatých textů. Ze zaznamenaných dat vyplývá, že průměrně má redakční rada 14 redaktorů, ve dvou třetinách redakčních rad působí pedagogický element, v průměru dva učitelé. Nejčteněji bývají mezi školními časopisy zastoupeny měsíčníky, dvouměsíčníky a čtvrtletníky, objevují se rovněž občasníky. Náklad jednoho čísla školního časopisu se pohybuje v rozmezí 15 až 1500 kusů, nejobvyklejší je náklad kolem 50 kusů. Cena školních časopisů se pohybuje od 3 do 20 korun, jedno číslo stojí průměrně 9 korun, předplatitelé mívají slevu. Padesát procent školních časopisů je bezplatných. Průměrně mají školní časopisy 20 stran, barevný tisk si obvykle mohou dovolit jen ty sponzorované. Většinu školních časopisů tvoří výhradně vlastní materiály. (Brestičová, 2009: 23, 34–57) Vybraní respondenti (79 žáků a 17 pedagogů) pak hodnotili tyto vzorky sebraných školních časopisů podle kritérií grafického zpracování, jazykové a pravopisné úrovně, typografie, zajímavosti a originality, úrovně fotografií a celkového dojmu z časopisu.

výzkum uchopila, a podle jakého klíče vznikl výběrový soubor. Její zjištění tak má výrazně omezenou výpovědní hodnotu. Předpokládáme, že se s postupným pronikáním a zaváděním mediální výchovy do českého vzdělávacího systému produkce školních a třídních časopisů rozšiřuje.

Školní časopisy vycházejí na všech typech škol primárního a sekundárního vzdělávání,²⁴⁰ na základních školách zvláštních, praktických, speciálních, na málotřídních školách, školách při nemocnicích i lázeňských léčebnách, na obou stupních základních škol, učilištích, středních odborných školách různého zaměření i gymnáziích.²⁴¹ Existují školní časopisy, které se váží k několika školám zároveň, na počátku jejich vydávání stojí rozhodnutí žáků a studentů různých škol anebo vznikají transformací školního časopisu jedné školy (rozšířením jeho působnosti a přibíráním nových spolupracovníků).²⁴² Některé školní časopisy si jednotlivé školy vzájemně vyměňují a spolupracují, a to jak na národní, tak mezinárodní úrovni.²⁴³

Školní a třídní časopisy vydávají SRPŠ, školní nakladatelství,²⁴⁴ školní parlamenty, školní mediální kroužky, žáci a studenti v rámci projektového vyučování, samostatného předmětu nebo z vlastní iniciativy.²⁴⁵ Impuls k založení a vydávání časopisu²⁴⁶ ze strany vedení školy či pedagogického sboru mívá přinejmenším trojí intenci: 1) snaha o demokratizaci školního prostředí,²⁴⁷ v duchu této tendence pak fungují žákovské či studentské samosprávy (např. školní parlament), které přebírají

²⁴⁰ Srov. „Školní časopis na střední škole již »zcela« ovládají samotní studenti. Zatímco do časopisů na školách základních přispívají žáci »masově« a většinou pod bedlivým okem pedagogů a jde tam vlastně o »hru na novináře«, na školách středních časopisy připravují již vyzrálé studentské osobnosti s viditelnou snahou nejen bavit a »poučovat«, ale především vyslovit se, komentovat, ovlivňovat.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 3)

²⁴¹ Srov. „Časopis lze úspěšně vydávat na škole státní i soukromé, úplné či málotřídní, nebo třeba na škole zvláštní.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 2) Určitá varianta školních časopisů vychází rovněž v mateřských školách, na základních uměleckých školách, v domovech dětí a mládeže, ústavech, střediscích volného času, na internátech, vyšších odborných i vysokých školách.

²⁴² U zrodu školního časopisu pro všechna brněnská gymnázia s názvem Casak.cz stály dvě studentky gymnázia Tábořská, které po tři roky vydávaly školní časopis na své domovské školy. V rámci ustavování nové redakce uspořádaly konkurs, na kterém vybraly nové členy a externí spolupracovníky. (vl, 2004: 12)

²⁴³ V roce 2000 založili redaktoři několika ostravských školních časopisů regionální organizaci Dětské tiskové agentury. (les, 2000: 1)

²⁴⁴ Např. školní časopis Homo sapiens na třebečské Základní škole na Václavském náměstí vydávalo školní nakladatelství Václav. (Pacola, 1998: 3) O školním nakladatelství viz např. Sárközi, 2004: 15–16.

²⁴⁵ Zájmové kroužky, dílny projektového vyučování i samostatné předměty zaměřené na tvorbu školního časopisu se na školách objevovaly ještě před zavedením povinné výuky podle ŠVP, který zahrnuje mediální výchovu.

²⁴⁶ Srov. „Nejčastěji je jím učitel, může to však být i ředitel školy. (...) Známe dokonce několik škol, kde iniciátorem vzniku byl rodič, těmi nadšenci mohou být i žáci.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 4).

²⁴⁷ Demokratizace škol byla cílem projektu Politeia občanského sdružení Gemini, který byl spolufinancován z ESF, státního rozpočtu ČR a rozpočtu hlavního města. Podle filozofie tohoto projektu k rozvoji demokratického systému na školách přispívá založení školního časopisu nebo rozhlasu. (Hotový, 2007: 2)

jakousi funkci kontrolních orgánů, jejichž volení členové z řad žáků a studentů dohlížejí na nezávislost školních časopisů (a dalších médií) a ohrazují se vůči případným cenzurním zásahům ze stran učitelů, 2) snaha o rozšíření PR aktivit, školní časopis má přitom charakter oficiálního orgánu školy, který má především sloužit k její prezentaci na veřejnosti,²⁴⁸ ve jménu zachování image školy je regulován jeho obsah,²⁴⁹ 3) snaha o začlenění mediální výchovy, školní časopis bývá ve výuce využíván nejen v rámci mediální výchovy, ale rovněž např. v českém jazyce^{250, 251}.

Praxe tvorby školních časopisů nabyla během reflektovaných dvaceti let rozmanitých podob. S rozvojem informačních technologií a jejich zaváděním do škol se od 90. let vedle dosud psaných či strojopisných školních časopisů objevují časopisy psané na počítači a tištěné na tiskárnách.²⁵² Velkou změnu formální i obsahové stránky školních časopisů přináší internet. Do sítě Internet byla republika připojena sice již v roce 1992 (Kodýtek, 2006), k rozšíření a rozvoji internetu došlo až v druhé polovině devadesátých let, kdy na trh vstoupili komerční poskytovatelé internetového připojení. (Chlad, 2000) Zavádění internetu do základních a středních škol pak bylo cílem celoplošného projektu Internet do škol, který byl součástí jedné z etap programu Státní informační politika ve vzdělávání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. (Jedlička, 2002: 23) Praktická realizace tohoto projektu začala v únoru 2002. (Peterka, 2002)²⁵³

Internet představuje pro redakční rady školních časopisů komunikační prostředek, zdroj informací a publikační platformu. Školní časopisy začaly vycházet v elektronické formě²⁵⁴ (webové stránky nebo soubor uložený na webových stránkách školy), a to jako a) zrcadlo paralelně vycházející tištěné verze, b) modifikovaná varianta

²⁴⁸ Srov. „Někdy má zájem na vydávání časopisu přímo ředitelství školy, vidí v něm určitou reprezentaci školy, smysl má i pro rodiče a veřejnost.“ (Kvítková, 2006/2007: 83)

²⁴⁹ Studentům vedení škol zakazuje psát o určitých tématech, např. na jednom pražském gymnáziu se ve školním časopise nesměly objevit recenze obědů ze školní jídelny. (Pospěchová, 2006: 103) Cenzura školního časopisu se skloňovala rovněž v souvislosti s aférou na ostravském gymnáziu Hladnov. (Horáková, 2006: 3)

²⁵⁰ Zkušenosti s tvorbou školního časopisu jakožto nástroje pro zvyšování úrovně vyjadřovacích schopností a zájmu o český jazyk viz Rysová, 1999: 105–109.

²⁵¹ Studenti středních škol zakládající fiktivní firmy si mnohdy volí jeho vydávání jako svůj předmět podnikání. Středoškolákům se pak spolupráce na školním časopise hodí při přijímacích zkouškách na vysoké školy.

²⁵² Forma školních časopisů jednotlivých škol se značně lišila v závislosti na prostředcích, které byly k dispozici, a schopnosti je plně využívat. Objevovaly se např. časopisy psané na počítačích s vlepovanými obrázky, jejichž kopie se pořizovaly na rozmnožovacích strojích. (Roztočilová, 1997: 13)

²⁵³ Více o projektu viz <<http://www.indos.cz>>

²⁵⁴ „Informační server finského ministerstva školství nabízí na svých stránkách aplikaci, pomocí níž si mohou vytvořit on-line časopis žáci všech evropských zemí.“ (Valouchová, 2008)

paralelně vycházející tištěné verze, c) svébytný školní časopis.²⁵⁵ Elektronická verze školního časopisu může být obsáhlejší a barevná, umožňuje přímou zpětnou vazbu (vkládání komentářů), zpřístupnění obsahu širšímu publiku, bezprostřední opravu či aktualizaci informace, snížení nákladů spojených s jeho vydáváním na minimum. Bezděčně se přitom rovněž vytváří archiv vydaných čísel.

Na některých školách vychází hned několik různých školních nebo třídních časopisů, obvykle na nich pracují různé redakční rady, které bývají složené výhradně z žáků, resp. studentů nebo se v nich zčásti angažují pedagogové.²⁵⁶ K různým příležitostem (výročí, svátky, významné dny, volby do školního parlamentu, tematické akce a projekty školy) vznikají speciální, mimořádná či zvláštní čísla, vycházejí rovněž přílohy školních časopisů. Jsou psány v češtině, některé v angličtině, němčině, španělštině, francouzštině či ruštině, existují rovněž dvojjazyčné tituly či jednotlivá čísla. Cizojazyčná čísla vznikají rovněž ze spolupráce s partnerskými školami v zahraničí.²⁵⁷

Školní časopisy rozličných názvů²⁵⁸ vycházejí s různou periodicitou,²⁵⁹ pravidelně i nepravidelně, některé tituly nemívají dlouhého trvání, některé vycházejí kontinuálně řadu let,²⁶⁰ někde zase školní časopisy v průběhu generací mění svůj název, obsahovou i formální podobu, redakční rady je vydávají s odkazem na předešlý titul nebo se od něj distancují. Rozsah školních časopisů se pohybuje řádově od několika po desítky stránek, jsou tištěny svépomocí nebo využitím tiskárenských služeb, a to

²⁵⁵ Viz typologie internetových médií Osvaldová, 2001: 99.

²⁵⁶ Srov. „Jako nejvhodnější se jeví utvoření méně než desetičlenné žákovské redakce (zhruba 6–8 členné). (...) Nejžádanější pomocí [ze strany pedagogů – pozn. DS] bývá především jazyková korektura textů. (...) Dosavadní zkušenosti celkem jasně ukazují, že bez aktivnější pomoci dospělých není školní časopis při životě udržitelný dokonce ani na školách středních, natož základních!“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 5–10)

²⁵⁷ Vydávání anglicky psaných školních časopisů bylo také principem projektu Elos v 2. polovině 90. let, do něhož byly vedle českých škol zapojeny rovněž školy z Holandska, Velké Británie, Polska a Maďarska. „Jedna ze zemí vždy připravila a zaslala příspěvky, z nichž pak tým v další zemi vytvořil a rozeslal hotové časopisy.“ (Varhaník, 2005: 1)

²⁵⁸ Srov. „Možné názvy školních časopisů by se samozřejmě daly rozškatulkovat na ty spojené s názvem obce (její části) či ulice, kde se škola nachází, nebo spojené s jejím vzhledem či jinou zvláštností. Název školního časopisu může nějak vyjadřovat to, co chce vlastně obsahovat, čím chce čtenáře oslovovat, jak se tvoří nebo vypadá, komu je určen apod.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 5)

²⁵⁹ Srov. „(...) v období krátce po vzniku časopisu na škole dokáží jeho tvůrci stíhat docela pěkná čísla časopisu dokonce měsíčně. (...) Jestliže navíc tvorba školního časopisu nemá všem zainteresovaným vzít jejich veškerý volný čas, ustaluje se četnost vydávání po několika letech zpravidla na třech až šesti číslech za školní rok.“ (Wojnar, Zmrzlík, 1997/1998: 8)

²⁶⁰ Dosud vychází např. školní časopis Gag-ben založený v roce 1991 při třebečské Základní škole Benešova (Dejl, 2008: 7); školní časopis Mendelíček založený v tomtéž roce při Základní škole Mendelova v Karvině-Hranicích (Kutalová, 1997a: 11), jehož dvě čísla vydaná v 90. letech jsou přílohou časopisu Ratolest (1997/1998, č. 3); již několik generací se vystřídalo v redakční radě školního časopisu Felix na chomutovské 12. ZŠ. (Griml, 2001b: 8) K výročním založení či kulatým ročníkům školních časopisů školy pořádají oslavy.

barevně (v celém rozsahu nebo vybrané strany), černobíle na bílý nebo barevný papír, případně jsou doplňovány barevnými ilustracemi,²⁶¹ zpravidla na formát A4 a A5. (Brestičová, 2009: 34–57)²⁶² Příspěvky publikované ve školních časopisech jsou autorsky původní i převzaté.²⁶³

Počet jednotlivých vytištěných čísel školních časopisů se pohybuje od několika výtisků až po náklady v řádu stovek.²⁶⁴ Distribuují se především mezi žáky/studenty a zaměstnance domovské školy, jsou nabízeny rodičům a účastníkům akcí pořádaných školou, dodávají se také do ostatních vzdělávacích zařízení, do krajských škol v zahraničí, knihoven,²⁶⁵ obecních a městských úřadů, místních obchodů, do domovů dětí a mládeže, na fary, organizacím zaměřeným na volnočasové aktivity, sponzorům, inzerentům, místním občanům prostřednictvím novinových stánků nebo informačních center.²⁶⁶ Archivaci školních časopisů zajišťují obvykle školní knihovny, jednotlivé ročníky tištěných výtisků dávají některé svazovat.

Školní časopisy se rozdávají zdarma nebo prodávají, zpravidla za režijní cenu. Výtěžek z prodeje školních časopisů pokrývá náklady na vydání dalšího čísla, bývá investován na nákup školních potřeb nebo putuje na charitativní účely.²⁶⁷ Redakční rady školních časopisů často organizují akce a soutěže, publikované příspěvky a výzvy se stávají hybatelem místního dění. Tvorba a vedení školního časopisu bývá motivem pro ocenění žáků a studentů i pedagogů. Členové redakcí školních časopisů se obvykle zapojují rovněž do realizace jiných typů školních médií.

²⁶¹ Použité zdroje jsou však zcela bez zmínky o existenci např. čistě komikových školních časopisů, což ovšem neznamená, že takový časopis nevycházel nebo nevychází.

²⁶² Srov. „Školní časopis mohou tvořit dva ručně psané a sepnuté listy množené na vlastní školní (či vypůjčené) kopírce na tradiční bílé nebo jinak barevné papíry. Může ale také klidně jít o desítky na počítači připravených stran, které následně rozmnoží některá tiskárna. Může jít o časopisy černobílé či barevné (ať už se o to dodatečně postará zručný kreslíř obvyčejnými fixy nebo prostě původní barevný tisk). Může jít o časopisy maličké (např. formátu A6), které se vejdu jejich majitelům do kapsy, nebo třeba o „rudoprávovsky veliké“ (A3) (...)“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 7)

²⁶³ S nedůsledným uváděním odkazů na použitý zdroj se v souvislosti se školními časopisy objevuje problematika plagiátorství.

²⁶⁴ Ve snaze ověřit údaj o dvěstětisícovém nákladu školního časopisu cvikovské základní školy (hp, 2004: 2) jsme kontaktovali současného ředitele školy, který informaci korigoval. Časopis Školák, který již na škole nevychází, nechávali každý měsíc tisknout v místní tiskárně C Print v nákladu v 200–500 kusů. Distribuoval se ve škole, prostřednictvím informačního střediska a novinového stánku, výtisky se zaslaly také do Krajské knihovny v Liberci. (Jonáš, 2009)

²⁶⁵ Např. časopis To tu ještě nebylo je k dispozici v tábořské knihovně a škola jej pravidelně distribuuje do pětadvaceti knihoven Jihočeského kraje. (Musil, 2009: 8)

²⁶⁶ Viz poznámka č. 246. Srov. „Alespoň jeden výtisk pro každou třídu. (Ba ani to není nutné, jsou školy, kde časopis putuje ze třídy do třídy, nebo jej vždy vystaví na některé z chodeb školy). (...) často putují jednotlivá čísla ke starostům obce, na školské úřady, na českou školní inspekci či za sponzory školy.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 4)

²⁶⁷ Např. na školní a sociální potřeby adoptovaných dětí z rozvojových zemí, na krmení pro zvířata v útulcích, na nákup dárek pro děti z dětských domovů, kojeneckých ústavů, pro pacienty v nemocnicích nebo na sbírková konta.

Ze školních časopisů se stal fenomén, který bývá námětem pořádaných soutěží, výstav, seminářů a setkání redakčních rad,²⁶⁸ pro redaktory školních časopisů se organizují i speciální tiskové konference. Na rozšíření tohoto fenoménu reagoval i trh, objevila se na něm řada produktů zaměřených na tvorbu školních časopisů.²⁶⁹

Založení a vydávání školních časopisů v současné době závisí především na benevolenci vedení školy, přístupu pedagogů a zájmu žáků, resp. studentů. Problematikou školních časopisů se systematicky nezabývá ani Česká školní inspekce, ani jednotlivé krajské školské úřady.²⁷⁰ Kromě mediálních obsahů tak jsou výhradními zdroji dat o školních časopisech dokumenty konkrétních škol a internet, k dispozici jsou také dílčí seznamy vydávaných školních a třídních časopisů.²⁷¹

4.2.2 O školním rozhlasovém a televizním vysílání

Požadavek na zřízení školního rozhlasového vysílání, které by bylo organizováno především žáky a studenty, vycházel zpravidla od ustavených žákovských samospráv, a to od poloviny devadesátých let. Konkrétní data k dispozici nejsou.²⁷² Realizaci školního rozhlasu často zajišťují k tomu účelu vytvořené redakční rady, stávající redakce jiných školních médií nebo vybraní jednotlivci, rozhlasové relace obvykle mívají vlastní název. Žákovské a studentské vysílání se ve školních rozhlasech objevuje s různou pravidelností (denně, několikrát týdně či měsíčně) nebo příležitostně, a to před zahájením vyučování nebo během přestávek. Programovou náplň tvoří hudba,²⁷³ informace zpravodajského i publicistického typu a umělecká tvorba.²⁷⁴ Redakční rady tak zpracovávají příspěvky o uplynulých i plánovaných školních událostech a novinkách, o mimoškolních akcích, připravují tematická pásma k výročím, významným dnům a svátkům, vyhlašují soutěže. Ve vysílání mívá tradičně svoje místo vysílání maturantů v rámci tzv. posledního zvonění. Předem vymezený čas školního rozhlasového vysílání mohou pro svoji volební kampaň využívat také kandidáti do

²⁶⁸ Viz podkapitoly 4.2.4.1, 4.2.4.2, 4.2.4.3, 4.2.4.4 a přílohy č. 12, 13, 14, 15.

²⁶⁹ Např. Balíček Školní redaktor, produkt pražského DTP studia, který obsahuje program Corel Print Office CZ + tlakově citlivý tablet. (mar, 1999: 11)

²⁷⁰ Zjištěno na základě emailové komunikace s ČŠI a jednotlivými pracovníky z odborů školství krajských úřadů.

²⁷¹ Viz Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 14–16, <<http://www.freeaq.net>>, <<http://klikni.idnes.cz/>>, <<http://odkazy.seznam.cz/>>, <<http://www.radiodomino.cz>>.

²⁷² Na Slovensku bylo dle výzkumu z roku 1999 realizováno školní rozhlasové vysílání na třetině středních škol, a to zejména na zdravotnických a obchodních školách a na gymnáziích. (Brečka, 1999: 36)

²⁷³ Písničky na přání, k svátku či narozeninám, hitparády.

²⁷⁴ Informace redaktori čerpají z novin a časopisů nebo je získávají vlastní iniciativou (např. rozhovory)

školních parlamentů. Vysílání bývá šířeno v interní síti školy, prostřednictvím internetu nebo kabelové televizní sítě jako zvukové pozadí obrazových zpráv.

Školní televizní vysílání se ze zaznamenaných projektů realizovalo před rokem 2000 jen výjimečně. Přehled školních televizí uvádíme v příloze č. 11.²⁷⁵ Některé z nich kontinuálně pokračují, některé zůstaly ve zkušební fázi, jiné byly pouze jednorázovým projektem nebo neměly dlouhého trvání, příp. jsou dočasně pozastaveny bez upřesnění důvodů. Školní televize nejsou výhradou určitého typu a stupně vzdělávacího zařízení, audiovizuální vysílání provozují základní i střední školy.²⁷⁶ Žáci a studenti s různou periodicitou natáčejí, publikují, příp. reprízuji zpravodajské příspěvky, rozhovory, reportáže, krátké filmy týkající se školního dění nebo předem stanovenému tématu. Vysílání bývá určeno žákům, studentům a zaměstnancům školy i širšímu publiku, lze jej sledovat v jednotlivých třídách, na chodbách školy, na stanicích regionálních televizí či prostřednictvím internetu (umístění na vlastní webové stránky nebo na YouTube). Školní audiovizuální tvorba nemívá vždy výstup v podobě školního televizního vysílání, žáci a studenti se zabývají natáčením jednotlivých videí, videoobčasníků či filmových snímků různých žánrů.²⁷⁷

Některé redakce školních vysílacích médií tvoří zároveň regionální pobočky dětských médií, pro něž připravují jednotlivé relace.²⁷⁸

²⁷⁵ Přehled nezahrnuje plánovou realizaci školního televizního vysílání.

²⁷⁶ A to včetně škol praktických, speciálních či škol pro sluchově handicapované.

²⁷⁷ Např. na prostějovské ZŠ v Rejskově ulici se během velkých přestávek na chodbě promítá žákovská filmová tvorba. Tato projekce nazvaná Kino Středa (paralelně ke školnímu rozhlasovému vysílání Rádio Pátek) vychází ze snahy o určitou formu mediální výchovy. (Brauner, 2003: 11)

²⁷⁸ Kupř. Rádio Slovanka, které vedou žáci v rámci předmětu a kroužku Mediální tvorby na českolipské základní škole Slovanka, je jednou z regionálních redakcí Rádía Domino. Více viz <<http://www.zsslovanka.cz/>> nebo <<http://www.radiodomino.cz/>>. Při školách vznikly také některé regionální redakce Dětské televize. Viz příloha č. 11 a <<http://www.dtv.cz/>> (V souvislosti s dětskými médii pak pro potřeby dalšího zpracování této problematiky odkazujeme na projekt Dětské tiskové agentury <<http://www.dta.cz/>> Malé (ale naše) noviny <<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/>>, na televizi Junior TV <<http://juntv.cz/>>, dětskou televizi ABCD TV <<http://www.ddmvratimov.tv/>> nebo TV 8 <<http://www.ddmpraha8.cz/>>; objevují se rovněž dětské informační agentury, jako např. Tisková agentura mladých eKamarád <<http://tamek.icok.cz/>> nebo Zpravodajský a informační servis sdružení dětí a mládeže <<http://www.adam.cz/>>. Společnost JuniorMedia Society, o. p. s., pořádala od roku 1999 Den dětských médií, později přejmenovaný na Den JuniorMedia. Viz <<http://www.dtv.cz/>> a <<http://juniormedia.cz/>>. Zpravidla na první neděli v prosinci připadá Světový den dětského vysílání. (DTA, 2006) V roce 2009 proběhl konkurz na redaktory dětských médií nazvaný Záhada NORATEL, který za podpory Ministerstva kultury ČR připravila Dětská tisková agentura a Dětský filmový a televizní festival Oty Hofmana v Ostrově. Více viz <<http://www.dk-ostrov.cz/>> V souvislosti s vysíláním Rádía Slovanka je na webových stránkách školy zmíněn Evropský projekt pro dětská média, do něhož byla zapojena tři školní rádia z České republiky. Bližší informace o projektu se však nepodařilo dohledat.

4.2.3 K otázce technického vybavení a financování školních médií

Rozvoj a zpřístupnění informační komunikační techniky rozšiřuje spektrum školních médií, umožňuje je vydávat/provozovat na vyšší úrovni, na druhé straně však klade větší nároky na vložený kapitál.

Součástí dobře vybavené redakce školního časopisu bývá vedle počítačů se specializovaným programem a připojením na internet zpravidla také kazetový nebo digitální diktafon, digitální fotoaparát, inkoustová či laserová tiskárna nebo kopírovací stroj na pořizování černobílých nebo barevných kopií, toner, papír a kancelářské potřeby.

Pro školní rozhlasové vysílání je předpokladem rozhlasová ústředna, kabelové rozvody a reproduktory do učeben a na chodby, magnetofon, kazety a CD.²⁷⁹ (Příručka příkladů dobré praxe, nedat.) Technické zázemí audiovizuálního média tvoří videokamera, stativ, mikrofon, přídavné osvětlení, sluchátka, počítač se specializovaným programem ke zpracování nahraného materiálu. Některé školy zařizují vlastní multimediální studia audiovizuální tvorby, která vyžadují opravu prostor a vybavení nezbytnými technickými prostředky. „Centrum bude zahrnovat několik jednoduchých stříhových pracovišť, jednu střížnu na vyšší úrovni, newsroom, rozhlasovou centrálu a rozvod multimedií do školního televizního okruhu.“ (Příručka příkladů dobré praxe, nedat.)

Uvedené vybavení pro provozování jednotlivých školních médií je pouze ilustrativní a vychází z praxe konkrétních redakcí. Každé školní médium má svá specifika, od nichž se odvíjí finanční náročnost jeho realizace, základní zázemí je přitom nezbytné pro vznik a chod jakéhokoli typu školního média.²⁸⁰ Jeho podobu a formu pak kvalitativně i kvantitativně určují další finanční a technické možnosti redakční rady, resp. školy.²⁸¹

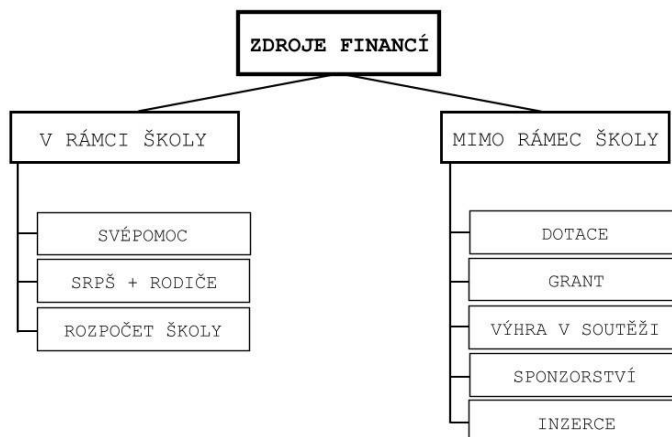
²⁷⁹ Srov. „K zařízení skvěle vybaveného školního studia nám stačí jednoduchý, čtyř až osmivstupový mixážní pult, počítač, CD přehrávač, 2x sluchátka s mikrofonem (headset) a malé reproduktory k odposlechu.“ (Zejdová, 2008) O potřebném vybavení rozhoduje do jisté míry forma auditivního školního média. Redaktoři internetového školního rádia si tak vystačí např. s digitálním diktafonem a počítačovým programem pro sestřih zvukového záznamu.

²⁸⁰ I tvorba prvních školních časopisů vyžadovala přinejmenším papír, psací (příp. výtvarné) a kancelářské potřeby, později psací stroje, papíry včetně kopírovacích nebo rozmnožovacích strojů.

²⁸¹ Tvorba barevného tištěného školního časopisu s původními fotografiemi, který vychází každý měsíc v nákladu stovek výtisků, je tak nákladnější než časopis bez původního obrazového materiálu šířený výhradně na internetu. Ten může i v současné době vzniknout a vycházet s minimálními prostředky vzhledem k tomu, že výuka informatiky předpokládá alespoň základní vybavení škol počítači s instalovaným textovým editorem. Dle Sárkőziho přijde výroba školního časopisu „nanejvýš na pár tisíc korun.“ (Kramulová, 2005: 23)

Financování školních médií se od devadesátých let řeší několika cestami, které znázorňujeme v následujícím schématu.

Schéma 1: Způsoby financování školních médií v českém prostředí

Část nákladů spojených s chodem školních médií pokrývají peníze získané z aktivit žáků a studentů, a to vybrané vstupné z akcí pořádaných školou nebo redakční radou, výnos ze sběru (papíru, přírodnin), výtěžek z prodeje žakovských/studentických výrobků a samotného školního média v případě tištěných školních časopisů. Školní média podporují formou příspěvků ze svých prostředků také Sdružení rodičů a přátel školy. Některé školy nabízejí tvorbu školních médií v rámci placených kroužků. Určitou sumu vyčleňuje dle možností školy její vedení.²⁸²

Peníze, které lze využít na financování školních mediálních aktivit, vyčleňuje zejména veřejný sektor, a to na úrovni obcí a měst, krajů, ČR i Evropské unie. Za tímto účelem zřizují obecní, městské a krajské úřady různé fondy zaměřené na podporu vzdělávání a kultury. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pak dotuje školy v rámci realizovaných projektů.²⁸³ Na podporu školních mediálních aktivit se přerozdělují finance z fondů Evropské unie.²⁸⁴

Získat finanční prostředky umožňují rovněž nadace, obecně prospěšné a občanské společnosti či neziskové organizace. V devadesátých letech významně podporovala mediální aktivity žáků a studentů nadace Open Society Fund²⁸⁵

²⁸² Srov. „(...) i při ceně pohybující se podle rozsahu čísla od 3 do 7 Kč je nutné najít další prostředky. Tyto peníze bude asi těžko moci dávat škola ze svého rozpočtu (...).“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 8)

²⁸³ Např. projekt Státní informační politiky ve vzdělávání.

²⁸⁴ Např. program Phare nebo program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, jehož řídicím orgánem je MŠMT ČR, více o tomto programu viz <<http://www.strukturalni-fondy.cz/opvpk>>.

²⁸⁵ Založil ji americký podnikatel George Sörös na podporu studentských aktivit ve východní Evropě. Více viz <<http://www.osf.cz>>.

spolupracující s Centrem nezávislé žurnalistiky.²⁸⁶ (Kramulová, 2005: 22) Program pod názvem Podpora iniciativ mladých lidí nadace poprvé vyhlásila v roce 1994 „s cílem podpořit mimoškolní činnost mladých lidí, jejich nezávislé myšlení a posílit vlastnosti potřebné pro občanskou společnost. (...) Zvláštní skupinu podpořených projektů tvořily školní časopisy a noviny, ve kterých vyjadřovali mladí lidé svoje názory, zaujímali stanoviska k různým problémům a prezentovali svoji uměleckou činnost. Počet podpořených školních novin a časopisů převýšil 150.“²⁸⁷ (10 let nadace..., 2002: 70–71) Na podporu vydávání školních časopisů na základních školách se mj. zaměřil grantový program Miniprojekty.²⁸⁸

Z partnerství veřejného a soukromého sektoru vzešel program Malé granty, který v roce 2010 vstupuje do svého čtvrtého ročníku. Pořádá ho občanská společnost Aisis s finanční subvencí z rozpočtu ČR, T-Mobile a Evropských sociálních fondů.²⁸⁹ Obvykle deset vybraných škol získává každý rok finanční prostředky a uskutečňuje v rámci svého zařízení grantové řízení na jednotlivé žákovské a studentské projekty, mezi které peníze přerozdělí. (Hrudka, 2008: 1) Schválené projekty se mj. zaměřují na školní mediální aktivity.²⁹⁰

Účast a umístění v některých soutěžích garantuje jednorázovou finanční injekci nebo částečné vybavení redakcí.²⁹¹

²⁸⁶ Nevýdělečná organizace podporující nezávislost médií, založená v roce 1991 společností Independent Journalism Foundation v New Yorku a zaměřená na pomoc s prosazováním zkušeností z jiných zemí světa; Více viz <<http://www.ijf-cij.org>>.

²⁸⁷ „Nad rámec otevřených grantových řízení spolupořádala nadace v letech 1998–2001 spolu s Nezávislým centrem žurnalistiky Letní školu žurnalistiky pro studenty středních škol. Pod vedením odborníků získalo téměř 100 studentů teoretické i praktické zkušenosti v oboru žurnalistice; z mnohých se pak stali pravidelní dopisovatelé regionálních novin a někteří se vydali na dráhu profesionálních novinářů. Letní škola pak uzavírala roční seminář zaměřený na žurnalistiku, který byl určen učitelům středních škol.“ (10 let nadace..., 2002: 71) O Letní škole žurnalistiky viz příloha č. 13.

²⁸⁸ V rámci tohoto programu se uskutečnilo celostátní pracovní setkání redaktorů školních časopisů Školní časopis 1997. Více o programu viz <http://osf.cz/download/files/OSF_VZ_1997.pdf> Více o setkání viz příloha č. 12.

²⁸⁹ V první etapě programu v roce 2006 se pedagogové účastnili cyklu seminářů Projektového managementu, kde se učili psát a řídit projekty, zjistili, kde lze získat finanční podporu a jak uspořádat grantové řízení.

²⁹⁰ V prvním ročníku podpořily školy, které získaly finance z Malých grantů, mj. následující studentské projekty: Školní noviny (8 500, Střední škola, Opočno), Školní noviny Na hlavičku (10 000, Gymnázium, Žatec), I Bořek má čas si přečíst noviny (16 000, Vyšší odborná škola a Střední průmyslová škola stavební, Náchod). Na poslední z nich navázal v roce 2008 projekt Není voda, není život aneb Není toner, není Bořek (byl podpořen částkou 6 500 Kč), v rámci druhého ročníku získal finance také projekt Školní časopis (3 500, Základní škola, Dvůr Králové – Podhář). Vybrané školy v roce 2009 pak realizovaly projekty: Školní rádio aneb přestávky trochu jinak (12 000, Gymnázium a Střední odborná škola, Rokycany), Filmfest (8 500, Gymnázium Pavla Tigrida, Ostrava), Život na SOA (fotografická soutěž; 6 000, Soukromá obchodní akademie, Neratovice). Více informací o programu a dílčích projektech viz <<http://www.malegranty.cz>>.

²⁹¹ Více viz kapitola 4.2.4.3 a příloha č. 14. Zajištění provozu internetového školního rádia na jeden rok bylo výhrou v rámci soutěžního projektu Tic Tac On Air, kterou získala Obchodní akademie v Ostravě –

Soukromý sektor (místní podnikatelské firmy i pobočky národních společností) podporuje školní média sponzorsky. Finanční sponzorské dary určené na zajištění realizace školních médií pocházejí z různých oblastí podnikání.

Uplatňuje se rovněž model, kdy si subjekt kupuje pozornost recipientů daného školního média. Podniky a podnikatelé nabízejí finanční podporu výměnou za uveřejnění prezentace, resp. reklamy jejich firmy v daném školním médiu.²⁹²

Školní média jsou obvykle financována prostřednictvím kombinace těchto typů zdrojů, dotace, granty a sponzorské dary se přitom pohybují v řádech tisíců, desetitisíců až statisíců korun.

4.2.4 Podpora vydávání a provozování školních médií

Realizace školních mediálních aktivit je od devadesátých let podporována v několika různých formách, které zároveň umožňují výměnu zkušeností tvůrců školních médií. Jde především o pořádání setkání tvůrců školních médií, organizaci školicích akcí, vydávání metodických pomůcek, vyhlašování soutěží zaměřených na školní mediální aktivity a pořádání výstav školních médií.

4.2.4.1 Setkávání tvůrců školních médií

Tradičně se pořádají setkání zástupců redakčních rad školních časopisů, zorganizováno bylo rovněž setkání redaktorů školních televizí. Akce jsou organizovány na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni, a to buď se zaměřením na primární, nebo sekundární vzdělávací zařízení, anebo napříč různými typy a stupni škol. Setkání obvykle iniciují jednotliví pedagogové či redakční rady příslušných škol a jejich asociace, některé subjekty přitom spolupracují s místními úřady, médii, mezinárodními nadacemi a institucemi. Většina akcí se uskutečňuje jednorázově, setkání nemívají dlouhodobější tradici, pokud se pořádají opakovaně, pak jde zpravidla jen o několik ročníků. Množství účastníků na takových setkání se pohybuje v řádech desítek.

Mariánských Horách. „Součástí této výhry bylo vybavení školního rádiového studia, program pro tvorbu vysílání, připojení studia do systému ozvučení školy ke streamingovému serveru, zaplacení autorských poplatků za provoz společností OSA a Integram na jeden rok, zaškolení vybraných studentů pro obsluhu studia.“ (Zamazalová, 2008: 8) Na podzim 2009 podobný projekt právě probíhal na Slovensku. Viz <<http://www.tictaconair.cz>> a <<http://www.tictaconair.sk>>.

²⁹² Dle Jacka K. Holleyho z washingtonského centra novinářů, který přednášel na Letní škole žurnalistiky v Praze v roce 2000 (viz příloha č. 13), se zájem firem o finanční podporu školních časopisů zvýší za předpokladu, že žáci a studenti tato média zprofesionalizují. (Řešením je..., 2000: 15) Objevují se však i tlaky proti podobné praxi. V EU i USA je reprezentují „alarmující články a výzkumné zprávy zabývající se komercializací škol.“ (Hartl, 2001: 26)

Setkávání redaktorů školních médií je obvykle spojeno se společnou tvůrčí aktivitou v podobě různých workshopů, dílen či seminářů. Přehled a částečnou charakteristiku vybraných setkání redaktorů školních médií uvádíme v příloze č. 12.

4.2.4.2 Školící akce a příručky pro tvůrce školních médií

Při tvorbě školních médií lze uplatnit znalosti a dovednosti nabyté prostřednictvím seminářů, kurzů, besed, táborů, projektů, soustředění a dalších akcí, jejichž ústředním tématem jsou mediální aktivity žáků a studentů.²⁹³ Pořádají je školy, nadace a občanská sdružení, vzdělávací centra a střediska, angažují se rovněž média či jednotliví novináři. Některé jsou určeny výhradně pro pedagogy, kteří vedou žakovskou či studentskou redakční radu, některé pro pedagogy spolu s redakčními radami školních médií, některé pouze pro žáky a studenty zabývající se mediálními aktivitami, a to zpravidla se specifikací na určitý stupeň vzdělávacích zařízení. Školící akce mívají národní i mezinárodní charakter.

Rozšířené jsou rovněž jednotlivé semináře tvůrčího psaní nebo kroužky žurnalistiky, které pořádají organizace zabývající se volnočasovými aktivitami dětí a mladých lidí. Pro redaktory školních médií pořádají zvláštní kurzy také jejich domovské školy. Základní přehled a částečný profil vybraných školních akcí uvádíme v příloze č. 13

Tvůrci školních médií, a to především redaktori školních časopisů, mají k dispozici několik publikovaných manuálů, na internetu jsou přístupné příručky: Jak se dělá školní časopis aneb školní časopisy pod lupou (Wojnar-Zmrzlík, 2008), Základy žurnalistiky pro redaktory studentských časopisů (Kolektiv autorů, 2004), Zakládáme středoškolský časopis (Gold, nedat.).²⁹⁴ Dílčí kapitoly k mediálním produkčním aktivitám zahrnují také publikace souvisící s tematikou mediální výchovy.²⁹⁵

²⁹³ Podobné semináře se rovněž konají na Slovensku. Pro tvůrce školních a třídních časopisů byl určen např. Celoslovenský odborný seminář, který pořádal Dům Matice slovenské 29. 3. 2000 v budově Městského úřadu v Žilině. Součástí semináře bylo vyhodnocení 2. ročníku celoslovenské soutěže třídních a školních časopisů MŠ, ZŠ a SŠ, přednáška na téma využití internetu ve školních a třídních časopisech a práce s fotografií. (Sůťaž školských..., 2000: 2)

²⁹⁴ Podobná metodická příručka vznikla rovněž na Slovensku. Připravili ji organizátoři soutěže slovenských školních časopisů středních škol ve spolupráci s pedagogy katedry žurnalistiky, novináři z praxe i samotnými účastníky soutěže. Publikace Vydávame školský časopis „zprístupňuje studentům jednotlivé zpravodajské žánry, seznamuje je se základy elektronického redigování textů, ale také s praktickými zkušenostmi z řízení a redigování periodik. Zároveň přináší zkušenosti z vydávání některých středoškolských časopisů.“ (Brečka, 1999: 35 – překlad ze slovenštiny DS) Příručka vyšla již ve druhém, rozšířeném vydání, je dostupná na internetu. Viz Tušer, 2005.

²⁹⁵ Např. Média tvořivě. O publikaci a stejnojmenném projektu viz příloha č. 13.

4.2.4.3 Soutěže zaměřené na školní mediální aktivity

Od 90. let mají žáci a studenti možnost zjistit, jak si vedou v konkurenci ostatních školních médií ve svém regionu i celé republice. Na novinářskou tvorbu žáků a studentů se totiž zaměřuje řada soutěží, jejichž cílem bývá mj. podpora a zmapování příslušných mediálních aktivit.²⁹⁶ Jejich výstupy přitom bývají výhradním motivem vyhlášené soutěže anebo její dílčí kategorií.²⁹⁷ Většinou soutěž akcentuje určitý typ a formu aktivity (tisk, audio, video, web), poměřují se přitom mediální schopnosti jednotlivců (komunikace, moderování, psaní novinářských textů, fotografování, audio/video nahrávky) nebo práce redakčních kolektivů, a to školní média jako celek či jejich součásti (školní nebo třídní časopis/noviny, školní webová periodika, filmové či video snímky žurnalistického charakteru).²⁹⁸ Příslušná aktivita přitom musí splňovat předem stanovené podmínky účasti (kupř. periodicitu, aktuálnost, rozsah, téma).

V organizaci soutěží se angažují vzdělávací zařízení, redakce školních médií, regionální i celostátní média, občanská sdružení, různé agentury, instituty, svazy, asociace a obecně prospěšné společnosti, nadační fondy, knihovny, domy dětí a mládeže, muzea, ale také radnice, místní firmy nebo velké soukromé společnosti. Lze tak uvažovat o různorodých cílech a motivaci některých organizátorů.²⁹⁹ Soutěžní projekty tyto subjekty iniciují samostatně nebo ve vzájemné spolupráci. Akce obvykle probíhají za podpory (záštita nad soutěží nebo sponzorství) veřejné i soukromé sféry.

²⁹⁶ Soutěže školních časopisů se od 90. let 20. století pořádají rovněž na Slovensku. Od roku 1992 se každoročně pořádala Sůťaž stredoškolských časopisov. Motivem organizátorů bylo zastavení řady z nich po roce 1989 a nízká úroveň těch vycházejících. Soutěž měla podpořit stredoškoláky a jejich pedagogy ve vydávání časopisů. Od roku 1994 byla součástí soutěže Štúrov Zvolen jako Štúrovo pero se čtyřmi kategoriemi (novinářská soutěž stredoškoláků, novinářská soutěž vysokoškoláků, soutěž stredoškolských časopisů, soutěž vysokoškolských časopisů). Na organizování jednotlivých ročníků se podílel Slovenský syndikát novinárů, katedra žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, Sdružení slovenských novinárů, časopis Zmena, sekce žurnalistiky Literárneho fondu, Kulturní a společenské středisko města Zvolen. V roce 1994 soutěž vyhlásilo město Zvolen a Matica slovenská ve spolupráci s Ministerstvom školství a vědy SR a Ministerstvom kultury SR. „Soutěží se zúčastňuje 30–60 stredoškolských časopisů a 20–30 jednotlivců. Jejich součástí bývají dvoudenní závěrečná soustředění, na kterých se konají přednášky, workshopy, besedy studentů s vysokoškolskými učiteli žurnalistiky a novináři z praxe.“ (Brečka, 1999: 35 – překlad ze slovenštiny DS) Pro žáky základních a středních škol na Slovensku nebo v zahraničí s výukou slovenského jazyka byl v roce 2000 vyhlášen 3. ročník celoslovenské soutěže třídních a školních časopisů PRO SLAVIS, kterou vypsala Dům Matice slovenské v Žilině ve spolupráci s krajským a okresním úřadem v Žilině. Cílem soutěže bylo podpořit a rozvíjet aktivity dětí a mládeže v oblasti literární a novinářské tvorby. Soutěž byla rozčleněna na několik kategorií (ZŠ a SŠ, v rámci ZŠ dvě skupiny dle ročníků, třídních a školní časopisy). (Sůťaž školských..., 2000: 2)

²⁹⁷ Kupř. v rámci literárních nebo filmových soutěží.

²⁹⁸ Organizovány jsou rovněž soutěže pro mladé lidi zaměřené na tvorbu webových stránek, kterou však stejně jako soukromou tvorbu osobních webových stránek žáků a studentů nelze považovat za školní mediální aktivitu. Jsou to např. soutěže Mladý web Vysočiny viz <<http://www.mlady-web.cz/>> nebo JunWeb viz <<http://www.junweb.cz/>>.

²⁹⁹ Zatímco účast a umístění v některých soutěžích bývá otázkou prestiže, soukromé subjekty zpravidla sázejí na přitažlivost finanční odměny. V případě, že účast podmiňují obsahovým sepsáním přihlášeného média s vlastním působením, pak jde v podstatě o určitou formu zajišťování reklamy. Viz příloha č. 14.

Soutěže se uskutečňují v regionální (v rámci města, okresu, regionu, kraje), celostátní, či mezinárodní rovině; někdy v rámci celostátní či mezinárodní soutěže probíhají regionální kola. Pořádají se se zaměřením na aktivitu žáků a studentů určitého typu a stupně škol nebo napříč primárním a sekundárním vzděláváním s vnitřním dělením na soutěžní kategorie dle věku účastníků, příp. ročníků.

Pro hodnocení přihlášených mediálních aktivit jednotlivců a skupin bývají nastavena různá kritéria, která posuzují odborné i laické poroty složené z řad učitelů, novinářů, mediálních odborníků, redaktorů školních médií. Dle možností organizátorů a celkového umístění získávají žáci/studenti a jejich domovské školy různé ceny, a to od symbolického ocenění, drobných i hodnotnějších věcných cen, přes účast na exkurzích a seminářích, vybavení související s tvorbou školních médií, až po finanční obnosy, obvykle v řádech tisíců až desetitisíců korun.

S průběhem soutěží nebo vyhlášením jejich výsledků někdy bývají spjaté další doprovodné akce jako např. výstavy, semináře či workshopy. Některé soutěže mají svou dlouhou tradici, v průběhu jednotlivých ročníků se modifikuje jejich charakter a podmínky (změna názvu, rozšíření či zúžení rozsahu působnosti, zaměření na jiný typ či formu aktivity), jiné se konají ojediněle, příp. nepravidelně. Vzdělávací zařízení se o soutěžích dozvídají z médií nebo prostřednictvím kontaktu s organizátory. Školy také pořádají vlastní, interní soutěže, do nichž se zapojují s individuálními mediálními aktivitami jednotliví žáci/studenti.³⁰⁰

Základní přehled a částečný profil vybraných soutěží souvisejících s mediálními aktivitami žáků a studentů uvádíme v příloze č. 14.

4.2.4.4 Výstavy školních médií

Doprovodnou akcí některých soutěží školních médií bývají výstavy, a to zejména školních časopisů. Vyplývá to z jejich technologické povahy, která umožňuje na rozdíl od školního rozhlasového a televizního vysílání jejich expozici.³⁰¹ Uspořádání výstavy nemusí vždy souviset s realizací soutěže, podobné akce mívají rovněž svébytný charakter. Organizují se přitom v regionálním i celorepublikovém měřítku, od něhož se odvíjí i počet vystavených exemplářů. Kromě aktuálních čísel bývají k vidění rovněž

³⁰⁰ Např. různé fotosoutěže spojené s výstavou všech přihlášených snímků.

³⁰¹ Vedle školních časopisů by bylo možné vystavovat např. fotografie žáků a studentů v rámci jejich novinářské tvorby. Součástí výstav Vize školy budoucnosti (School foresight) během Evropského týdne vědy v roce 2004 v pěti evropských zemích včetně České republiky byla mj. prezentace projektu WebTV pro školy (WebTV for Schools) týkající se televizních programů vytvářených studenty pro studenty. (Miniprůvodce projekty..., nedat.) Více o tomto projektu viz <<http://www.elearningeuropa.info>>.

starší a historické výtisky. Objevují se také výstavy zaměřené na jeden titul, zvláště u příležitosti vydání jubilejního čísla. Finanční stránku realizace výstav zajišťují obvykle organizátoři, někdy se sponzorskou podporou soukromých firem.

Kromě výstav pojatých monotematicky se školní časopisy objevují na expozičních panelech v rámci výstav periodického tisku nebo prezentace školy, kupř. na dni otevřených dveří. Přehled a částečný profil vybraných výstav souvisejících se školními a třídními časopisy uvádíme v příloze č. 15.

4.2.4 Školní média a česká mediální krajina

Školní média jako svébytný fenomén reflektují ve svých obsazích všechny typy médií. Vedle článků v tisku se tematika školních časopisů objevuje ve vysílání rozhlasu a televize i na internetu. Motívem bývá založení nového časopisu, zánik nebo výročí jeho vydávání, účast a umístění v soutěžích školních časopisů, pořádání besed, exkurzí, seminářů, konferencí pro jejich redaktory, akce pořádané jejich redakční radou, výstavy školních časopisů, získání grantu či dotace na jeho vydávání nebo jejich prezentace. V centru pozornosti stojí vedle tištěných školních médií i školní rozhlasové a televizní vysílání.³⁰²

Některá média slouží jako prostředek k rozšiřování školních médií či jejich obsahů. Vydaná čísla školních časopisů bývají součástí regionálního tisku.³⁰³ Síť kabelových televizí slouží k šíření školního rozhlasového i televizního vysílání, a to jednak jako jediný kanál pro jeho šíření anebo doplňkově vedle internetu nebo vlastního školního okruhu. Texty z časopisů se objevují na stránkách místních i celostátních periodik, pro které slouží jako zdroj informací, z něhož přebírají především původní články, nebo jako materiál určený pro specializované rubriky či stránky, které umožňují prezentaci školní mediální tvorby a publikaci příspěvků žáků a studentů.

Stává se, že se mezi profesionálními médii a redakčními radami školních časopisů, rozhlasového a televizního vysílání rozvine bližší spolupráce, která vychází z podnětu jedné či druhé strany. Bývají to výzvy redakcí novin a časopisů k zasílání

³⁰² „Pořad o dětských tvůrcích školního televizního vysílání s názvem Sabotáž včera v Uherském Hradišti natáčel štáb ostravského studia České televize.“ (zam, 2008: 4)

³⁰³ „Od počátku roku 2005 píší žáci vlastní školní časopis Horský kurýr(ek), který je přílohou regionálního měsíčníku Horský kurýr.“ (Dušek, 2005: 8) „Jako doposud, i teď bude náš školní časopis vycházet první středu v měsíci v Sokolovském deníku. Minulý rok jsme zjistili, že mnozí z vás o tom, že VOICE už nevychází samostatně ve škole, ale v Sokolovském deníku, vůbec nevědí. Postupem času tomu pomohlo to, že jsme chodili po škole a nabízeli jsme vám deník ke koupi.“ (Peřka, 2005: 9) „Dvakrát ročně je [školní časopis Huslenčák – pozn. DS] dokonce součástí Obecního zpravodaje, takže o dění ve škole si mohou počít také ostatní obyvatelé Huslenek.“ (Mikulenka, 2007: 3)

školních časopisů nebo textů v nich publikovaných, s jejich redaktory spolupracují stanice rozhlasů na tvorbě pořadů,³⁰⁴ příspěvky do vysílání některého z televizních programů dodávají redakční rady školního televizního vysílání.³⁰⁵

Regionální i celostátní média zaštiťují vznik a chod školních médií. Podporovány jsou školní časopisy, rozhlasová vysílání i televize, případně akce s nimi souvisící. Iniciativu vyvíjejí jak komerční média, tak média veřejná služby. Především ta by měla být podle bývalého člena rady ČRo zaměřena na garanci školní mediální tvorby (školních časopisů a rozhlasů). (Kotrba, 2002)³⁰⁶ V této souvislosti připomeňme projekt Česká televize Ptáčata, jehož cílem je přiblížit dětem z brněnské ZŠ Merhantova práci ve zpravodajství, naučit je točit zpravodajský materiál, vést rozhovory a mluvit před kamerou. Projekt byl zahájen na podzim v roce 2009, cyklus dokumentů, který bude mapovat jeho průběh, odvysílá ČT na podzim 2010. (ČT24, 2009)

Především pro redaktory školních médií se organizují exkurze do konkrétních redakcí regionálních i celostátních, komerčních i veřejnoprávních médií. V rámci tištěných médií se žáci a studenti seznamují zejména s pracovišti místních novin.³⁰⁷ Součástí exkurzí obvykle bývá beseda s výkladem o struktuře nakladatelství, o filozofii novin, redakční hierarchii a náplni práce jednotlivých profesí, dílčích etapách v procesu tvorby, o novinářských žánrech, terminologii, resp. hantýrce apod. Školní exkurze se zaměřují rovněž na redakce regionálních rádií, studia Českého rozhlasu a České televize. Příležitost diskutovat s novináři nemívají žáci a studenti redakčních rad školních médií pouze během exkurzí v redakcích. Besedy iniciují například školy, místní domy dětí a mládeže nebo radnice města.

³⁰⁴ Český rozhlas Ostrava začal v prosinci 2004 vysílat každou neděli ráno relaci s názvem Nedělníček. Na ní se výhradně podíleli svými příspěvky v různých žánrech redaktori ostravských školních časopisů. (Tauchmanová, 2006)

³⁰⁵ „Česká televize zahájila 1. ledna 2007 projekt diváckého internetového vysílání: www.diginaves.cz aneb Co nového u vás...“ Mezi deset vybraných partnerských subjektů ČT z celé České republiky patří žáci Základní školy Na Kopcích v Třebíči, kteří v rámci projektu školní televize přinášeli prostřednictvím internetu televizní zpravodajství o dění ve škole, kde funguje i malé televizní studio. „Redakce zpravodajství České televize jim přidělila malou kameru formátu MiniDV s příslušenstvím, počítač se základním střihovým programem, vhodným k editaci těchto příspěvků, a zajistila jejich připojení k internetu. Příspěvatel by měl po zpracování dodat jednu reportáž týdně v délce 1 až 3 minuty.“ Příspěvatel tak musí zvládnout tři základní profese televizní žurnalistiky, a to reportéra, kameramana a střihače. (ilm, 2007: 5) Na podzim 2009 měl tento projekt 20 stálých příspěvateľů, včetně žáků a studentů ze tří gymnázií (Broumov, Frýdlant, Příbram) a dvou základních škol (Hroznětín, Třebíč – Na Kopcích). Více viz <<http://www.ct24.cz/diginaves>>.

³⁰⁶ Podobná praxe funguje v zahraničí, např. v rámci německé rozhlasové stanice veřejné služby Südwest-Rundfunk pro mladá. „Jmenuje se DASDING (věc) a vznikla 17. května 1997. (...) DASDING zároveň slouží jako odrazový můstek pro začínající moderátory. Žádná výrazná osobnost odtud ale zatím nevzešla. Stanice alespoň pomáhá mediálním aktivitám školáků. Zapůjčením profesionální techniky a workshopy podporuje vydávání školních časopisů a provoz školních rádií.“ (Karlík, 2006)

³⁰⁷ S dominantním zastoupením deníků z vydavatelství Vltava Labe Press.

5. Vymezení výzkumné studie

V analytické části předkládané diplomové práce představujeme dvě výzkumné sondy do české školní mediální krajiny. První z nich byla provedená v roce 2008 na Moravě a to v rámci studentského vědeckého projektu (Smrčková, 2008), volně jsme na ni navázali v roce 2009 výzkumnou sondou realizovanou v Čechách. Obě se přitom zaměřují na zmapování školních mediálních aktivit žáků a studentů základních a středních škol ve vybraných regionech.

5.1 Výzkumné otázky a cíle

Výzkumné šetření si kladlo za cíl především:

- I/ Zmapovat výskyt školních mediálních aktivit.
- II/ Poskytnout přehled forem výstupů školních mediálních aktivit.
- III/ Nastínit současné trendy vydávání školních a třídních časopisů.
- IV/ Zachytit tematický a žánrový profil obsahu školních a třídních časopisů.
- V/ Naznačit povahu a kontext realizace ostatních školních mediálních aktivit.
- VI/ Vyvodit typologii školních mediálních aktivit a navrhnout kritéria možné kategorizace školních médií.
- VII/ Zaznamenat důvody, které brání v realizaci školních mediálních aktivit.

Pojmy školní mediální aktivita a školní médium přitom chápeme dle vymezení v kapitole 3.

Výzkumné šetření by se tak mělo stát východiskem pro popis části školní mediální krajiny.

5.2 Regionální působnost

Výzkumné šetření jsme realizovali v Olomouckém a Ústeckém kraji. Kritérii pro výběr těchto dvou krajů³⁰⁸ byla srovnatelná síť vzdělávacích zařízení, jejíž rozsah odpovídal představě o objemu potřebných dat a zvládnutelnosti jejich získání a zpracování, relativně podobný charakter regionálních mediálních krajin a nijak extrémně odlišná socioekonomická úroveň.

³⁰⁸ Ačkoliv hlavní město svojí specifičností odrazuje od toho, aby se jeho území stalo předmětem výzkumu, bylo by přínosné navázat s odstupem téměř třiceti let na diplomovou práci Boháčové (1979) zaměřující se na školní časopisy pražských středních škol a výsledná zjištění komparovat. Střední Čechy jsou pro podobný výzkum příliš rozlehlé, těžko dostupné, s velkým počtem škol.

Olomoucký kraj se rozkládá ve střední části Moravy a zasahuje do její severní části, zaujímá 6,7 % rozlohy republiky. Člení se na pět okresů (Jesenicko, Olomoucko, Prostějovsko, Přerovsko, Šumpersko), ve 398 obcích k 31. 12. 2008 žilo 642 137 obyvatel. Síť školských zařízení čítá 365 mateřských škol, 309 základních škol, 20 gymnázií, 51 středních odborných škol, 44 středních odborných učilišť, 7 vyšších odborných škol, 1 vysokou školu. (ČSÚ, 2008a, 2009a) Olomoucký kraj je typický venkovským charakterem značné části kraje a výraznou orientací na zemědělství. (Česká centra rozvoje, 2009a)

Ústecký kraj leží na severozápadě Čech, zaujímá 6,8 % rozlohy republiky. Je rozdělen do sedmi okresů (Děčínsko, Chomutovsko, Litoměřicko, Lounsko, Mostecko, Teplicko, Ústecko), v 354 obcích k 30. 6. 2009 žilo 835 441 obyvatel. Síť školských zařízení čítá 325 mateřských škol, 285 základních škol, 122 středních odborných škol a gymnázií, 2 vysoké školy. (ČSÚ, 2008b, 2009b) Ústecký kraj charakterizuje nedokončená restrukturalizace regionální ekonomiky a vysoké zastoupení těžebního a chemického průmyslu. (Česká centra rozvoje, 2009b)

Mediální krajina obou krajů je (s výjimkou jednoho segmentu regionálních tištěných médií) poměrně srovnatelná.³⁰⁹ Vedle tištěných médií s celorepublikovým dosahem a celoplošných rozhlasových a televizních stanic, mají oba regiony vlastní lokální média. V rámci periodického tisku disponuje výrazně širší nabídkou tiskovin pro mládež Olomoucký kraj.³¹⁰ Spektrum regionálních vysílacích médií je v obou krajích podobné.³¹¹

5.3 Vzdělávací zařízení

Vzhledem k širokému pojetí pojmu vzdělávací zařízení jsme přistoupili k redukci a vymezení škol, na které se zaměří stanovené výzkumné cíle. Orientujeme se nejen na ta vzdělávací zařízení, kterých se mediální výchova jakožto součást rámcových, resp. školních vzdělávacích programů týká, tedy na základní školy a

³⁰⁹ Povahu interakce mezi školními a profesionálními médii naznačila kapitola 4.2.5, lze tedy předpokládat nějakou formu působení, nakořik však profesionální média fakticky ovlivňují počet, podobu a obsah realizovaných školních médií, a do jaké míry školní média kopírují mediální krajinu či se jí inspirují (kupř. vztah struktury regionálních novin a školních časopisů) je otázka pro zvláštní analýzu, na kterou s přihlédnutím k časové ekonomice nebyl v této studii prostor.

³¹⁰ Dle rejstříku evidovaného periodického tisku vedený Ministerstvem kultury ČR. Viz příloha č. 16

³¹¹ Dle přehledu na <<http://www.radiotv.cz>>, viz příloha č. 17.

gymnázia, ale zároveň na všechny další formy primárního a sekundárního vzdělání.³¹² Předmětem našeho zájmu tak jsou všechny typy základních škol, učilišť, odborných učilišť, středních odborných učilišť, středních odborných škol a gymnázií.³¹³

5.4 Časové období

Rozhodnutí o časovém období, k němuž se budou výsledky zkoumání vztahovat, vychází z období, které bylo vyčleněno pro zpracování studentského vědeckého projektu.³¹⁴ (Smrčková, 2008) Ten tvoří významnou součást praktické části předkládané diplomové práce, volně na něj navázala druhá etapa šetření, kterou jsme zahájili v následujícím roce. Výzkumná sonda se tak zaměřuje se na školní rok 2007/2008 a 2008/2009.³¹⁵

³¹² To odpovídá záměru zmapovat školní média bez ohledu na jejich vazbu na RVP a souvislost s mediální výchovou.

³¹³ Pro svoji specifčnost byly vyloučeny mateřské školy, základní umělecké školy, vyšší odborné a vysoké školy, domy dětí a mládeže, střediska volného času, dětské domovy s přidruženými školními jídelnami, pedagogicko-psychologické poradny a podobně zaměřená zařízení. Jejich zahrnutí by přesahovalo rámec studie. V případě, že školní zařízení kombinuje vícero vzdělávacích programů, z nichž alespoň jeden patří k těm, na které se práce soustřeďuje, bylo zahrnuto.

³¹⁴ Květen až září 2008.

³¹⁵ Výzkumné šetření jsme zahájili ve školním roce, od kterého základní školy a příslušné ročníky víceletých gymnázií zahájily výuku podle vlastních školních vzdělávacích programů.

6. Metodologie a výzkumné techniky

Z povahy výzkumné sondy plyne její uchopení pomocí kvantitativní metody. Ta pracuje s omezeným rozsahem informace o relativně velkém počtu jedinců, vyžaduje redukci počtu pozorovaných proměnných a počtu sledovaných vztahů mezi nimi a silnou standardizaci, která zajišťuje vysokou reliabilitu.³¹⁶ (Disman, 2007: 286n.) Přesto jsme se nakonec museli uchýlit ke kvalitativnímu popisu dat získaných v některých fázích obou výzkumných sond, a to v případě, že by jejich kvantifikace neměla s ohledem na jejich získaný počet význam.

Vzhledem ke stanoveným cílům a výzkumným otázkám bylo nutné provést výzkum v obou krajích v několika vzájemně provázaných etapách, které vyžadovaly rozdílné výzkumné techniky sběru informací.

V charakteristice použitých metod se omezíme na stručné definice v obecné rovině, za přínosnější považujeme následné rozvedení jejich praktické aplikace.

6.1 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření je taková metoda výzkumu, při němž je technikou sběru informací dotazník. Respondent tak písemně odpovídá na otázky ve formuláři. (Jungová, 2007)

Mezi výhody této standardizované techniky sběru dat patří především efektivnost, tedy možnost získat informace od poměrně velkého počtu jedinců v poměrně krátkém čase při relativně malých nákladech. Naopak nevýhodou dotazníkového šetření jsou vysoké nároky kladené na ochotu dotazovaného a s tím související nízká návratnost a míra reprezentativnosti výzkumu. (Disman, 2007: 141)³¹⁷

6.2 Výzkumný rozhovor

Tato výzkumná technika je založená na osobním dotazování respondentů výzkumníkem. „Vlastní rozhovory probíhají téměř vždy podle předem připraveného jednotného dotazníku s přesně formulovanými otázkami.“ Tato technika umožňuje „velmi dobrou úroveň reprezentativity složení souboru dotázaných a osobní, neformální kontakt s nimi. Je při ní zaručena vyšší přesnost záznamů dat a vysoká návratnost dotazníků.“ (Vacek, 1997: 34n.)

³¹⁶ „Reliabilní měření je takové měření, které nám při opakované aplikaci dává shodné výsledky, pokud se ovšem stav pozorovaného objektu nezměnil.“ (Disman, 2007: 62)

³¹⁷ Viz také Punch, 2008.

6.3 Kvantitativní obsahová analýza

Obsahová analýza je „empirická metoda k systematickému, intersubjektivnímu a ověřitelnému popisu obsahových a formálních znaků mediálních sdělení.“ (Früh, 1991: 24)³¹⁸ Samotný proces výzkumu prostřednictvím obsahové analýzy lze popsat několika dílčími kroky; jejich počet není v odborné literatuře ustálen, potřebám této práce vyhovuje model, který se skládá ze šesti následujících fází: 1) zadání výzkumného tématu, 2) operacionalizace, 3) plánování a organizace, 4) přípravná a ověřovací fáze, 5) sběr dat, 6) vyhodnocení. (Schulz, 2004: 31n.)³¹⁹

³¹⁸ Srov. Schulz, 2004: 30 nebo Bertrand-Hughes, 2005: 177; více také Smrčková, 2007: 14n.

³¹⁹ Srov. Hansen, 1998: 98n.

7. Výzkumná sonda: školní média Olomouckého kraje

Toto výzkumné šetření bylo předmětem realizovaného studentského vědeckého projektu v roce 2008 a zaměřovalo se na školní rok 2007/2008.

7.1 Dotazníkové šetření

7.1.1 Dotazník

Dotazník³²⁰ jsme sestavili tak, aby reflektoval cíle výzkumu a poskytl odpovědi na dílčí výzkumné otázky. Byl tvořen dvěma částmi. První sloužila pro základní identifikaci respondenta (název školy, město, okres³²¹), druhá část byla tvořena třemi otázkami, které zjišťovaly, 1) zda na daném vzdělávacím zařízení realizují žáci/studenti nějakou formu mediální aktivity,³²² 2) v případě, že ne, z jakého důvodu, 3) v případě, že ano, v jaké formě a kolika různých podobách^{323 324}.

7.1.2 Vzorek

Z povahy studentského vědeckého projektu zaměřeného na školní média Olomouckého kraje vyplynulo rozhodnutí o vzorku dotazníkového šetření. Oporou výběru³²⁵ byly seznamy škol a školských zařízení v Olomouckém kraji dostupné na webové stránce kraje,³²⁶ které prošly redukcí s ohledem na vymezení výzkumné sondy.³²⁷ Vzorek (výběrový soubor) odpovídal opoře výběru. Bylo by tedy možné tento výzkum označit za tzv. vyčerpávající.³²⁸ Populací (základním souborem), na kterou by se mohly výsledky výzkumu zobecnit, je tedy soubor základních škol, odborných učilišť

³²⁰ Viz příloha č. 18.

³²¹ Okresy jako územně správní jednotky, resp. okresní úřady na území České republiky byly zrušeny k 31. 12. 2002; uvedení původního zařazení do okresní struktury mělo sloužit jako pracovní pomůcka při zanášení dat do datové formy, jejich analýze a výběru vzorku pro výzkumný rozhovor (viz dále).

³²² Ta byla definovaná jako pravidelná činnost (s výstupem minimálně 2x ročně), na které se podílejí žáci/studenti, a která je spjatá například s vydáváním tištěného školního časopisu, internetového periodika, fotografického periodika, s vysíláním školního rozhlasu, televize, filmového periodika či s přispíváním žáků/žákyň, resp. studentů/studentek na oficiální webové stránky školy nebo do různých regionálních/celostátních médií (tisk, rozhlas, televize, internet).

³²³ Vzhledem k okolnostem (viz poznámka č. 483) bylo od následné analýzy dat týkajících se množství různých podob dané formy média upuštěno.

³²⁴ První otázka byla uzavřená, druhé dvě byly polouzavřené s tím, že odpovědi doplněné dotázanými byly dodatečně kódovány. Dotazovaní tak odpovídali vždy právě na dvě otázky.

³²⁵ Oporou výběru se rozumí seznam jednotek základní populace, z něž je vybírán zkoumaný vzorek. (Jungová, 2007)

³²⁶ <<http://www.kr-olomoucky.cz>>

³²⁷ Viz poznámka č. 313.

³²⁸ Ve vyčerpávajícím výzkumu jsou do vzorku zahrnuty všechny jednotky populace. (Jungová, 2007)

a praktických škol, středních odborných učilišť, středních odborných škol a gymnázií v Olomouckém kraji zanesených v seznamech platných k 1. lednu 2008.³²⁹

7.1.3 Sběr dat

Dotazníkové šetření bylo provedeno tzv. elektronickou formou CAWI,³³⁰ a to prostřednictvím emailu. Dotazníky jsme rozeslali během tří dnů³³¹ prostřednictvím elektronické pošty jako přílohu³³² s průvodním textem, který obsahoval jmenovité oslovení,³³³ stručné představení výzkumného projektu s žádostí o pomoc v podobě vyplnění přiloženého formuláře.³³⁴ Po termínu uvedeném v textu³³⁵ následovalo rozeslání urgujících výzev³³⁶ k vyplnění dotazníku těm, kteří žádným způsobem na žádost nereagovali.³³⁷

Dotazník jsme adresovali 393 vzdělávacím zařízením, přičemž data k analýze byla shromážděna od 157 z nich.³³⁸ Jestliže se návratností rozumí „relativní část vybraného vzorku, od kterého získáme vyplněný dotazník,“ (Punch, 2008: 59) potom bylo v tomto dotazníkovém šetření dosaženo 40% návratnosti.³³⁹ Do datové formy

³²⁹ Soubor zahrnuje všechna vzdělávací zařízení uvedených forem různých zřizovatelů (obce, města, kraj, soukromá osoba, církev), u nichž byl uveden emailový kontakt (tj. 393 z 395 škol splňujících výběrová kritéria dle poznámky č. 313).

³³⁰ Z angl. Computer Assisted Web Interviewing. Označováno také jako CAMI z angl. Computer Assisted Mailing Interviewing. Viz Jeřábek, 1992: 90. Tematicke výzkumů prováděných prostřednictvím webu, resp. některým jejich vybraným specifickým, se věnovala seminární práce autorky této diplomové práce. Viz Smrčková, 2008a.

³³¹ A to během 15., 16., a 17. 6. 2008.

³³² V souboru MS Word, což hypoteticky mohlo mít negativní vliv na návratnost, jak ukazuje dotazníkové šetření provedené v rámci bakalářské práce viz Hrdličková, 2007: 35.

³³³ Této formě byla dána přednost před hromadným emailem na základě zjištění o jejím možném pozitivním vlivu na návratnost. Viz Heerwegh, 2005 a Heerwegh-Vanhove-Matthijs-Loosveldt, 2005. Srov. Porter-Whitcomb, 2003.

³³⁴ Kontakty (adresa, telefon, e-mail) a jméno ředitele/ky byly součástí seznamů vzdělávacích zařízení.

³³⁵ Na vyplnění dotazníku měli pedagogové týden.

³³⁶ Odeslány během 23. a 24. 6. 2008.

³³⁷ Napoprvé reagovalo 103 pedagogů, z toho 96 poslalo vyplněný dotazník, 4 vlastní komentáře a 3 omluvy. Na druhou výzvu zareagovalo dalších 63 pedagogů, z toho 54 poslalo vyplněný dotazník, 6 vlastní komentáře, 2 nepřiložili dotazník nebo jej přiložili nevyplněný, 1 se omluvil. Osvědčilo se tak využití jedné z výhod elektronicky realizovaných výzkumů, kterou je možnost snadnou cestou rozeslat upomínky. (Gunn, 2002)

³³⁸ Kompletní soubor reakcí obsahoval 149 vrácených, vyplněných dotazníků s jednoznačnými odpověďmi, 1 vrácený, vyplněný dotazník s nejednoznačnými odpověďmi, 8 komentářů s jednoznačnými odpověďmi na dotazníkové otázky, 2 komentáře s nejednoznačnými odpověďmi na dotazníkové otázky, 4 omluvy se zdůvodněním nezapojení se do výzkumu (nedostatek času související zejména s pracovním vytížením a velké množství podobných žádostí ze strany studentů; viz komentář jedné z respondentek: „(...) bohužel Vám nemohu vyhovět, opravdu nemám čas a mnoho studentů potřebuje různé podklady pro své práce. Nedělala bych nic jiného. Jsou ovšem studenti, kterým ráda pomůžu.“) a 2 maily s nepřiloženým nebo nevyplněným dotazníkem. Data k analýze tak poskytla jednoznačné odpovědi ve formě dotazníků a komentářů.

³³⁹ Procentuální návratnost = $157/393 \times 100$. Tento údaj však nebere v potaz množství dotazníků, resp. urgencí, které nebyly doručeny (přeplněnost schránky, omezený přístup respondentů k internetu, záměna

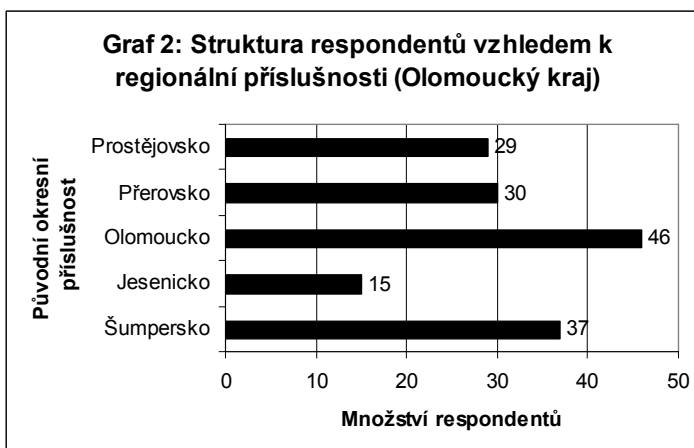
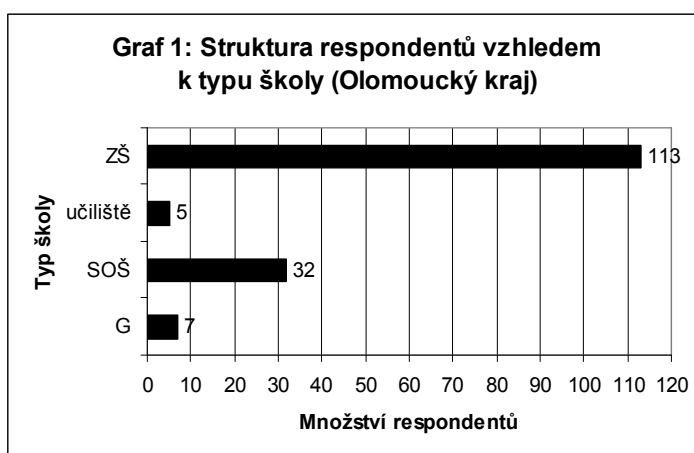
vytvořené v programu SPSS jsme nadefinovali několik proměnných a analyzovali získaná data.

7.1.4 Analýza dat

Potom, co jsme data převedli do počítače, bylo možné zjistit, jaké je rozložení jednotlivých proměnných ve vzorku a analyzovat vztahy mezi proměnnými ve dvojrozměrné formě.³⁴⁰

7.1.4.1 Struktura vzorku

Dle typu školy a regionální příslušnosti

Mezi respondenty, kteří se zapojili do dotazníkového šetření, je 72 procent těch, kteří zastupují základní školu. Druhým nejčastěji zastoupeným typem školy je střední škola. Ostatní (učiliště, gymnázia) jsou zastoupeny srovnatelně a nijak významně.

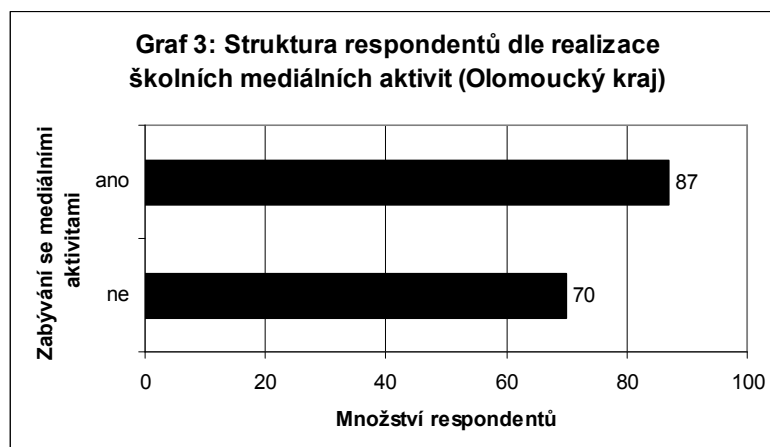
žádosti se spamem způsobená systémem elektronické pošty příjemce apod.), nejednoznačně vyplněné dotazníky či nejednoznačné komentáře.

³⁴⁰ Kvůli oživení textu, jeho přehlednosti, usnadnění orientace v něm a zachování kontinuity jeho recepce, je slovní popis doplněn stěžejními grafy, které ho ilustrují. Detailnější data je pak možné dohledat ve vybraných tabulkách vytvořených programem SPSS, které jsou součástí příloh.

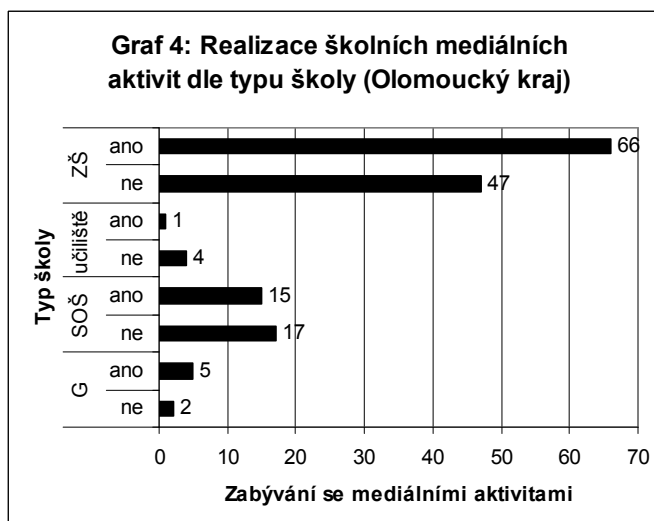
Rozložení respondentů vzhledem k regionální příslušnosti je poměrně rovnoměrné, výrazněji vyčnívá nejméně zastoupený jesenický region s necelými 10 procenty, naopak nejčastěji se objevují reprezentanti Olomoucka.

Každý z jednotlivých regionů je v analyzovaném vzorku nejčastěji zastoupen základní školou.

Dle realizace školní mediální aktivity

Nějakou formu školní mediální aktivity realizují ve většině z oslovených škol. Téměř ve 45 procentech škol se však ničemu takovému nevěnují. Data tedy neukazují výraznou převahu jednoho či druhého fenoménu.

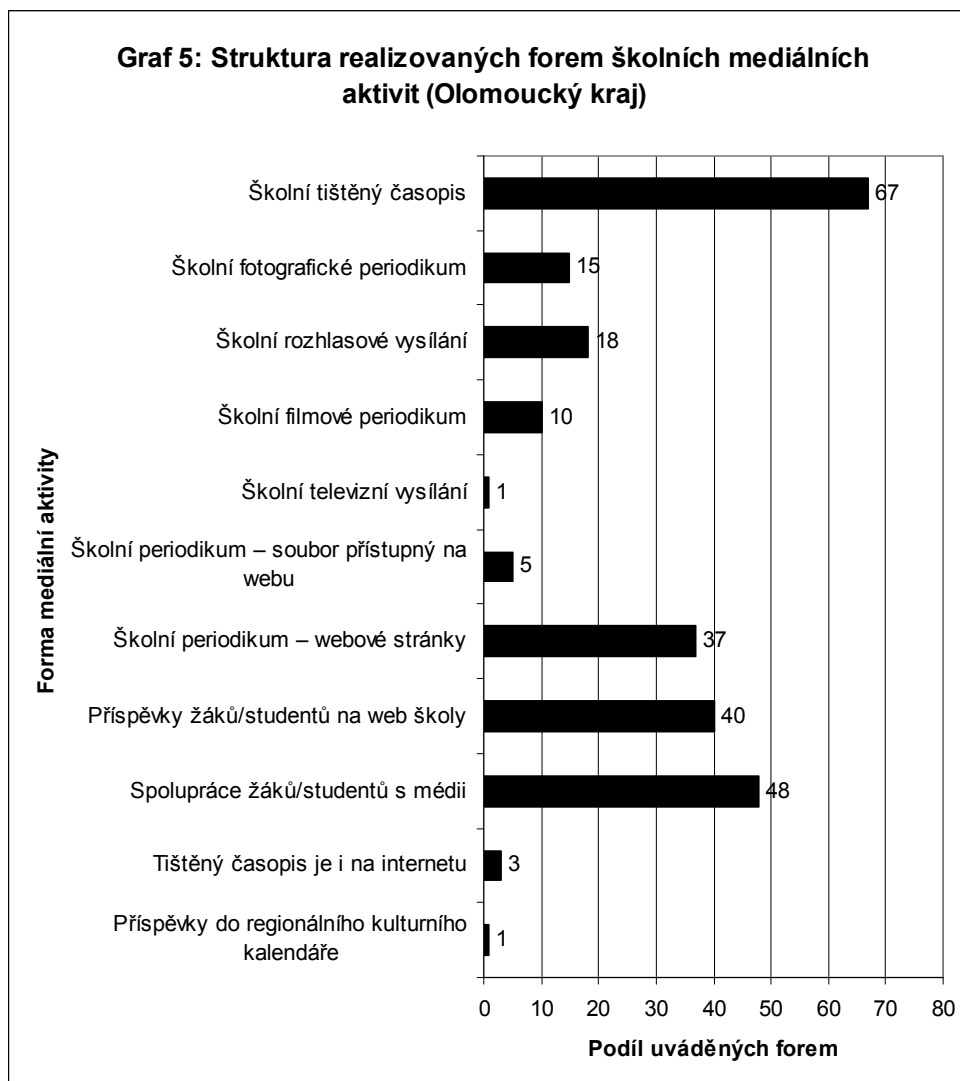

V rámci všech škol, které se školní mediální aktivitě věnují, mají největší podíl základní školy, a to 76 procent. Naopak učiliště realizují tyto aktivity výjimečně.

Lze rovněž uvažovat v rovině rozložení uskutečňování a neuskutečňování zkoumané činnosti uvnitř jednotlivého typu vzdělávacího zařízení. V tomto případě platí, že podíl škol jednoho typu, které se mediální aktivitě věnují oproti těm, které se jí

nevěnují, je nejvyšší u gymnázií. Ze sta procent všech gymnázií, která se zapojila do dotazníkového šetření, se přes 71 procent z nich mediální aktivitě věnuje.³⁴¹

7.1.4.2 Realizované formy školních mediálních aktivit

V rámci škol, které se mediální aktivitou zabývají, je největší podíl těch, které ji realizují ve formě školního tištěného časopisu a spolupráce žáků/studentů s médii. Výrazný podíl má rovněž přispívání žáků/studentů na web školy nebo školní periodikum ve formě webových stránek. Z ostatních forem školních médií nepatrně vyčnívá školní rozhlasové vysílání.

Ze všech základních škol, které se nějaké formě mediální aktivity věnují, jich uvedlo téměř 79 procent jako jednu z forem školní tištěný časopis. Mediální aktivita 47

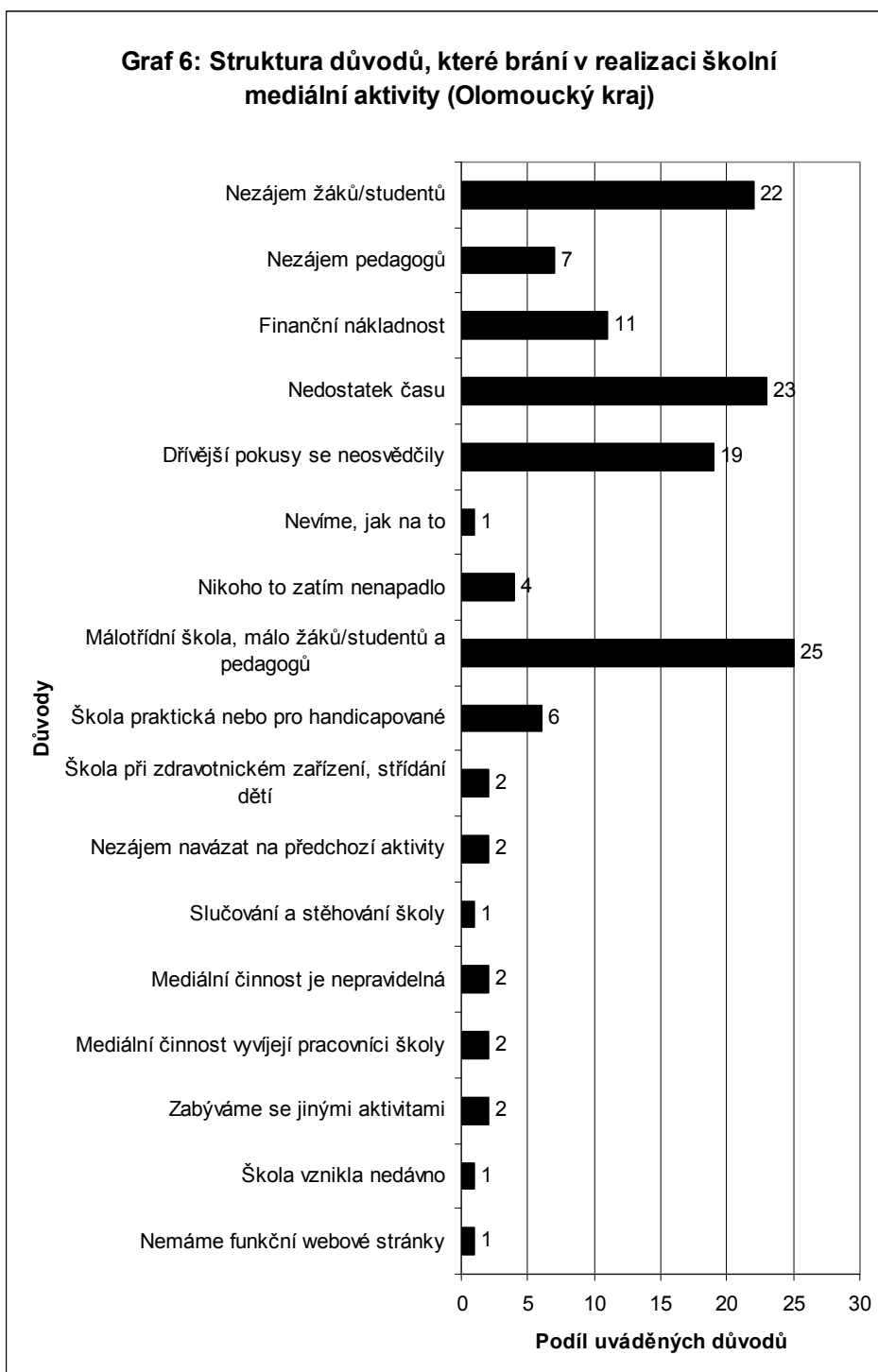
³⁴¹ Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 19.

procent základních škol má podobu spolupráce s médii, ve 45 procentech příspěvků žáků na web a webových stránek coby školního periodika.

Z učilišť se mediální aktivitě věnuje pouze jediné, a to uvedlo pět forem. Podíl středních škol, které se zabývají nějakou mediální aktivitou, a které uvedly formu této aktivity spoluprací s médii, resp. školní tištěný časopis, na celkový počet středních školy, které mediální činnost realizují, je 80, resp. 67 procent. Z gymnázií, která uvedla, že se mediální aktivitě věnují, je u 100 procent gymnázií její formou spolupráce s médii. Podíl těch, která realizují školní tištěný časopis, je 80 procent.³⁴²

³⁴² Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 20.

7.1.4.3 Důvody bránící v realizaci školní mediální aktivity

V rámci škol, které se mediální aktivitou nezabývají, je největší podíl těch, kteří jako důvod udávají málotřídí charakter školy s málo pedagogy, žáky (a jejich nízký věk), následuje nedostatek času, nezájem ze strany žáků/studentů, a špatné zkušenosti s

dřívějšími pokusy, které se neosvědčily. Podíl těch, kterým brání finanční nákladnost, je malý, ale v kontextu ostatních důvodů, které jsou již zanedbatelné, ještě vyčnívá.³⁴³

Přes 53 procent všech základních škol, které se mediální aktivitě nevěnují, uvedlo jako jeden z důvodů málotřídní charakter školy. Dalším z často udávaných důvodů byl nedostatek času, zkušenosti s dřívějšími pokusy, které se neosvědčily, a nezájem žáků.

Učiliště uváděla nezájem žáků/studentů, dále fakt, že zatím nikoho nenapadlo věnovat se nějaké mediální aktivitě, speciální charakter školy, nezájem navázat na předchozí aktivity, nezájem pedagogů a nedostatek času. V realizaci mediálních aktivit brání středním školám především nezájem ze strany žáků/studentů, zkušenosti s dřívějšími pokusy, které se neosvědčily, nedostatek času a nezájem ze strany pedagogů. V případě, že se gymnázia nevěnují žádné mediální činnosti, uvádějí jako důvod nezájem ze strany žáků/studentů a organizační důvody v podobě nedávného vzniku školy.³⁴⁴

7.2 Výzkumné rozhovory

Cílem výzkumných rozhovorů bylo získat data týkající se školních a třídních časopisů a kontextu jejich tvorby.

7.2.1 Výzkumné otázky

S ohledem na výzkumné cíle jsme sestavili formulář s 65 otázkami, které byly seskupeny do pěti tematických okruhů.³⁴⁵ Jelikož jsme zvolili otevřené typy otázek, nenabízely různé varianty odpovědí a nechaly tak otevřený prostor pro vyjádření dotazovaných.³⁴⁶

³⁴³ Dotazníkové šetření ukázalo, že řada vzdělávacích zařízení, která splňují parametry uváděné jako důvody, které brání v realizaci mediální aktivity, ji alespoň v jedné formě uskutečňuje; např. ZŠ a MŠ při Priessnitzových léčebných lázních a. s., Jeseník, ZŠ a MŠ při lázních, Velké Losiny, ZŠ Vlčice (praktická a speciální).

³⁴⁴ Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 21.

³⁴⁵ Základní charakteristiky souvisící s časopisem; o redakční radě časopisu; proces tvorby časopisu; obsah a konečná podoba časopisu, reakce publik; mediální aktivity ve škole.

³⁴⁶ Otázky pokládáné v rámci výzkumného rozhovoru viz příloha č. 22.

7.2.2 Vzorek

Vzorek pro osobní dotazování vzešel z náhodného stratifikovaného výběru.³⁴⁷ Populaci v tomto případě představuje soubor všech školních zařízení, která se zapojila do dotazníkového šetření a školní mediální aktivitu realizovala alespoň ve formě tištěného školního časopisu.³⁴⁸ Kritériem pro rozdělení této populace na homogenní skupiny bylo jejich původní zařazení k okresním územně správním celkům a stupeň poskytovaného vzdělání.³⁴⁹ Z losování vzešel konečný vzorek deseti škol Olomouckého kraje, tedy vždy jedna základní a jedna střední škola z každého z původních okresů.

Vybrané školy jsme nejprve oslovili prostřednictvím emailu s žádostí o schůzku. Tento email byl následován telefonickým kontaktem. Vzhledem k několika nedorozuměním³⁵⁰ jsme byli nuceni přistoupit k zastoupení střední školy prostějovského regionu jinou střední školou z regionu podobného charakteru.³⁵¹

7.2.3 Sběr dat

Původní představa o provedení výzkumného rozhovoru byla taková, že otázky osobně zodpoví během 60, maximálně 90 minut vždy jeden pedagog a jeden žák/student stojící za vydáváním tištěného školního časopisu.³⁵² Tuto etapu však provázela řada komplikací, která se negativně odrazila na dodržení metodických zákonitostí.

Oslovení zástupci vybraných škol se schůzkou souhlasili, nicméně řada z nich projevila obavy,³⁵³ které pramenily z představy o normativním přístupu této práce. Vzhledem k období, které bylo pro výzkumné rozhovory vyčleněno,³⁵⁴ byly časové možnosti oslovených omezené, některé žáky/studenty nebylo možné dotazovat,³⁵⁵ jeden pedagog na smlouvanou schůzku nedorazil, v jednom případě nebylo dotazování

³⁴⁷ Typ náhodného výběru, při kterém je populace „rozdělena do skupin homogenních vzhledem k nějakému jasnému kritériu a jedinci jsou vybíráni do vzorku náhodně z těchto skupin.“ (Disman, 2007: 107)

³⁴⁸ S ohledem na zaměření výzkumných otázek a na poslední etapu výzkumné sondy, která předpokládá vzorek tištěných časopisů k analýze, které byly za tímto účelem sebrány během výzkumných rozhovorů.

³⁴⁹ Základní a vyšší.

³⁵⁰ Na obou oslovených středních školách z prostějovského regionu ve školním roce 2007/2008 školní časopis nevycházel, ačkoliv z vyplněných dotazníků vyplýval opak. Toto nedorozumění mohlo způsobit nedostatečné zdůraznění období, kterým se výzkumná sonda zabývá.

³⁵¹ Tím byl přerovský region.

³⁵² Z důvodu úplného záznamu odpovědí s použitím diktafonu.

³⁵³ Nejčastější obavy se týkaly úrovně školního časopisu a z ní plynoucí užitečnosti pro tento projekt.

³⁵⁴ Druhý a třetí zářijový týden.

³⁵⁵ Zdravotní důvody, změna školy (obvykle přechod ze základní školy na střední).

pedagoga opodstatněné.³⁵⁶ Proto bylo nezbytné potřebné informace získat dodatečným dotazováním prostřednictvím emailu.

Rovněž osobní dotazování neprobíhalo vždy ve stejné podobě. Trvalo různě dlouho, dotazováno bylo různé množství žáků/studentů.

7.2.4 Analýza dat

Ačkoliv byl formulář s výzkumnými otázkami sestaven pro standardizované dotazování, které je základem kvantitativního výzkumu, ukázalo se, že vzhledem k velikosti vzorku, okolnostem sběru dat a jejich povaze, bude přínosnější získaná data zpracovat kvalitativně.

Následující zjištění tak nejsou nikterak reprezentativní, mohou však naznačit a popsat určitý trend, kterým se tvorba tištěných školních časopisů v Olomouckém kraji ubírá.³⁵⁷

7.2.4.1 Formální náležitosti školních a třídních časopisů

Titul školního časopisu může korespondovat se jménem autorky časopisu (Mišule),³⁵⁸ názvem vesnice (Všechovjánek), názvem nebo zaměřením školy (Šestka, Ozdravovna, Homeles), s charakterem časopisu, který je asociován pomocí sémiotických vlastností názvu časopisu (Pawuchina, Shaker, Záškolák, Chameleón), nebo je zvolen kvůli své atraktivitě pro cílovou skupinu (Oki).

Vydávání školního časopisu nebývá obvykle nijak systematické. Během školního roku vychází zpravidla dvě či tři čísla, existují i časopisy, které reprezentuje jediné číslo, nebo naopak sedm čísel, resp. dvojčísel. Počet vydávaných čísel závisí především na množství zpracovaných a sebraných příspěvků, které je možné otisknout, což souvisí s časovými možnostmi a počtem redaktorů a přispěvatelů. Periodicita je rovněž spjatá se svátky a školními akcemi v průběhu roku, od nichž se vydání čísla odvíjí.

Kromě tištěné verze se objevují některé školní časopisy na internetu, resp. webových stránkách školy ve formě souboru ke stažení, a to jak kompletní soubor vydaných čísel, tak pouze některá z nich anebo vybrané úryvky. Časový odstup od vytištění časopisu do umístění jeho elektronické verze na internet se pohybuje v řádech

³⁵⁶ Vydávání časopisu bylo výhradně záležitostí studentů.

³⁵⁷ Článek o školních časopisech v Olomouckém kraji v roce 2005 viz Šverdlík, 2005: 4.

³⁵⁸ Srov. „(...) je třeba najít takový název, který by se líbil, byl originální a nebyl spojen jen se současnými tvůrci časopisu.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 5)

hodin až několika měsíců. Praxe dvojí podoby výstupu pramení ze snahy nenákladnou cestou zpřístupnit školní časopis širšímu okruhu čtenářů, zejména rodičům a bývalým žákům/studentům.

Náklad jednotlivých čísel školních a třídních časopisů se pohybuje v řádu desítek výtisků, obvykle kolem dvaceti až třiceti. To souvisí s trendem bezplatných školních časopisů, omezenými finančními prostředky škol a zpřístupněním časopisu prostřednictvím internetu. Velikost nákladu tak odpovídá předem stanovenému počtu příjemců, resp. skupin příjemců. Obvykle se vychází z počtu tříd, přičemž každá má k dispozici jeden či dva výtisky, z počtu redaktorů, z nichž každý mívá vlastní výtisk, a dalších distribučních míst, jako je sborovna, ředitelna, příp. jídelna, internát, knihovna, obecní úřad, archiv, sponzorské instituce. V některých případech se poskytuje zájemcům vlastní výtisk za symbolickou úplatu, která pokrývá především náklady na tisk a papír. Školní časopisy jsou prodávány jen výjimečně, cena se pak pohybuje do deseti korun. Distribuce časopisů je zajišťována obvykle samotnými redaktory, kteří roznášejí výtisky po jednotlivých třídách nebo šatnách, příp. prostřednictvím třídních učitelů, některé časopisy jsou rovněž přístupné na školních nástěnkách.³⁵⁹ Placené časopisy se prodávají ve školním bufetu.

Školní a třídní časopisy jsou zpravidla tištěny, resp. rozmnožovány ve školách, ve zvláštních případech je tisk zajišťován studenty, kterým jsou náklady propláceny. Distribuované výtisky bývají černobílé, a to na bílém nebo barevném papíře, barevně se tisknou obvykle pouze originály, resp. výtisk určený k archivaci, titulní stránky, výjimečně vybrané stránky nebo celý časopis. Vazba školních časopisů bývá provedena sešitím listů kancelářskými spojovacími, a to buď ve hřbetu, v rohu či podél listu. Objevuje se také svázání perforovaných listů prostřednictvím poutka. Velikost školních časopisů odpovídá nejčastěji formátu A4,³⁶⁰ příp. A5. Počet stran variuje obvykle kolem 16 až 24 stran, jsou však i čísla o dvou listech. Rozsah nebývá předem striktně určen, vychází zejména z množství nashromážděného materiálu. Přizpůsobuje se také nutnosti sudého počtu stran a technické možnosti jejich sešití.

Pokrytí nákladů spojených s vydáváním školních časopisů v podobě spotřeby papíru a barev do tiskáren či kopírek zajišťují školy. Varianta financování

³⁵⁹ Srov. „U časopisů s malým nákladem škola většinou poskytne pro každou třídu (a redaktora) jeden a se zbytkem už není problém školu o přestávce »nějak oběhnout«.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 8); „(...) vážne jeho distribuce, vychází v malém nákladu, naráží na nepochopení ze strany vedení a učitelů.“ (Sárközi, 2005: 15)

³⁶⁰ Přičemž jsou časopisy tištěny buď přímo na papír formátu A4 anebo A3, který je následně přeložen na polovinu.

prostřednictvím reklamy, sponzorů nebo grantů se neobjevuje. Vyčíslení výdaje se dotazovaným nepodařilo. Panuje obecná shoda, že čas, resp. práce spojená s časopisem, je na jeho vydávání to nejnákladnější.

7.2.4.2 Redakční rady školních a třídních časopisů

Ustavení redakční rady není podmínkou k realizaci školního nebo třídního časopisu.³⁶¹ Další variantou je aktivita jediné osoby za pomoci pedagogů, příp. třídního kolektivu. V případě fungování časopisu prostřednictvím redakční rady ji tvoří obvykle pouze několik žáků, resp. studentů, přičemž její jádro tvoří kolem pěti členů, rozšířená o stálé přispěvatele pak čítá do patnácti členů.³⁶²

Pojetí redakce bývá téměř výhradně žákovské, resp. studentské, ačkoliv se v některých případech na vydávání časopisu podílejí různými způsoby pedagogové. Dochází k rozdělování funkcí, ale nebývá to pravidlem. Kromě šéfredaktorů, vedoucích redakční rady a jejich zástupců mívají svoji roli určenou fotografové, grafici, ilustrátoři, korektoři a redaktori jednotlivých rubrik; externí spolupráci zajišťují dopisovatelé.

Redakční rady tvoří zejména starší ročníky, tedy žáci druhého stupně základních škol, často z osmých a devátých tříd, a studenti vyšších ročníků středních škol, obvykle vyjma maturantů. Přispěvateli jsou žáci a studenti napříč věkovým spektrem. Na časopisu se podílejí zvláště slohově zdatní, iniciativní jedinci, kteří jsou dobrými organizátoři s přehledem o dění kolem sebe, a to jak dívky, tak chlapci.

Jádra redakčních rad zůstávají po celý školní rok stabilní, pokud dochází ke změnám, tak spíše vzhledem k ubývajícimu počtu redaktorů než jejich obměně. Větší variabilita se vztahuje k osobám přispěvatelů a dopisovatelů.

Pravidelnost a četnost schůzek redakčních rad se obvykle odráží od periodicity daného časopisu a fázi přípravy čísla. Vydávání měsíčníku vyžaduje každotýdenní porady, naopak pro práci na jediném čísle ve školním roce je charakteristická nepravidelnost a nárazovost, před uzávěrkou se frekvence schůzek stupňuje. Obvykle se uskutečňují jednou až dvakrát za dva týdny v závislosti na výše uvedeném. Vedle oficiálních setkání všech redaktorů probíhá paralelně anebo jako jejich alternativa vzájemná komunikace zainteresovaných během přestávek, volných hodin nebo v rámci

³⁶¹ Stov. „(...) se (...) zpravidla vytváří jakási redakční rada (...).“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 3)

³⁶² „Školní časopis nemá stálou redakci.“ (Sárközi, 2005: 15)

vyučování. Zázemí pro zasedání redakčních rad tvoří zejména počítačové učebny,³⁶³ knihovny, sborovny či kabinety spolupracujících pedagogů.

Pedagogové, kteří se na vydávání školních časopisů podílejí, nemívají ze svých žákovských, resp. studentských let s podobnou aktivitou zkušenost. Podle některých v té době nic takového nebylo možné. Bývají to učitelé českého jazyka, informatiky, výchovní poradci nebo externí pracovníci-novináři.³⁶⁴ Někteří vedou školní časopis, resp. dohlížejí na jeho tvorbu krátce, jiní mají několikaleté zkušenosti ze stávajících i dřívějších škol.

Zkušenosti žáků a studentů s prací na školním časopisu se odvíjejí od jeho tradice, charakteru složení redakční rady³⁶⁵ a jiných příležitostí. Ve školním roce 2007/2008 tak byla tvorba školního časopisu první podobnou praxí, navázáním na práci předchozích let v tomtéž časopisu anebo zúročením zkušeností s psaním do časopisu předchozí školy, přispíváním do internátního časopisu nebo časopisu vytvářeného v rámci výuky anglického jazyka. Někteří využívají svoji předešlou tvorbu do šuplíku nebo dřívější výpomoc s tvorbou časopisu svým starším sourozencům.

Mezi redaktory školních časopisů jsou ti, kteří vážně pomýšlejí na profesní dráhu novináře, ti, kteří by se podobné příležitosti nebránili, vyjma práce v bulvárních médiích,³⁶⁶ ti, kteří se zaměřují spíše na související povolání, jako je výtvarník, spisovatel, grafický designér, a žáci a studenti, kteří mají jiný vyhraněný zájem a jasnou představu o svém budoucím povolání ve zcela odlišném oboru.

Představy pedagogů, kteří jsou do vydávání školních časopisů zainteresováni, o pracovní náplni novináře zahrnují především práci s internetem, komunikaci prostřednictvím elektronické pošty a pohyb v terénu. Žurnalistika podle nich spočívá v monitorování aktuálního dění, hledání, zpracovávání informací a komunikaci se svými kolegy a zdroji. Práce novináře je podle nich hektická a stresová, bez pevné, ale náročné pracovní doby, vyžaduje pružnost a kreativitu. Řada z oslovených uvažuje o specifčnosti práce vyplývající z typu média a pozice v nich (noviny vs rozhlas, tzv.

³⁶³ Srov. „Redakce nemá ve škole přístup k počítačům.“ (Sárközi, 2005: 15)

³⁶⁴ Srov. „(...) myslím si, že školní časopis většinou vedou učitelé českého jazyka.“ (Sárközi, 2002)

³⁶⁵ Každoroční vedení časopisu devátou třídou, tradice tří čísel časopisu za školní rok, z nichž každé je obvykle výstupem třetích ročníků, první ročník školního časopisu v roce 2007/2008 versus zapojování různých tříd, resp. ročníků a jejich kontinuální pokračování v tvorbě, založení a vedení časopisu jedincem v nižším ročníku a plynulé vydávání v dalších letech.

³⁶⁶ „Myslím si, že by mě práce novinářky bavila, ale určitě by mě nebavilo sledovat, obtěžovat a psát o nějakých celebritách, protože si myslím, že každý má právo na svůj osobní život a některé bulvární noviny to už přehání. Ale psát o nějakých novinkách ve světě a u nás, to by mě zajímalo a hlavně by mě bavilo shánět informace v terénu a potom je zformulovat a naaranžovat do článku.“ (žákyně, výzkumný rozhovor)

zprávař vs fejetonista vs korektor vs editor) a rovněž připouští možné zkreslení představ souvisících s touto profesí.³⁶⁷

Podle redaktorů školních časopisů začíná pracovní den novináře³⁶⁸ poradou nebo monitorováním aktualit, komunikací se zdroji, sháněním a ověřováním informací v terénu.³⁶⁹ Ty pak v redakci pod uzávěrkou zpracovává na počítači, spolupracuje s grafikem, upravuje svůj text, který schvaluje šéf. Může pracovat na nějakém dlouhodobějším úkolu, pracuje i doma. Toto povolání podle respondentů klade důraz na komunikaci, nápady a schopnost formulovat myšlenky do podoby atraktivní jak pro čtenáře, tak pro nadřízeného. Novinář se obvykle věnuje určité oblasti, jeho práce se odvíjí rovněž od typu média, ve kterém pracuje.³⁷⁰

7.2.4.3 Proces tvorby školních a třídních časopisů

Vydávání časopisů ve školním roce 2007/2008 vzešlo především z tradice. Navázání na aktivity z předešlého roku, resp. předešlých let tak bylo zcela automatické. Pokračování bývá motivované také snahou zlepšit dosavadní formu školního časopisu. Návrh k založení časopisu přichází ze strany žáků, studentů, pedagogů i vedení školy. Motivace spočívá rovněž v náplni mediální výchovy.

Funkcí vydávaných školních časopisů bylo především informovat, a to o akcích spjatých se školou, o školním i mimoškolním dění, o novinkách.³⁷¹ Časopisy slouží v tomto smyslu také jako platforma pro zviditelnění jednotlivců,³⁷² tříd, oboru nebo školy, pro zprostředkování názorů studentstva pedagogům a řediteli školy. Zábavní funkce souvisí s potřebou ozvláštnit všednost školních dnů, rozptýlit a odvést od stresů ze studijních povinností. Naplňuje se rovněž funkce poučovací, resp. vzdělávací. Tvorba

³⁶⁷ Jak si představujete pracovní den novináře? „Hrozně. Jak kterého. Já si myslím, že kolikrát ani nepřijde do práce, protože musí být někde jinde, už musí někde být. Je to obrovský chaos, co musí udělat, kam musí jít, kde musí být, napsat, jestli to odevzdá, jestli to vyjde, jestli to má zkrátit, jestli to musí prodloužit.“ (pedagožka, výzkumný rozhovor)

³⁶⁸ Představy o novinářině a novinářích, vliv na jejich utváření a komparace s realitou by mohly být atraktivním námětem výzkumné práce.

³⁶⁹ „Musí si shánět ty informace z těch dvou spolehlivých, na sobě nezávislých zdrojů (...).“ (studentka, výzkumný rozhovor)

³⁷⁰ „Tak já si to asi nedokážu moc živě představit, protože to je asi hodně rozdílné podle toho jaké noviny nebo jaký časopis. Když jsou to ty časopisy pro ženy, tak spíš brouzdá na internetu, co tam najde, to stáhne. Jinak když je to do nějakých normálních novin třeba do MF Dnes, tak si myslím, že musí jezdit po tom, co se děje.“ (studentka, výzkumný rozhovor)

³⁷¹ „Časopis máme zaměřený spíš na rozvoj mediální výchovy, což není psaní článků. Proto je to zaměřeno spíš na to, co se stalo, co se má stát, sdělit informace a oni netvořili literární dílo (fejeton, povídky). Zaměřili se na sdělení, předání informací.“ (pedagožka, výzkumný rozhovor)

³⁷² Členstvím v redakční radě, aktivním přispíváním do časopisu, uveřejňováním vlastní tvorby nebo rolí objektu, o kterém se píše. Srov. „Žáci mohou ve školních časopisech publikovat vlastní tvorbu a získávat první ohlasy čtenářů.“ (Sárközi, 2005: 13)

školního nebo třídního časopisu mívá také charakter osobní realizace jednotlivců, náplně volného času a zapojení se do dění kolem sebe.³⁷³ Z druhé strany školní časopis slouží jako prostředek, kterým lze přiblížit žákům a studentům novinářskou práci.³⁷⁴

Pravidlem bývá předem vytvořená koncepce časopisu, resp. jeho obsahové stránky.³⁷⁵ Ta vychází z tradice, zamýšlených funkcí časopisu a předpokládaných publik.³⁷⁶ Zohledňovaná hlediska se pak odráží ve stálých rubrikách. V potaz se berou podněty a návrhy jak ze strany žáků, resp. studentů, tak ze strany pedagogů. Nepravidelné rubriky pak bývají věci průběžných jednání. Neujasněnost v tomto směru bývá ojedinělá a vede k počátečnímu chaosu.

Školní časopisy bývají čistě studentskou záležitostí i aktivitou žáků, kterou usměrňují pedagogové. Ti musí zajišťovat především organizační záležitosti,³⁷⁷ technickou podporu, konečnou grafickou úpravu, jazykové korektury.³⁷⁸ Učitelé rovněž shromažďují nebo poskytují příspěvky do časopisu.³⁷⁹ Převážnou většinu prací spojených s vydáváním školního časopisu zajišťují žáci, resp. studenti. Dodávají informační materiál, píší texty, shání příspěvky, opatřují fotografie a ilustrace, editují, kompletují jednotlivé stránky, vytvářejí konečnou podobu časopisu a pokoušejí se o korektury.

Při tvorbě školního časopisu žáci, resp. studenti, a učitelé vycházejí z vlastních představ o realizaci školního časopisu a jeho podobě, z inspirace jinými školními časopisy, z představ zprostředkovaných americkými filmy, z přednášek novinářů-profesionálů a/nebo ze zkušeností, znalostí a dovedností získaných na odborných seminářích, které se zaměřují na mediální výchovu nebo tvorbu školních časopisů jako

³⁷³ Srov. „Školní časopisy se snaží své čtenáře nejen pobavit a zaujmout, ale také poučit a vzdělávat.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 3)

³⁷⁴ „Už vím aspoň trochu, jakou práci mají novináři, i když ti to mají asi o dost těžší.“ (žákyně, výzkumný rozhovor)

³⁷⁵ „Něco třeba ze světa módy, hudby, ale bulvár zase ne jako, já vím, že to čte hodně lidí, ale bylo by to takový nevhodný.“ (žák, výzkumný rozhovor)

³⁷⁶ „Psali jsme pro celou školu, takže tak aby to vyhovovalo všem, nemůže si o tom každý myslet, že je to chytrý časopis, musí to být pro každého.“ (studentka, výzkumný rozhovor); „Časopis měl děti, učitele, ostatní zaměstnance školy a všechny jeho čtenáře informovat o soutěžích, akcích, které se děly nebo budou konat na škole, naše čísla pravidelně obsahovala horoskopy, vtipy, básničky a snažili jsme se do něj vložit články, které by zajímaly jak učitele, děti, tak i dospívající pubertáky.“ (žákyně, výzkumný rozhovor)

³⁷⁷ Ukazuje se, že žáci základních škol nejsou obvykle ještě připraveni na zcela samostatné organizování vydávání časopisu, problémy bývají především s autoritou a respektováním potenciálního šéfredaktora z řad žáků, který by vedl ostatní, rozdával a kontroloval zadané úkoly. V případě, že se žáci nebrání zapojení učitele, je na něm nejen podpora žáků v jejich činnosti, ale rovněž jejich vedení.

³⁷⁸ Srov. „Učitelé dělají příliš mnoho prací za žáky. Časopis je pak možná po formální stránce dokonalejší, ale neplní didaktické cíle.“ (Sárközi, 2005: 15)

³⁷⁹ Odborné texty, pravidelné úvodní slovo či zaplnění prázdného místa.

takových. Metodickou oporou jim bývají příručky získané prostřednictvím internetu nebo poskytované na absolvovaných kurzech.

Školní časopisy se tvoří především ve volném čase, během přestávek, volných hodin, o víkendech, v rámci kroužku a projektového vyučování, případně během hodin českého jazyka a informatiky.³⁸⁰

V případě, že dochází ke schůzkám redaktorů, obvykle mají charakter porad. Vymýšlí se obsah připravovaného čísla; rozdělování úkolů je spjaté s dohadováním, starší redaktoři očekávají zaúkolování, mladší se potýkají s přílišnou demokracií.³⁸¹ Domlouvají se termíny dalších schůzek a odevzdání práce. Následuje sběr podkladů, psaní textů, práce jednotlivců a skupin na školních a vlastních počítačích. Shromažďování materiálů provází upomínání a výtky souvisící s nedodržením dojednaných termínů a zpracováním úkolů. Sebrané texty a grafika se upravuje do konečné podoby, provádějí se korektury, konečná verze se tiskne, sešívá a roznáší.

Rozhodnutí o námětech se obvykle opírá o plán stálých rubrik, aktuality spojené se školou, jako jsou soutěže, školní akce a úspěchy. Témata se vážou k měsíci vydání, resp. ke státním svátkům, prázdninám, ročním obdobím.³⁸² V potaz bývají brány i vlastní preference a zájmy redaktorů, kteří se inspirojí oblíbenými periodiky a internetem.

Pokud bývá stanovena uzávěrka, obvykle se nedaří ji dodržet a termíny se posouvají.

Členové redakční rady a přispěvatelé se často potýkají s vyhořením. Počáteční nadšení a elán v průběhu školního roku pod vlivem časového tlaku a zkreslených představ o tvorbě časopisu zpravidla klesá, přichází únava, nedostatek motivace a tvůrčí krize, a to zvláště u časopisů s vyšší periodicitou. To způsobuje fluktuaci redaktorů nebo nedostatek sil k dotažení úkolu do konce. Přimět redaktory k dokončení práce je pak úlohou silné vůdčí osobnosti, jejíž roli přebírají obvykle pedagogové.

Z pohledu pedagogů bývá největším problémem nalézt do čela časopisu respektovaného člověka z řad žáků, resp. studentů, který by byl schopen rozdělovat úkoly a dohlížet na jejich plnění. Chybí zodpovědní lidé. Překážkou je čas redaktorů a

³⁸⁰ Srov. „(...) obětují tvorbě školního časopisu svůj volný čas, řadu článků píšou doma atd.“ (Sárközi, 2003: 23); „(...) se mohou scházet pravidelně (...) mimo vyučování, či pracují v rámci některého (...) předmětu (...)“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 4)

³⁸¹ „Chaotické. Výčitky, kdo co nedodal, co neudělal, co měl udělat. Dohadování o tom, kdo co chce udělat, kdo co nechce a musí to napsat. Celkem dost nespokojení sami z té demokracie. Je potřeba, aby je učitel dotlačil do finále, pak byli spokojení.“ (pedagožka, výzkumný rozhovor)

³⁸² Začátek školního roku, podzim, Halloween, Vánoce, sv. Valentýn, Velikonoce, 1. máj, vysvědčení, letní prázdniny apod.

jejich zájem o další činnost. Podle učitelů se redaktorům nedaří vzájemně se domluvit, dodržovat termíny a scházet se pravidelně v určitou dobu. Po obsahové stránce se objevuje problém tzv. bulvarizace³⁸³ a nedodržování pravopisných pravidel. Redaktoři školních časopisů nejvíce zápasí s články, s jejich nedostatkem, přepisováním do počítače, úpravou a uspořádáním materiálů, výtvarným zpracováním čísla, dodržením uzávěrky. V souvislosti s vlastními texty obvykle vyvstává otázka jejich atraktivity pro čtenáře.³⁸⁴ Nedaří se zapojovat spolužáky, sehnat dost spolehlivých dopisovatelů a nástupců, domlouvat se mezi sebou. Redaktoři se potýkají s počítačovými programy a technikou.

Většina redaktorů školních časopisů by v tvorbě ráda pokračovala, záleží na příležitosti, která se jim dostane na stávající nebo nové škole, na časových možnostech, zájmu a iniciativě potencionálních přispěvatelů. Rozhodující je snaha dosavadní časopis zdokonalovat a vychovat nástupce, kteří by mohli tradici školního časopisu dál rozvíjet. Někteří se zapojují do psaní internátního časopisu, zakládají vlastní blogy na internetu a věnují se tvůrčímu psaní.

7.2.4.4 Školní a třídní časopisy jako produkt

V první řadě jsou školní časopisy určené pro školy, ve kterých vycházejí, resp. pro žáky, studenty, učitele, ředitele, rodiče. V případě jejich distribuce na další místa nebo umístění elektronické verze časopisu na internet se zaměřují i na širší veřejnost.

Redakční rady zpravidla usilují o to, aby školní a třídní časopisy obsahovaly zejména původní materiály, v časopisech se objevují i texty a fotografie převzaté, a to především z internetu, odborných publikací a dalších zdrojů.³⁸⁵ Autoři se snaží články přeformulovat vlastními slovy anebo je z původního zdroje pouze překopírují. Odkazy na zdroj redaktoři neuvádějí.³⁸⁶

Diskusi o etice z hlediska uveřejňování negativních a kritických příspěvků týkajících se školy rozvíjejí zejména pedagogové směrem k redaktorům. V praxi se pak tato reflexe projevuje přinejmenším ve čtyřech různých přístupech k uveřejňování kritiky: 1) kritika je na základě nepsané smlouvy zakázaná, školní časopis je vnímán

³⁸³ Rubrika Drby.

³⁸⁴ „Tak pro mě bylo asi nejtěžší, že jsem pořád přemýšlela nad tím, jestli to, co se zdá vtipné mně, bude se zdát vtipné i tomu čtenáři.“ (studentka, výzkumný rozhovor)

³⁸⁵ Srov. „Za poslední roky už sice převzaté články takřka vymizely (...)“ (Kramulová, 2005: 22); Podle Sárköziho se často „setkáváme s texty a obrázky převzatými z jiných médií.“ (Straková, 2005: 16); „Žáci přebírají texty, obrázky, křížovky a další materiály z komerčních časopisů nebo internetu bez vědomí jejich autorů a vydavatelů, čímž porušují platné zákony, především autorský.“ (Sárközi, 2005: 14)

³⁸⁶ Obvykle se mívá zato, že je převzatý materiál pro čtenáře snadno identifikovatelný.

jako zrcadlo školy přístupné širší veřejnosti, a proto se negativní záležitosti řeší interní cestou,³⁸⁷ 2) kritika se připouští, ale samotní redaktori nemají potrebu nespokojenost řešit formou článků ve školním časopise, řeší to prostřednictvím školního parlamentu anebo se bojí,³⁸⁸ 3) časopis funguje mimo jiné jako platforma pro vyjádření kritiky, podnětů ke změnám, redaktori se tak učí slušnou formou vyjadřovat negativní hodnocení, přihlásit se k němu, a korigovat případné vulgarity a urážky, 4) časopis, který je výhradně tvorbou studentů, představuje především prostředek ke kultivovanému vyjadřování názorů a případného nesouhlasu, obvykle pod pseudonymem autora.

Reklamní sdělení se ve školních časopisech neobjevují, vyjma neplacených pozvánek na akce, poděkování sponzorům školy nebo studentských parodií. Ojediněle se na stránkách časopisů vyskytují inzeráty, které se týkají seznamování nebo prodeje.

O grafiku školních časopisů se v první řadě starají žáci, resp. studenti, kteří vyhledávají a dodávají ilustrace, vhodné kresby, malby nebo fotografie. Konečná podoba bývá zejména na základních školách v rukou pedagogů. Využívají se programy jako MS Word, MS Publisher, Adobe Photoshop, Acrobat Reader.

Ke zlepšení úrovně školních a třídních časopisů³⁸⁹ by podle respondentů mohly vést změny v oblasti přístupu a zapojení ředitele, pedagogů a redaktorů. Existují případy, kdy chybí očekávaná podpora ze strany vedení škol. Pokud to okolnosti vyžadují, měli by být mladí redaktori vedeni pedagogy, kteří by rovněž dohlédli na jazykové korektury. Ku prospěchu věci by bylo zapojit do vydávání časopisu více žáků, resp. studentů, z různých tříd a ročníků, odstranit mezi nimi rivalitu a umožnit jim věnovat se této aktivitě více než jeden školní rok, ustavit redakční radu ze spolehlivých lidí s nápady, kteří by zajišťovali i organizační záležitosti. Nezbytná je dostupnost technických prostředků a zdokonalení orientace v nich, tj. získání obratnosti v práci s grafikou, využití speciálního počítačového programu a neomezený přístup na internet. Podmínkou je rovněž zkvalitnění obsahové stránky ve smyslu nárůstu vlastní, původní

³⁸⁷ Tento přístup se objevuje spíše u malých, vesnických školy. „Jedna žákyně měla takové tendence kritizovat, ale my jsme se s ní domluvili, že chceme, aby ten časopis ukázal, v čem je ta škola dobrá a pokud v něčem není nebo jí něco vadí, tak abychom to řešili interně.“ (pedagog, výzkumný rozhovor) Srov. „V časopisech chybějí názory žáků, někdy jsou dokonce v rozporu se zákonem cenzurovány.“ (Sárközi, 2005: 15)

³⁸⁸ Srov. „Studenti měli potrebu vyjadřovat se k různým problémům, ale báli se pod své názory podepsat.“ (Straková, 2005: 16)

³⁸⁹ Tato otázka je velmi specifická a reakce oslovených vypovídají spíše o individuálních potřebách, které není možné zobecnit jako jiné parametry.

tvorby, minimalizace přebírání materiálů z internetu, populárních témat a zaměření se na hodnotné texty od starších ročníků a krátké, stručné příspěvky.

Většina žáků, resp. studentů i pedagogů školní nebo třídní časopis vítá. Zájem o každá nová čísla bývá velký, vzhledem k omezenému počtu výtisků se některá ztrácí nebo bývá nezbytný jejich dotisk.³⁹⁰ Časopis žáci a studenti čtou na chodbách i ve vyučovacích hodinách.³⁹¹ Objevují se i případy zničení školního časopisu těmi, pro které je určen především.

Ohlasy a průzkum čtenářského hodnocení časopisů probíhá obvykle ústní formou v osobních rozhovorech mezi redaktory a vybranými členy publika. Čtenáři mívají také možnost vyjádřit názory a podněty prostřednictvím schránky důvěry nebo elektronické pošty.³⁹²

Propojení školních časopisů s výukou se daří částečně. Využívají se především na prvních stupních základních škol, v hodinách čtení a vlastivědy; starší žáci a studenti pak v hodinách českého jazyka a informatiky.³⁹³ Naučné texty z časopisů pak lze použít v rámci různých předmětů.³⁹⁴

Vedení škol vydávání školních časopisů zpravidla vítá a podporuje je finančně.³⁹⁵

Redakční rady zapojují svoje školní časopisy do soutěží školních časopisů jen výjimečně. Obvykle za tím stojí obavy z toho, že nejsou konkurenceschopné nebo nesplňují nastavené podmínky³⁹⁶ či o pořádaných soutěžích nevědí. Některé za sebou mají úspěchy z dříve organizovaných soutěží, jiní nedostali o svém umístění zprávu.

Pro většinu redaktorů je práce na školním časopisu zajímavou zkušeností, příležitostí vyzkoušet si novinářskou práci, získat nové poznatky, rozšířit si obzory a osvojit si některé dovednosti, jako je práce s počítačem a textovým editorem, obratnost ve formulování myšlenek a pravopisu nebo výtvarném projevu a mezilidské

³⁹⁰ Srov. „Díky časopisu jsou do aktivní role stavěni téměř všichni žáci školy, neboť svůj časopis a v něm články o sobě a svých kamarádech (...) čtou s velkým zájmem.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 3)

³⁹¹ Součást výuky nebo tajné čtení pod lavicí. Srov. „Děti čtou i pod lavicí, takže lépe je využít časopis třeba v hodině čtení.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 4)

³⁹² Srov. „Zřejmě nenahraditelným pomocníkem každé redakce školního časopisu je schránka na příspěvky, vzkazy, anketní odpovědi, čtenářské soutěže a samozřejmě na průběžné připomínky a náměty od čtenářů časopisu.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 10)

³⁹³ Zejména v rámci výuky o tzv. publicistickém stylu; nástroj k rozvoji počítačové gramotnosti (práce s počítačem).

³⁹⁴ Texty k historii nebo ke státním svátkům a významným dnům.

³⁹⁵ Motivaci ředitelů a ředitelky k podpoře vzniku a vydávání školního časopisu se nepodařilo zjistit. Mezi respondenty figurovali pedagogové a žáci/studenti, ředitel byl dotazován pouze v jediném případě.

³⁹⁶ Periodicita.

komunikaci.³⁹⁷ Oceňovaná je práce v kolektivu, možnost vyzkoušet si jeho řízení a poznat nové lidi s podobnými zájmy. Školní nebo třídní časopis funguje jako prostředek, který umožňuje prezentovat sebe samého, dát najevo vlastní schopnosti a zájmy, vyjádřit názor.³⁹⁸ Příjemcům naopak slouží jako zdroj pobavení, zpestření života a ohlednutí za akcemi školy.

7.2.4.5 Mediální aktivity ve školách

Tvorba školního nebo třídního časopisu jako forma realizace mediální výchovy se již vyskytuje, ale pouze ojediněle. Vydávání školních časopisů tak s průřezovým tématem mediální výchova vycházejícím z RVP souvisí velice okrajově, nebo spíše vůbec.

O médiích se žáci, resp. studenti dozívají v omezené míře především prostřednictvím českého jazyka, informatiky a občanské výchovy, příp. odborného předmětu zaměřeného na propagaci. Výjimečně se uskutečňuje projektové vyučování mediální výchovy. V rámci výuky se využívají tištěná média, pracuje se s deníky, pořádají se exkurze do rozhlasu. Samostatný předmět Mediální výchova nebo širší zařazení tohoto tématu do výuky bylo plánováno na následující školní rok,³⁹⁹ a to pro vybrané třídy, resp. ročníky.

Mediální výchova má podle pedagogů vést žáky a studenty k tomu, aby se uměli v množství médií a informací orientovat, vybírat si z nich, třídit je a kriticky zpracovávat,⁴⁰⁰ vytvářet si vlastní názor a vyjádřit ho. Mediální výchova má rozvíjet obratnost ve formulaci myšlenek, komunikaci a zpracování fakt, žáci, resp. studenti by si měli osvojit základy tvorby propagačních materiálů a zpráv, rešerší, práce s grafikou a proniknout do fungování médií.

Představy žáků a studentů o mediální výchově obvykle nevycházejí ze zkušeností nebo již poučeného povědomí. Někteří se s pojmem setkávají poprvé. Předpokládají, že její náplní je připravit na přijímací zkoušky na žurnalistiku, rozšířit znalosti o fungování a řízení médií a práci v nich. Výuka podle nich zahrnuje práci s mediálními obsahy a trénink mediálních dovedností, jako je práce s informacemi,

³⁹⁷ „Naučilo mě to hodně formátovat na počítači, mít přesvědčiteltské schopnosti a tvrdou ruku.“

(studentka, výzkumný rozhovor) Srov. „Žáci si osvojí řadu dovedností jako pečlivost, dochvilnost, zodpovědnost za práci v týmu, komunikativnost atd.“ (Sárkőzi, 2005: 13)

³⁹⁸ Srov. „Žáci mohou ve školních časopisech prezentovat sebe a vlastní úspěchy.“ (Sárkőzi, 2005: 13)

³⁹⁹ 2008/2009.

⁴⁰⁰ „ (...) může číst bulvár, ale musí to z něj poznat a podle toho ho tak vnímat.“ (pedagoška, výzkumný rozhovor)

počítačem a technikou, tvorba textů, kultivovaný projev včetně zásad etikety, práce v kolektivu, vzájemná komunikace a diskuse, vyjadřování svých názorů bez obav. Očekávají, že se naučí hledat a rozlišovat kvalitní a důvěryhodné informace, číst mezi řádky, zaujmout skeptické stanovisko vůči médiím.⁴⁰¹

Z pedagogického hlediska představují školní a třídní časopisy možnost, jak prezentovat školu a školní aktivity, informovat o akcích. Jde o prostředek, který učí komunikovat, vyjadřovat názory,⁴⁰² být zodpovědný. Zároveň je to zábavná forma výuky a prohloubení znalostí, která slouží rovněž k oživení školního života, za předpokladu, že je jeho tvorba v první řadě iniciativou žáků, resp. studentů. Nevýhodou vydávání časopisu je časová náročnost,⁴⁰³ zátěž a únavnost redaktorů, diskutabilní otázka dodržování pravopisných pravidel.⁴⁰⁴

Redaktoři oceňují školní časopisy jako snadnou cestu pro šíření informací, vyjádření vlastních názorů a získání nových dovedností. Tvorba časopisů přináší výhody, jako je popularita mezi spolužáky i učiteli, seznámení s novými lidmi a upevnění kolektivu, přednostní přístup k novinkám, zábavné čtení zadarmo, které se stává tématem hovoru. Vydávání školního periodika je na druhou stranu časově náročné⁴⁰⁵ a vyžaduje určité pracovní úsilí. Je to aktivita, během které se redaktoři potýkají s nespolehlivostí svých spolupracovníků, zjišťují, jak je těžké se mezi sebou domluvit, provází ji nepříjemnosti spojené se signováním textů⁴⁰⁶ a následným posměškům některých jedinců. Vydání nového čísla s sebou nese negativum v podobě menší pozornosti ve vyučování.

⁴⁰¹ „Já myslím, že by bylo docela užitečné získat takový ten trošku skeptický pohled na ta média, noviny a tak dál, protože dneska je to doba novinářských kachen, získat co největší publicitu, co nejzajímavější článek, jestli se nějaký politik koupal s někým ve whirlpoolce třeba teďka aktuálně, protože mi přijde, že to všichni až moc bereme, že to bereme fakt v těch novinách do písmenka, a že všemu bezmezně věříme, že jsme naučení, co je psáno, to je dáno, tak možná získat ten pohled, že to je vlastně jak u legend nebo u bájí, že nějaké to jádro je tam pravdivé, ale ten obal tam bude asi trošku smyšlený. Takže vlastně naučit se číst mezi těmi řádky.“ (studentka, výzkumný rozhovor)

⁴⁰² Srov. „(...) tady vlastně máme takovou trošku cenzuru, nemůžeme si tam dát úplně všechno, co bychom chtěli, protože to jde všechno na internet (...).“ (studentka, výzkumný rozhovor); Srov. „Nedá se říci, že by se objevovala přímo cenzura, spíš jakýsi postranní nátlak na dospělého garanta, aby se v časopise objevovalo více článků reprezentujících život školy a méně těch, které jsou viděno dospělými očima, málo zajímavé.“ (Kramulová, 2005: 22)

⁴⁰³ Srov. „Největší brzdou pro fungování školního časopisu není to, že redakce na škole nemá k dispozici svou redakční místnost s počítači či vlastní kopírku, ale především čas! Přestože určité možnosti scházet se v době vyučování existují (...), rozhodně nelze provést všechny práce spojené s tvorbou školního časopisu jenom ve vyučování.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 9)

⁴⁰⁴ Zatímco někteří pedagogové vyžadují jazykově korektní obsah školního časopisu, jiní jsou benevolentnější a zastávají stanovisko, že by měl časopis žáků/studentů odrážet jejich osobnosti i znalosti.

⁴⁰⁵ Srov. „(Práce se školními časopisy – pozn. DS) je náročná především časově (...).“ (Blažek, 1992/1993: 28)

⁴⁰⁶ Zvláště u poezie.

Pokusy o vydávání školních nebo třídních časopisů na školách v Olomouckém kraji sahají podle respondentů do 60. let 20. století. Vycházely s přestávkami, procházely obsahovými i formálními změnami a přerušenu kontinuitou, třídní časopisy se transformovaly ve školní. Současné školní časopisy na tato periodika nenačazují, některá však již mají vybudovanou několikaletou tradici, jiné se teprve pokouší vytvořit si zázemí.

Kromě vydávání školních časopisů bývají na školách realizované i jiné formy mediálních aktivit, na kterých se podílejí žáci, resp. studenti, a to v podobě příspěvků na internetové stránky školy, do regionálních i celostátních médií, rozhlasových relací, výstav fotografií a natáčení videoobčasníků.

Profesní dráhy bývalých redaktorů školních časopisů není snadné zachytit. Absolventka, která se ve svých studentských letech věnovala mediálním aktivitám, působí jako reportérka v ČT, jiná píše knihy.

Vydávání většiny školních časopisů mělo kontinuálně pokračovat v dalším školním roce. Určující je v tomto případě snaha udržet tradici, zájem ze strany žáků a studentů a možnost realizovat touto formou průřezové téma mediální výchovy. Za zastavením některých titulů stojí nedostatek času a minimum redaktorů, kteří mají jiné zájmy a povinnosti, a organizační změny školy.

Z dalších mediálních aktivit se plánovaly do dalšího školního roku⁴⁰⁷ žakovské, resp. studentské příspěvky do regionálních médií, na internetové stránky školy, vysílání školního rozhlasu, internetového rádia, natáčení videoobčasníků a práce na školních televizních relacích. V potaz se přitom bere časová náročnost, technické vybavení, zájem žáků, resp. studentů, zralost potenciálních redaktorů. Někdy chybí představa o možnostech, motivace k realizaci podobných aktivit nebo pedagogové, kteří by dohlíželi na hladký průběh činnosti.

⁴⁰⁷ 2008/2009.

7.3 Obsahová analýza

Záměrem obsahové analýzy bylo zmapovat tematický a žánrový profil vybraných školních a třídních časopisů Olomouckého kraje.

7.3.1 Vzorek

Soubor školních a třídních časopisů ke kvantitativní obsahové analýze byl shromážděn během realizace druhé etapy výzkumné sondy Olomouckého kraje. Vzorek tak obsahoval čísla školních časopisů vydávaných v roce 2007/2008 na školách vybraných za účelem provedení výzkumných rozhovorů. Původním záměrem bylo k analýze sebrat poslední tři čísla každého z deseti různých časopisů, určitým omezením se však ukázala jejich periodicitu. Proto bylo nashromážděno celkem 23 čísel časopisů, která vznikla ve školním roce 2007/2008.

7.3.2 Kódovací jednotka a definované proměnné

Obsah všech čísel školních a třídních časopisů byl rozčleněn na kódovací jednotky. Kódovací jednotkou byl stanoven příspěvek. Příspěvkem se v tomto případě rozumí graficky ucelená jednotka uvozená titulkem.⁴⁰⁸ Obrazový materiál ilustrující textový příspěvek je považován za součást tohoto příspěvku, v případě, že sám o sobě nabývá výpovědní hodnoty, je chápán jako samostatný příspěvek.⁴⁰⁹ Vzorek tak obsahoval 341 příspěvků, resp. kódovacích jednotek.

Pro identifikaci a potřebu zpětného dohledání jednotlivých kódovacích jednotek a popis jejich vlastností byly stanoveny proměnné vycházející ze stanovených výzkumných cílů.⁴¹⁰

7.3.3 Konstrukce kódovacího schématu

Východiskem pro sestavení kódovacího schématu bylo základní zmapování analyzovaného materiálu. Z něj vzešel přehled variant/kategorií proměnných. Kategorie označující hlavní téma, resp. vedlejší téma, a žánr, je nutné chápat v širším slova smyslu. Zejména varianty žánru bylo nutné uzpůsobit zkoumanému materiálu tak, aby

⁴⁰⁸ V případě několika textů s vlastním titulkem uvozených zastřešujícím nadpisem byl brán zřetel na charakter a homogenitu dílčích textů. Pokud to následující proměnné dovolovaly (dílejší texty byly stejného tématu nebo alespoň žánru), kódovalo se toto seskupení textů uvozené společným nadpisem jako jeden příspěvek.

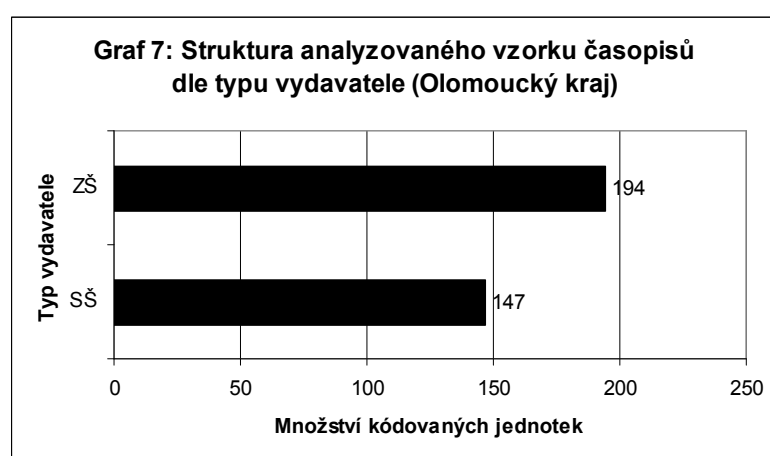
⁴⁰⁹ Např. série fotografií dokumentující nějakou událost.

⁴¹⁰ Název časopisu, Vydavatel, Titulek, Téma I, Téma II, Žánr.

bylo možné jej uchopit a srozumitelně popsat. Žánrem se tak nerozumí žánr v literárním⁴¹¹ ani novinářském⁴¹² pojetí, představuje tu spíš pracovní označení pro formu a způsob seskupení jazykových nebo obrazových prostředků do příspěvku školního časopisu. Vědomě tak byla porušena zažitá terminologie a konvence toho, co lze a co nelze označit jako žánr.⁴¹³

7.3.4 Analýza dat

Každé kódovací jednotce jsme přiřadili právě jednu variantu každé z proměnných,⁴¹⁴ data pak byla zanesena do datové formy vytvořené programem SPSS a následně analyzována.

Analyzovaný vzorek obsahoval 57 procent příspěvků z časopisů základních škol. Nejmenší podíl příspěvků jednoho časopisu byl 3%, naopak nejvyšší 22%, a to v závislosti na periodicitě, která determinovala počet analyzovaných čísel, a na počtu stran.

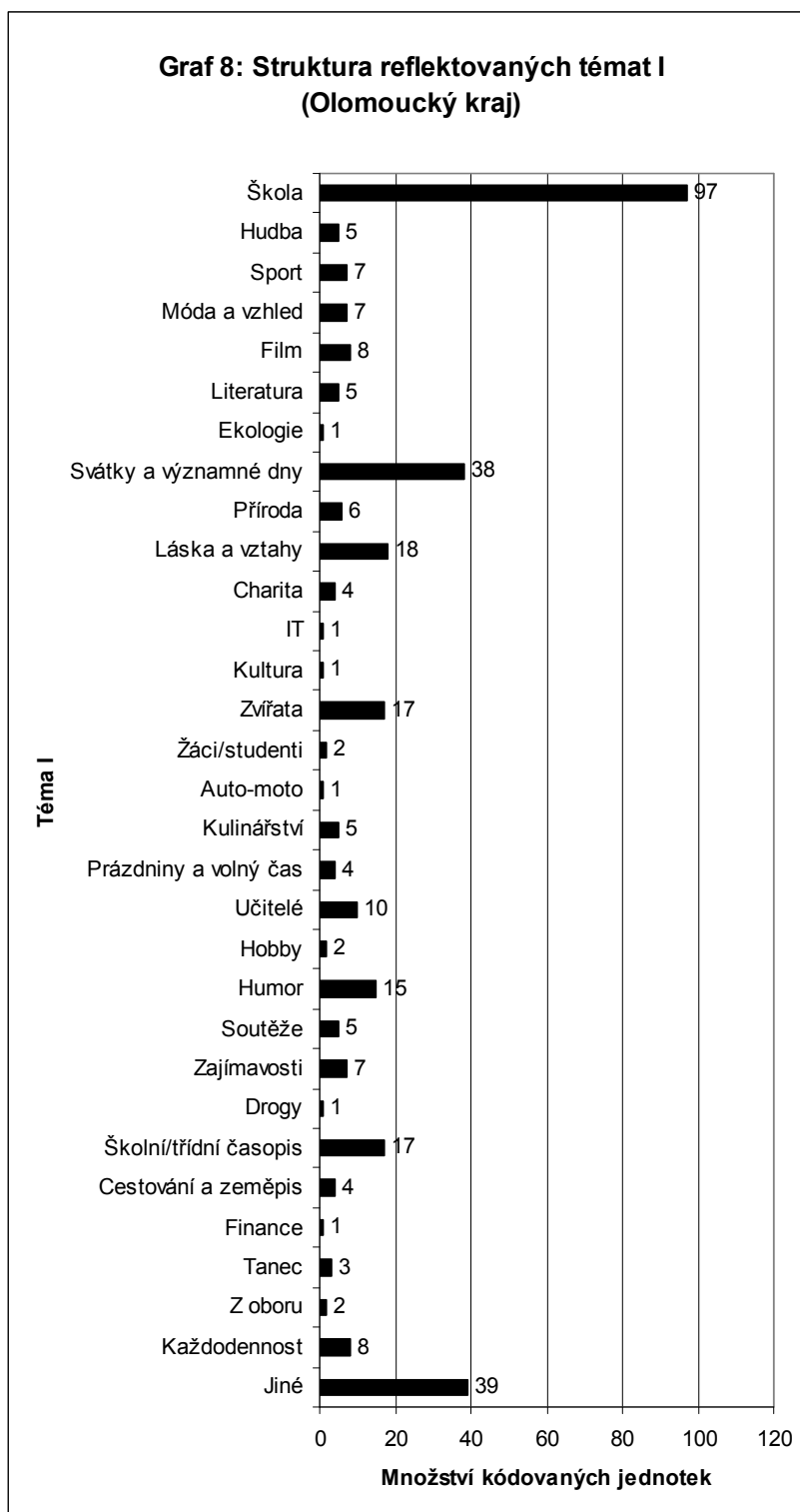
⁴¹¹ Viz např. Karpatský, 1997: 567.

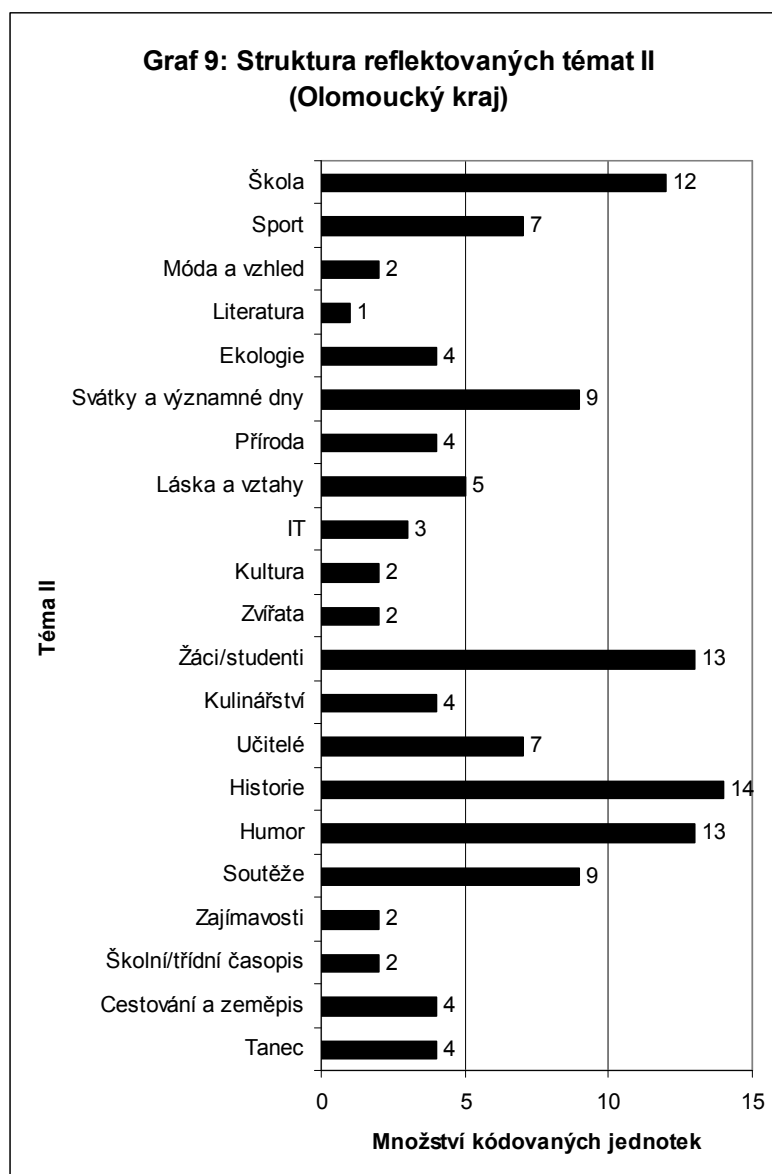
⁴¹² Viz např. Dolanská, 1999: 217 nebo McQuail, 1999: 295n.

⁴¹³ Kupř. naučná stať je zároveň prózou, ačkoliv jde v rámci této proměnné o dvě různé kategorie; výzva nebo poděkování nejsou považovány za klasické novinářské žánry apod. Vzhledem k tomu, že byly všechny příspěvky kódovány jedinou osobou, zamezilo se přes tyto odchylky zkreslení v důsledku různému pochopení jednotlivými kódovači.

⁴¹⁴ S výjimkou proměnné Téma II, která byla definována pro případ, že se příspěvek věnuje vedle hlavního tématu ještě nějakému vedlejšímu.

7.3.4.1 Tematický profil školních a třídních časopisů

Školní a třídní časopisy se zaměřují na široké spektrum námětů, přičemž více než čtvrtina všech příspěvků reflektuje témata spjatá se školou,⁴¹⁵ přes 10 procent pak zpracovává téma svátků a významných dnů. Minimální pozornost je věnovaná ekologii, IT, kultuře, auto-moto, drogám a financím. Politika se obsahům školních časopisů vyhýbá zcela.⁴¹⁶ Příspěvky ve 36 procentech reflektují kromě hlavního tématu další, vedlejší téma. Bývá jím nejčastěji historie, následuje humor a samotní žáci, resp. studenti.

⁴¹⁵ Srov. „Školní časopis se v neposlední řadě stává zdrojem informací o všech akcích školy i o jejím každodenním běžném životě. Propaguje práci školy mezi rodiči i širší veřejností.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 3)

⁴¹⁶ Srov. „Pro studentské redaktory není zakázaných témat, přichází čas i na politiku, recenze a kritiky.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 3)

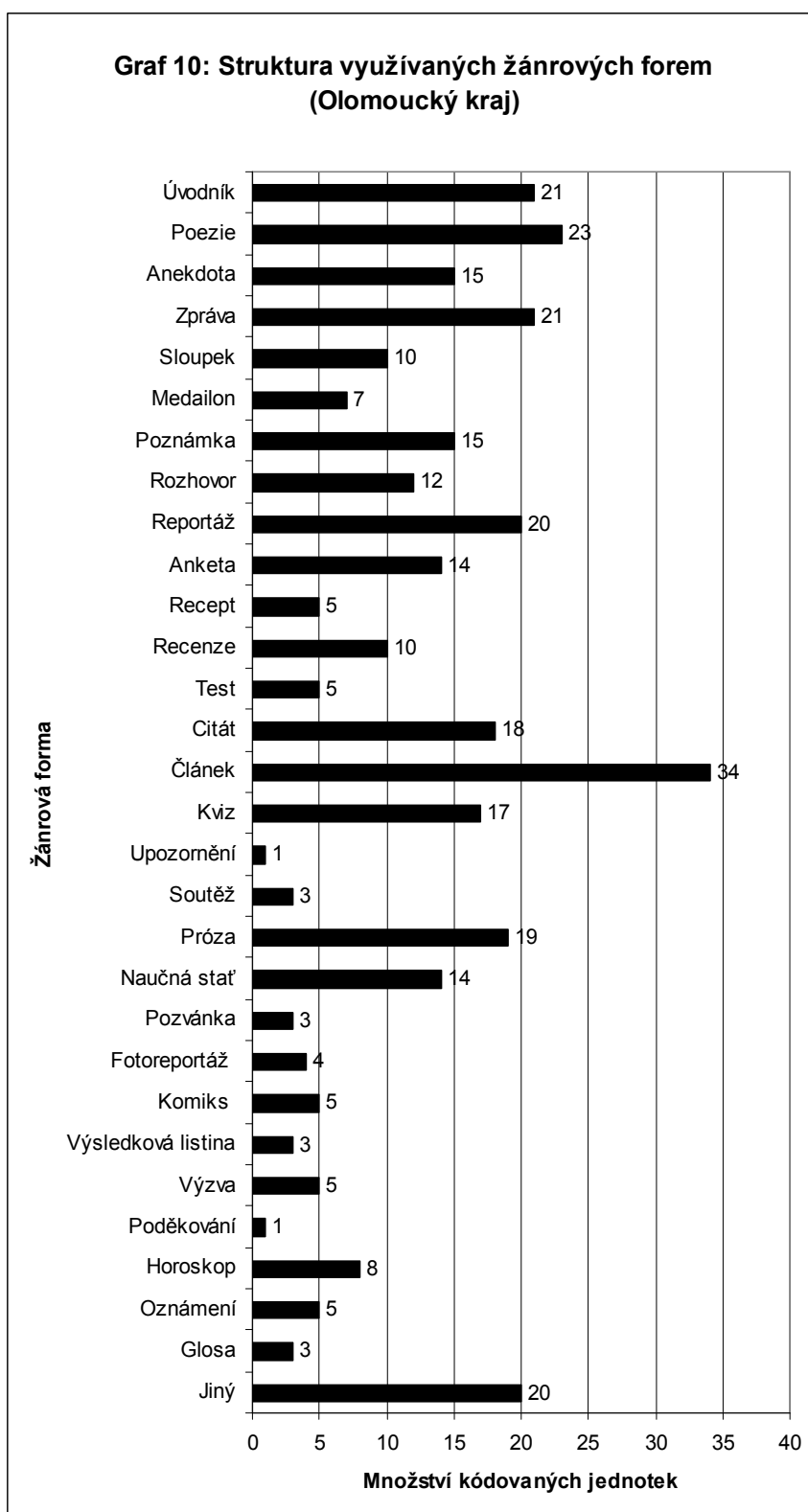
V rámci časopisů základních škol mají 31% podíl příspěvky o škole, 16% příspěvky o svátcích a významných dnech. Na rozdíl od školních časopisů středních škol ani okrajově nereflektují témata spjatá s IT, auto-moto, cestováním a zeměpisem, financemi, tancem, oborem, každodenností. Naopak více než časopisy středních škol zpracovávají oblast sportu, módy a vzhledu, svátků a významných dnů, přírody.

Čtvrtina příspěvků ve školních časopisech středních škol tematizuje školu, dalších 15 procent se zabývá zvířaty anebo láskou a vztahy. Na rozdíl od časopisů základních škol opomíjejí téma ekologie, charity, kultury a kulinářství, naopak více se zaměřují na literaturu, pedagogy⁴¹⁷ a film.⁴¹⁸

⁴¹⁷ Srov. „(...) prostřednictvím nejrůznějších anket a rozhovorů se zase stávají [učitelé – pozn. DS] svým žákům bližšími (...).“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 3)

⁴¹⁸ Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 23.

7.3.4.2 Žánrový profil školních a třídních časopisů⁴¹⁹

⁴¹⁹ Do kategorie Jiný byly zařazeny těžko identifikovatelné formy zpracovaných informací. Obvykle šlo o jakési „internetové zkazky“, tj. vtipné texty a zajímavosti patrně stažené z internetu. V případě, že autoři textů sami uváděli žánr příspěvku, který však formě zpracování neodpovídal, byl kódován dle subjektivního posouzení kódovačky, a to zejména z toho důvodu, že nebylo možné ověřit u všech příspěvků, o jaký žánr se v tom kterém případě redaktoři pokoušeli.

Informace redaktoři školních a třídních časopisů zpracovávají nejčastěji do formy článku. Přes šest procent příspěvků má podobu básně,⁴²⁰ úvodníku a zprávy. V časopisech základních škol je 12 procent příspěvků-článků, téměř 8 procent zpráv, přes 7 procent poezie. V časopisech středních škol má největší podíl, téměř 10 procent, próza, téměř 9 procent reportáž a citáty.

Žánrově pestřejší jsou obsahy časopisů základních škol. Na rozdíl od časopisů středních škol se v nich objevuje forma receptu, testu, upozornění, soutěže, pozvánky, poděkování a horoskopu. Redaktoři středoškoláci se více než ti ze základních škol zaměřují na recenze, naučné statě, prózu, citáty, medailony a sloupky.⁴²¹

⁴²⁰ Srov. „Většina žáků však vyjadřuje své pocity ve verších.“ (Blažek, 1992/1993: 28)

⁴²¹ Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 24.

8. Výzkumná sonda: školní média Ústeckého kraje

Tato výzkumná část navazuje na realizovaný studentský vědecký projekt (představený v kapitole 7.) a vychází z něj při sestavování výzkumných nástrojů.⁴²² Zaměřuje se na školní rok 2008/2009. Vzhledem k časové a ekonomické náročnosti výzkumných rozhovorů jsme přistoupili k rozšíření dat získaných prostřednictvím dotazníkového šetření. To jsme po uvážení nároků kladených na respondenty rozdělili na dvě fáze.⁴²³ V první z nich jsme zjišťovali základní údaje, jejich rozvedení pak bylo záměrem druhé fáze. V poslední etapě této sondy jsme provedli obsahovou analýzu vzorku školních a třídních časopisů.

8.1 Dotazníkové šetření A

8.1.1 Dotazník

Dotazník⁴²⁴ jsme sestavili tak, aby reflektoval cíle výzkumu a poskytl odpovědi na dílčí výzkumné otázky. Vycházeli jsme přitom z modifikované a rozšířené podoby dotazníku aplikovaného v Olomouckém kraji.⁴²⁵ Byl tvořen třemi částmi. První sloužila pro základní identifikaci respondenta (název školy, město, původní okresní příslušnost); druhá část se týkala mediální výchovy a zjišťovala, 1) zda je ve školním roce 2008/2009 na daném vzdělávacím zařízení vyučována mediální výchova, v případě, že ne, proč, v případě že ano, jakou metodikou (teoretický x praktický přístup), 2) způsob integrace mediální výchovy do výuky; třetí část byla zaměřena na školní mediální aktivity a zjišťovala, 3) zda žáci/studenti školy realizovaly ve školních letech 2007/2008 a 2008/2009 nějakou formu mediální aktivity,⁴²⁶ 4) v případě, že ve školním roce 2008/2009 ne, z jakého důvodu, 5) v případě, že ano, v jaké formě, 6) a jakou souvislost

⁴²² Výzkumná sonda do školní mediální krajiny Olomouckého kraje provedená v rámci studentského vědeckého projektu (Smrčková, 2008b) ve svém důsledku simulovala předvýzkum pro výzkumnou sondu do školní mediální krajiny Ústeckého kraje. Hlavním přínosem projektového šetření bylo osvětlení několika výzkumných omezení (viz kapitola 10.), kterým jsme chtěli v dalším šetření předejít, tudíž jsme podobu výzkumných nástrojů modifikovali, a to i na úkor možnosti výsledky šetření relevantně komparovat.

⁴²³ Předpokládali jsme, že motivace respondentů vyplnit dotazník bude větší, když jim budou dotazníky šité na míru a nebudou obsahovat pro ně nerelevantní pasáže.

⁴²⁴ Viz příloha č. 25.

⁴²⁵ Varianty odpovědí u otázek stejného charakteru se rozšířily o několik dalších, které vzešly z údajů uváděných samotnými respondenty, a které byly zpětně dokódovány.

⁴²⁶ Tou se v rámci tohoto dotazníkového šetření rozuměla spolupráce žáků/studentů s médii (uveřejňování jejich příspěvků v tisku, rozhlase, televizi, na internetu) nebo tvorba školních médií. Školní médium pak může být tištěné (např. třídní/školní časopis, noviny), zvukové (např. školní rozhlasové vysílání), audiovizuální (např. školní televizní vysílání, filmové periodikum, video) nebo internetové (např. školní internetový časopis, příspěvky na web školy). Taková školní média tvoří především žáci/studenti školy, a to zejména pro svoje spolužáky, učitele, rodiče, případně pro širší veřejnost.

má realizovaná mediální aktivita s průřezovým tématem mediální výchova. Na závěr jsme připojili žádost o další spolupráci a uvedení emailové adresy na kontaktní osobu.

8.1.2 Vzorek

Z povahy této sondy zaměřené na školní média Ústeckého kraje vyplynulo rozhodnutí o vzorku dotazníkového šetření. Oporou výběru⁴²⁷ byly seznamy škol a školských zařízení v Ústeckém kraji dostupné na webové stránce kraje,⁴²⁸ které prošly redukcí s ohledem na záměr výzkumné sondy,⁴²⁹ ukázaly se však neúplné a zmatečné. Proto jsme přistoupili k vygenerování přehledu vzdělávacích zařízení prostřednictvím rejstříku MŠMT,⁴³⁰ a zkompletovali tak původní soupis.⁴³¹ Emailové kontakty jsme získali na příslušných webových stránkách jednotlivých škol.⁴³² Vzorek (výběrový soubor) odpovídal opoře výběru. Bylo by tedy možné tento výzkum označit za tzv. vyčerpávající.⁴³³ Populací (základním souborem), na kterou by se mohly výsledky výzkumu zobecnit, je tedy soubor veškerých typů škol primárního a sekundárního vzdělávání všech zřizovatelů, které byly v prvním pololetí roku 2009 v Ústeckém kraji v provozu.

8.1.3 Sběr dat

Dotazníkové šetření bylo provedeno tzv. elektronickou formou CAWI⁴³⁴ prostřednictvím emailu. Dotazníky jsme rozeslali v jeden den prostřednictvím elektronické pošty jako přílohu⁴³⁵ hromadného emailu s průvodním textem,⁴³⁶ který obsahoval univerzální oslovení, stručné představení výzkumného projektu s žádostí o pomoc v podobě vyplnění přiloženého formuláře. Po termínu uvedeném v textu jsme

⁴²⁷ Viz poznámka č. 325.

⁴²⁸ <<http://www.kr-ustecky.cz>>

⁴²⁹ Viz poznámka č. 313.

⁴³⁰ <<http://rejskol.msmt.cz>>

⁴³¹ Jak se ale ukázalo, ani tak jsme nezískali aktuální rejstřík vzdělávacích zařízení. Na základě emailové komunikace se zástupci škol nebo pracovníky místních úřadů (v případě, že se nepodařilo dohledat emailovou, resp. webovou adresu určité školy) jsme zjistili, že v databázích figurují i ta zařízení, jejichž činnost je již několik let pozastavena nebo zcela zrušena.

⁴³² Upřednostňovány byly kontakty na ředitele škol, příp. jejich zástupce. Pokud tyto osobní kontakty nebyly k dispozici, zvolili jsme obecnou kontaktní elektronickou adresu školy.

⁴³³ Viz poznámka č. 328.

⁴³⁴ Viz poznámka č. 330.

⁴³⁵ Vzhledem k heterogenní povaze souboru respondentů jsme se opět přiklonili k formě souboru MS Word, který klade nejmenší nároky na počítačovou gramotnost respondentů, ačkoliv není příliš uživatelsky vstřícný a vyžaduje od dotazovaných větší aktivitu, jak ilustruje komentář jednoho z respondentů a odůvodněné odmítnutí participace na šetření.

⁴³⁶ K hromadné formě jsme se přiklonili s ohledem na možnost rozeslat dotazník ve stejný den, přibližně ve stejný čas, a tím poskytnout všem osloveným stejnou dobu na jeho vyplnění.

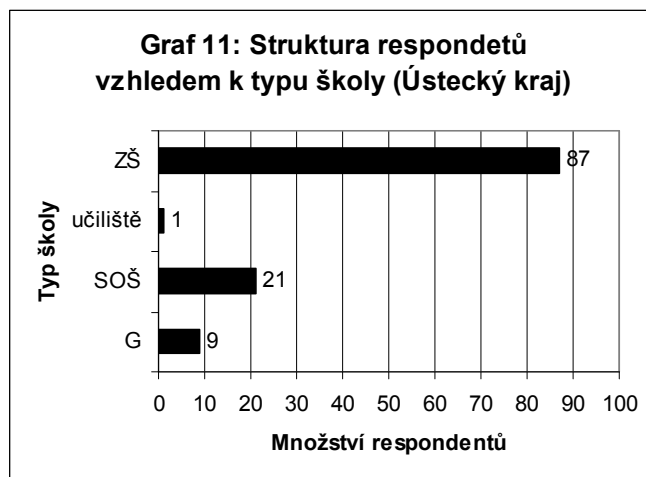
s úmyslem zvýšit návratnost rozeslali dvě po sobě následující výzvy k vyplnění dotazníku těm, kteří žádným způsobem na první, resp. druhou žádost nereagovali, přičemž první urgence měla hromadný charakter, druhá byla rozeslána adresně se jmenovitým oslovením.⁴³⁷

Dotazník jsme adresovali 408 vzdělávacím zařízením, přičemž data k analýze byla shromážděna od 118 z nich.⁴³⁸ Jestliže se návratností rozumí „relativní část vybraného vzorku, od kterého získáme vyplněný dotazník,“ (Punch, 2008: 59) potom bylo v tomto dotazníkovém šetření dosaženo 29% návratnosti.⁴³⁹ Do datové formy vytvořené v programu SPSS jsme nadefinovali několik proměnných a analyzovali získaná data.

8.1.4 Analýza dat

8.1.4.1 Struktura vzorku

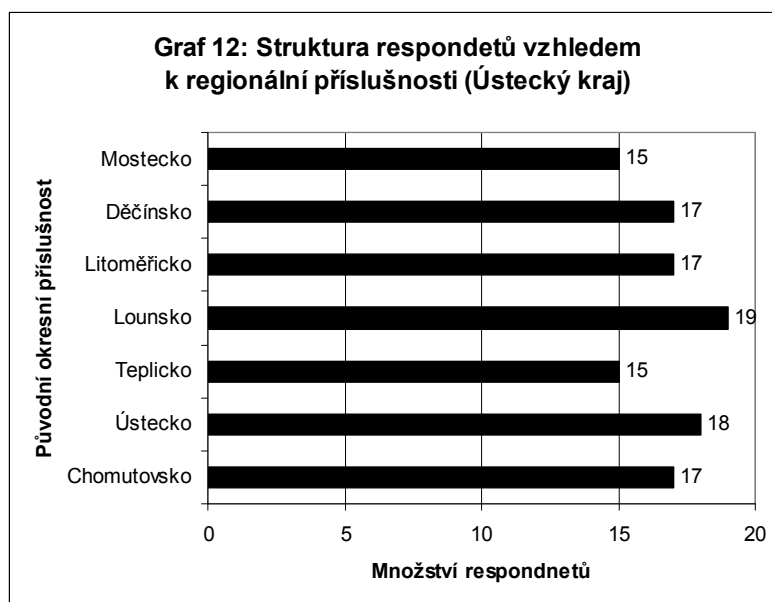
Dle typu školy a regionální příslušnosti

⁴³⁷ Dotazník jsme rozeslali 21. 4. 2009, vyplnilo ho a poslalo 51 pedagogů. Druhou výzvu (první urgenci) jsme rozeslali 29. 4. 2009, zareagovalo na ni a poskytlo data dalších 33 pedagogů. Třetí výzvu (druhou urgenci) rozeslanou během 27.–29. 5. 2009 pak vyslyšelo 34 pedagogů. Opět se tak osvědčilo využití jedné z výhod elektronicky realizovaných výzkumů, kterou je možnost snadnou cestou rozeslat upomínky. (Gunn, 2002)

⁴³⁸ Komplettní soubor 137 reakcí obsahoval 118 vrácených, vyplněných dotazníků s jednoznačnými odpověďmi, v 6 případech respondenti zapomněli k emailu přiložit soubor a na další výzvu nereagovali, 2 respondenti poslali vyplněný cizí dotazník, 11 odmítnutí zapojení se do dotazníkového šetření (nedostatek času, nepřítomnost pověřené osoby, bezpečnostní důvody, speciální nebo málotřídní charakter školy, uživatelsky nevhodná forma dotazníku, dostupnost informací na internetu, nezabývání se mediální výchovou). Nebereme přitom v potaz kontakt s těmi vzdělávacími zařízeními, která se ukázala pro sondu nerelevantní (šlo zvláště o mateřské školy, při nichž původně působila i základní škola).

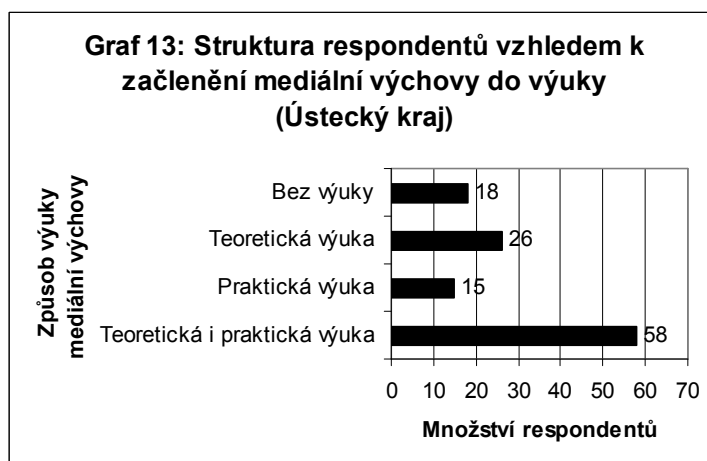
⁴³⁹ Procentuální návratnost = $118/408 \times 100$. Tento údaj však nebere v potaz množství dotazníků, resp. urgencí, které nebyly doručeny (přeplněnost schránky, omezený přístup respondentů k internetu, záměna žádosti se spamem způsobená systémem elektronické pošty příjemce apod.) nebo byly adresovány vzdělávacím školám, jejichž činnost byla pozastavena.

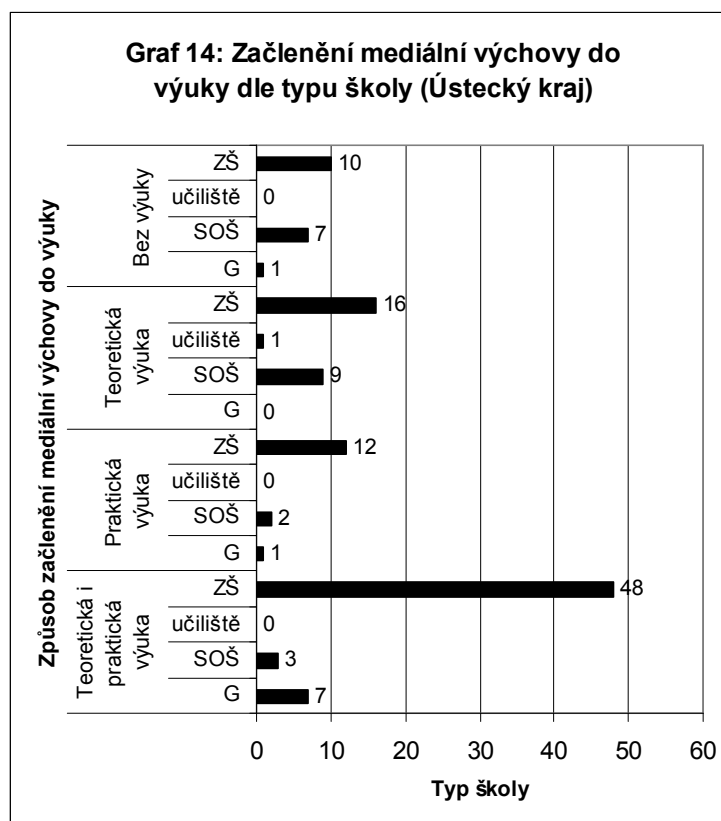
Mezi respondenty, kteří se zapojili do dotazníkového šetření, je téměř 74 procent těch, kteří zastupují základní školu. Druhým nejčastěji zastoupeným typem školy je střední odborná škola. Zanedbatelně, v necelém jednom procentu, jsou zastoupena učiliště. Rozložení respondentů vzhledem k regionální příslušnosti je poměrně rovnoměrné, každý z regionů je zastoupen v rozmezí 13 až 16 procent.

Jednotlivé regiony jsou v analyzovaném vzorku nejčastěji zastoupeny základní školou.

Dle začlenění mediální výchovy do výuky

Z oslovených škol, které dodaly vyplněný dotazník, jich téměř 85 procent začlenilo mediální výchovu do výuky, přičemž takřka 59 procent z nich ji vyučuje jak v rovině teoretické, tak praktické.

Ze všech typů vzdělávacích zařízení, které uvedly, že volí obě metody, mají největší podíl základní školy. Tento kombinovaný způsob výuky praktikuje 87,5 procent gymnázií, která se zapojila do dotazníkového šetření, a na nichž se mediální výchova vyučuje.

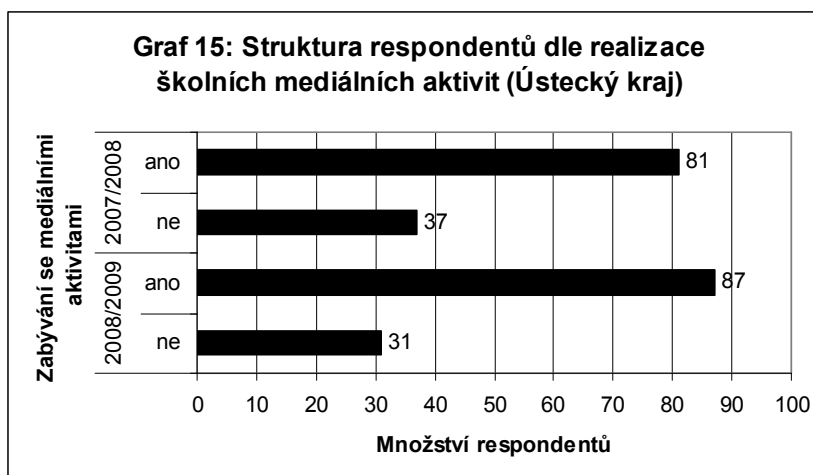
Mediální výchova se přitom realizuje v polovině případů začleněním do ostatních vyučovacích předmětů, výjimečně má formu samostatného předmětu. Téměř 29 procent školy volí různé kombinace možných variant, výuka v rámci ostatních předmětů je zpravidla doplňována zájmovými kroužky nebo projektovým vyučováním.

Respondenti, kteří uvedli, že se mediální výchova na škole nevyučuje, to odůvodňovali charakterem školy (několik tříd prvního stupně nebo zaměření na vzdělávání mentálně handicapovaných dětí), nedostatkem hodin, typem rámcového vzdělávacího programu, který mediální výchovu nezahrnuje, tvorbou vlastního ŠVP, podle něhož výuku teprve zahájí, strukturou vlastního ŠVP, který s mediální výchovou počítá ve vyšších ročnících, a bude tak zahájena později, vágním přístupem⁴⁴⁰ k zavádění mediální výchovy. Ne vždy je koncept mediální výchovy pochopen, což se odráží v postoji vůči její potřebě.⁴⁴¹

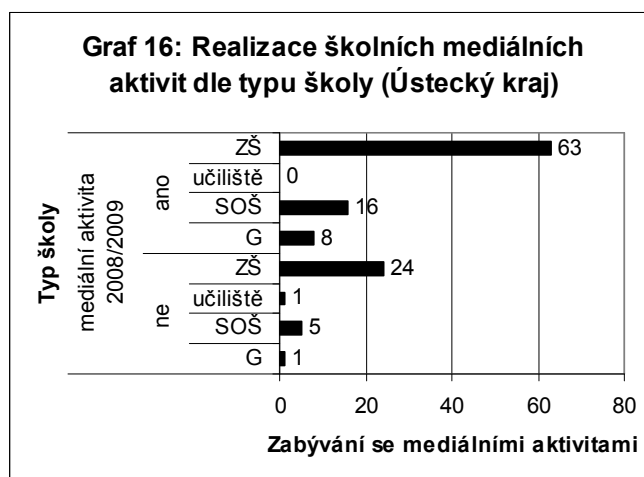
⁴⁴⁰ „Ne vše se musí.“ (respondent, dotazníkové šetření A)

⁴⁴¹ „Každý žák tím, že je schopen veřejné hudební produkce vlastně zprostředkovává přímé sdělení přítomným osobám, a nepotřebuje tak jakékoli médium jako prostředníka. V plánu je ovšem výuka

Dle realizace školní mediální aktivity

Téměř 69 procent všech respondentů uvedlo, že byla ve školním roce 2007/2008 na jejich škole realizována nějaká forma mediální aktivity; v rámci jednotlivých typů škol pak mediální aktivitu realizovalo 70 procent základních škol, 67 procent středních odborných škol a 67 procent gymnázií.

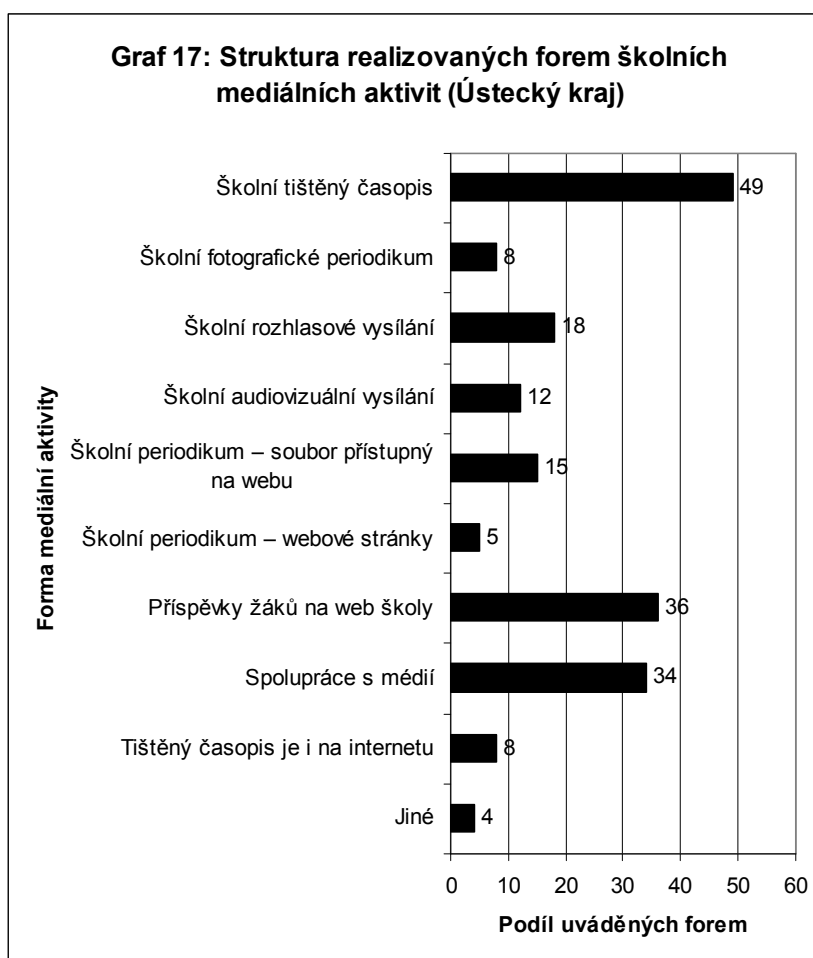

Ve školním roce 2008/2009 byla nějaká forma mediální aktivity realizována na 74 procentech vzdělávacích zařízení. Nárůst se přitom týkal především gymnázií, takřka 89 procent z nich uvedlo, že jejich studenti ve sledovaném školním roce realizovali alespoň jednu formu mediální aktivity.⁴⁴²

základu multimediální tvorby v rámci námi modifikovaného ŠVP ICT, zaměřená na zachycení a prezentaci vlastních či školních hudebních produkcí.“ (respondent, dotazníkové šetření A)

⁴⁴² Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 26.

8.1.4.2 Realizované formy školních mediálních aktivit

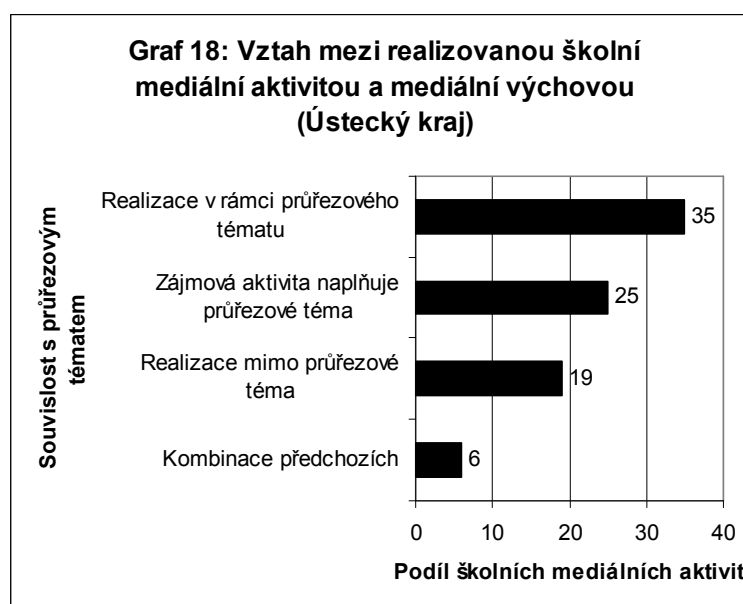
V rámci škol, které se mediální aktivitou zabývají, je největší podíl těch, které ji realizují ve formě školního nebo třídního časopisu, a to především v tištěné podobě, žakovských/studentických příspěvků na web školy a spolupráce žáků/studentů s médii. Výraznější podíl má rovněž školní rozhlasové vysílání.⁴⁴³

Ze všech základních škol, které se nějaké formě mediální aktivity věnují, jich uvedlo téměř 64 procent jako jednu z forem školní tištěný časopis. Mediální aktivita 35 procent základních škol má podobu příspěvků žáků na web, ve 27 procentech spolupráce s médii.

⁴⁴³ Školními mediálními aktivitami je také kupř. návrh scénáře a tvorba reklamního spotu. (Mj. zahrnuto v kategorii Jiné.) Motivací byla v jednom konkrétním případě vyhlášená soutěž Hitrádia Crystal o nejlepší reklamní spot prezentující školu. Technické zázemí pro natočení spotu poskytlo rádio. Spot vítězného týmu byl na konci února 2009 zařazen do vysílání na Hitrádiu Crystal a Hitrádiu FM. (respondent, dotazníkové šetření A)

Podíl středních škol, které se zabývají nějakou mediální aktivitou, a které uvedly formu této aktivity spolupráci s médii,⁴⁴⁴ resp. přispívání na web školy, na celkový počet středních školy, které mediální činnost realizují, je téměř 63, resp. 50 procent. Z gymnázií, která uvedla, že se jejich studenti mediální aktivitě věnují, je u necelých 88 procent gymnázií její formou spolupráce s médii. Podíl těch, jejichž studenti přispívají na web školy, je 75%.⁴⁴⁵

8.1.4.3 Vztah školní mediální aktivity k průřezovému tématu

Ze vzdělávacích zařízení, na nichž realizují žáci/studenti alespoň jednu formu mediální aktivity, jich přes 41 procent uvedlo, že je tato aktivita realizována v rámci průřezového tématu, ve 29 procentech jde primárně o zájmovou aktivitu, prostřednictvím níž je mimo jiné také naplňováno průřezové téma, 22 procent školních mediálních aktivit s mediální výchovou vůbec nesouvisí.

Ze všech typů vzdělávacích zařízení, které uvedly, že školní mediální aktivita přímo souvisí s mediální výchovou, mají největší podíl základní školy. V rámci všech středních odborných škol, které se zapojily do dotazníkového šetření, a na nichž se nějaká forma školní mediální aktivity uskutečňuje, jich přes 64 procent uvedlo, že realizovaná aktivita nemá s mediální výchovou nic společného.⁴⁴⁶

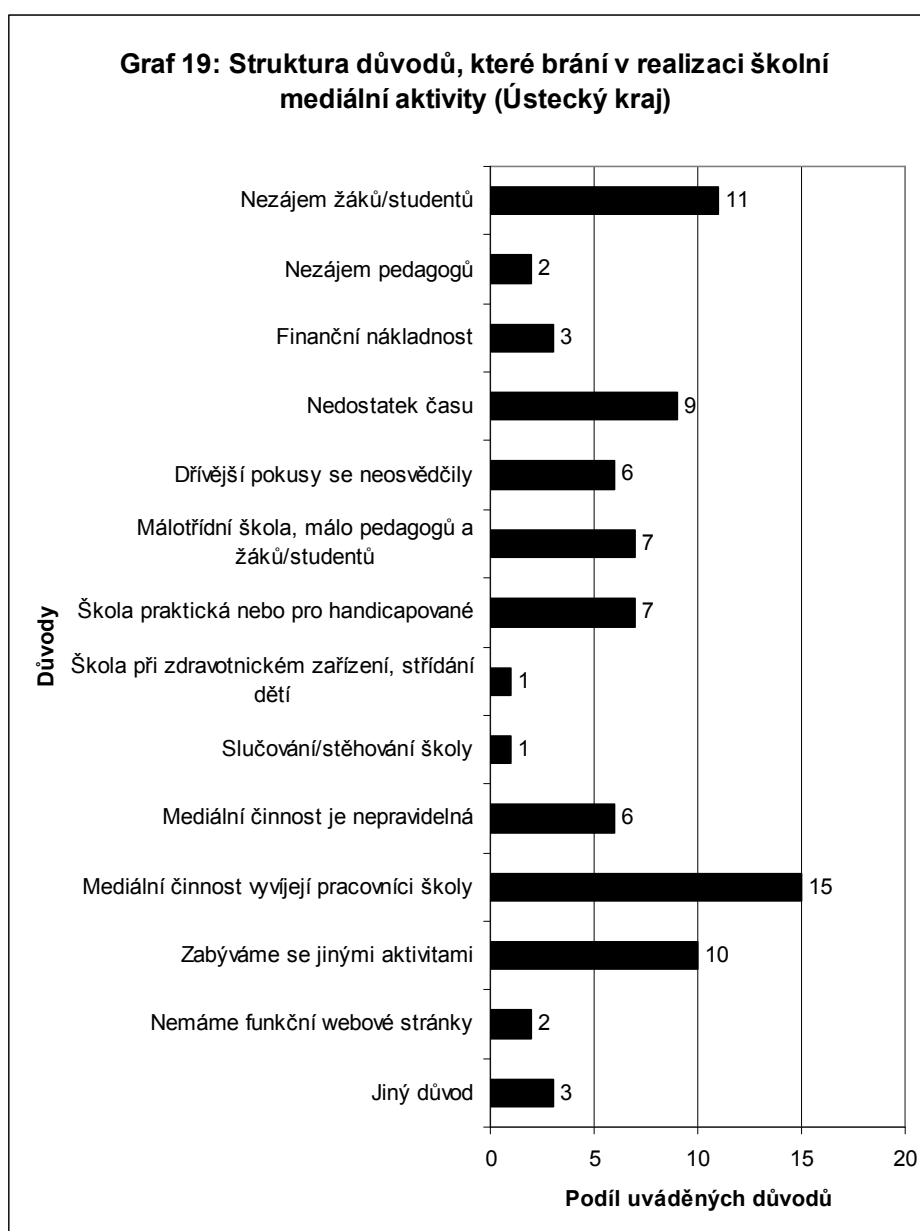
⁴⁴⁴ Významné zastoupení přitom měl projekt MF Dnes Studenti čtou a píšou noviny. Více o projektu viz příloha č. 14.

⁴⁴⁵ Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 27.

⁴⁴⁶ Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 28.

Vztáhneme-li realizaci mediální aktivity na výuku mediální výchovy, pak z dat vyplývá, že žáci/studenti 61 procent škol, na nichž se mediální výchovy nevyučuje, neprodukují žádnou mediální činnost, stejně jako na 50 procentech škol, které mediální výchovu vyučují v teoretické rovině. Naopak téměř 87 procent škol, které ji vyučují výhradně prakticky, a 93 procent škol, které ji vyučují teoreticky i prakticky, realizovalo ve školním roce 2008/2009 nějakou formu školní mediální aktivity. Paradoxně však také vychází, že na více než 13 procentech škol, které mediální výchovu vyučují pouze prakticky, žádnou mediální aktivitu nerealizují.⁴⁴⁷

8.1.4.4 Důvody bránící v realizaci školní mediální aktivity

⁴⁴⁷ Údaj vyvolává otázku míry relevantnosti získaných dat.

V rámci vzdělávacích zařízení, jejichž žáci/studenti se mediální aktivitou nezabývají, je největší podíl těch, kteří udávají, že mediální činnost je výhradní záležitostí pracovníků školy, následuje nezáměr ze strany žáků/studentů, zaměření na jiné produkční aktivity a nedostatek času.⁴⁴⁸

Přes 54 procent všech základních škol, jejichž žáci se mediální aktivitě nevěnují, uvedlo jako jeden z důvodů, že se na tento typ produkce zaměřují pracovníci školy. Dalším z často udávaných důvodů bylo zaměření na jiný typ aktivit, nedostatek času a málotřídní charakter školy.

V realizaci mediálních aktivit brání středním školám především nezáměr ze strany žáků/studentů. V případě, že se gymnazisté nevěnují žádné mediální aktivitě, je důvodem nezáměr z jejich strany, příp. je jejich mediální aktivita nepravidelná.⁴⁴⁹

8.2 Dotazníkové šetření B

Cílem této etapy dotazníkového šetření bylo rozšířit data získaná v první etapě, a to se zaměřením na charakteristiky jednotlivých školních mediálních aktivit a kontext jejich realizace.

8.2.1 Dotazník

Vytvoření jednoho univerzálního dotazníku by mohlo vzhledem k jeho rozsahu a nárokům kladeným na vlastní aktivitu respondentů negativně ovlivnit jejich ochotu k participaci na šetření a v důsledku snížit návratnost. Proto jsme nejprve sestavili jednotlivé bloky otázek týkajících se 1) školního nebo třídního časopisu, 2) školního rozhlasového vysílání, 3) školního audiovizuálního vysílání, 4) školního fotografického periodika, 5) školního internetového periodika, 5) přispívání žáků a studentů na webové stránky školy, 6) spolupráce žáků a studentů s médii.⁴⁵⁰ Jejich kombinací jsme pak vytvořili 30 různých variant dotazníku tak, aby byly přizpůsobené každé jednotlivé škole a týkaly se výhradně těch školních mediálních aktivit, které tamní žáci/studenti podle dat z první etapy dotazníkové šetření realizují. Osloveným tak byl adresován dotazník „šitý na míru“, v němž se neobjevila žádná část, která by pro ně nebyla relevantní, a museli ji přeskočit. Kromě vyplnění příslušných otázek byl na respondenty vztážen požadavek spolupráce v případě, že má daná mediální aktivita na jejich škole

⁴⁴⁸ Součástí kategorie Jiný důvod je kupř. dálková forma studia studentů dané školy.

⁴⁴⁹ Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 29.

⁴⁵⁰ Viz příloha č. 30.

vícero různých výstupů, kupř. vydávání dvou různých školních nebo třídních časopisů.⁴⁵¹

8.2.2 Vzorek

Ze zaměření této etapy dotazníkového šetření vzešlo rozhodnutí o vzorku dotazníkového šetření. Oporou výběru⁴⁵² byl v tomto případě soubor respondentů, kteří se zapojili do první etapy dotazníkového šetření.

Vzorek (výběrový soubor) pak korespondoval se souborem škol, jejichž žáci/studenti realizovali alespoň jednu formu školní mediální aktivity. Populací (základním souborem), na kterou by se mohly výsledky výzkumu zobecnit, je tedy soubor veškerých typů škol primárního a sekundárního vzdělávání všech zřizovatelů v Ústeckém kraji, které ve školním roce 2008/2009 realizovali školní mediální aktivitu.

8.2.3 Sběr dat

Způsob provedení druhé etapy dotazníkové šetření kopíroval předchozí etapu, opět jsme zvolili elektronickou formu dotazování prostřednictvím emailu. Dotazníky jsme rozeslali v jeden den elektronickou poštou jako přílohu adresných emailů s průvodním textem, který obsahoval jmenovité oslovení, stručné připomenutí výzkumného projektu s žádostí o další spolupráci v podobě vyplnění přiloženého formuláře. Po termínu uvedeném v textu jsme s úmyslem zvýšit počet získaných vyplněných dotazníků rozeslali urgující výzvu k vyplnění dotazníku těm, kteří žádným způsobem na první nezareagovali.⁴⁵³

Dotazník byl rozeslán 87 vzdělávacím zařízením, přičemž data k analýze byla shromážděna od 42 z nich,⁴⁵⁴ bylo tedy dosaženo 48% návratnosti.⁴⁵⁵ Do datové formy vytvořené v programu SPSS jsme nadefinovali proměnné a začali analyzovat získaná data.

⁴⁵¹ Byli požádáni o zkopírování příslušného bloku otázek a jejich vyplnění za každý výstup zvlášť.

⁴⁵² Viz poznámka č. 325.

⁴⁵³ Dotazník jsme rozeslali 17. 6. 2009, vyplnilo ho a poslalo 27 pedagogů. Na následující urgenci rozeslanou 5. 7. 2009 zareagovalo a poskytlo data dalších 15 pedagogů.

⁴⁵⁴ Kompletní soubor 45 reakcí obsahoval celkem 42 vrácených, vyplněných či částečně vyplněných dotazníků a 3 odmítnutí spolupráce odůvodněné nedostatkem času nebo nesprávnými údaji v prvním dotazníku. Přes výslovné avizování navazujícího šetření v prvním dotazníku se např. jedna z respondentek ohradila: „V prvním kontaktu a dotazníku jste se ani nezmínila o možném pokračování a delší spolupráci.“ (Ačkoliv dotyčná uvedla svoji emailovou adresu jako kontakt pro potřeby poskytnutí dalších informací.)

⁴⁵⁵ Procentuální návratnost = $42/87 \times 100$.

8.2.4 Analýza dat

Přes poměrně vysokou návratnost se ukázalo, že shromážděná nejsou natolik rozsáhlá, aby mělo význam je zpracovávat přísně kvantitativně. Proto jsme se uchýlili zejména ke kvalitativnímu popisu získaných dat, která tak mohou ilustrovat, doplnit a rozvést, potvrdit nebo vyvrátit trendy naznačené v teoreticko-historické části o školních médiích současnosti.

8.2.4.1 Struktura vzorku

K analýze jsme získaly data týkající se charakteristik 26 školních nebo třídních časopisů a kontextu jejich vydávání,⁴⁵⁶ z toho jich 21 vychází na základní a 5 na střední škole.⁴⁵⁷ Z charakteristik vysílacích médií máme k dispozici data ke trojímu školnímu rozhlasovému a čtveru audiovizuálnímu vysílání, které bylo provozováno na základních školách. K povaze přispívání žáků a studentů na webové stránky školy poskytlo data 12 vzdělávacích zařízení, přičemž základní a střední školy jsou zastoupeny ve stejné míře. Data týkající se spolupráce žáků, studentů s médii byla shromážděna od 17 škol, z toho 9 je zaměřeno na primární a 8 na sekundární vzdělávání.

Vyplněný dotazník reflektující charakteristiku školního fotografického periodika a školního periodika ve formě webových stránek jsme neměli k dispozici ani jeden.⁴⁵⁸

8.2.4.2 O školních a třídních časopisech

Tituly školních časopisů vyjadřují sepjetí se školou a školním prostředím (Super School, Škola hrou, Školáček, Kalamář, Pod lavicí, Super školní časopis), odkazují na zaměření školy, její název nebo třídu (Triton, Skřítek Speciálek, Khamoro, Občasník SH, Tégémáček, Jednička, Dobrá 8, Maturitní zpravodaj), časopisy žáků základních škol obvykle mívají v názvu zdrobnělinu (Budíček, Ukecánek, Nápadníček, Sluníčko), povahu ostatních názvů (Buňka, Koumes, Bezejmeník, Bezevšeho, Brána, Bublina, Paprsek) nelze bez znalosti bližších souvislostí jednoznačně posoudit.

⁴⁵⁶ Článek o školních časopisech Ústecka v roce 2004 viz Strnad, 2004: 17.

⁴⁵⁷ Tato část vzorku tak věrně kopíruje rozložení zjištěné v rámci první etapy dotazníkového šetření. V absolutních číslech v něm uvedlo 49 respondentů, že jejich žáci/studenti vydávají školní časopis, z toho 40 na základních a 9 na středních školách.

⁴⁵⁸ Ukázalo se, že ne vždy data uvedená respondentem v prvním dotazníkovém šetření odpovídala skutečnosti. Přes sestavení dotazníku podle těchto dat se totiž v rámci druhého dotazníkového šetření vracely jen částečně vyplněné formuláře s tím, že některou z aktivit jejich žáci/studenti nerealizovali. To výrazně relativizuje zjištění prvního dotazníkového šetření. Data jsme však zpětně neupravovali, nebylo možné je ověřit u každého z vrácených dotazníků.

Vydávání školních a třídních časopisů iniciují samotní žáci/studenti, pedagogové, vedení školy, rodiče nebo jde o jejich vzájemnou dohodu. Vycházejí zpravidla jako občasníky (od jednoho do osmi čísel za školní rok, v průměru čtyři čísla), dvouměsíčníky a měsíčníky. Většina časopisů má jak tištěnou, tak elektronickou formu, některé se drží pouze tištěné verze a obsah časopisu na internetu nezpřístupňují, žádný z časopisů přitom není výhradně elektronický, s výjimkou případů, kdy se jednotlivá čísla téhož časopisu buď tisknou, anebo umisťují na web.

Náklad vytištěných čísel časopisů variuje mezi 8 a 205 výtisky, v průměru se tiskne od každého vydání 75 exemplářů. Z hlediska formátu převažují třídní a školní časopisy o velikosti A4, vyskytují se také menší A5. Rozsah časopisů se pohybuje od 5 do 23 stran, v průměru mají 11 stran.⁴⁵⁹

Vydaná čísla obvykle roznáší redakční rada, do distribuce se zapojují rovněž pedagogové, příp. jsou určena distribuční místa. Vybraným adresátům jsou časopisy rozesílány poštou. Elektronická verze je pak šířena prostřednictvím internetu.

Časopisy se často rozdávají zadarmo, případně za dobrovolný příspěvek, pokud se prodávají, jejich cena variuje od 4 do 10 korun za výtisk, většina prodejních časopisů přitom stojí 5 korun. Někde funguje systém bezplatného čísla pro každou třídu, přičemž jednotliví zájemci mají možnost si kopit vlastní výtisk. Náklady spojené s vydáváním časopisu hradí zpravidla škola, někdy jej podporují rodiče, příp. jsou použity prostředky z grantu, nebo se tyto zdroje financování doplňují.

Redakční rady školních časopisů mají v průměru sedm redaktorů a tvoří je žáci/studenti různých ročníků, třídní časopis vydávají třídní kolektivy, ev. s pomocí příležitostných přispěvatelů, objevuje se i model jednoho redaktora spolupracujícího s dopisovateli. Žáci/studenti v redakci vede jeden, příp. několik pedagogů, redakční rady mívají také výhradně žákovské či studentské složení.⁴⁶⁰

Žáci a studenti se přitom zapojují do všech činností a fází tvorby časopisu, zajišťují především psaní, získávání a vyhledávání textů a obrazových materiálů, podílí se na grafické úpravě, přerozdělují úkoly a obstarávají konečné práce (tisk, sešívání, příp. umisťování na internet). V některých redakčních radách mají na starost rovněž editaci a korekturu textů. Pedagogové se do práce na časopisu zapojují v celé šíři, zajišťují ale především korektury a editaci příspěvků, rozdělují úkoly, příp. pomáhají s

⁴⁵⁹ Lichá čísla přitom odkazují k zaplněnému prostoru použitých listů.

⁴⁶⁰ Objevují se rovněž takové časopisy, jejichž tvorbu zajišťují především pedagogové, kteří do nich kupř. vybírají žákovské příspěvky. Je diskutabilní, do jaké míry jde potom o školní časopisy.

grafickou úpravou. Na některých školách mají pouze funkci dohledu nad plynulým chodem redakce nebo jsou jen v rolích recipientů.

Z hlediska autorství je v průměru více než polovina příspěvků publikovaných ve školních časopisech původní produkcí žáků a studentů, necelou pětinu obsahu tvoří původní tvorba pedagogů, necelou sedminu přepracované příspěvky z jiných zdrojů, minimum zcela převzaté příspěvky. Tomuto průměru však neodpovídá žádný z časopisů, objevují se periodika, která uveřejňují výhradně původní tvorbu žáků a studentů, některé časopisy naopak publikují především převzaté a upravené texty.

Stejně tak různorodý je obsah časopisů vzhledem k účelu, za jakým původně vznikly texty v nich publikované. V průměru tři pětiny příspěvků jsou vytvářeny pro časopis, tři desetiny pochází ze „šuplíku“, desetina je výsledkem školních úkolů. Ani tento model nelze chápat jako univerzální. Existují totiž časopisy, které publikují pouze texty určené primárně pro ně, anebo časopisy, které představují jen školní a volnočasovou produkci žáků a studentů.

Většina časopisů se ve sledovaném školním roce nezapojila do pořádaných soutěží. Mezi důvody, které respondenti uváděli, patří domnělá nízká úroveň časopisu, krátká doba jeho existence, chybějící povědomí o vyhlášení některé z nich, nesplnění požadovaných kritérií a nedostatek času. Některé časopisy se zapojily do soutěží v předešlých školních letech, a to jak s výsledným úspěchem, tak bez umístění.

Některá stávající periodika vycházejí kontinuálně několik let, redakční rady mají v řadě případů možnost navázat na několikaletou tradici vydávání školních a třídních časopisů na svých školách. Předcházející časopisy obvykle vycházely s přestávkami, pod jinými názvy, s odlišnou periodicitou, strukturou a obsahem v závislosti na přístupu měnících se redakčních rad.

Vydávání časopisů je především vlastní žakovskou/studentickou aktivitou, které pedagogové využívají i ve výuce, někde založení a vydávání časopisu souvisí výhradně se vzdělávacím procesem anebo volnočasovou aktivitou spjatou se školním zájmovým kroužkem.

Existence třídního/školního časopis může být sama o sobě pozitivem⁴⁶¹ i negativem.⁴⁶² Ze zaznamenaných komentářů respondentů můžeme vyčlenit následující

⁴⁶¹ „Školní časopis je vždy pozitivem, byť ne vše se může zdařit, rozvíjí to, co dnes žákům chybí – invence, zájem, tvořivost, chuť psát (i číst).“ (respondent, dotazníkové šetření B) Školní časopis je „jediný zdroj »literatury«, který [žáci – pozn. DS] čtou.“ (respondent, dotazníkové šetření B)

⁴⁶² „Negativem školního časopisu se, dle mého úsudku, může stát časopis sám. Sklouznutí k určité plytkosti podobné jednorázovému čtení »maturitních novin« apod., nebo naopak využívání časopisu

funkce školních nebo třídních časopisů: a) informačně-komunikační (časopisy informují o školním i mimoškolním dění a zároveň slouží jako komunikační kanál mezi žáky/studenty a mezi žáky/studenty a pedagogy/vedením školy), b) zábavní (prostředek odreagování), c) propagační/reprezentační (tvorba časopisu je součástí image školy na veřejnosti, publicita redaktorů mezi vrstevníky), d) seberealizační (tvorba časopisu nabízí možnost, jak uplatnit ambice a (tvůrčí, organizační, technické) schopnosti žáků a studentů), e) výchovná a vzdělávací (rozvíjení zodpovědnosti, samostatnosti, uvědomování si etických pravidel, rozšiřování různých znalostí a dovedností, precizace vyjadřovacích schopností), f) socializační (podpora a utužení školní komunity, rozvoj pocitu sounáležitosti a vztahu ke škole, kooperace v týmu).

Mezi problémy, se kterými se redakční rady potýkají, patří zejména nedostatek inspirace, nápadů, témat a zdrojů, postupný pokles motivace redaktorů, nedostatečné zajištění zázemí (funkčnost techniky, přístup k počítačům).

8.2.4.3 O školním rozhlasovém vysílání

Jediným uvedeným názvem školního rozhlasového vysílání je Rozhlasové hlásání, předpokládáme, že některá název jednoduše nemají a figurují jako školní rozhlas bez bližšího určení. Formou bývá živé vysílání případně jeho kombinace s vysíláním ze záznamu či webovým rádiem. Jeho realizaci iniciovali buď pedagogové, nebo vedení školy.

Žáci produkují relace jakožto rozhlasové týdeníky nebo občasníky. Počet členů redakčních rad se různí, kromě stálých hlasatelů a vedení školy se zapojují další přispěvatelé, žakovští redaktori pracují pod pedagogickým vedením. Žáci se přitom podílejí především na námětu a prezentaci (moderaci) příspěvků, někdy mají na starost rovněž zajišťování natáčení, tvorbu scénáře, průvodní slovo, editaci a střih příspěvků. Ty jsou původní a pocházejí buď výhradně od žáků, nebo také od pedagogů. Školní rozhlasové vysílání tvoří zpravidla především mluvené slovo. Někde bylo realizováno ve sledovaném školním roce poprvé, jinde navazovali na aktivity v předešlých letech. Vysílání se využívá k výuce, i v případě, že bylo původně žakovskou aktivitou.

Školní rozhlas je podle komentářů respondentů vhodný a atraktivní prostředek šíření informací, nástroj vzdělávání, zejména v rámci mediální výchovy.

8.2.4.4 O školním audiovizuálním vysílání

Žádné z reflektovaných audiovizuálních vysílání nemá formu školní televize, označení jednotlivých video příspěvků odkazují k jejich tematickému zaměření. Vzhledem k jejich příležitostné produkci jde o občasníky, které nezastřešuje společný název. Prvotní impuls k realizaci audiovizuálních sdělení vzešel od žáků, pedagogů, vedení školy, motivací k produkci bylo zapojení do projektu a soutěže. Natočené videosekvence se prezentují prostřednictvím šíření datového nosiče, školních projekcí, příp. umístěním na web.

Autorský tým nemá podobu ustavené redakční rady, tvoří ho skupina žáků jedné třídy nebo jedinec ve spolupráci s přispěvateli. Celý produkční proces se realizuje pod pedagogickým vedením. Úkolem žáků je natočený materiál prezentovat a šířit, předkládat náměty k natáčení, zajišťovat jej a pracovat s kamerou. Někdy se podílejí na scénáři, průvodním slovu a střihu videí. Pedagogové přitom pomáhají zejména se střihem a editací záběrů, přerozdělují úkoly, režírují, participují na scénářích, kameře, šíření nahrávek, v některých případech přinášejí náměty a vystupují v roli moderátorů.

Videoočasníky se skládají pouze z původních žákovských příspěvků, nebo také z původní produkce pedagogů. Jejich obsah je zpravodajského a publicistického či zábavního rázu, případně jsou obě složky vyvážené. Někde produkovali audiovizuální mediální sdělení ve sledovaném školním roce poprvé, jinde navazovali na aktivity z předešlých let. Tato produkční činnost se využívá k výuce, i v případě, že byla původně žákovskou, volnočasovou aktivitou. Většina respondentů spojuje její význam s mediální výchovou a klíčovými kompetencemi ve školním vzdělávacím programu.⁴⁶³

8.2.4.5 O přispívání žáků a studentů na školní web

Jednotlivé příspěvky, jimž tvoří publikační platformu webové stránky školy, netvoří školní médium jako takové, představují však jednu z forem školních mediálních aktivit. S myšlenkou realizovat ji přicházejí pedagogové a vedení školy, ojediněle samotní žáci/studenti. Ti přispívají s různou pravidelností, obvykle spíše nepravidelně či nepravidelně. Zajišťují přitom především texty a obrazový materiál, někdy mívají na

⁴⁶³ „Žáci si normálně ani neuvědomují, že je média nějakým způsobem ovlivňují. Tím, že se sami podíleli na audiovizuální tvorbě, více se nad těmito skutečnostmi zamýšleli. Museli si promýšlet, zda to, co mají na mysli je správné nebo, zda se to nedá sdělit jiným způsobem. Jsme teprve v začátcích a nemáme žádné velké zkušenosti, ale myslím si, že osobní zkušenost s tvorbou je obrovským přínosem i pro žáky na 1. stupni ZŠ. Mediální výchova se dá velice snadno zařadit i do vyučování (hlavně hodin českého jazyka), zvláště našim žákům s poruchami komunikace velice pomáhá a motivuje je a navíc je také velmi baví. Jen mi chybí zajímavé materiály, které bych mohla v mediální výchově použít.“ (respondent, dotazníkové šetření B)

starost korektury a umístování na web, případně přerozdělují úkoly a editují zpracované příspěvky. Participace pedagogů v tomto procesu pak spočívá hlavně v editování a korekturách, často pomáhají při obstarávání textů a obrazového materiálu, s jejich umístováním na internet a přerozdělováním úkolů. Někde je celá aktivita v rukou žáků a studentů, pedagogové v tom případě pouze dohlížejí nad plynulou produkcí příspěvků nebo zaujímají roli recipientů. Příspěvky publikované na školním webu jsou zpravidla pro tento účel určené, někdy je tato aktivita zaměřená především na zveřejňování tvůrčí produkce vzniklé v rámci vzdělávacího procesu nebo zájmové mimoškolní tvorby, ojediněle se na webu zpřístupňují sdělení původně určená pro školní médium.

Většina školních mediálních aktivit v této formě je spjatá s výukou, i v případě, že byla původně žákovskou aktivitou. Komentáře respondentů naznačují, že publikace žákovských a studentských příspěvků na webu slouží jako: a) prostředek rozvoje znalostí a dovedností (formulování myšlenek, znaky publicistického stylu, typografická pravidla, proces umístování materiálů na internet, tvorba webových stránek, kreativita v prostředí nových médií), b) platforma komunikace a diskuse (role zpětné vazby), c) nástroj k propagaci školy, d) zdroj zábavy.

8.2.4.6 O spolupráci žáků a studentů s médii

Ke spolupráci mezi žáky, studenty a redakcemi médií dochází na základě návrhu pedagogů, a to často ve spolupráci s vedením školy, v řadě případů byla škola oslovena médii. Většinou byla navázána spolupráce s tištěnými médii, a to regionálními i celostátními, ojediněle vzniká také spolupráce s regionálním rádiem, televizní stanicí nebo s internetovým médiem.

Žáci a studenti participují na obsazích těchto médií spíše nepravidelně nebo nepravidelně, objevuje se však i pravidelná publikační činnost. Dodávané příspěvky jsou většinou zpracované pro dané médium, redakce někdy vybírají k uveřejnění také výstupy tvůrčí produkce v rámci výuky. Výjimečně se v médiích objevují obsahy původně vytvořené pro školní média nebo pro vlastní potřebu (tvorba do šuplíku). Tato forma mediální aktivity bývá začleněna do vzdělávacího procesu, někdy toto uplatnění vzejde z původní volnočasové žákovské a studentské činnosti.

Spolupráce s médii podle respondentů přináší a) rozvoj kritického myšlení, kultivaci projevu a povědomí o mechanismu mediální produkce,⁴⁶⁴ b) příležitost veřejně prezentovat sebe sama a propagovat domovskou školu.

8.3 Obsahová analýza

Záměrem obsahové analýzy bylo zmapovat tematický a žánrový profil vybraných školních a třídních časopisů Ústeckého kraje.

8.3.1 Vzorek

Soubor školních a třídních časopisů ke kvantitativní obsahové analýze primárně vycházel z provedených dotazníkových šetření výzkumné sondy Ústeckého kraje. V rámci druhé etapy dotazníkového šetření jsme ty respondenty, kteří v prvním dotazníku označili časopis jako jednu z realizovaných forem školní mediální aktivity, požádali o poskytnutí posledních tří vydaných čísel ve stávajícím školním roce.

Ti, kteří se do druhé etapy dotazníkového šetření zapojili, pak na tuto žádost nereagovali, omluvili se s tím, že není v jejich možnostech tyto exempláře poskytnout, zaslali vytištěný školní časopis poštou, ve formě souboru prostřednictvím emailu nebo uvedli odkaz na webové stránky, kde bylo možné si jednotlivá čísla školních časopisů stáhnout. Pro rozšíření takto získaného materiálu k analýze jsme se uchýlili k samostatnému dohledávání dalších školních časopisů přístupných na internetu, a to na základě rešerše webových stránek škol, jejichž zástupci uvedli v první etapě dotazníkového šetření, že u nich vychází školní časopis.

Vzorek tak obsahoval čísla školních a třídních časopisů vydaných v roce 2008/2009 na školách zapojených do první etapy dotazníkového šetření, které čísla školního časopisu poskytly (přímo i nepřímo) nebo které je zpřístupňují na svých webových stránkách. Přestože měl být každý z titulů v analyzovaném vzorku zastoupen posledními třemi čísly vydanými ve sledovaném období, vyšlo v určeném školním roce od několika z nich pouze jedno či dvě čísla. Z tohoto důvodu bylo nashromážděno celkem 33 čísel šestnácti různých školních časopisů, která vydali žáci a studenti základních a středních škol Ústeckého kraje ve školním roce 2008/2009.

⁴⁶⁴ „Někteří studenti 2. nebo 3. ročníku měli poprvé denní tisk v ruce (MFD, HN) při analýze a hodnocení novin se učí kritickému myšlení, nutno uspět v konkurenci jiných pisatelů, učí se základním prvkům a pojmům mediálního světa.“ (respondent, dotazníkové šetření B)

8.3.2 Kódovací jednotka a definované proměnné

Obsah všech čísel školních časopisů jsme rozčlenili na kódovací jednotky. Kódovací jednotkou jsme stanovili příspěvek, kterým se v tomto případě rozumí graficky ucelená jednotka uvozená titulkem.⁴⁶⁵ Obrazový materiál ilustrující textový příspěvek je považován za součást tohoto příspěvku, v případě, že sám o sobě nabývá výpovědní hodnoty, je chápán jako samostatný příspěvek.⁴⁶⁶ Vzorek obsahoval celkem 496 kódovacích jednotek.

Pro identifikaci a potřebu zpětného dohledání jednotlivých kódovacích jednotek a popis jejich vlastností byly stanoveny proměnné vycházející ze stanovených výzkumných cílů.⁴⁶⁷

8.3.3 Konstrukce kódovacího schématu

Východiskem pro sestavení kódovacího schématu byl přehled variant/kategorií proměnných, který byl aplikován na obsahovou analýzu školních a třídních časopisů Olomouckého kraje, přičemž bylo nezbytné škálu kategorií v rámci hlavních proměnných rozšířit o několik dalších hodnot.⁴⁶⁸ Kategorie označující hlavní téma, resp. vedlejší téma, a žánr, je i v této analýze nutné chápat v širším slova smyslu. Zejména varianty žánru bylo nutné uzpůsobit zkoumanému materiálu tak, aby bylo možné jej uchopit a srozumitelně popsat. Žánrem se tak nerozumí žánr v literárním⁴⁶⁹ ani novinářském⁴⁷⁰ pojetí, představuje tu spíše pracovní označení pro formu a způsob seskupení jazykových nebo obrazových prostředků do příspěvku školního časopisu. Vědomě tak byla porušena zažitá terminologie a konvence toho, co lze a co nelze označit jako žánr.⁴⁷¹

⁴⁶⁵ V případě několika textů s vlastním titulkem uvozených zastřešujícím nadpisem byl brán zřetel na charakter a homogenitu dílčích textů. Pokud to následující proměnné dovolovaly (díličí texty byly stejného tématu nebo alespoň žánru), kódovalo se toto seskupení textů uvozené společným nadpisem jako jeden příspěvek.

⁴⁶⁶ Např. série fotografií dokumentující nějakou událost.

⁴⁶⁷ Název časopisu, Vydavatel, Titulek, Téma I, Téma II, Žánr.

⁴⁶⁸ U proměnné Téma I a Téma II o kategorii Zdraví a životní styl, u proměnné Žánr o kategorie Fejeton, Komentář, Úvaha, Dopisy čtenářů, Proslav, Fotoromán.

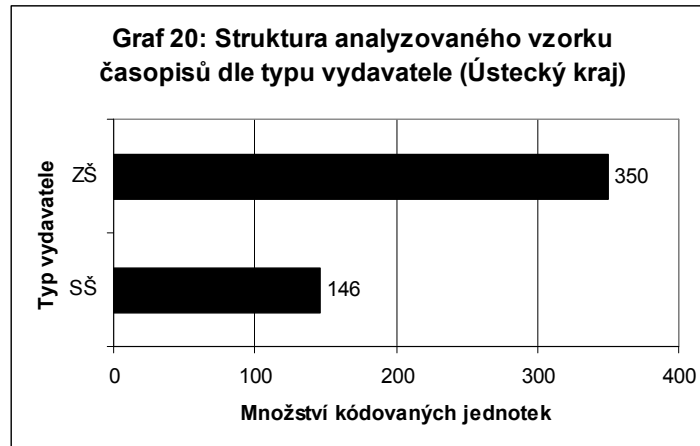
⁴⁶⁹ Viz např. Karpatský, 1997: 567.

⁴⁷⁰ Viz např. Dolanská, 1999: 217 nebo McQuail, 1999: 295n.

⁴⁷¹ Kupř. naučná stať je zároveň prózou, ačkoliv jde v rámci této proměnné o dvě různé kategorie; výzva nebo poděkování nejsou považovány za klasické novinářské žánry apod. Vzhledem k tomu, že byly všechny příspěvky kódovány jedinou osobou, zamezilo se přes tyto odchylky zkreslení v důsledku různému pochopení jednotlivými kódovači.

8.3.4 Analýza dat

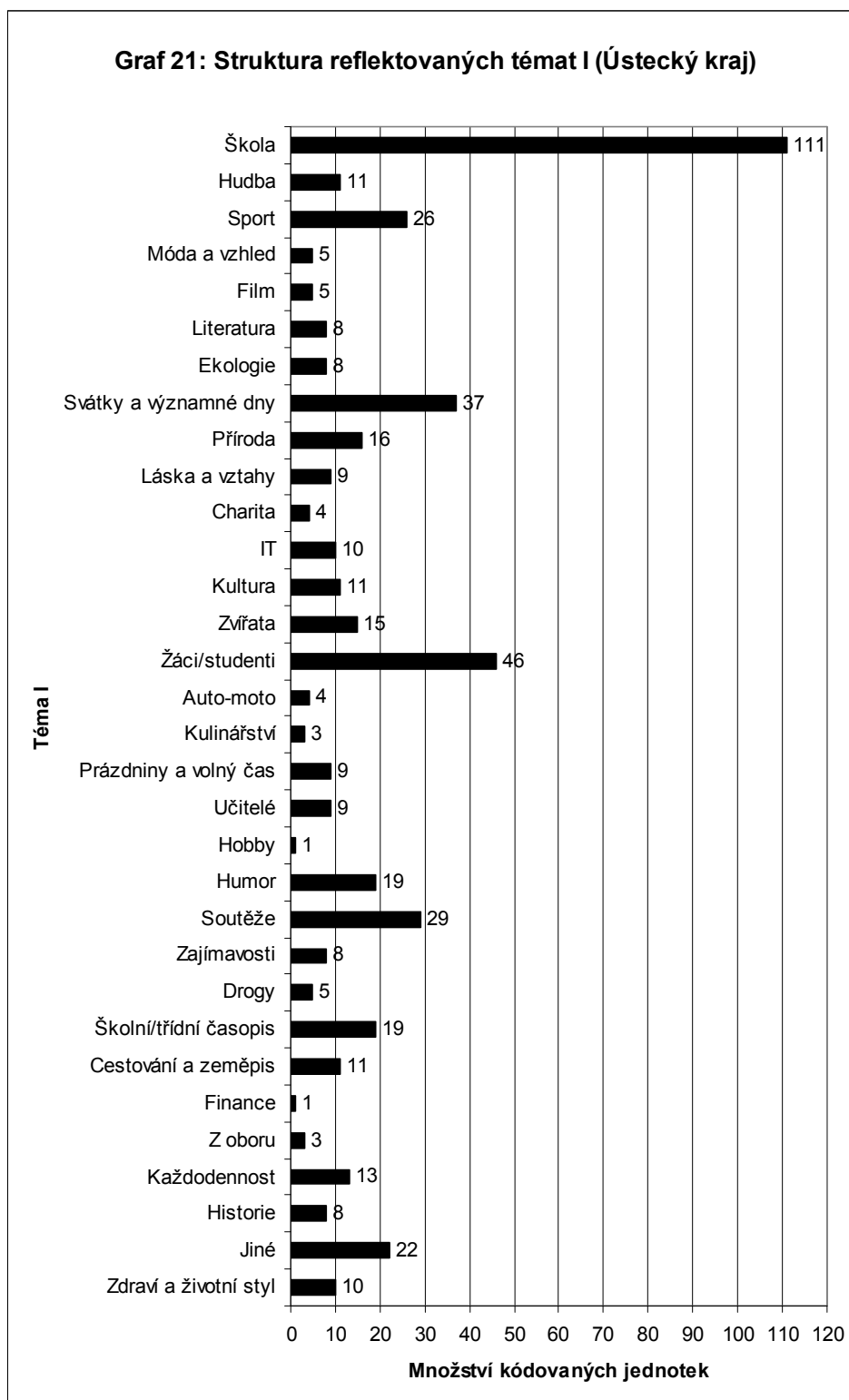
Každé kódovací jednotce byla přiřazena právě jedna varianta každé z proměnných,⁴⁷² data pak byla zanesena do datové formy vytvořené programem SPSS a následně analyzována.

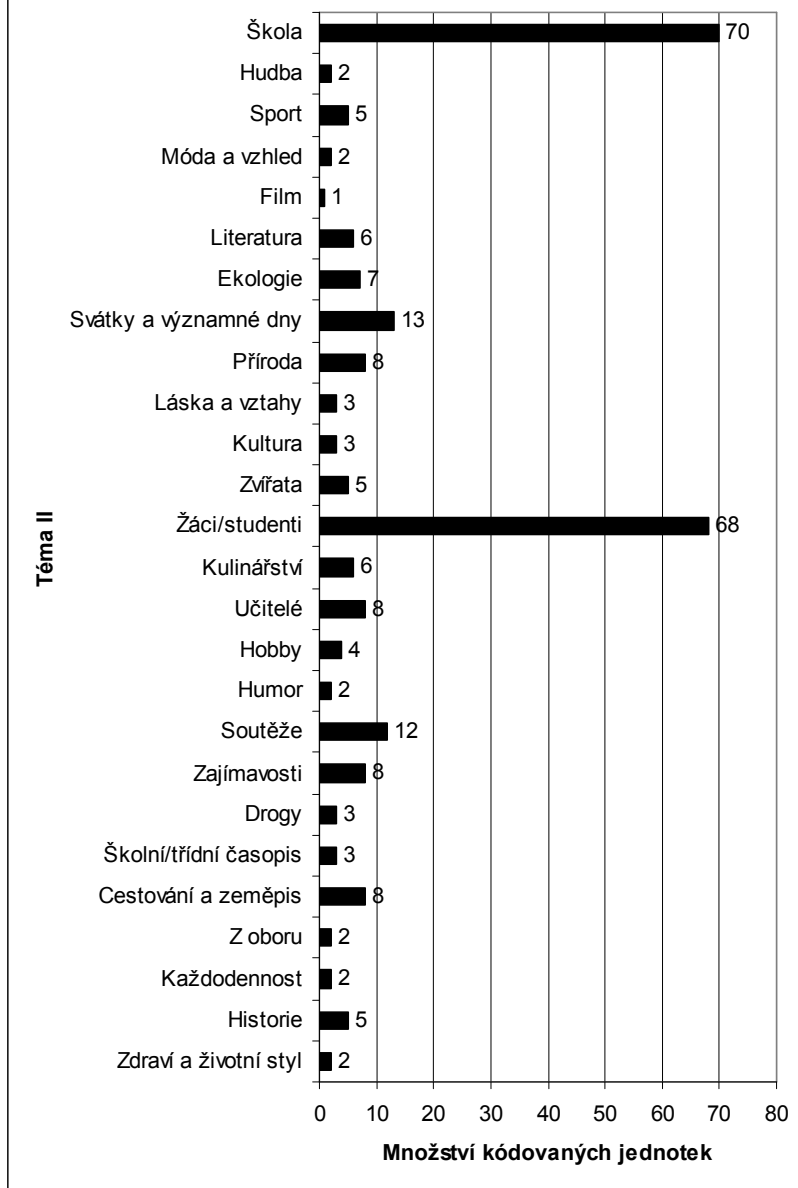
Analyzovaný vzorek obsahoval 71 procent příspěvků z časopisů základních škol. Nejmenší podíl příspěvků jednoho časopisu byl jednoprocentní, naopak nejvyšší téměř 25%, a to v závislosti na periodicitě, která determinovala počet analyzovaných čísel, a na jejich rozsahu.

⁴⁷² S výjimkou proměnné Téma II, která byla definována pro případ, že se příspěvek věnuje vedle hlavního tématu ještě nějakému vedlejšímu.

8.3.4.1 Tematický profil školních a třídních časopisů

**Graf 22: Struktura reflektovaných témat II
(Ústecký kraj)**

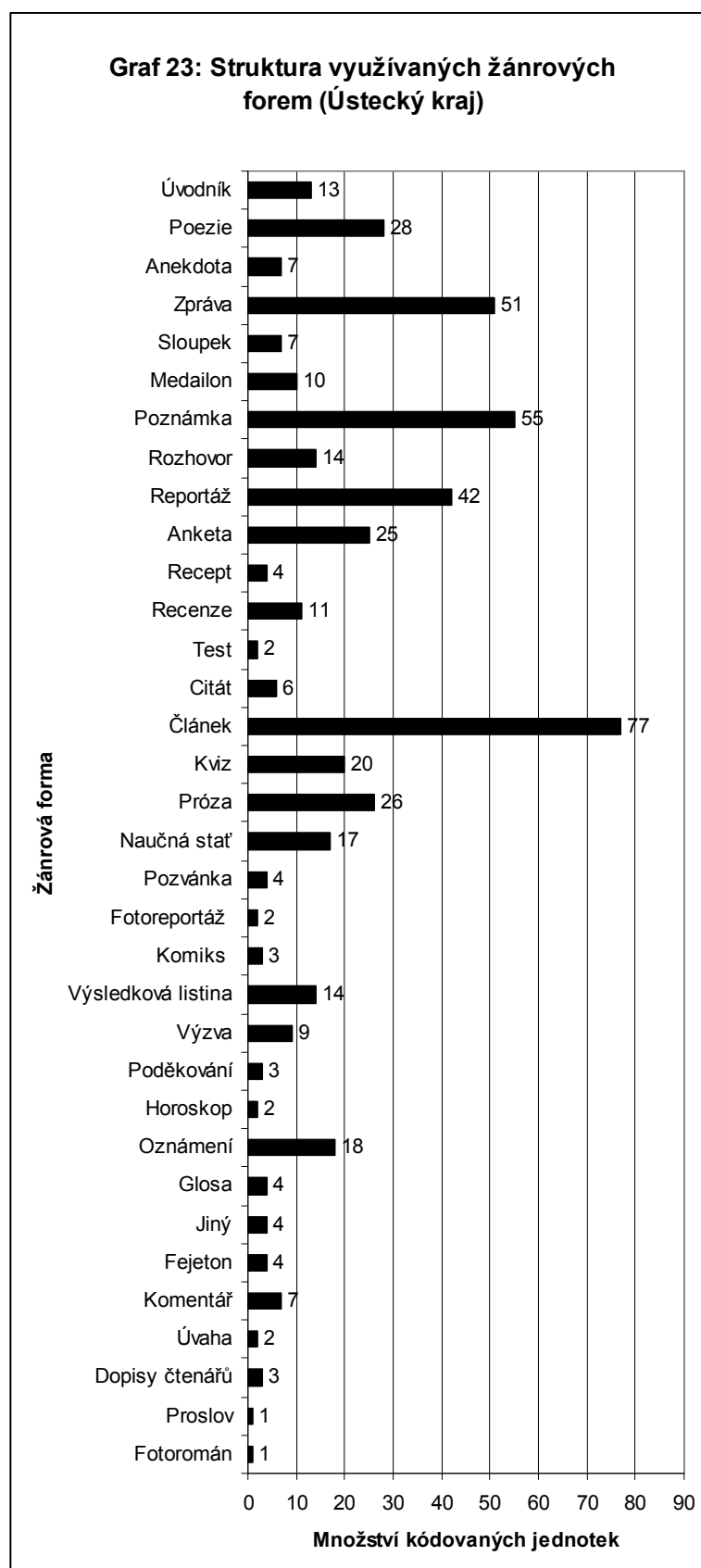
Soubor analyzovaných školních časopisů se věnuje široké škále námětů, přičemž více než 22 procent všech příspěvků reflektuje témata spjatá se školou, přes 9 procent nějakým způsobem souvisí se samotnými žáky, resp. studenty, 7,5 procent textů pak zpracovává motiv svátků a významných dnů. Minimální pozornost je věnovaná financím a zájmovým aktivitám. Školní časopisy zcela rezignují na reflexi politiky. Kromě hlavního tématu jsme u 52 procent příspěvků identifikovali a kódovali další, vedlejší téma. Bývá jím nejčastěji škola, samotní žáci, resp. studenti svátky a významné dny.

V rámci časopisů základních škol mají 27% podíl příspěvky o škole. Na rozdíl od školních časopisů středních škol v souvislosti s obecným zaměřením primárního vzdělávání nereflektují témata spjatá s oborem, okrajově se pak věnují hudbě, filmu a charitě. Naopak více než časopisy středních škol zpracovávají téma módy.

Přes 12 procent příspěvků ve školních časopisech středních škol tematizuje studentstvo, dalších 10 procent se zabývá děním ve škole. Na rozdíl od časopisů základních škol opomíjejí téma ekologie, naopak více se zaměřují na problematiku drog.⁴⁷³

⁴⁷³ Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 31.

8.3.4.2 Žánrový profil školních a třídních časopisů

Informace redaktoři časopisů zpracovávají nejčastěji do formy článku. Přes deset procent příspěvků má podobu zprávy nebo poznámky. V časopisech základních škol je přes 17 procent článků, 14 procent poznámek stejně jako zpráv. V časopisech středních škol má největší, 15% podíl reportáž, 11% próza.

Žánrově pestřejší jsou obsahy souboru analyzovaných časopisů středních škol. Na rozdíl od časopisů základních škol se v nich objevují komentáře, fejetony, dopisy čtenářů, sporadicky také úvahy, proslov, fotoromán a fotoreportáž. Redaktoři ze základních škol se na rozdíl od středoškoláků zaměřují na anekdoty, recepty, testy a poděkování.⁴⁷⁴

⁴⁷⁴ Tabulka s podrobnými daty viz příloha č. 32.

9. Výsledná zjištění

Vzhledem k regionálnímu vymezení výzkumného šetření se nabízí možnost komparace zjištění obou sond, a tedy i povah mediálních krajin Olomouckého a Ústeckého kraje. Jelikož výzkumná sonda provedená v rámci studentského vědeckého projektu (Smrčková, 2008b) zafungovala jako předvýzkum, toto porovnání ztrácí významnou část výpovědní hodnoty. Ačkoliv jsme v obou sondách zčásti použili totožné metody a výzkumné techniky, nástroje k získávání dat měly natolik odlišnou formu, že mohla významně ovlivnit zaznamenané odpovědi.

V obou krajích je více vzdělávacích zařízení, na kterých žáci a studenti realizují nějakou formu školní mediální aktivity, než těch, kde se produkční tvorbě nevěnují. Ve školním roce 2007/2008 to bylo v Olomouckém kraji přes 55 %, v Ústeckém kraji přes 69 %, ve školním roce 2008/2009 v Ústeckém kraji téměř 75 % škol. Největší podíl v rámci těchto škol přitom v obou krajích tvoří základní školy, minimální naopak učiliště. Školní mediální aktivitě se věnuje většina gymnázií.

Nejčastěji udávanou formou byl v obou krajích školní tištěný časopis vydávaný žáky základních škol a spolupráce studentů středních škol s médii. Spektrum realizovaných školních mediálních aktivit je široké, zahrnuje tištěná, auditivní, audiovizuální i internetová média. Jejich podoba a kontext realizace mají přitom svá specifika, která jsou spjatá s typem školy, finančním a technickým zázemím, povahou výuky, zkušeností pedagogů, tradicí, vlastní iniciativou a invencí žáků či studentů. Současné trendy ve vydávání a provozování školních médií tak není možné zevšeobecnit, aniž by nedošlo ke ztrátě či redukci některých nuancí vyplývajících z těchto specifík.

Podle respondentů (pedagogů) stále existuje řada překážek, která brání realizaci školních médií. Kromě nezájmu žáků a studentů a nedostatku času⁴⁷⁵ jde o málotřídni⁴⁷⁶ charakter škol nebo jejich zaměření na speciální vzdělávání. S ohledem na toto zjištění by se metodická podpora pedagogů měla ubírat mj. i tímto směrem. Některá vzdělávací zařízení, která poskytla data v dotazníkovém šetření, přitom dokazují, že i žáci se

⁴⁷⁵ Záměrně necháváme stranou dva z nejčastěji uváděných důvodů v Ústeckém kraji (mediální činnost vyvíjejí pracovníci školy a zaměření na jiný typ aktivity), jelikož jde o varianty, které dotazovaní Olomouckého kraje neměli ve výběru, jen je někteří sami připsali, a z toho důvodu byly zahrnuty mezi varianty v dotazníku pro Ústecký kraj. Lze však předpokládat, že pokud by ve výčtu nebyly, respondenti by je v takové míře sami neuváděli.

⁴⁷⁶ Srov. s daty z výzkumu z roku 1996. „(...) čím větší škola, tím vyšší podpora. (...) školní časopisy vycházejí víc tam, kde jsou větší školy i větší třídy.“ (Prudký, 1998: 20)

specifickými potřebami, žáci prvního stupně i z málotřídních škol jsou schopni pod vedením učitele produkovat školní média.⁴⁷⁷

Přestože obsahy obou souborů analyzovaných školních a třídních časopisů základních a středních škol Olomouckého a Ústeckého kraje pokrývají širokou škálu témat i žánrů,⁴⁷⁸ neznámá to, že jsou z těchto hledisek pestré i jednotlivé školní časopisy. Časopisy akcentují témata spjatá se školou, naopak ignorují oblast politiky. Příspěvky časopisů základních škol obou krajů mívají nejčastěji podobu článku, středoškoláci v Olomouckém kraji upřednostňují prózu, v Ústeckém kraji reportáž.

⁴⁷⁷ Nakolik má tato tvorba vliv na rozvoj mediální gramotnosti dětí nelze bez provedení výzkumu (nejlépe hloubkových rozhovorů) posoudit. Má-li však produkční aktivita představovat nástroj mediální výchovy, pak nejde o to věrně kopírovat profesionální média a simulovat novinářskou práci.

⁴⁷⁸ Srov. „Školní časopis může přinášet řadu zajímavých informací nejen z chodeb škol a jejich vnitřního každodenního života, ale třeba i dění v samotné obci či ve městě. Na stránkách školních časopisů se mohou objevovat nejen názory, úvahy a komentáře na téma »naše škola« či na témata obecně diskutovaná (...), příběhy skutečné (...) a vymyšlené – vycházející třeba i na pokračování, ale také řady rozhovorů (...). Své věrné čtenáře mají také nejrůznější testy, hádanky a rébusy, ankety, hitparády, soutěže o ceny, recepty, citáty, perličky z vyučovacích hodin, zajímavosti a záhady ze současného i historického světa zvířat a lidí. Ve školních časopisech by ale také neměly chybět sportovní i jiné výsledky žáků školy, vlastní lušťovky či verše, humor, obrázky, nebo třeba comicsy, horoskopy, inzeráty, vzkazy, přílohy...“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 5)

10. Diskuse

Cílem práce bylo především přispět ke studiu školních médií a zachytit povahu části školní mediální krajiny v českém prostředí. S ohledem na tento záměr, na časové a finanční možnosti jsme zvolili kombinaci několika výzkumných technik – dotazníkového šetření, výzkumných rozhovorů a kvantitativní obsahové analýzy.

Za předpokladu, že v současné době se jen výjimečně, pokud vůbec, vyskytují školní média v utajení, o jejichž působnosti by pedagogický sbor, potažmo ředitel nevěděl, jsme prostřednictvím dotazníkového šetření primárně oslovovali vedení škol s tím, že vždy je ze strany ředitelů možné předat dotazník kompetentní osobě.

Bylo by také možné kontaktovat přímo vyučující českého jazyka či informatiky, kteří s redaktory školních médií spolupracují především, a kteří pravděpodobně nejsou v takové míře jako ředitel oslovováni elektronickou poštou. Pokus o přímé oslovení žáků a studentů, jichž se školní média týkají především, by narazil na nedostupnost kontaktů, u žáků nižších stupňů základních škol by pak bylo nezbytné formu a obsah dotazníku uzpůsobit jejich kognitivním možnostem.

Elektronická forma dotazníkové šetření se osvědčila jakožto vhodná technika pro získávání malého objemu dat od velkého počtu respondentů, které lze oslovit s minimálními náklady. Této výhody však dle reakcí respondentů využívá řada středoškolských i vysokoškolských studentů, čímž klesá ochota oslovených ke spolupráci. Využívali jsme proto možnosti několikerého oslovování respondentů a objasňování významu realizovaného šetření, čímž jsme podstatně zvýšili návratnost. Přestože by podle Punche měla v optimálním případě dosahovat alespoň 60 procent, pracuje s návratností kolem 30 až 40 procent – stejně jako v našem případě – řada výzkumů. (Punch, 2008: 59)

Nevýhodou dotazníkového šetření se ukázala být relativní anonymita, neosobnost a nároky kladené na respondenta: čas a ochota zapojit se,⁴⁷⁹ povědomí o nutnosti dodržet standardizovaný postup při dotazníkovém šetření,⁴⁸⁰ interpretace

⁴⁷⁹ „(...) jenže děvčátko, 18. června nemá žádný ředitel čas ani na vysmrkání (...)“ (respondent, dotazníkové šetření, Olomoucký kraj), nebo „(...) myslím si, že získání dat touto cestou a následně vytvoření diplomové práce je nesrovnatelné s např. přírodovědnými obory, kde na dosažení výsledků je třeba strávit v laboratoři desítky i stovky hodin ve dvou i třech letech.“ (respondent, dotazníkové šetření, Olomoucký kraj)

⁴⁸⁰ Řada respondentů tak požadované informace vyjádřila vlastními slovy v emailu. Za účelem většího souboru dat tak byly v rámci výzkumného šetření v Olomouckém kraji zahrnuty do analýzy i informace z komentářů, nikoliv pouze z dotazníků s tím, že zařazeny byly pouze jednoznačné odpovědi.

významu vyplnění dotazníku,⁴⁸¹ základní obeznámení se zkoumanou problematikou,⁴⁸² pochopení formulovaných otázek a variant odpovědí.⁴⁸³

Každé podobně provedené dotazníkové šetření se potýká s charakterem skupiny respondentů, kteří poskytli data. Lze hovořit o tzv. samovýběru, který již sám o sobě získaná zjištění zkresluje, jelikož je možné předpokládat, že ti, kteří se rozhodli se do výzkumu zapojit a vyplnit dotazník, se nějakým způsobem liší od těch, kteří se do výzkumu nezapojili.

Data získaná prostřednictvím dotazníkového šetření jsme s přihlédnutím k jejich objemu vyhodnocovali kvantitativně, a to ve dvojrozměrné formě, anebo kvalitativně pomocí deskripce. S odpovídající erudicí v oblasti počítačové zpracování dat by bylo možné analyzovat data přinejmenším trojrozměrně.

Ve výzkumných rozhovorech jsme se zaměřili na dotazování pedagogů, pokud se nějakým způsobem podíleli na vydávání školního časopisu, a jejich tvůrců – žáků a studentů. Otázky by bylo možné směřovat také na vedení škol.

⁴⁸¹ Dokládají to reakce řady respondentů, kteří nabyli přesvědčení, že pokud se žádné mediální aktivitě nevěnují (zvláště u málotřídních škol), nebyl by dotazník pro studii přínosem, a že jde o něco negativního.

⁴⁸² Ukázalo se, že ani definování školní mediální aktivity v dotazníku rozesílaném vzdělávacím zařízením Olomouckého kraje nebylo zárukou orientace ve zkoumané problematice. Respondenti ve svých komentářích a poznámkách v dotaznících, případně ve zformulovaných odpovědích na polouzavřené otázky, se objevovaly mediální aktivity, na kterých se nepodíleli žáci/studenti, které neodpovídaly předem určené periodicitě (školní mediální aktivita měla mít jakoukoli formu výstupu alespoň dvakrát ročně, z výzkumných rozhovorů však vyplynulo, že respondenti nemuseli brát ohled na takto určenou periodicitu, a zaznamenávali i takové formy mediálních aktivit, jejichž výstup byl ve školním roce ojedinělý; význam existence mediální aktivity v takové podobě je diskutabilní, ačkoliv zazněly hlasy, které volaly po tom, aby výzkum nebyl omezen danou periodicitou), nebo nebyly mediálního charakteru v užším slova smyslu (školní akademie, výstava prací žáků a její následná prezentace v regionálních médiích, natáčení videofilmu o obci žáky jednou za tři roky, pořádání akcí pro veřejnost, informační a prezentační panely pro místní a regionální využití, nahrávání školních akcí a jejich prezentace při třídních schůzkách, prezentace školy v médiích a další neperiodické aktivity, které jsou pak prezentovány v médiích). Viz „(...) například pořádání festivalu jednou ročně s sebou nese nezanedbatelnou mediální aktivitu a do dotazníku by se tato aktivita nevešla (...)“ (respondent, dotazníkové šetření Olomoucký kraj).

⁴⁸³ Kupř. v rámci dotazníkového šetření výzkumné sondy do školní mediální krajiny Olomouckého kraje respondenti neporozuměli požadavku na uvedení počtu různých mediálních aktivit v dané formě. (Toto nepochopení se projevilo přímo poznámkou o nejistotě významu dané části otázky, vynecháním označení jakéhokoliv počtu nebo naopak zaznamenáním vícero čísel u jedné formy zároveň, případně vepsáním poznámky naznačující, že došlo u respondentů k záměně tohoto údaje s periodicitou.) Tomuto nedorozumění bylo možné předejít přiblížením významu otázky pomocí modelového příkladu (vysvětlením, že jde např. o počet různých, resp. konkurujících si časopisů, tedy že je ve škole vydáváno více časopisů, z nichž má každý jiný název, každý připravuje jiná redakční rada apod.). Jelikož nebylo primárním záměrem sondy popsat, v kolika různých podobách se daná forma mediální aktivity na jednotlivých školách vyskytuje, tato data jsme nakonec neanalyzovali, neboť se dalo předpokládat, že by výsledky byly značně zkreslující a neměly by žádnou vypovídající hodnotu. Rovněž nebylo zřejmé, zda všichni dotazovaní z Olomouckého kraje pochopili každou vypsanou formu stejným způsobem (např. v případě fotografického periodika, jímž bylo myšleno tištěné či elektronické periodikum tvořené fotografiemi a popisky), to bylo možné zajistit krátkou definicí každé formy mediální aktivity.

Realizace výzkumných rozhovorů byla náročná organizačně, časově a finančně.⁴⁸⁴ Výhodou této techniky bylo získání velkého množství dat, nevýhodou malé množství dotazovaných. Přes původní záměr a standardizovanou formu otázek byla data vzhledem k okolnostem uskutečnění rozhovorů a charakteru získaných výpovědí, více validních⁴⁸⁵ než reliabilních, vyhodnocena kvalitativně pomocí deskripce. Část dat by bylo možné získat prostřednictvím navazujícího dotazníkového šetření a hloubkových rozhovorů.

Kvantitativní obsahovou analýzou jsme analyzovali shromážděné školní a třídní časopisy. Ve vytištěné formě jde o materiál, se kterým lze snadno analyticky pracovat na rozdíl od obsahů vysílacích médií. Provedením analýzy jsme naplnili jeden z vytyčených výzkumných cílů, který byl stanoven natolik konkrétně, že nebylo nutné stanovovat předpoklady, které by se následně potvrdily či vyvrátily. Určitým úskalím, které vychází přímo z aplikované výzkumné techniky, bylo stanovení variant proměnných. Je nezbytné stanovit přiměřeně rozsáhlou škálu, aby se předešlo přiřazení jen několika málo kódovacích jednotek řadě variant na straně jedné, a zahrnutí množství kódovacích jednotek do kategorie Jiné na straně druhé.

Bylo by však možné rozšířit spektrum proměnných, jednoznačně je definovat, předem zformulovat výzkumné hypotézy a analýzou je prověřit. Kvantitativní obsahovou analýzu by vhodně doplnila zjištění z kvalitativní obsahové analýzy.

V souvislosti s otázkou možného zobecnění výzkumných zjištění (shrnutých v kapitole 9.) je třeba vzít v úvahu skutečnost, že rychlost vývoje médií, včetně těch školních, předurčuje určitá omezení jejich zkoumání a studia. Vzhledem k dynamice dané problematiky není možné poskytnout data, která by nezastarala. Je proto problematické zachytit a charakterizovat školní mediální krajinu v její aktuální podobě. Nepodařilo se to ani v rámci této diplomové práce, jejíž praktická část se sice zaměřila na současná školní média, avšak nabízí dílčí popis školní mediální krajiny dvou krajů uplynulých dvou školních let. Nabídlí jsme tak pouze částečný vhled do školní mediální krajiny Olomouckého a Ústeckého kraje, a postihli jejich stav ve školním roce 2007/2008, resp. 2008/2009.⁴⁸⁶ Výzkumné šetření sice nelze považovat za nikterak

⁴⁸⁴ Náklady pokryly finance získané na realizaci studentského vědeckého projektu.

⁴⁸⁵ „Validní měření je takové měření, které měří skutečně to, co jsme zamýšleli měřit.“ (Disman, 2007: 62)

⁴⁸⁶ Relativní platnost zjištění potvrzuje kontinuální kontakt s některými školami v Olomouckém kraji. Od školního roku 2008/2009 došlo ke změně názvu stávajícího školního časopisu i pojetí redakční rady například na Odborném učilišti a Praktické škole v Mohelnici, na řadě škol se v souvislosti se ŠVP s vydáváním školního časopisu právě začíná.

reprezentativní, nabízí však ilustrativní materiál naznačující současné trendy ve vydávání a provozování školních médií a realizaci dalších školních mediálních aktivit.⁴⁸⁷ Na kompatibilitu s výsledky jiných autorů poukázat nelze, jelikož dřívější práce podobného charakteru chybí.

Přínos této práce ke studiu školních médií lze spatřovat rovněž v příspěvku k otázce vývoje školních médií v českém prostředí, byť jde pouze o jeho částečný nástin, a v základním přehledu bibliografie k tematice.

Přidanou hodnotou by bylo ukotvení tématu do širšího kontextu – rozvedení vztahu mezi médii a dětmi/mládeží, reflexe pedagogického rozměru a zasazení problematiky do dějin školství, médií, historických, politických a kulturních souvislostí.

Vzhledem k tomu, že se tematice, na kterou jsme se zaměřili, nikdo nevěnoval (vyjma několika závěrečných prací), nabízí se řada námětů pro její další rozpracování. Zvláštní pozornost lze zaměřit pouze na školní a třídní časopisy, kupř. na jejich historický vývoj (zevrubné studium exemplářů uložených v archivech) nebo sémiotický rozbor názvů vydávaných titulů. Přínosem ke studiu školních médií i médií samotných by byla analýza vlivu profesionálních médií na množství a obsah vydávaných a provozovaných médií školních, např. s přihlédnutím k mediální spotřebě jejich tvůrců. Výzkumné šetření lze směřovat taktéž vůči publiku školních médií, tedy především recipientů z řad žáků, studentů a pedagogů. V kontextu mediální výchovy je možné porovnávat úroveň mediální gramotnosti žáků a studentů, kteří se podílejí na tvorbě školního média, a kteří v žádné redakční radě školního média nepůsobí, s rozlišením toho, zda realizace takové školní mediální aktivity má sloužit jakožto nástroj mediální výchovy, anebo s ní nijak nesouvisí.

Další výzkum této problematiky by se mohl ubírat směrem mapování proměn a vývoje školních mediálních krajín Olomouckého a Ústeckého kraje a jejich porovnání se školními mediálními krajínami dalších krajů České republiky. Navrhujeme rovněž zmapovat cizojazyčné zdroje pro získání základní představy o školních mediálních krajínách v zahraničí. Rozsáhlejší šetření bude vyžadovat množství ekonomických, lidských i časových zdrojů.

⁴⁸⁷ Ostatně kromě míry reprezentativity nepracujeme ani s procentuálním vyjádřením směrodatné odchylky, validity, reliability.

Závěr

Na základě studia školních médií a částečného zmapování školní mediální krajiny docházíme k několika zjištěním.

Pro rozlišení typů školních mediálních aktivit, resp. školních médií lze uplatnit podobná kritéria jako na jakákoli jiná média. Jedna z možných typologií se může odvíjet od formy technologie, školní mediální aktivity pak dělíme na: a) tištěné – školní tištěný časopis, školní tištěné fotografické periodikum, příspěvky do tištěných médií, b) s vysílaným signálem – školní rozhlasové vysílání, školní filmové periodikum, školní televizní vysílání, příspěvky do médií s vysílaným signálem, c) internetové – školní internetové periodikum (internetová verze tištěného časopisu, periodikum ve formě webových stránek), školní fotografické internetové periodikum, školní internetové rádio, školní internetová televize, školní audiovizuální internetové médium, příspěvky na web školy a do internetových médií.

Školní média lze kategorizovat kupř. dle technologie (tištěná, vysílací, internetová média), vydavatele/typu školy (média žáků/studentů základních škol, učilišť, středních odborných škol, gymnázií), cílového publika/dosahu (školní média, třídní média), komunikátorů/podavatelů (mediální výstup jedince, třídního kolektivu, školní redakční rady / výstup žáků/studentů, participace pedagogů), periodicity (pravidelník, občasník, jednoročník), povahy obsahu (monotematická, polytematická), financování (svépomoc, SRPŠ + rodiče, rozpočet školy, dotace, granty, sponzorství, výhry v soutěžích, inzerce), míry svobody (nezávislá, autocenzurovaná, cenzurovaná), začlenění do vzdělávacího procesu a způsobu tohoto začlenění (média bez vazby na vzdělávací proces, média jako výstup školní zájmové činnosti, média jako nástroj mediální výchovy / integrace do stávajících předmětů, samostatný předmět, kroužek, projektové vyučování).

Předpokládáme, že se v souvislosti se začleňováním mediální výchovy do výuky praxe tvorby školních médií rozšiřuje. Tvorba školních médií však představuje nástroj mediální výchovy pouze za předpokladu, že ji doplňuje poučená reflexe konkrétních situací, která lze následně aplikovat na zobecnění toho, jak funguje mechanismus mediální produkce. Existují totiž také školní mediální aktivity, které k rozvoji mediální gramotnosti přispívat nemusí či nemohou. Jde například o školní časopis s roční periodicitou, školní rozhlasové vysílání, jehož relace jsou zaměřené výhradně na

hudební produkci, nebo natáčení záběrů, které mají charakter vágních homevideí ze života školy.

Bez ohledu na spojitost s mediální výchovou praxe významné části školních médií – přebírání cizích textů bez uvádění zdrojů, určitá míra (především finanční) závislosti na škole a s tím spojený vliv na obsahy školních médií, z nichž některá pak spíše slouží jako prostředek budování image vzdělávacího zařízení, nepravidelnost – může do jisté míry ovlivňovat přístup společnosti k mediálním produktům žáků a studentů. Podle všeho nemají školní média v českém prostředí punc plnohodnotných médií. Mediální legislativa s nimi v nejmenším nepočítá,⁴⁸⁸ nemají žádné povinnosti, jejichž plnění by někdo kontroloval, ale rovněž nemají žádná práva.⁴⁸⁹

Přesto školní média nefungují v izolaci, dostávají se do interakce s ostatními médii. Mediální obsahy tisku, rozhlasu, televize a internetových médií naznačily několik typů vazeb, styčných ploch mezi školními a profesionálními médii, některé se vzájemně prolínají či doplňují. Základní zmapované vztahy znázorňujeme v následujícím schématu.

⁴⁸⁸ Srov. rakouský tiskový zákon (neúřední neoficiální konsolidované znění), jehož vybraná ustanovení se výslovně vztahují rovněž na školní časopisy. Viz Kotrba, 2005. Obsah školních médií by měl být v souladu s Listinou základních práv a svobod a autorským zákonem. V souvislosti s vydáváním školních časopisů se objevují diskutabilní interpretace tiskového zákona (zákon č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů). Někteří autoři apelují na školy vydávající školní periodika ve věci dodržování registrační povinnosti s odkazem na tiskový zákon. „Jelikož školní časopisy vycházejí vícekrát za rok pod stejným názvem a mívají stejné obsahové zaměření, platí pro jejich vydávání stejná zákonná ustanovení jako pro jiný periodický tisk.“ (Wojnar-Zmrzlík, 1997/1998: 12) „Jen některé časopisy a noviny zaevidovaly. Většina ani neví, že by měly být registrovány.“ (Škuthanová, 2001: 18) Databáze zaregistrovaných periodik sice zahrnuje řadu školních časopisů (databáze periodického tisku pro veřejnost je přístupná z webových stránek Ministerstva kultury ČR <<http://www.mkcr.cz>> a lze v ní vyhledávat dle několika parametrů, přehled některých zaregistrovaných školních časopisů systém zobrazí po zadání klíčového slova „škola“ do kolonky vydavatel), k otázce registrační povinnosti školních časopisů se však vyjádřil Odbor médií a audiovizie Ministerstva kultury ČR v tom smyslu, že „(...) evidence periodického tisku vedená na MK ČR (...) není budována pro tyto účely. Princip naší evidence upřednostňuje naprosto jiná kritéria (...).“ (Gardášová, 2008)

⁴⁸⁹ Srov. se situací v zahraničí. Ve Francii se na ochranu práv školních časopisů zaměřuje asociace J-Presse. (ČTK, 2002) Pod dlouhodobým nátlakem opozice a zástupců žáků zrušila CSU v roce 2004 v Bavorsku ředitelskou cenzuru školních časopisů. Do té doby měl ředitel právo nedovolit žákům publikovat některé autorské texty. „Afěru vyvolal případ, kdy ředitelka gymnázia v Neusässu zakázala otisknout ve školním časopise článek žáka, který předvídal druhou válku v zálivu – prý jde o neudržitelnou spekulaci. Krátce nato k válce skutečně došlo.“ (NMK, 2004: 13)

Schéma 2: Vazby mezi školními a profesionálními médii v českém prostředí

Máme za to, že za určitých okolností mohou školní média představovat na reliéfu české mediální krajiny specifické, svébytné a jen obtížně nahraditelné teritorium.

Pokusíme-li se o začlenění školních médií do mediálního systému, vypůjčíme si za tímto účelem Curranův optimální model mediálního systému.⁴⁹⁰ Na základě studia pramenů, zdrojů a zjištění výzkumného šetření bychom školní média zařadili do občanského mediálního sektoru, který se dále člení do tří odlišných vrstev,⁴⁹¹ přičemž v kontextu reflektované problematiky považujeme za relevantní třetí rovinu, kterou tvoří tzv. organizační média. Ta „slouží jako komunikační kanály mezi členy určité skupiny.“⁴⁹² „Tato média mohou vytvářet spojnice mezi vedoucími, aktivisty a stoupenci dané skupiny, mohou se podílet na posilování vědomí odpovědnosti jednotlivců vůči dané organizaci, poskytují informace důležité pro její fungování a současně vytvářejí i prostor pro vnitřní diskusi, jejímž prostřednictvím se formulují nové myšlenky a strategie.“ (Curran, 2000: 153)

Jsme přesvědčeni, že této definici odpovídají rovněž školní média, pokusíme se proto o analogickou, zčásti modifikovanou formulaci. Školní média vytvářejí spojnice mezi vedením škol, pedagogy a žáky, resp. studenty, mohou se podílet na rozvíjení a posilování školní komunity, pocitu sounáležitosti ke škole, poskytují informace důležité pro fungování školy (kupř. zprávy z činnosti žákovské/studentické samosprávy) a současně vytvářejí i prostor pro vnitřní diskusi, jejímž prostřednictvím se formulují nové myšlenky a návrhy. Připouštíme, že tato charakteristika nemá univerzální platnost pro celý segment školních médií. Ani povaha jednotlivých školních médií nemusí s definicí korespondovat v celé šíři.

⁴⁹⁰ Model je graficky tvořen čtyřmi výsečemi – sektory (občanský sektor, profesní sektor, sociálně-tržní sektor, soukromý/podnikatelský sektor) s centrálním středovým sektorem (televize veřejné služby). Jak uvádí autor, přestože je v tomto modelu obsažen prvek dosažitelnosti, „nefunguje jako celek v žádné konkrétní zemi.“ (Curran, 2000: 116–164)

⁴⁹¹ Nejvyšší, první vrstvu tvoří média napojená na kolektivní organizace, druhou rovinu reprezentují subkulturní média, třetí rovinu organizační média.

⁴⁹² Autor modelu do této roviny zařazuje např. zpravodaj místního rodičovského sdružení.

Nahlížíme-li na problematiku optikou kategorizace na média hlavního proudu (média komerční a veřejnoprávní) a média alternativní,⁴⁹³ pak lze určitá školní média⁴⁹⁴ považovat za typ alternativních médií.

Ostatně ve Zprávě o občanských a alternativních médiích v Evropě jsou občanská a alternativní média nahlížena také jako nástroj pro rozvoj mediální gramotnosti, a to za předpokladu participace na vytváření a šíření jejich obsahu. Evropský parlament přitom „vyzývá školní komunitní střediska, aby v mládeži pěstovala občanský postoj, zvyšovala mediální gramotnost a budovala kompetence využitelné pro další účast mládeže v občanských a alternativních médiích.“ (Resetarits, 2008: 6)

O tom, zda školní média nabývají povahy občanských či alternativních médií, však rozhoduje také to, jak jsou tato (občanská, alternativní) média v různých kontextech a různými autory chápána.

⁴⁹³ O alternativních médiích viz např. Bailey-Cammaerts-Carpentier, 2008 nebo Coyer-Dowmunt-Fountain, 2007.

⁴⁹⁴ Především ta, jejichž vznik neinicuje škola, ani je přímo neprodukuje, a která vycházejí nebo vysílají bez její oficiální podpory, tajně nebo dokonce přes její odpor.

Resumé

Školní média tvoří specifické teritorium mediální krajiny, za určitých okolností je přitom lze považovat za organizační média, jež tvoří součást občanského mediálního sektoru, nebo za média alternativní. Ze školy potom činí svébytný typ veřejné sféry.

V českém prostředí má tvorba školních médií poměrně dlouhou tradici. První školní média měla formu školních nebo třídních časopisů, které se začaly objevovat v polovině 19. století. Zpočátku vznikaly především z iniciativy žáků a studentů, jejich sepjetí se školou se v průběhu času proměňovalo a bylo ovlivňováno zejména školní praxí a politickou situací. Vydávání školních časopisů tak bylo podporováno, tolerováno, postihováno i podřizováno dohledu. Produkční mediální tvorba jakožto součást zárodečné podoby mediální výchovy se objevuje až v 80. letech 20. století.

Po listopadu 1989 se spektrum školních médií rozšířilo. Vedle školních a třídních časopisů a příležitostných žakovských a studentských relací ve školním rozhlasu začalo být organizováno samostatné školní rozhlasové i televizní vysílání, s rozšířením informačně komunikační techniky se objevují školní internetová média. Rozvíjí se také další školní mediální aktivity, jako je přispívání žáků a studentů na web školy nebo jejich spolupráce s profesionálními médii.

V souvislosti s diskusí o potřebě mediální výchovy a jejím začleňováním do výuky se tvorba školních médií a realizace dalších mediálních aktivit stává nástrojem utváření a rozvíjení mediální gramotnosti a začleňuje se do vzdělávacího procesu.

Předkládaná práce mapuje povahu školní mediální krajiny Olomouckého a Ústeckého kraje. Ve školním roce 2007/2008 realizovalo nějakou formu školní mediální aktivity přes 55 procent škol primárního a sekundárního vzdělávání v Olomouckém kraji, přes 69 procent škol v Ústeckém kraji, ve školním roce 2008/2009 ji realizovalo téměř 75 procent škol Ústeckého kraje. V obou krajích je přitom nejčastější formou školní mediální aktivity tištěný časopis (základní školy) a spolupráce s médii (střední školy). Školní a třídní časopisy základních a středních škol Olomouckého a Ústeckého kraje akcentují témata spjatá se školním prostředím, naopak nereflektují oblast politiky. Příspěvky časopisů základních škol obou krajů mívají nejčastěji podobu článku, středoškoláci v Olomouckém kraji upřednostňují prózu, v Ústeckém kraji reportáž.

Mezi nejobvyklejší překážky, které brání v realizaci školních mediálních aktivit je nezájem žáků a studentů, nedostatek času, málotřídní charakter školy nebo její zaměření na speciální vzdělávání.

Summary

School media create specific territory of media landscape. However in certain circumstances, they can be considered as organisational media, which forms a part of civil media sector, or as alternative media. School media create from school peculiar type of public sphere too.

School media production has quite long tradition in the Czech environment. First school media have a form of school or class magazines, which have appeared in the mid of 19th century. At the beginning, they were made from initiative of pupils and students. Their closeness to school has been changed and influenced by school experience and political situation through time. As a result, publishing of school magazines has been supported, tolerated, afflicted, and subordinated to supervision. Production media output as a part of incipient form of media education has not appeared until 80s of 20th century.

The spectra of school media has extended after the November 1989. Firstly, the organisation of independent school radio and television broadcasts has started, besides school and class magazines and occasional student's broadcasts in school radio. Secondly, thanks to the extension of information and communicative technology, the new type, school internet media has emerged. Finally, there is the enlargement of other types of school media production like a contribution of pupils and students on school's web page or their cooperation with professional media.

In the context of debate about the need for media education and its implementation into class work, the production of school media and realization of another media production is becoming a tool to creation and development of media literacy and integrates into the educational process.

The presented work maps the characteristics of school media in the regions of Olomouc and Ústí nad Labem. In the academic year 2007/2008 some kind of school media production has been implemented by 55 percent of primary and secondary education in the region of Olomouc, more than 69 percent of schools in the region of Ústí nad Labem. Moreover, in the academic year 2008/2009 the percentage has increased in the region of Ústí nad Labem to 75 percent. The most common form of school media production is printed magazine (primary schools) and cooperation with media (secondary schools) in both regions. School and class magazines of primary and secondary schools from the regions of Olomouc and Ústí nad Labem accents the themes associated with school environment. On the contrary, they do not reflect politics. The

contribution of primary school magazines from both regions tends to have form of articles. High school students in the Olomouc region prefer prose, in the Ústí region report.

Among the most common obstacles, that hinder the realization of school media production are lack of the interest on the part of pupils and students, lack of the time, small-class character of schools or its focus on specialized education.

Seznam grafů, tabulek a schémat

- Graf 1:** Struktura respondentů vzhledem k typu školy (Olomoucký kraj) (s. 89)
- Graf 2:** Struktura respondentů vzhledem k regionální příslušnosti (Olomoucký kraj) (s. 89)
- Graf 3:** Struktura respondentů dle realizace školních mediálních aktivit (Olomoucký kraj) (s. 90)
- Graf 4:** Realizace školních mediálních aktivit dle typu školy (Olomoucký kraj) (s. 90)
- Graf 5:** Struktura realizovaných forem školních mediálních aktivit (Olomoucký kraj) (s. 91)
- Graf 6:** Struktura důvodů, které brání v realizaci školní mediální aktivity (Olomoucký kraj) (s. 93)
- Graf 7:** Struktura analyzovaného vzorku časopisů dle typu vydavatele (Olomoucký kraj) (s. 110)
- Graf 8:** Struktura reflektovaných témat I (Olomoucký kraj) (s. 111)
- Graf 9:** Struktura reflektovaných témat II (Olomoucký kraj) (s. 112)
- Graf 10:** Struktura využívaných žánrových forem (Olomoucký kraj) (s. 114)
- Graf 11:** Struktura respondentů vzhledem k typu školy (Ústecký kraj) (s. 118)
- Graf 12:** Struktura respondentů vzhledem k regionální příslušnosti (Ústecký kraj) (s. 119)
- Graf 13:** Struktura respondentů vzhledem k začlenění mediální výchovy do výuky (Ústecký kraj) (s. 119)
- Graf 14:** Začlenění mediální výchovy do výuky dle typu školy (Ústecký kraj) (s. 120)
- Graf 15:** Struktura respondentů dle realizace školních mediálních aktivit (Ústecký kraj) (s. 121)
- Graf 16:** Realizace školních mediálních aktivit dle typu školy (Ústecký kraj) (s. 121)
- Graf 17:** Struktura realizovaných forem školních mediálních aktivit (Ústecký kraj) (s. 122)
- Graf 18:** Vztah mezi realizovanou školní mediální aktivitou a mediální výchovou (Ústecký kraj) (s. 123)
- Graf 19:** Struktura důvodů, které brání v realizaci školní mediální aktivity (Ústecký kraj) (s. 124)

Graf 20: Struktura analyzovaného vzorku časopisů dle typu vydavatele (Ústecký kraj) (s. 135)

Graf 21: Struktura reflektovaných témat I (Ústecký kraj) (s. 136)

Graf 22: Struktura reflektovaných témat II (Ústecký kraj) (s. 137)

Graf 23: Struktura využívaných žánrových forem (Ústecký kraj) (s. 139)

Tabulka 1: Návrh systému terminologie periodik zaměřených na děti a mládež. (s. 42)

Schéma 1: Způsoby financování školních médií v českém prostředí. (s. 73)

Schéma 2: Vazby mezi školními a profesionálními médii v českém prostředí. (s. 149)

Seznam zkratek

(řazeno abecedně)

BFI – Britský filmový institut

CAWI – Computer Assisted Web Interviewing (on-line dotazování pomocí internetu)

CDU – Christlich Demokratische Union (křesťansko-demokratická politická strana v Německu)

CDVU – Centrum dalšího vzdělávání učitelů

CEMES – Centrum pro mediální studia

ČR – Česká republika

ČRo – Český rozhlas

ČSR – Československá republika

ČSSR – Československá socialistická republika

ČŠI – Česká školní inspekce

ČT – Česká televize

ČTK – Česká tisková kancelář

ČÚTI – Český úřad pro tisk a informace

DS – Dana Smrčková

DTA – Dětská tisková agentura

DTV – Dětská televize

ESF – Evropský sociální fond

EU – Evropská unie

FSV UK – Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy

FŽ UK – Fakulta žurnalistiky Univerzity Karlovy

G – gymnázium

HN – Hospodářské noviny

HP – Hewlett-Packard

HV ČSM – Hlavní výbor Československého svazu mládeže

ICT – informačně komunikační technologie

IKSŽ – Institut komunikačních studií a žurnalistiky

IT – informační technologie

KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

MF DNES – Mladá fronta Dnes

MFD – Mladá fronta Dnes
MK ČR – Ministerstvo kultury ČR
MS – Microsoft
MŠ – mateřská škola
MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR
MŠO – Ministerstvo školství a osvěty
MV ČR – Ministerstvo vnitra České republiky
MV SSM – Místní výbor Svazu socialistické mládeže
NFJL – Nadační fond Josefa Luxe
NVP – Národní výbor hlavního města Prahy
OKD – Ostravsko-karvinské doly
OSF – Open Society Fund
OV SSM – Okresní výbor Svazu socialistické mládeže
PAU – Přátelé angažovaného učení
RVP – rámcový vzdělávací program
SOŠ – střední odborná škola
SOU – střední odborné učiliště
SRPŠ – Sdružení rodičů a přátel školy
SSM – Svaz socialistické mládeže
SSR – Slovenská socialistická republika
SSSR – Sovětský svaz socialistických republik
SŠ – střední škola
SUPŠ – střední uměleckoprůmyslová škola
ŠO SZM – Školský odbor Socialistického svazu mládeže
ŠVP – školní vzdělávací program
TV – televize
USA – Spojené státy americké
ÚV SSM – Ústřední výbor Svazu socialistické mládeže
VOŠ – vyšší odborná škola
VŠ – vysoká škola
VÚP – Výzkumný ústav pedagogický
ZŠ – základní škola

Použitá literatura⁴⁹⁵

Použité prameny

Bad Kids, listopad 2008, č. 1, Základní škola a mateřská škola, Černčice.

Bezejmeník, 1. vyd. Základní škola, nám. E. Beneše, Varnsdorf.

Bezevšeho, duben 2009, č. 24, Střední odborná škola mediální grafiky a polygrafie, Jiříkovská, Rumburk.

Bezevšeho, prosinec 2008, č. 23, Střední odborná škola mediální grafiky a polygrafie, Jiříkovská, Rumburk.

Bezevšeho, září 2008, č. 22, Střední odborná škola mediální grafiky a polygrafie, Jiříkovská, Rumburk.

Brnění, březen 2009, č. 7, Základní a mateřská škola, Jitřní, Ústí nad Labem – Brná.

Brnění, duben 2009, č. 8, Základní a mateřská škola, Jitřní, Ústí nad Labem – Brná.

Brnění, květen 2009, č. 9, Základní a mateřská škola, Jitřní, Ústí nad Labem – Brná.

Budíček, 2008/2009, č. 1, Základní škola s rozšířeným vyučováním informatiky a výpočetní techniky, Plynárenská, Teplice.

Budíček, 2008/2009, Základní škola s rozšířeným vyučováním informatiky a výpočetní techniky, Plynárenská, Teplice.

Buňka, prosinec 2008, roč. 3, č. 5, Základní škola a mateřská škola, Povrly.

Buňka, prosinec 2009, roč. 4, č. 1, Základní škola a mateřská škola, Povrly.

Buňka, prosinec 2009, roč. 4, č. 2, Základní škola a mateřská škola, Povrly.

Filip, 2008/2009, Základní škola, ul. Polské lidové armády, Ústěk.

Filip, 2008/2009, Základní škola, ul. Polské lidové armády, Ústěk.

Filip, 2008/2009, Základní škola, ul. Polské lidové armády, Ústěk.

Homeles, 2007/2008, č. 12, Střední lesnická škola, Jurikova, Hranice.

Homeles, 2007/2008, č. 13, Střední lesnická škola, Jurikova, Hranice.

Homeles, 2007/2008, č. 14, Střední lesnická škola, Jurikova, Hranice.

Chameleón, leden 2008, roč. VIII, č. 3, Základní škola a Mateřská škola, Černá voda.

⁴⁹⁵ Další zdroje k tématu viz příloha č. 34.

Chameleón, listopad 2007, roč. VIII, č. 1, Základní škola a Mateřská škola, Černá voda.

Chameleón, prosinec 2007, roč. VIII, č. 2, Základní škola a Mateřská škola, Černá voda.

Jednička, březen 2009, 1. Základní škola, Školní, Kadaň.

Jednička, duben 2009, 1. Základní škola, Školní, Kadaň.

Jednička, květen/červen, 2009, 1. Základní škola, Školní, Kadaň.

Kalamář, listopad/prosinec 2008, Unie rodičů, Základní škola a mateřská škola, Markvartice.

Mišule, 2007, č. 3, Odborné učiliště a Praktická škola, Vodní, Mohelnice.

Mišule, 2007, č. 4, Odborné učiliště a Praktická škola, Vodní, Mohelnice.

Občasník, červen 2009. Schola Humanitas, Ukrajinská, Litvínov.

Oki, listopad 2007, Gymnázium, Zborovská, Hranice.

Oki, září/říjen 2007, Gymnázium, Zborovská, Hranice.

Ozdravovna, červen 2008, č. 3, Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická Emanuela Pöttinga, Pöttingova, Olomouc.

Ozdravovna, duben 2008, Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická Emanuela Pöttinga, Pöttingova, Olomouc.

Ozdravovna, prosinec 2007, Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická Emanuela Pöttinga, Pöttingova, Olomouc.

Pavuchina, březen 2008, č. 5, Základní škola a mateřská škola, Kollárova, Prostějov.

Pavuchina, duben 2008, č. 6, Základní škola a mateřská škola, Kollárova, Prostějov.

Pavuchina, květen 2008, č. 7, Základní škola a mateřská škola, Kollárova, Prostějov.

Pod lavicí, 2008, č. 4, Základní škola, Postoloprty.

Pod lavicí, 2009, č. 3, Základní škola, Postoloprty.

Pod lavicí, 2009, č. 4, Základní škola, Postoloprty.

Pololetní školáčkův speciál, únor 2009, Základní škola speciální, Základní škola praktická a Praktická škola, J. Palacha, Most.

Shaker, 15. 5. 2007, č. 1, Hotelová škola Vincenze Priessnitze, Dukelská, Jeseník.

Snahy: rukopisný školní časopis. 1895, roč. I, seš. 1, Zemská česká vyšší reálka, Hodonín.

Šestka, 2007/2008, č. 2, Základní škola, Šumavská, Šumperk.

Šestka, leden 2008, č. 1, Základní škola, Šumavská, Šumperk.

Školáčkův speciál co teď letí?, duben 2009, Základní škola speciální, Základní škola praktická a Praktická škola, J. Palacha, Most.

Školáčkův speciál předprázdninový, červen 2009, Základní škola speciální, Základní škola praktická a Praktická škola, J. Palacha, Most.

Šotek. Časopis žakovské organizace V. třídy národní školy ve Strakonících. 1948/1949, roč. 1, č. 1. Archiv pedagogického muzea Jana Amose Komenského, Praha. [Sign. 21/209]

Šotek. Časopis žakovské organizace V. třídy národní školy ve Strakonících. 1948/1949, roč. 1, č. 2. Archiv pedagogického muzea Jana Amose Komenského, Praha. [Sign. 21/210]

Šotek. Časopis žakovské organizace V. třídy národní školy ve Strakonících. 1948/1949, roč. 1, č. 3+4. Archiv pedagogického muzea Jana Amose Komenského, Praha. [Sign. 21/211]

Šotek. Časopis žakovské organizace V. třídy národní školy ve Strakonících. 1948/1949, roč. 1, č. 5. Archiv pedagogického muzea Jana Amose Komenského, Praha. [Sign. 21/212]

Šotek. Časopis žakovské organizace V. třídy národní školy ve Strakonících. 1948/1949, roč. 1, č. 6. Archiv pedagogického muzea Jana Amose Komenského, Praha. [Sign. 21/213]

Šotek. Časopis žakovské organizace V. třídy národní školy ve Strakonících. 1948/1949, roč. 1, č. 7. Archiv pedagogického muzea Jana Amose Komenského, Praha. [Sign. 21/214]

Šotek. Časopis žakovské organizace V. třídy národní školy ve Strakonících. 1948/1949, roč. 1, č. 8. Archiv pedagogického muzea Jana Amose Komenského, Praha. [Sign. 21/215.]

Šťastná osmička, 11. 5. 2009, č. 4, Základní škola a mateřská škola, ul. Kosmonautů, Děčín XXVII.

Tégémáček, č. 1, Základní škola, Husova, Podbořany.

Triton, duben 2009, roč. 1, č. 1, Konzervatoř v Teplicích, Teplice v Čechách.

Ukecánek, 2009, č. 2, 5. Základní škola, Písečná, Chomutov.

Ukecánek, 2009, č. 3, 5. Základní škola, Písečná, Chomutov.

Ukecánek, 2009, č. 4, 5. Základní škola, Písečná, Chomutov.

Všechovjánek, červen 2008, č. 31, Základní škola a mateřská škola, Všechovice.

Záškolák, květen 2008, č. 4, Základní škola, Dr. Hrubého, Šternberk.

Záškolák, prosinec 2007, č. 2, Základní škola, Dr. Hrubého, Šternberk.

Záškolák, únor 2008, č. 3, Základní škola, Dr. Hrubého, Šternberk.

Webové stránky vzdělávacích zařízení Olomouckého a Ústeckého kraje, elektronická, písemná, telefonická a osobní komunikace s respondenty, pracovníky školských odborů krajských úřadů, české školní inspekce.

Použité zdroje

„Dělej dřív, než si to rozmyslíš!“ In *Britské listy*, 10. 4. 2001. ISSN 1213-1792
Dostupné na: <<http://www.blisty.cz/fines/isarc/0104/20010410e.html>>
[cit. 15. 12. 2009]

<<http://5zs.spk.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://epos.xf.cz/?text=463-cyklostyl>> [cit. 19. 10. 2009]

<<http://evropamladymaocima.cz/archiv-probehlych-akci/soutez-mlady-evropsky-moderator-2009>> [cit. 11. 11. 2009]

<<http://filmovezvuky.fdb.cz/skola-zaklad-zivota/>> [cit. 11. 4. 2008]

<<http://jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=199>> [cit. 23. 12. 2009]

<<http://juntv.cz/>> [cit. 16. 12. 2009]

<<http://klikni.idnes.cz/Zpravodajstvi-media/Casopisy-magaziny-e-ziny/Skolni-casopisy/index.htm>> [cit. 23. 12. 2009]

<<http://koprivnice.unas.cz/tvalsova.html>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://kultura.sms.cz>> [cit. 11. 4. 2008]

<<http://lanius.kmp.plzen-city.cz/l.dll?hal~1000098272>> [cit. 12. 10. 2009]

<<http://lanius.kmp.plzen-city.cz/l.dll?hal~1000100083>> [cit. 12. 10. 2009]

<<http://odkazy.seznam.cz/Zpravodajstvi/Casopisy-e-ziny/Studentske-casopisy-a-e-ziny/>> [cit. 23. 12. 2009]

<<http://odkazy.seznam.cz/Zpravodajstvi/Casopisy-e-ziny/Studentske-casopisy-a-e-ziny/Casopisy-a-e-ziny-zakladnich-skol/>> [cit. 23. 12. 2009]

<<http://odkazy.seznam.cz/Zpravodajstvi/Casopisy-e-ziny/Studentske-casopisy-a-e-ziny/Casopisy-a-e-ziny-strednich-skol/>> [cit. 23. 12. 2009]

<<http://omega.3zscv.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<http://osf.cz/download/files/OSF_VZ_1997.pdf> [cit. 16. 11. 2009]

<<http://ped.muny.cz/3-rtf-209/>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://portal.celn.cz/promed>> [cit. 7. 12. 2009]

<<http://rejskol.msmt.cz>> [cit. 10. 4. 2009]

<<http://stos.gymnaziumdc.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://tamek.icok.cz>> [cit. 16. 12. 2009]

<<http://tv.gymlit.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://tvkamenka.kamenkmania.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://ustipost.cz/škola-velkebrezno/tv.php>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/>> [cit. 16. 12. 2009]

<<http://www.6zs.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.7.zsmost.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.adam.cz>> [cit. 16. 12. 2009]

<http://www.aisis.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=121> [cit. 24. 11. 2009]

<<http://www.albatrosmedia.cz/klub-mladych.html>> [cit. 15. 12. 2009]

<http://www.arkaopava.cz/historie/aktuality/aktuality_soutez_nezajimavejsi_rozhovor.htm> [cit. 14. 11. 2009]

<<http://www.askcr.cz>> [cit. 18. 11. 2009]

<<http://www.bojovniciprotitotalite.cz>> [cit. 11. 11. 2009]

<<http://www.bterezin.org.il/kamarad/index.htm>> [cit. 19. 10. 2009]

<http://www.centrumvysocina.cz/projekty_casopis.htm> [cit. 24. 11. 2009]

<http://www.centrumvysocina.cz/projekty_lzs.htm> [cit. 24. 11. 2009]

<<http://www.comp-ost.cz>> [13. 11. 2009]

<<http://www.csfd.cz/film/269584-pozor-nataci-se/>> [cit. 25. 11. 2009]

<<http://www.ct24.cz/diginaves/>> [cit. 15. 11. 2009]

<<http://www.ddmpraha8.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.ddmvratimov.tv>> [cit. 23. 12. 2009]

<<http://www.dk-ostrov.cz/files/tz1noratel.pdf>> [cit. 16. 12. 2009]

<<http://www.dta.cz>> [cit. 16. 12. 2009]

<<http://www.dtv.cz>> [cit. 16. 12. 2009]

<<http://www.dtv.cz>> [cit. 4. 12. 2008]

<<http://www.dtvocko.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.ecn.cz/tolerance/index2.htm>> [cit. 20. 11. 2009]

<http://www.elearningeuropa.info/directory/index.php?doc_id=879&doclng=6&page=doc> [cit. 26. 11. 2009]

<<http://www.filmdat.cvu.cz/souteze.php?detail=16&oceneni>> [cit. 26. 11. 2009]

<http://www.fondlux.cz/programy/program_casopis2002_zneni.html> [cit. 26. 11. 2009]

<http://www.fondlux.cz/programy/program_casopis2003_zneni.html> [cit. 26. 11. 2009]

<http://www.fondlux.cz/programy/program_casopis2004_zneni.html> [cit. 26. 11. 2009]

<http://www.fondlux.cz/programy/program_casopis2005_zneni.html> [cit. 26. 11. 2009]

<http://www.fondlux.cz/programy/program_fejeton2007_vysledky.html> [cit. 26. 11. 2009]

<http://www.fondlux.cz/programy/program_reportaz2006_zneni.html> [cit. 26. 11. 2009]

<http://www.freeaq.net/odp/Kids_and_Teens/International/Česky/Zprávy_a_média/Časopisy_a_e-ziny/Školní_a_studentské/> [cit. 23. 12. 2009]

<<http://www.gymnaziumdc.cz/?page=cs/news/archiv>> [cit. 26. 11. 2009]

<<http://www.gymtv.pb.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<http://www.gym-ul.cz/tvs5_start.html> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.humanitnisouteze.cz/nasvet/nasvet.htm>> [cit. 12. 11. 2009]

<<http://www.hutka.cz/new/html/hyde.html>> [cit. 21. 10. 2009]

<<http://www.hutka.cz/new/html/hyde2.html>> [cit. 21. 10. 2009]

<<http://www.ijf-cij.org>> [cit. 16. 11. 2009]

<<http://www.indos.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.ixb-tv.estranky.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.jazgym-ostrava.cz/projekt/>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.juniormedia.cz>> [cit. 4. 12. 2008]

<<http://www.junweb.cz/>> [cit. 26. 11. 2009]

<<http://www.kr-ustecky.cz>> [cit. 10. 4. 2009]

<<http://www.malegranty.cz>> [cit. 16. 11. 2009]

<<http://www.mediatvorive.cz>> [cit. 10. 11. 2008]

<<http://www.mendelova.cz/>> [cit. 24. 11. 2009]

<<http://www.mkr.cz>> [cit. 22. 11. 2009]

<<http://www.mladydemosthenes.cz>> [cit. 13. 11. 2009]

<<http://www.mlady-web.cz>> [cit. 11. 11. 2009]

<<http://www.mtd.wz.cz/pages/redakce.html>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.navsi.cz/useradata/articles/52/zari.pdf>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.navsi.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<http://www.nkp.cz/o_knihovnach/konsorcia/skip/CenaSuchy.htm> [cit. 19. 10. 2009]

<<http://www.osec.lipnet.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.osf.cz>> [cit. 16. 11. 2009]

<<http://www.ovce.sk>> [cit. 7. 12. 2009]

<<http://www.palacecinemas.cz>> [cit. 13. 11. 2009]

<<http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/cs/pruvodce-po-fondech-laseznamy.php?id=188&hl=časopis>> [cit. 23. 10. 2009]

<<http://www.pelhrimovsko.cz/cz/55-47-mesto-pelhrimov/vyznmni-rodaci.htm?filter=V>> [cit. 4. 11. 2008]

<<http://www.pilotg-gp.cz>> [cit. 30. 10. 2009]

<<http://www.porg.tv>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.radiodomino.cz/main.php?s=casopisy>> [cit. 23. 12. 2009]

<<http://www.radiodomino.cz>> [cit. 16. 12. 2009]

<<http://www.radiotv.cz/radio/>> [cit. 6. 12. 2009]

<<http://www.radiotv.cz/tv/>> [cit. 6. 12. 2009]

<<http://www.redwaymag.cz>> [cit. 23. 12. 2009]

<<http://www.skolaklic.cz/index.php?akce=sekca&sekce=60>> [cit. 23. 11. 2009]

<<http://www.skolnitvsenov.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.ssph-uh.cz/doc/900/>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.sspstv.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.strukturalni-fondy.cz/opvpk>> [cit. 22. 11. 2009]

<<http://www.tictaconair.cz>> [cit. 16. 11. 2009]

<<http://www.tictaconair.sk>> [cit. 16. 11. 2009]

<<http://www.tv.jirkov.eu>> [cit. 20. 11. 2009]

<http://www.usti-nl.cz/files/RM_09-06_163-06.xls> [cit. 13. 11. 2009]

<http://www.usti-nl.cz/files/RM_13-07_314-07.xls> [cit. 13. 11. 2009]

<<http://www.vyzkum-mladez.cz/registr.php>> [cit. 23. 12. 2009]

<<http://www.zodpovedne.sk>> [cit. 7. 12. 2009]

<<http://www.zsdacice.eu>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.zsdvorskeho.eu>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.zsholubov.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.zskopce.cz/televize/info.htm>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.zskrouna.cz/skrob1/rozhovor1.htm#Sokol>> [cit. 24. 11. 2009]

<<http://www.zsluzice.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.zsnavsi.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.zspshabartov.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.zsslovanka.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.zstrebon.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www.zsvelkenemcice.skolniweb.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://www2.zslastuvkova.cz/ltv/>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://zlateslunce.gymnaziumdc.cz/>> [cit. 13. 11. 2009]

<<http://zpravy.idnes.cz/studenti.asp>> [cit. 24. 11. 2009]

<<http://zsazus.cz>> [cit. 20. 11. 2009]

<<http://zsdivisovdokumenty.blogspot.com>> [cit. 20. 11. 2009]

10 let nadace Open Society Fund. Praha: Nadace OSF, 2002. Dostupné na:
<http://www.osf.cz/download/files/OSF_10let.pdf> [cit. 24. 11. 2009]

A.B. Jaké jsou časopisy studentů? In *Nová svoboda*, 14. 3. 1929, roč. VI, č. 11, s. 169–171.

aa. Školní časopis zabodoval mezinárodně. In *Vysočina – listy Pelhřimovska*, 20. 9. 2004, s. 3.

ADAMCOVÁ, Anna. Mediální výchova a její pojetí v programech povinného vzdělávání v České republice. In *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity*, 2000/2001. Dostupné na:
<http://www.phil.muni.cz/~mackova/DAN_SPFFBU_PDF/U5-6%202000-01pdf/U5-6%2013adamcova.pdf> [cit. 24. 10. 2009]

AK. Sklízají zasloužený úspěch. In *Svoboda*, 3. 2. 1997, s. 11.

ALTHEIDE, David L. Media Logic and Political Communication. In *Political Communication*, July 2004, vol. 21, issue 3, pp. 293–296.

- ama. V Adamově se včera sešli mladí redaktoři. In *Rovnost*, 20. 4. 2006, s. 3.
- ana. Mladí novináři nevyhráli, ale pracovat budou dál. In *Vysočina – noviny Havlíčkovobrodská*, 12. 4. 2005, s. 5.
- ana. Soutěž rozhodla: Lipnická škola má nejlepší časopis. In *Havlíčkovobrodský deník*, 22. 5. 2008, s. 3.
- ba. Práce malých novinářů ze 120 škol. In *Karlovarské noviny*, 25. 1. 1997, s. 11.
- BAILEY, Olga Geudes – CAMMAERTS, Bart – CARPENTIER, Nico. *Understanding alternative media*. 1st publ. Maidenhead: Open University Press, 2008. 196 pp. ISBN 978-0335-22210-0
- BAKIČOVÁ, Hana. Úvod k českému vydání. In RUß-MOHL, Stephan – BAKIČOVÁ, Hana. *Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. s. 11–12. ISBN 80-247-0158-8
- BARTONÍČEK, Radek. Takový zájem jsme nečekali. Studentská novinářská soutěž dnes končí. In *Mladá fronta Dnes*, 27. 6. 2002, s. 4.
- BARTOŠOVÁ, Jana. <bartosova@pmjak.cz>. 2009-11-03. RE: prosba o pomoc. [E-mail adresátce Daně Smrčkové <smrckova.dana@email.cz>].
- BAZALGETTE, Cary. *The British Film Institute and Media Literacy*. 25. 1. 2005. Dostupné na: <http://www.elearningeuropa.info/directory/index.php?page=doc&doc_id=5988&doclng=6> [cit. 2. 11. 2009]
- BĚHAL, Rostislav. *Rozhlas pro školy*. nedat. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/historierozhlasu/ponastuputotality/_zprava/446569> [cit. 19. 10. 2009]
- BĚHOUNEK, Václav. Časopisecké články o novinách: Nejstarší studentský časopis. In *Čin*, 8. V. 1930 via *Duch novin*, 25. 7. 1930, roč. III, č. 7–8, s. 227–228.
- BĚLOHLAVÁ, Eva. Dětská novinářská cena 2009. In *Malé (ale naše) noviny*, 5. 12. 2008. Dostupné na: <<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/index.php?ID=4053>> [cit. 12. 11. 2009]
- BĚLOHLAVÁ, Eva. DTA Ostravsko v novém. In *Malé (ale naše) noviny*, 24. 9. 2009. Dostupné na: <<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/index.php?ID=4406>> [cit. 12. 11. 2009]
- BĚLOHLAVÁ, Eva. Kid press photo 2006. In *Malé (ale naše) noviny*, 9. 6. 2006. Dostupné na: <<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/index.php?ID=2892>> [cit. 11. 11. 2009]
- BERÁNKOVÁ, Milena. *K vývoji české buržoazní žurnalistiky v období kapitalismu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976a. 150 s.

BERÁNKOVÁ, Milena. *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v době národního obrození*. 3. vyd. Praha: SPN, 1976b. 168 s.

Berlínská anketa o tisku, rozhlasu a mládeži. In *Duch novin*, 25. 3. 1931, roč. IV, č. 3–6, s. 181–182.

BERTRAND, Ina – HUGHES, Peter. *Media research methods: Audience, Institutions, Texts*. 1. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2005. 286 pp. ISBN 0-333-96095-5

BEZCHLEBOVÁ, Maria. Mediální výchova v odborném školství. In *Učitelství noviny*, 2003, roč. 106, č. 9, s. 23.

Bezpečný internet. Microsoft, 2006. Dostupné také na:
<<http://www.microsoft.com/cze/athome/bezpecnyinternet/>> [cit. 11. 11. 2009]

BÍNA, Daniel. *Výchova k mediální gramotnosti*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005. 103 s. ISBN 80-7040-844-8

BLAŽEK, Josef. Úvahy nad školním časopisem. In *Český jazyk a literatura*, 1992/1993, roč. 43, č. 1–2, s. 28–34.

BOHÁČOVÁ, Daniela. *Analýza školních časopisů psaných studenty na pražských středních školách*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta žurnalistiky. Katedra periodického tisku, 1979. Vedoucí práce: Karel Malec.

BoJ. Dnes očekáváme. In *ceskamedia.cz*, 13. 10. 2006. Dostupné na:
<<http://ceskamedia.cz/artikle.html?id=177738>> [cit. 28. 12. 2009]

BRAUNER, Milan. Přestávku školákům zpestřuje promítání. In *Olomoucký den*, 27. 11. 2003, s. 11.

brd. Informujeme. In *Brněnský deník*, 28. 3. 2000, s. 3.

BREČKA, Samuel. *Mediální výchova*. 1. vyd. Bratislava: Národné centrum mediálnej komunikácie, 1999. 52 s.

BRESTIČOVÁ, Zuzana. *Analýza školního časopisu a jeho pozice v životě školy*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky, 2009. Vedoucí práce: Tomáš Čech.

BROUSKOVÁ, Libuše. Somrák není žebrající student, ale studentský časopis. In *Klatovský deník*, 17. 6. 1999, s. 14.

BROWN, James A. Media Literacy Perspectives. In *Journal of Communication*, Winter 1998, vol. 48, no. 1, pp. 44–57.

BROŽ, Ivan. Walt Disney – animační průkopník. In *Marketing magazine*, 7. 10. 2004, s. 77.

brp-iků. Na internetu není nic omezeno. In *Mladá fronta Dnes*, 1. 7. 2000, s. 6.

BUCKINGHAM, David. *After the Death of Childhood: growing up in the age of electronic media*. Cambridge: Polity Press, 2000. 245 pp. ISBN 0-7456-1933-9 [Omezený náhled dostupný na books.google.cz]

BUCKINGHAM, David. *Media education in the age of digital technology*. Paper for the 10th Anniversary MED Congress „La sapienza di comunicare“, Rome, 3–4 March, 2006. Dostupné na: <http://www.signis.net/IMG/pdf/Buckingham_gb.pdf> [cit. 6. 11. 2009]

BUCKINGHAM, David. Media Education in the UK: Moving Beyond Protectionism. In *Journal of Communication*, Winter 1998, vol. 48, no. 1, pp. 33–43.

BUCKINGHAM, David. *Media Education: Literacy, Learning an Contemporary Culture*. Cambridge: Polity Press, 2003.

BURN, Andrew – DURRAN, James. *Media literacy in schools: practice, production and progression*. London: Paul Chapman, 2007. [Omezený náhled dostupný na books.google.cz]

BURTON, Greame – JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001. 392 s. ISBN 80-85947-67-6

BUTTER, Oskar. Čeští pedagogové ve Vídni o čtení novin ve školách. In *Duch novin*, 25. 3. 1930a, roč. III, č. 3, s. 90–92.

BUTTER, Oskar. Noviny do škol! (Výzva k diskusi.) In *Duch novin*, 25. 1. 1930b, roč. III, č. 1, s. 1–4.

BUTTER, Oskar. Péče o novinářství. In *Duch novin*, 25. 1. 1928, roč. 1, č. 1, s. 1.

CD Freinet 2005 – Vydáváme školní časopis. Kladno: Aisis, 2005.

Celorepublikové setkání tvůrců školních časopisů začíná na Chrudimsku. In *Hradecké noviny*, 28. 4. 1999, s. 4.

CLICK, J. William – KOPENHAVER, Lillian Lodge – HATCHER, Larry. Attitudes of Principals and Teachers Toward Student Press Freedom. In *Journalism Education*, Spring 1993, pp. 59–70.

CML. What Media Literacy is Not. Center for Media Literacy, nedat. Dostupné na: <http://www.medialit.org/reading_room/article380.html> [cit. 4. 11. 2008]

Co to zase povídáš... In *Vsetínské noviny*, 18. 4. 2008, č. 8, s. 9. Dostupné na: <http://mesta.obce.cz/mool-vol/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=18676&id_dokumenty=480867> [cit. 23. 11. 2009]

COYER, Kate – DOWMUNT, Tony – FOUNTAIN, Alan. *The alternative media handbook*. New York: Routledge, 2007. 352 pp. ISBN 978-0-415-35965-8

CURRAN, James. Nový pohled na masová média a demokracii. In ŘÍCHOVÁ, Blanka – JIRÁK, Jan. *Politická komunikace a média*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. s. 116–164.

ČEJCHAN, Václav. František Roubík: Časopisectvo v Čechách v letech 1848–1862. (recenze) In *Slovanský přehled*, leden 1931, Ročník XXIII, č. 1, s. 70–71.

ČEJKOVÁ, Miroslava. Českovelenický maskot je nejlepší! In *Listy Jindřichohradecka*, 1. 7. 2003, s. 18.

ČEKANOVÁ, Markéta. Pět století mapuje rozsáhlá expozice. In *Mladá fronta Dnes*, 29. 12. 2005, s. 11.

ČERNÝ, Tomáš. Malí novináři prožívají v Krkonoších zajímavý tábor, kde se učí žurnalistickým dovednostem. In *Krkonošské noviny*, 6. 8. 1998, s. 7.

Česká centra rozvoje 2009, Olomoucký kraj. 2009a. Dostupné na: <<http://www.centrarozvoje.cz/dokument/Brozury/olomoucko.pdf>> [cit. 6. 12. 2009]

Česká centra rozvoje 2009, Ústecký kraj. 2009b. Dostupné na: <<http://www.centrarozvoje.cz/dokument/Brozury/ustecko.pdf>> [cit. 6. 12. 2009]

ČSÚ. Statistická ročenka Olomouckého kraje 2008. Olomouc: Český statistický úřad, 2008a. Dostupné na: <[http://www.czso.cz/xm/edicniplan.nsf/t/39003BEE2D/\\$File/13-710108.pdf](http://www.czso.cz/xm/edicniplan.nsf/t/39003BEE2D/$File/13-710108.pdf)> [cit. 6. 12. 2009]

ČSÚ. Statistická ročenka Ústeckého kraje 2008. Ústí nad Labem: Český statistický úřad, 2008b. Dostupné na: <<http://www.ustinadlabem.czso.cz/xu/edicniplan.nsf/p/13-4201-08>> [cit. 6. 12. 2009]

ČSÚ. Statistický bulletin Olomouckého kraje za 1.–4. čtvrtletí 2008. Olomouc: Český statistický úřad, 2009a. Dostupné na: <http://www.czso.cz/xm/edicniplan.nsf/publ/13-7102-08-za_1___4__ctvrtleti_2008> [cit. 6. 12. 2009]

ČSÚ. Statistický bulletin Ústeckého kraje za 1. pololetí 2009. Ústí nad Labem: Český statistický úřad, 2009b. Dostupné na: <http://www.czso.cz/xu/edicniplan.nsf/publ/421302-09-za_1__pololeti_2009> [cit. 6. 12. 2009]

ČT24. *Česká televize si vychovává Ptáčata*. 5. 12. 2009. Dostupné na: <<http://www.ct24.cz/regionální/74566-ceska-televize-si-vychovava-ptacata/>> [cit. 23. 12. 2009]

Čtení novin na německých školách. In *Duch novin*, 25. 6. 1929, roč. II, č. 6, s. 142.

čtk. Dětskou soutěž vyhrál příběh o stařence. In *Mladá fronta Dnes*, 26. 6. 2007, s. 3.

ČTK. Krátce. In *Rakovnický deník*, 2. 6. 1999, s. 7.

ČTK. Letní škola žurnalistiky pro středoškoláky začíná v pondělí. In *ceskenoviny.cz*, 5. 7. 2000a.

čtk. Mezi školními časopisy na síti jsou nejlepší Doutnák a Nevidomý pes. In *Moravskoslezský den*, 29. 6. 2000b, s. 6.

ČTK. Nazí studenti v časopise vyvolali diskusi o cenzuře. In *lidovky.cz*, 17. 4. 2002.

čtk. Nejlepší časopis základní školy vzniká v Prostějově. In *Olomoucký den*, 18. 2. 2005, s. 2.

čtk. Nejlepší multimediální projekty dělají v Hradišti. In *Mladá fronta Dnes*, 4. 12. 2006, s. 4.

čtk. Soutěž dětských novinářů. In *Moravskoslezský den*, 23. 6. 2000c, s. 3.

ČTK. Školní časopisy vycházejí odhadem na třetině středních škol v ČR. In *ceskamedia.cz*, 8. 7. 2004a.

čtk. Školní časopisy z celého kraje si mohou zasoutěžit. In *Mladá fronta Dnes*, 26. 11. 2004b, s. 2.

ČTK-JB. Nejúspěšnějším školním časopisem je karvinský Mendelíček. In *ceskamedia.cz*, 14. 2. 2006. Dostupné na:
<<http://www.ceskamedia.cz/artikle.html?id=161518>> [cit. 28. 12. 2009]

ČULÍK, Jan. Proč je lepší žít v Praze než v USA: Česká společnost není agresivní. (rozhovor s Jennifer Hamm) In *Britské listy*, 22. 7. 2002. ISSN 1213-1792. Dostupné na: <<http://www.blisty.cz/art/11085.html>> [cit. 15. 12. 2009]

dah. Sejdou se redaktoři školních časopisů. In *Rovnost*, 20. 4. 2005, s. 11.

DEJL, Jaroslav. Zhodnocení úspěšného roku 2007. In *Třebíčský deník*, 21. 1. 2008, s. 7.

den. Foto – Nejlepší školní časopis? Ve Frenštátě. In *Moravskoslezský deník*, 8. 4. 2008, s. 5.

Devítkoviny jsou opět nejlepší. In *Frydecko-místecký a třinecký deník*, 1. 6. 2009, s. 5.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7

Dítě jako čtenář novin. In *Duch novin*, 25. 3. 1931, roč. IV, č. 3–6, s. 178–179.

Dnes začíná studentská novinářská soutěž. In *Mladá fronta Dnes*, 31. 3. 2003, s. 2.

DOLANSKÁ, Nora. Encyklopedické heslo Žánr. In OSVALDOVÁ, Barbora – HALADA, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1999. s. 217. ISBN 80-85983-76-1

DOMAILLE, Kate – BUCKINGHAM, David. *Final Report of the Unesco Youth Media Education Survey 2001*. Dostupné na:

<http://portal.unesco.org/ci/en/files/5682/10346133310Survey_Report_by_Kate_Domaille.rtf/Survey%2BReport%2B%2Bby%2BKate%2BDomaille.rtf> [cit. 2. 11. 2009]

DORUŽKA, Petr. Ruská banánová. In *Reflex*, 21. 2. 2008, s. 48.

DTA. Přidejte se ke Světovému dni dětského vysílání. In *Malé (ale naše) noviny*, 14. 11. 2006. Dostupné na: <<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/index.php?ID=3138>> [cit. 23. 12. 2009]

DTA. Výstava školních časopisů. In *Malé (ale naše) noviny*, 3. 1. 2005. Dostupné na: <<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/index.php?ID=1868>> [cit. 15. 11. 2009]

DUŠEK, Zdeněk. Česká škola již oslaví sto let. In *Noviny Rychnovska*, 21. 9. 2005, s. 8.

EV. Koncept „learning by doing“. In *Revue pro média*. Mediální gramotnost. červen 2004, roč. IV, č. 8, s. 43. ISSN 1214-7494

eze. Lipovští touží po přátelství. In *Zemské noviny*, 26. 6. 1996, s. 5.

FERÁKOVÁ, Romana. *Mediální výchova v České republice po roce 2000*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2007. Vedoucí práce: Svatava Navrátilová. [elektronický archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity v Brně]

FETTERS, Aleš. *Historický přehled: léta 1897–1945*. 1997. Dostupné na: <http://www.gymnachod.cz/ext/almanach/historie_1987-1945.htm> [cit. 19.10. 2009]

FIALA, Mirek. Rozhlas by do školy zavedl i Komenský. In *Týdeník Rozhlas*, 13. 1. 2009, s. 23.

FIALOVÁ, Markéta. *Od prvních časopisů pro děti po internet*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, katedra české literatury, 2002. Vedoucí práce: Peter Stoličný.

FILIP, Vladimír. *Papírové peníze 1759–1918. Od Marie Terezie po Karla I*. 1. vyd. Brno: Josef Filip, 2005. 320 s. ISBN 80-239-6697-9

Five Core Concepts and Five Core Questions for Media Literacy. Center for Media Literacy. 2006. Dostupné na: <http://www.medialit.org/pdf/mlk/14A_CCKQposter.pdf> [cit. 5. 11. 2009]

fox. Galerie Eva představuje trojici výtvarníků. In *Mladá fronta Dnes*, 30. 8. 2000, s. 3.

Freinetova pedagogika. In *Rodina a škola*, 2007, roč. LIV, č. 4, s. 27. ISSN 0035-7766

FRENCH, D. – RICHARDS, M. (eds.). *Media Education across Europe*. London, New York: Routledge, 1994. [Omezený náhled dostupný na books.google.cz]

FRÜH, Werner. *Inhaltsanalyse: Theorie und Praxis*. 3. Aufl. München: Ölschläger, 1991. 264 S. ISBN 3-88295-169-9

FUKSOVÁ, Petra. Nejlepší školní časopis Vysočiny. In *Žďárský deník*, 10. 6. 2008, s. 8.

GARDÁŠOVÁ, Jaromíra <Jaromira.Gardasova@mkcr.cz>. 2008-10-08. RE: Dotaz. [E-mail adresátce Daně Smrčkové <smrckova.dana@seznam.cz>].

GOLD, Otto. *Zakládáme středoškolský časopis*. nedat. 38 s. Dostupné na: <http://www.mediatvorive.cz/downloads/ucebnice_ota.pdf> [cit. 24. 11. 2009]

grim. Putovní výstava školních časopisů se vrátila. In *Deník Chomutovska*, 29. 5. 2000, s. 11.

GRIML, Josef. Na 12. ZŠ opět chystají soutěž školních časopisů, hledají proto své kolegy. In *Deník Chomutovska*, 30. 1. 2001a, s. 8.

GRIML, Josef. O soutěži školních časopisů. In *Jičínský deník*, 3. 1. 2008a, s. 7.

GRIML, Josef. Redakční rada Felixe pracuje již devátým rokem. In *Deník Chomutovska*, 17. 1. 2001b, s. 8.

GRIML, Josef. Šance pro mladé žurnalisty: Přihlaste se do soutěže! In *Svitavský deník*, 4. 1. 2008b, s. 7.

GRIML, Josef. V Chomutově skončila soutěž s názvem Mladí žurnalisté. In *Chomutovský deník*, 17. 6. 2008c, s. 8.

Grünwald declaration on media education. Grünwald, 22. 1. 1982. Dostupné na: <http://www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF> [cit. 4. 11. 2009]

GUNN, Holly. Web-based surveys: Changing the surveys process. In *First Monday*, December 2002, vol. 7, no. 12. Dostupné na: <http://firstmonday.org/issues/issue7_12/gunn/index.html> [cit. 7. 3. 2008]

hač. Plzeňská Bulvární rána je nejlepší školní časopis. In *Mladá fronta Dnes*, 1. 2. 2008, s. 4.

haj. Komeracionalizace dětství a školní časopisy. In *Strategie*, 5. 4. 2004, s. 14.

HÁLEK, Vítězslav. Den na konci října roku 1853 na staroměstském gymnasium akademickém v Praze. In *Národní listy*, 30. 1. 1861, roč. I, č. 30, s. 1.

HÁLEK, Vítězslav. Na Staroměstském gymnasium r. 1853. Upomínka ze studií. I. In *Národní listy*, 1. 2. 1867a, roč. VII, č. 32, s. 1.

HÁLEK, Vítězslav. Na Staroměstském gymnasium r. 1853. Upomínka ze studií. II. In *Národní listy*, 5. 2. 1867b, roč. VII, č. 36, s. 1.

- HÁLEK, Vítězslav. Na Staroměstském gymnasiu r. 1853. Upomínka ze studií. III. In *Národní listy*, 8. 2. 1867c, roč. VII, č. 39, s. 1.
- HÁLEK, Vítězslav. Na Staroměstském gymnasiu r. 1853. Upomínka ze studií. IV. In *Národní listy*, 12. 2. 1867d, roč. VII, č. 43, s. 1.
- HANSEN, Anders. *Mass communication research methods*. 1st publ. New York: Palgrave, 1998. 350 pp. ISBN 0-333-61710-X
- HART, Andrew. *Understanding the media: a practical guide*. London: Routledge, 1991. [Omezený náhled dostupný na books.google.cz]
- Hartl, Pavel. Rozdávání. In *Strategie*, 29. 1. 2001, s. 26.
- HARTLEY, John. *Tele-ology: Studies in Television*. London, New York: Routledge, 1992. ISBN 0-415-06818-5
- HARTMAN, Ladislav. Jaroslav Suchý – knihovník, ale i novinář, publicista, básník. In *Noviny Náchodská*, 10. 1. 2001, s. 14.
- HEČ, R. Pirátské vysílání. In *Televize RTA*, 1. 9. 2008. Dostupné na: <http://www.rta.cz/index.html?video=10026278> [cit. 19. 10. 2009]
- HEERWEGH, Dirk – VANHOVE, Tim – MATTHIJS, Koen – LOOSVELDT, Gert. The effect of personalization on response rates and data quality in web surveys. In *International Journal of social research methodology*, April 2005, vol. 8, no. 2, pp. 85–99.
- HEERWEGH, Dirk. Effects of personal salutations in e-mail invitations to participate in a web survey. In *Public Opinion Quarterly*, Winter 2005, vol. 69, no. 4, pp. 588–598.
- heř. Také Záškolák může pomoci proti drogovému strašáku. In *Táborské listy*, 20. 11. 1998, s. 12.
- hla. Ostravský šotek a ouško vyhodnoceny. In *Svoboda*, 24. 6. 1999, s. 1.
- HLÁVKOVÁ, Martina. Redaktoři školních časopisů zpovídali kolegy z novin, rozhlasu a televize. In *Moravskoslezský den*, 12. 12. 1998, s. 4.
- HNÍZDO, Vlastislav. Škola – toť můj osud. In *Literární noviny*, 31. 3. 2008, s. 2.
- HOHNOVÁ, Barbora. Mediální výchova. (recenze) In *Revue pro média*. Mediální gramotnost. červen 2004, roč. IV, č. 8, s. 32–33. ISSN 1214-7494
- HOKEŠ, E. S. Proč potřebujeme školského rozhlasu? In *Studentský časopis*, 10. 10. 1926, roč. VI, č. 2, s. 36–37.
- hol. Studentské práce si rád přečtu. In *Českokrumlovské listy*, 22. 5. 1997, s. 12.

- HOLÝ, Jan P. Spisovatel V. J. Krýsa dramatisoval Baara. In *Domažlický deník*, 8. 3. 2004, s. 12.
- HORÁKOVÁ, Žaneta. Na gymnáziu panuje napětí. In *Mladá fronta Dnes*, 16. 3. 2006, s. 3.
- HOŘČICA, Jiří. Vaši čtenáři odcházejí na věčnost. Co nabízíte jejich dětem? In *Marketing & Media*, 25. 6. 2001, s. 11.
- HOTOVÝ, Filip. Škola jako demokratická obec. In *Literární noviny*, 3. 12. 2007, s. 2.
- hp. Mladí redaktoři dostali štrúdl. In *Českolipský deník*, 13. 11. 2004, s. 2.
- HRDLIČKOVÁ, Lucie. *Mediální výchova a její zavádění do výuky na gymnáziích v Českobudějovickém kraji*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2007. Vedoucí práce: Radim Wolák.
- HRONOVÁ, Barbora. *Mediální výchova na gymnáziích – cíle a skutečnost*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2008. Vedoucí práce: Radim Wolák.
- HRUBÁ, Jana. Spanilá jízda PAU do jižních Čech. In *Učitelství listy*, 20. 5. 2004, s. 2.
- HRUDKA, Jan. Projekty studentů podpoří granty. In *Mladá fronta Dnes*, 16. 1. 2008, s. 1.
- HUBAČOVÁ, Dana. Ako vychovávať žiakov k publicistickej činnosti. In *Slovenský jazyk a literatúra*, 1997/1998, roč. 44, č. 1/2, s. 50–55.
- HÝSEK, Miloslav. *Literární Morava v letech 1849–1885*. Praha: Moravsko-slezská revue, 1911. 312 s.
- HÝSEK, Miloslav. *Paměti*. Brno: Blok, 1970. 284 s.
- CHLAD, Radim. Historie Internetu v České republice, 2000. Dostupné na: <<http://www.fi.muni.cz/usr/jkucera/pv109/2000/xchlad.htm>> [cit. 23. 4. 2008]
- CHRIST, William – POTTER, James W. (eds.) *Journal of Communication (Media Literacy)*, Winter 1998, vol. 48, no. 1.
- ilm. Digináves naplní také studenti z Třebíče. In *Mladá fronta Dnes*, 5. 1. 2007, s. 5.
- IN. Příležitost pro vydavatele časopisů. In *Klatovský deník*, 26. 4. 1999, s. 12.
- iva. Žáci slaví úspěchy s časopisem. In *Opavský a hloučinský deník*, 26. 5. 2007, s. 4.
- iva-den. Foto – Nejlepší školní časopisy jsou z Novojičínska. In *Novojičínský deník*, 8. 4. 2008, s. 3.

JANOŠEK, Pavel. (red.) *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. 1. vyd. Praha: Brána – Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, 1995. 552 s. ISBN 80-85946-16-5

JAR. Za Kukuč získá škola 10 tisíc. In *Hranický týden*, 28. 5. 2004, s. 1.

JARNÍK, Jan Urban. List o studentských časopisech. In *Sborník českého studentstva*, září 1918, č. 1, roč. 1918–1919, s. 1–4.

JAS. Začíná soutěž pro středoškoláky. In *Mladá fronta Dnes*, 17. 3. 2006, s. 6.

jč. V Polsku existují pro mladé lidi zajímaví se o Evropskou unii kluby. In *Plzeňský deník*, 24. 6. 1997, s. 14.

JEDLIČKA, Svatopluk K. Internet do škol. In *Moderní obec*, 7. 8. 2002, s. 23.

jel. Redaktoři dětských časopisů se sešli na kursu. In *Slovo*, 11. 7. 2000, s. 9.

JERÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. 162 s. ISBN 80-7066-662-5

jih. Mladí redaktoři se setkali v Brně. In *Rovnost*, 8. 7. 2004, s. 9.

Jihočeský telegraf. In *Českobudějovické listy*, 20. 11. 1998, s. 7.

JINDRÁK, Vlad. Časopis českého studentstva. (Půlstoleté výročí snah o jeho založení.) In *Politická revue*, květen 1938, roč. X, č. 8, s. 234–237.

JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. Děti a média: složitý vztah. In *Kmit*, leden 1998, roč. 6. č. 1, s. 32–33.

JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-697-7

JIRÁK, Jan – KUCHAR, Pavel. Mediální výchova čili o jedné díře v našem všeobecném vzdělávání. In *Kmit*, podzim 1997, roč. 5, č. 12, s. 17–18.

JIRÁK, Jan – ŠEBESTA, Karel. Mediální výchova a její výhledy v ČR. In *Učitelské noviny*, 1995, roč. 98, č. 20, s. 12.

JIRÁK, Jan – WOLÁK, Radim. K postavení a obsahu mediální gramotnosti a mediální výchovy. In JIRÁK, Jan – WOLÁK, Radim. (eds.) *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007. s. 6–11. ISBN 978-80-86212-58-6

JIRÁK, Jan. Masová média a společnost. In BERÁNEK, Josef – HEKERLOVÁ, Silvie. (eds.) *10 let v českých médiích*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005a. s. 9–21. ISBN 80-7178-925-9

JIRÁK, Jan. Mediální gramotnost patří ke všeobecnému vzdělání. In *Lidové noviny*, 4. 5. 1998a, s. 2.

JIRÁK, Jan. *Mediální výchova – inspirace k realizaci*. 7. 9. 2004. Praha: VÚP, 2004. Dostupné na: <<http://www.rvp.cz/clanek/87>> [cit. 14. 10. 2008]

JIRÁK, Jan. *Mediální výchova ve světě*. Nedatováno. Dostupné na: <<http://www.afis.cz/bubaci/medfejeton.html>> [cit. 14. 10. 2008]

JIRÁK, Jan. *Obrana médií*. 22. 3. 2005b. Dostupné na: <<http://www.rvp.cz/clanek/438/198>> [cit. 14. 10. 2008]

JIRÁK, Jan. *Proč potřebujeme mediální výchovu*. 30. 4. 2006. Praha: VÚP, 2006. Dostupné na: <<http://www.rvp.cz/clanek/540>> [cit. 14. 10. 2008]

JIRÁK, Jan. Rychlokurz mediální gramotnosti. In *Kmit*, leden 1998b, č. 1, s. 18–19.

JIRÁK, Jan. Základní půdorys mediální gramotnosti. In HRACHOVCOVÁ, Marie – STANĚK, Antonín. (eds.) *Občanská výchova v globalizující se společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. s. 71–77. ISBN 80-244-0475-3

JIREŠ, Roman. Dnes začíná studentská novinářská soutěž. In *Mladá fronta Dnes*, 21. 3. 2003, s. 2.

JIREŠ, Roman. Tématem je terorismus. Soutěž pro středoškoláky. In *Mladá fronta Dnes*, 19. 3. 2004, s. 2.

JONÁŠ, Petr <petr.jonas@zs.cvikov.cz>. 2009-12-28. RE: prosba o info. [E-mail adresátce Daně Smrčkové smrckova.dana@email.cz].

JUNGOVÁ, Eliška. *Prezentace k předmětu Metodologie výzkumu veřejného mínění*, ZS 2007, FSV UK.

Juniorfilm 2008 ve Dvoře Králové. In *ČRo-Sever*, 8. 4. 2008, 15:20.

KARLÍK, Martin. Veřejnoprávní stanice pro mladé v Německu. In *radiotv.cz*, 17. 1. 2006.

KARPATSKÝ, Dušan. *Malý labyrint literatury*. 2. vyd. Praha: Albatros, 1997. 573 s. ISBN 80-00-00527-1

KASPER, Tomáš – KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 224 s. ISBN 978-80-247-2429-4

KAVANOVÁ, Lucie. *Mediální výchova na nižším stupni gymnázií. Návrh výukového plánu a jeho aplikace: případová studie Gymnázia Jiřího Ortena*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2008. Vedoucí práce: Jaromír Volek. [elektronický archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity v Brně]

Kid press photo 2007. In *Malé (ale naše) noviny*, 23. 1. 2007. Dostupné na: <<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/index.php?ID=3243>> [cit. 12. 11. 2009]

KLAUBENSCHALCOVÁ, Alice. Zlaté slunce v Děčíně zasvítí studentům, mladým filmařům. In *Děčínský deník*, 19. 3. 2009, s. 7.

KLÍMA, J. V. Noviny a výchova. In *Duch novin*, leden–únor 1931, roč. IV, č. 1–2, s. 32–38.

KODÝTEK, Pavel. Historie českého internetu, 31. 1. 2006. Dostupné na: <<http://www.webdesign.paysoft.cz/clanky/2006/historie-ceskeho-internetu/>> [cit. 23. 4. 2008]

Kolektiv autorů. *Základy žurnalistiky pro redaktory studentských časopisů*. Otevřená společnost, 2004. 65 s. ISBN 80-903331-4-1. Dostupné na: <http://www.mediatvorive.cz/downloads/zaklady_zurnalistiky.pdf> a také na: <<http://www.osf.cz/download/files/publikace.zaklady-zurnalistiky.pdf>> [cit. 24. 11. 2009]

KOMÁNKOVÁ, Jitka. Vždycky jsem si dělal, co jsem chtěl. In *TV Revue*, 18. 7. 2007, s. 10.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Labyrint světa a ráj srdce*. 3. vyd. Praha: Odeon, 1984. s. 96–98.

KOMENSKÝ, Jan Amos. Škola pansofická. (z latiny vyložil Fr. J. Zoubek) Praha: Beseda učitelská v Praze, 1875. 82 s.

KÖPPLOVÁ, Barbara. Slovníkové heslo časopis. In REIFOVÁ, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 32–33. ISBN 80-7178-926-7

KOPŘIVA, Miroslav. Celostátní setkání učitelů ve Fulneku. In *Region – Týdeník okresu Nový Jičín*, 21. 5. 2002, s. 20.

KOSTĚNEC, Robert. Časopisy z celé republiky v katovické škole. In *Listy Strakonicka*, 14. 11. 1998, s. 9.

KOTRBA, Štěpán. Čermákova vyváženost bez obalu a rakouský tiskový zákon. In *Britské listy*, 20. 12. 2005. ISSN 1213-1792. Dostupné na: <<http://www.blisty.cz/2005/12/20/art26221.html>> [cit. 23. 11. 2009]

KOTRBA, Štěpán. Média veřejné služby: „intelektuálové“ hledali smysl své další existence. In *Britské listy*, 11. 11. 2002. ISSN 1213-1792. Dostupné na: <<http://www.blisty.cz/art/12040.html>> [cit. 23. 11. 2009]

KOUBOVÁ, Jana. *Titulky ve školních časopisech*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Slovanská filologie, 1999. Vedoucí práce: Hana Hrdličková.

KRAMULOVÁ, Daniela. Práce na školním časopise může děti hodně naučit. In *Rodina a škola*, 11. 10. 2005, s. 22.

KRATOCHVÍL, Martin. Kněževeský školní občasník Oči pranýřuje i obecní nešvary. In *Rakovnický deník*, 6. 4. 2000, s. 8.

KRAUSOVÁ, Radka. Děti si zkoušejí práci moderátorů ve školním zpravodajství Qak TV. In *Sokolovský deník*, 3. 3. 2009, s. 3.

KREJČÍ, Milan. *Ve stínu rychlých šípů (3)*. 20. 2. 2002. Dostupné na: <<http://www.komiks.cz/clanek.php?id=202>> [cit. 21. 10. 2009]

KREJČÍŘOVÁ, Jitka. Foto – Studenty zajímala práce moderátorů. In *Benešovský deník*, 16. 10. 2006, s. 4.

Krounští školáci mají svoji televizi. In *Noviny Chrudimska*, 4. 4. 1998, s. 8.

KŘEČEK, Jan. Mediální výchova a politická komunikace. In JIRÁK, Jan – WOLÁK, Radim. (eds.) *Mediální gramotnost: nový rozměr vzdělávání*. Praha: Radioservis, 2007. s. 78–85. ISBN 978-80-86212-58-6

KŘEŠŤAN, Rudolf. Psaní na psacím. In *Moderní byt*, 20. 5. 2004, s. 50.

KŘÍŽ, Martin. Studentům vysvětluje psaní. In *Klatovský deník*, 27. 1. 2004, s. 7.

KUBEY, Robert. Obstacles to the Development in Media Education in the United States. In *Journal of Communication*, Winter 1998, vol. 48, no. 1. Dostupné na: <http://www.medialit.org/reading_room/pdf/362_kubey_obstacles.pdf> [cit. 31. 10. 2009]

KUBICOVÁ, Markéta. *Colloque – konference pro pisálky*. květen 2009. Dostupné na: <<http://www.sokinfo.cz/patriot/2009/kveten/Colloque.pdf>> [cit. 11. 11. 2009]

KUBÍČEK, Jaromír – ŠIMEČEK, Zdeněk. *Brněnské noviny a časopisy od doby nejstarší až do roku 1975*. Brno: Universitní knihovna, Archiv města Brna – Musejní spolek, 1976.

KUBÍČEK, Jaromír. *Bibliografie novin a časopisů na Moravě a ve Slezsku v letech 1918–1945*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1989. 444 s.

KUBÍČEK, Jaromír. *Bibliografie periodik Jihomoravského kraje 1945–1965*. Brno: Universitní knihovna – Musejní spolek, 1975.

KUBÍK, František J. V Příbrami začalo setkání školních a dětských televizí z Česka. In *Mladá fronta Dnes*, 14. 10. 2006, s. 3.

KUBÍN, Stanislav. Redaktoři středoškolských časopisů z celého kraje se radili ve Žluticích. In *Karlovarský deník*, 31. 3. 2009, s. 3.

KUČERA, Jan. Studenti se mohou zapojit do internetových soutěží. In *Jihomoravský deník*, 12. 2. 2000, s. 4.

KUKAL, Petr. Škola za mediální totality. In *Moderní vyučování*, 1997, roč. 3, č. 7, s. 4–6. ISSN 1211-6858

KULÍŠKOVÁ, Lenka. *Školní noviny jako nástroj mediální výchovy*. Diplomová práce. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Filozofická fakulta. Katedra politologie a filozofie, 2009. Vedoucí práce: Zuzana Zejdová. [Zapůjčeno od autorky.]

KUPTÍK, Ivan. Mladí novináři svedli boj o Zlatou myš k počítači. In *Metro*, 25. 3. 2005, s. 4.

KUTALOVÁ, Andrea. Možná z nich budou redaktoři. In *Svoboda*, 3. 2. 1997a, s. 11.

KUTALOVÁ, Andrea. Novinařina mladé velice baví. In *Svoboda*, 23. 1. 1997b, s. 7.

KVÍČALOVÁ, Pavlína. Vánoční malování s malířem vystřídá novinářská práce. In *Listy Písecka*, 11. 12. 2003, s. 17.

KVÍTKOVÁ, Naděžda. Časopis jako úkol. In *Český jazyk a literatura*, 2006/2007, roč. 57, č. 2, s. 82–84. ISSN 0009-0786

KYNCL, Josef. Výstava časopisů putuje do dvou škol. In *Krkonošské noviny*, 3. 2. 1997, s. 13.

lah. Propagujte svou školu. In *Malé (ale naše) noviny*, 8. 4. 2006. Dostupné na: <<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/index.php?ID=2772>> [cit. 13. 11. 2009]

LANGER, Vlastimil. Rakouští učitelé si zkusili v ateliérech animovat film. In *Zlínské noviny*, 30. 8. 2002, s. 9.

LANKSHEAR, Colin – KNOBEL, Michele. *New Literacies: everyday practises and classroom learning*. Berkshire: Open University Press, 2006. [Omezený náhled dostupný na books.google.cz]

les. Děti založily svou tiskovou agenturu. In *Mladá fronta Dnes*, 30. 5. 2000, s. 1.

LEŠIKÁROVÁ, Linda. Lidé se přišli podívat, jestli ještě žiji. In *Olomoucký deník*, 25. 4. 2009, s. 2.

LIVINGSTONE, Sonia. What is media literacy? In *Intermedia*, 2004, vol. 32, no. 3, pp. 18–20. Dostupné na: <[http://eprints.lse.ac.uk/1027/1/What_is_media_literacy_\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/1027/1/What_is_media_literacy_(LSERO).pdf)> [cit. 6. 11. 2009]

LLOYD-KOLKIN, Donna – TYNER, Kathleen R. *Media & you: an elementary media literacy curriculum*. San Francisco: Strategies for Media Literacy, 1991. [Omezený náhled dostupný na books.google.cz]

LOJDOVÁ, Kateřina. *Pojetí mediální výchovy v pedagogických periodikách a na webových stránkách pro učitele*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Ústav pedagogických věd, 2006. Vedoucí práce: Klára Šedřová. [elektronický archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity v Brně]

LOMSKÝ, Josef. Střední škola a noviny. (Dokončení) In *Duch novin*, 25. 12. 1930, roč. III, č. 12, s. 306–313.

LOMSKÝ, Josef. Střední škola a noviny. (Pokračování) In *Duch novin*, 25. 11. 1930, roč. III, č. 11, s. 278–284.

LOMSKÝ, Josef. Střední škola a noviny. In *Duch novin*, 25. 10. 1930, roč. III, č. 10, s. 261–266.

LOMSKÝ, Josef. *Střední škola a noviny*. Zvláštní otisk z III. ročníku revue *Duch novin*. Nový Bydžov: Grafické závody V. a A. Janata, 1931. 78 s.

LOMSKÝ, Josef. Škola a noviny v Německu. In *Duch novin*, leden–únor 1931, roč. IV, č. 1–2, s. 64–65.

LUČANSKÝ, Julián. *Ako robíť stredoškolský časopis*. Bratislava: Smena, 1975. 59 s.

LUX, Josef. Budoucnost patří také u nás informacím. In *Hradecké noviny*, 2. 4. 1998, s. 6.

lyč. Krátce z regionu. In *Zemské noviny*, 29. 6. 1996, s. 5.

MACOŠKOVÁ, Nina. Školáci se snaží získat nejlepší reportáž. In *Týdeník Karvinsko*, 16: 6. 2009, s. 2.

MACUROVÁ, Jana. *Návrh, realizace a hodnocení projektu "Mediální výchova na základních školách – tištěná média"*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Ústav pedagogických věd, 2007. Vedoucí práce: Klára Šedřová. [elektronický archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity v Brně]

MAG. Novinář junior: Nejlepší školní časopis vydávají v Morašicích. In *Svitavský deník*, 15. 1. 2009, s. 3.

mach. Zlatý sólokapr vyhrály Devítkoviny. In *Frydecko-místecký a třinecký deník*, 5. 5. 2009, s. 2.

MACHÁČEK, M. Školní a třídní časopisy. Seznam škol, které vydávaly ve šk. roce 1946–1947 školní časopis. In *Občanská výchova*, 10. 10. 1947, roč. III, č. 2, s. 60–61.

Malí novináři na Devítce. In *Frydecko-místecký a třinecký deník*, 31. 1. 2008, s. 6.

mar. I menší firma se může dokonale prezentovat. In *Hospodářské noviny*, 27. 7. 1999, s. 11.

MASTERMAN, Len. *Teaching the Media*. 4th ed. New York: Routledge, 1988a. 348 pp. ISBN 0-415-03974-6

MASTERMAN, Len. *The development of media education in Europe in the 1980s*. Strasbourg: Council of Europe, 1988b. [Omezený náhled dostupný na books.google.cz]

MATES, Vladimír. *České studentské časopisy v 50.–90. letech 19. století*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filologická fakulta, 1958.

mbr. Školy se mohou zapojit do soutěže časopisů. In *Prostějovský týden*, 26. 11. 2004, s. 2.

McLUHAN, Marshall. *Člověk, média a elektronická kultura*. 1. vyd. Brno: Jota, 2000. 424 s. ISBN 80-7217-128-6

McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 447 s. ISBN 80-7178-200-9

MD. Není časopis jako časopis. In *Týdeník Karvinsko*, 12. 6. 2007a, s. 3.

MD. Staňte se novinářem. In *Karvinský deník*, 17. 10. 2007b, s. 3.

Média tvořivě. In *Moderní vyučování*, 23. 5. 2008, s. 3.

Mediaresearch. *Tisková zpráva: Jsou české děti ovládány médii?* 13. 11. 2008. Dostupné na: <<http://www.mediaresearch.sk/file/89/tz-jsou-ceske-deti-ovladany-medii.pdf>> [cit. 4. 11. 2009]

mev. Školní časopis přinesl výhru deset tisíc korun. In *Noviny Svitavska*, 29. 6. 2005, s. 7.

mch. Jih pořádá soutěž školních časopisů. In *Moravskoslezský deník*, 6. 5. 2009, s. 3.

MIČIENKA, Marek – JIRÁK, Jan. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-315-4

MIKEŠOVÁ, Jiřina. Na prahu milénia již nestačí jenom umět číst, psát a počítat... In *Pardubické noviny*, 9. 10. 1999, s. 7.

MIKULENKA, Michal. Školní časopis Huslenčák je nejlepší z celého Česka. In *Valašský deník*, 28. 11. 2007, s. 3.

Minipřívodce projekty ve formátu MS Word. nedat. Dostupné na: <<http://www.sulovsky.com/sf/vg.doc>> [cit. 26. 11. 2009]

miš. Nuda hledá studentské časopisy roku. In *Rovnost*, 23. 3. 2001, s. 4.

Mk. Díla mladých redaktorů budou ve sborníku. In *Rakovnický deník*, 26. 6. 2000a, s. 6.

- Mk. Redakční rady si dají rande na základních školách. In *Rakovnický deník*, 5. 4. 2000b, s. 8.
- MK. Setkání školních redaktorů. In *Opavský a hlučínský deník*, 7. 4. 2005, s. 11.
- Mladý moderátor 2008. In *Malé (ale naše) noviny*, 21. 1. 2008. Dostupné na: <<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/index.php?ID=3651&rdbRate=2>> [cit. 11. 11. 2009]
- mrš. Fotografická soutěž pro školáky do konce května. In *Bruntálský a krnovský deník*, 22. 5. 2006, s. 8.
- mrš. Výstava školních časopisů. In *Bruntálský a krnovský deník*, 5. 1. 2005, s. 8.
- MUKAŘOVSKÝ, Jan. (red.) *Dějiny české literatury. II. Literatura národního obrození*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1960. 686 s.
- MUSIL, Josef. „To tu ještě nebylo“ už tu je. In *Sedmička*, 14. 5. 2009, s. 8.
- MUSIL, Josef. Moderátor Petr Zajíček spí i dvanáct hodin denně. In *Táborský deník*, 27. 12. 2006, s. 10.
- MZ. Dětské novinářské ceny pro rok 2001 byly uděleny. In *Svoboda*, 26. 6. 2001, s. 3.
- Na cestách za novými zkušenostmi potkali také mistryni republiky. In *Listy Prachaticka*, 26. 11. 1997, s. 15.
- Na Vaše přání děkujeme. In *Deník Chomutovska*, 19. 7. 1999, s. 12.
- NACHLINGEROVÁ, Alena. Škola pro každého, škola pro všechny, aneb Rádio Junior a Televize Vodník. In *Moderní vyučování*, 20. 3. 2006, s. 18.
- Nejvíce do Felixe přišlo povídek a reportáží. In *Deník Chomutovska*, 11. 5. 1999, s. 6.
- Německý paedagog o čtení novin ve školách. In *Duch novin*, 25. 3. 1930, roč. III, č. 3, s. 92–93.
- NMK. Co napsali sousedé. In *Českobudějovické listy*, 30. 11. 2004, s. 13.
- nos. Mladí redaktoři se podělí o zkušenosti. In *Mladá fronta Dnes*, 15. 9. 2005, s. 4.
- Nový školní rok začíná, školní časopisy znovu ožívají. In *Kladenský deník*, 2. 9. 1999, s. 10.
- NUMERATO, Dino. Mediální výchova: oddůvěrňování důvěrného světa. In *Revue pro média*. Mediální gramotnost. červen 2004, roč. IV, č. 8, s. 2–8. ISSN 1214-7494
- Obvod vyhlásil soutěž školních časopisů. In *Moravskoslezský deník*, 10. 4. 2008, s. 3.

OGOUN, Josef. Studentské časopisy generace Hálkovy. (Pokračování.) In *Studentský časopis*, 10. 12. 1926a, roč. VI, č. 4, s. 112–113.

OGOUN, Josef. Studentské časopisy generace Hálkovy. (Pokračování.) In *Studentský časopis*, 12. 2. 1927a, roč. VI, č. 6, s. 162–163.

OGOUN, Josef. Studentské časopisy generace Hálkovy. (Pokračování.) In *Studentský časopis*, 12. 3. 1927b, roč. VI, č. 7, s. 209–210.

OGOUN, Josef. Studentské časopisy generace Hálkovy. (Pokračování.) In *Studentský časopis*, 13. 1. 1927c, roč. VI, č. 5, s. 134–135.

OGOUN, Josef. Studentské časopisy generace Hálkovy. In *Studentský časopis*, 10. 11. 1926b, roč. VI, č. 3, s. 68–69.

ok-mag. Novináře juniory čeká exkurze do redakce Deníku. In *Svitavský deník*, 16. 9. 2008, s. 2.

olo. Soutěž Novinářem s MF DNES. In *Mladá fronta Dnes*, 5. 3. 2005, s. 4.

or. Novinář junior: Vrcholí soutěž o nejlepší školní časopis. In *Svitavský deník*, 29. 11. 2008, s. 2.

OSVALDOVÁ, Barbora – DOLANSKÁ, Nora. Encyklopedické heslo Časopis. In OSVALDOVÁ, Barbora – HALADA, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1999. s. 38. ISBN 80-85983-76-1

OSVALDOVÁ, Barbora a kol. Zpravodajství v médiích. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. 156 s. ISBN 80-246-0248-2

pá. Školák Filip má stříbro. In *Orlický deník*, 7. 2. 2008, s. 2.

PACOLA, Arnošt. Homo sapiens svědčí o tom, že čas dětství není dobou her. In *Rovnost*, 18. 12. 1998, s. 3.

PALUSKA, Pavel. Foto. In *Berounský deník*, 10. 5. 1999, s. 11.

Panel 2002. In *Učitelské listy*, 4. 3. 2002, s. 21.

Paris Agenda or 12 Recommendations for Media Education. Unesco: Paris, 21.–22. June 2007. Dostupné na: <<http://www.ifap.ru/pr/2007/070625ba.pdf>> [cit. 4. 11. 2009]

PASTOROVÁ, Martkéta. Mediální výchova je povinnou součástí vzdělávání. In *Strategie*, 19. 11. 2007, roč. 15, č. 47, s. 20. ISSN 1210-3756 Dostupné na: <<http://www.strategie.cz/scripts/detail.php?id=330390>> [cit. 6. 11. 2009]

PETERKA, Jiří. Internet do škol startuje. 19. 2. 2002. Dostupné na: <<http://www.lupa.cz/clanky/internet-do-skol-startuje/>> [cit. 22. 11. 2009]

- PETERKOVÁ, Jana. Mladý žurnalista. In *Svitavský deník*, 14. 2. 2008, s. 7.
- Peřka. Vítejte v novém roce, milí spolužáci. In *Sokolovský deník*, 12. 1. 2005, s. 9.
- PETRŽELOVÁ, Irena. Studenti si otestovali znalosti informatiky. In *Blanenský deník*, 12. 12. 2008, s. 8.
- PETŘÍK, Adam. Zábavná škola na českolipské Slovance. In *Českolipský deník*, 14. 9. 2005, s. 21.
- ph. Mladí moderátoři navštívili Brusel. In *Českolipský deník*, 20. 4. 2009, s. 3.
- Pilot G, Pilot GP – ukončen*. Nedat. VÚP. Dostupné na: <<http://vuppraha.cz/sekce/66>> [cit. 1. 11. 2009]
- Pilot Z – ukončen*. Nedat. VÚP. Dostupné na: <<http://vuppraha.cz/sekce/96>> [cit. 1. 11. 2009]
- PIŇOSOVIČ, Petra. Děti redaktorů se v Karviné zdokonalovali v novinářské práci. In *Mladá fronta Dnes*, 15. 11. 1997, s. 1.
- PLACHÁ, Pavla. Charizmatická a podmanivá, říkali o ní. In *Mladá fronta Dnes*, 30. 9. 2005, s. 6.
- PLÁŠEK, Radovan. Mediální výchova a mediální gramotnost v kontextu českého školství. In *Revue pro média*. Mediální gramotnost. červen 2004, roč. IV, č. 8, s. 9–13. ISSN 1214-7494
- PLEVA, Martin. Dětské časopisy mají výstavu. In *Moravskoslezský deník*, 21. 12. 2005, s. 5.
- PLEVA, Martin. Malí novináři publikují své názory ve školních časopisech. In *Bruntálský a krnovský deník*, 15. 2. 2006, s. 4.
- pns. Škola mladých žurnalistů. In *Právo*, 8. 8. 2001, s. 17.
- PODOLÁK, Jan. Školní časopis a český jazyk. In *Český jazyk a literatura*, 1986/1987, roč. 37, č. 7, s. 310–314.
- POCHOŽAJOVÁ, Jindřiška <jindriska.pochozajova@seznam.cz>. 2008-10-16. Odpovědi na požadované otázky. [E-mail adresátce Daně Smrčkové smrckova.dana@email.cz].
- POLÁČEK, Tomáš. Jaroslav Hutka. In *Magazín Mladé fronty Dnes*, 13. 11. 2008, s. 6.
- POLICER, Tomáš. Mladý evropský moderátor byl znovu na ZŠ Slovance. In *Malé (ale naše) noviny*, 13. 3. 2009. Dostupné na: <<http://wp.wpublisher.cz/malenoviny/index.php?ID=4163>> [cit. 11. 11. 2009]

- PORTER, Stephen R. – WHITCOMB, Michael E. The impact of contact type on web survey response rates. In *Public Opinion Quarterly*, 2003, vol. 67, no. 4, pp. 579–588.
- POSPĚCHOVÁ, Petra. Za školy gramotnější. In *Týden*, 19. 6. 2006, s. 103.
- POSTER, Mark. *The second media age*. Cambridge: Polity, 1995. 186 pp. ISBN 0-7456-1396-9
- POSTMAN, Neil. *The Disappearance of Childhood*. New York: Vintage Books: 1994.
- POTTER, James W. *Theory of Media Literacy. A Cognitive Approach*. London: Sage, 2004.
- POTŮČEK, Jan. Chybí nám mediální gramotnost. (rozhovor s Jaromírem Volkem) In *Reflex*, 17. 2. 2005, roč. 16, č. 7, s. 68. ISSN 0862-6634
- POTŮČEK, Jan. Ředitel Lobbyista. In *Reflex*, 31. 8. 2006, s. 48.
- POTŮČEK, Jiří. Reforma československé střední školy z 30. let 20. století. In *Učitel matematiky*, 1996/1997, roč. 5, č. 1, s. 26–30.
- Pozvánka na výstavu. In *Chomutovský deník*, 16. 9. 2008, s. 8.
- pp. Jak jsme se pokoušeli „budovat Evropu“. In *Plzeňský deník*, 24. 6. 1997, s. 14.
- PRETS, Christa. *Zpráva o mediální gramotnosti v digitálním prostředí*. Evropský parlament. Výbor pro kulturu a vzdělávání. 24. 11. 2008. Dostupné na: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2008-0461+0+DOC+PDF+V0//CS>> [cit. 4. 11. 2009]
- PROCHÁZKA, Vladislav. Převezmou žáci naší základní školy štafetu? In *Život Úval*, 2004, roč. 45, č. 1. Dostupné na: <<http://www.uvaly.cz/zivotuval/0401/zivotuval.htm>> [cit. 19. 10. 2009]
- PROKEŠOVÁ, Iva. <studovna@pamatnik-np.cz>. 2009-10-26. Re: prosba o info. [E-mail adresátce Daně Smrčkové <smrckova.dana@email.cz>].
- PRUDKÝ, Libor. Čtenářství očima pedagogů. In *Učitelství noviny*, 1998, roč. 101, č. 41, s. 20.
- Průvodce politikou KDU-ČSL: Volební program 1998*. Dostupné na: <<http://praha2.kdu.cz/volprg98.doc>> [cit. 4. 11. 2009]
- První československá dotazníková anketa o čtení novin mezi školní mládeží. In *Duch novin*, 25. 3. 1931, roč. IV, č. 3–6, s. 182.
- Představení projektu Média tvořivě. In *Moderní vyučování*, 21. 3. 2007, s. 24.
- Příbramští na celostátním setkání redaktorů školních časopisů. In *Příbramský deník*, 9. 12. 1997, s. 11.

Příklady dobré praxe pro gymnázia. nedat. Dostupné na: <<http://www.pilotg-gp.cz>> [cit. 30. 10. 2009]

Příručka příkladů dobré praxe. nedat. Dostupné na: <<http://pdpzv.vuppraha.cz/>> [cit. 30. 10. 2009]

pt. Děti předvedou školní časopisy. In *Mladá fronta Dnes*, 19. 12. 2005, s. 2.

PUNCH, Keith F. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 152 s. ISBN 978-80-7367-381-9

Putovní výstava školních časopisů. In *Noviny Chrudimska*, 6. 5. 1997, s. 7.

R. V chomutovské základní škole vrcholí soutěž mladých žurnalistů. In *Chomutovský deník*, 5. 6. 2008, s. 3.

RABUŠICOVÁ, Milada. *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 199 s. ISBN 80-210-2858-0

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Dostupné na: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf> [cit. 31. 10. 2008]

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Dostupné na: <http://www.rvp.cz/soubor/RVPZV_2007-07.pdf> [cit. 21. 10. 2008]

Ranní úvahy Ondřeje Vaculíka. In *ČRo – vltava.cz*, 29. 1. 2006. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/vltava/publicistika/_zprava/220290> [cit. 28. 12. 2009]

RAUŠAR, František. Studentské časopisy. In *Plzeňsko*, 1932, roč. XIV, č. 4, s. 72–75.

red. Soutěž Novinářem s MF DNES. In *Mladá fronta Dnes*, 7. 4. 2005, s. 4.

red. Soutěž zná výherce 4. kola i celkové vítěze. In *Mladá fronta Dnes*, 26. 4. 2003, s. 5.

red. Zlaté časy médií. In *Rodina a škola*, 10. 1. 2006, s. 26.

Redakce. Studenti, soutěžte s MF Dnes. In *Mladá fronta Dnes*, 19. 3. 2003, s. 1.

REDING, Viviane. *Doporučení komise o mediální gramotnosti v digitálním prostředí pro vyšší konkurenceschopnost audiovizuálního průmyslu a průmyslu obsahu a otevřenou znalostní společnost*. Brusel: Komise evropských společenství, 20. 8. 2009. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:227:0009:0012:CS:PDF>> [cit. 4. 11. 2009]

REIFOVÁ, Irena. 3x v hlavní roli média. In *Kmit*, červen 1999, roč. 7, č. 1, s. 38–41. rek. Prostějovský školní časopis uspěl v celostátní soutěži. In *Prostějovský večerník*, 26. 6. 2006, s. 4.

RESETARITS, Karin. *Zpráva o občanských a alternativních médiích v Evropě*. Evropský parlament. Výbor pro kulturu a vzdělávání. 24. 6. 2008. Dostupné na: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A6-2008-0263+0+DOC+PDF+V0//CS>> [cit. 9. 12. 2009]

RIDEOUT, Victoria – ROBERTS, Donald F. – FOEHR, Ulla G. *Generation M: Media in the Lives of 8–18 Year-olds*. Washington: Kaiser Family Foundation, 2005. Dostupné na: <<http://www.kff.org/entmedia/upload/Generation-M-Media-in-the-Lives-of-8-18-Year-olds-Report.pdf>> [cit. 31. 10. 2009]

rie. Informujeme. In *Rovnost*, 5. 5. 1999, s. 2.

ROTH, Jiří. Fejeton o zasuté, čtvrt století utajované pravdě. In *Deník Litoměřicka*, 19. 1. 2002, s. 8.

ROUBÍK, František. *Bibliografie časopisectva v Čechách z let 1863–1895*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1936. 319 s.

ROUBÍK, František. *Časopisectvo v Čechách v letech 1848–1862*. Praha: Duch novin, 1930. 207 s.

ROUBÍK, František. Studentské časopisy na akademickém gymnasiu staroměstském v l. 1851–1853 a básnické počátky Vítězslava Háška. In *Česká revue*, 1925, roč. XVIII, č. 5, s. 270–280.

ROVENSKÁ, Jana. Cibulka je typ investigativní. In *Magazín Práva*, 30. 4. 2004, s. 18.

ROZTOČILOVÁ, Pavlína. Po čtyřech letech ze Včelákova do Austrálie a Kanad. In *Noviny Chrudimska*, 17. 9. 1997, s. 13.

RŮČKOVÁ, Věra. Dvě školy na Novojičínsku mají nejlepší časopis v kraji. In *Novojičínský deník*, 7. 5. 2009, s. 2.

Různá. In *Internet*, 1. 6. 2000, s. 57.

RYSOVÁ, Květa. Ještě k vydávání školního časopisu. In *Český jazyk a literatura*, 1988/1989, roč. 39, č. 6, s. 121–124.

RYSOVÁ, Květa. Přínos školního časopisu pro výuku českého jazyka. In *Čeština doma a ve světě*, 1999, roč. VII, č. 2/99, s. 105–109. ISSN 1210-9339

Řešením je profesionalizace. In *Chebský deník*, 25. 7. 2000, s. 15.

ŘÍČAN, Pavel – PITHARTOVÁ, Drahomíra. *Krotíme obrazovku. Jak vést děti k rozumnému užívání médií*. 1. vyd. Portál: Praha, 1995. 62 s. ISBN 80-7178-084-7

ŘÍČAN, Pavel. Výchova dětí v mediálním věku. In *Slovo*, 23. 5. 1998, s. 5.

SALYKOVÁ, Radka. *Výchova k mediální gramotnosti: Vybrané problémy vzhledem k proměnám mediálního prostředí*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2007. Vedoucí práce: Jaromír Volek. [elektronický archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity v Brně]

SÁRKÖZI, Radek. Časopis ve škole a mediální výchova: tipy do výuky mediální výchovy a využití časopisu ve výuce. In *Moderní vyučování* (příloha Zelené stránky), 2005, roč. 11, č. 2, s. 1–16. ISSN 1211-6858

SÁRKÖZI, Radek. Jak se dělá školní časopis (6) – Mediální výchova. 13. 3. 2002. Dostupné na: <<http://www.ceskaskola.cz/Ceskaskola/Ar.asp?ARI=3290&CAI=2125>> [cit. 14. 10. 2008]

SÁRKÖZI, Radek. Soutěže školních časopisů. 12. 6. 2006. Dostupné na: <<http://www.ceskaskola.cz/Ceskaskola/Ar.asp?ARI=102948&CAI=2125>> [cit. 14. 10. 2008]

SÁRKÖZI, Radek. Školní nakladatelství? In *Moderní vyučování*, 2004, roč. 10, č. 9, s. 15–16. ISSN 1211-6858

SÁRKÖZI, Radek. Vydávání časopisu jako didaktický projekt. In *Moderní vyučování*, 2003, roč. 9, č. 8, s. 23. ISSN 1211-6858

Sborník projektu ProMed. Praha: Celn, 2008. Dostupné na: <<http://portal.celn.cz/promed/>> [cit. 24. 11. 2009]

SHEPHERD, Rick. Elementary Media Education: The Perfect Curriculum. In *English Quarterly*, 1992, vol. 25, no. 2–3, pp. 35–38 Dostupné na: <http://www.media-awareness.ca/english/resources/educational/teaching_backgrounders/media_literacy/perfect_curriculum_1.cfm> [cit. 2. 11. 2009]

SCHNEPP, Ota. Felixáci v sobotu rozdali čtyřicet čestných uznání. In *Deník Chomutovska*, 31. 5. 1999, s. 8.

SCHÖDELBAUER, Vladimír. *Vývoj a zaměření českého studentského tisku v období let 1918–1938*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta žurnalistiky. Katedra periodického tisku, 1983. Vedoucí práce: Alena Křivánková.

SCHULZ, Winfried a kol. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 149 s. ISBN 80-246-0827-8

SCHULZ, Winfried. Reconstructing Mediatization as an Analytical Concept. In *European Journal of Communication*, 2004, vol. 14, no. 1, pp. 87–101.

SINGER, Dorothy G. – SINGER, Jerome L. (eds.) *Handbook of Children and the Media*. London: Sage Publications, 2001. 765 pp.

SIX, Ulrike – FREY, Christoph – GIMMLER, Roland – THIBAUT, Kerstin. Mediální výchova v materských školách. In *Revue pro média*. Mediální gramotnost. červen 2004, roč. IV, č. 8, s. 18–25. ISSN 1214-7494

SLANEC, Jaroslav. Encyklopedické heslo Hlavička. In OSVALDOVÁ, Barbora – HALADA, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1999. s. 78. ISBN 80-85983-76-1

SMRČKOVÁ, Dana. *Novinář a novinářství v kresbě Humoristických listů 1880–1891*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Katedra žurnalistiky, 2007. Vedoucí práce: Martin Sekera.

SMRČKOVÁ, Dana. *Výzkum veřejného mínění na webu: vybraná specifika*. Seminární práce k předmětu Výzkum veřejného mínění a demokracie. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Katedra mediálních studií, LS 2008a. Vyučující: Eliška Jungová.

SMRČKOVÁ, Dana. Zpráva ze studentského vědeckého projektu: školní média v Olomouckém kraji (výzkumná sonda). Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2008b.

sos. Na zámku jsou strašidla. In *Rovnost*, 22. 6. 2001, s. 2.

Soutěž Náš Svět hledá nejlepší dětské literární dílo. In *novinky.cz*, 12. 1. 2009. Dostupné na: <<http://www.novinky.cz/veda-skoly/vzdelavani/158212-soutez-nas-svet-hleda-nejlepsi-detske-literarni-dilo.html>> [cit. 28. 12. 2009]

Soutěž o nejlepší školní časopis. In *lidovky.cz*, 12. 5. 2003.

SOVÁK, Martin. <martin.sovak@soapraha.cz> 2009-10-14 Re: prosba o pomoc. [E-mail adresátce Daně Smrčkové <smrckova.dana@seznam.cz>].

stc. MF DNES začíná soutěž pro dopisovatele. In *Mladá fronta Dnes*, 26. 4. 2002, s. 6.

stc. Zúčastní se přes sedm desítek středočeských škol. In *Mladá fronta Dnes*, 14. 3. 2005, s. 2.

STEJSKALOVÁ, Simona. Školy organizují před oslavami města jednu soutěž za druhou. In *Rovnost*, 25. 5. 1998, s. 3.

STEJSKALOVÁ, Simona. Žáci se týden co týden těší na školní televizní vysílání. In *Rovnost*, 6. 11. 1997, s. 2.

STRAKOVÁ, Jana. Školní časopis odráží atmosféru školy. (rozhovor s Radkem Sárkőzim) In *Moderní vyučování*, 2005, roč. 11, č. 2, s. 16–17. ISSN 1211-6858

STRNAD, Radek. Školní časopisy nabízejí informace, zábavu a názory. In *Ústecký deník*, 20. 4. 2004, s. 17.

Středoškoláci se učili dělat opravdové noviny. In *Chebický deník*, 25. 7. 2000, s. 15.

STYPKOVÁ, Marie. Nejlepším školním časopisem se stal Mandelíček. In *Bruntálský a krnovský deník*, 3. 3. 2007, s. 9.

SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo – mýty a realita. Souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. 168 s. ISBN 978- 80-7254-926-9

Súťaž školských časopisov. In *Učiteľské noviny*, 2000, roč. 50, č. 10, s. 2.

SVOBODA, Tomáš. Mezi žákovskými časopisy našeho okresu by se jen těžko hledal ten nejlepší. In *Rakovnický deník*, 4. 6. 1999, s. 8.

SÝKORA, Jaromír. Časopis slaví sedmnáct let. In *Listy Prachaticka*, 23. 3. 1999, s. 15.

SÝKORA, Pavel. Setkání mladých novinářů. In *Chebský deník*, 18. 11. 1998, s. 15.

SYNEK, Bohumil. Školský časopis – zrkadlo práce školy. In *Učiteľské noviny*, 2002, roč. 52, č. 39, s. 10.

ŠEBESTA, Karel. Výchova komunikační a výchova mediální. In *Český jazyk a literatura*, 1995–1996, roč. 46, č. 7–8, s. 158–162.

ŠEBEŠ, Marek – ŠIMŮNEK, Michal. JuniorMedia Society – mediální výchova po česku. In *Revue pro média*. Mediální gramotnost. červen 2004, roč. IV, č. 8, s. 26–27. ISSN 1214-7494

ŠEDKOVÁ, Helga. Školní klub germanistů. In *Zpravodaj Obchodní akademie a Střední zemědělské školy v Bruntále*, 2000, č. 34, s. 7. Dostupné na:
<<http://www.oaz.cz/web3/dokumenty/zpravodaj34/zpravodaj34.pdf>> [cit. 24. 11. 2009]

ŠEĐOVÁ, Klára. Média jako pedagogické téma. In *Pedagogika*, 2004, roč. LIV, č. 1, s. 19–33. ISSN 0031-3815

šev. Postřeh zasáhl cíl podruhé. In *Prostějovský deník*, 20. 6. 2006, s. 3.

ši. Kdo z nich bude Kisch? In *Blesk*, 21. 12. 1999, s. 4.

ŠIMEK, Michal. Ivetě Kučerové se splnil její školní sen. In *Boleslavský deník*, 17. 2. 2001, s. 3.

ŠIMKOVÁ, Lenka. *Mediální gramotnost – kompetence pro 21. století: mediální výchova v České republice*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Ústav české literatury a knihovnictví, 2006. Vedoucí práce: Dino Numerato. [elektronický archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity v Brně]

ŠKAŘUPOVÁ, Kateřina. Mediální gramotnost v anglicky mluvících zemích. In *Revue pro média*. Mediální gramotnost. červen 2004, roč. IV, č. 8, s. 30–31. ISSN 1214-7494

Škola základ života. Komédie ČSR, 1938, režie: Martin Frič.

Školní časopis Katalpa zabodoval. In *Pardubické noviny*, 12. 4. 2003, s. 16.

Školní časopisy soupeří. In *Chip*, 2. 5. 2000, s. 22.

- Školní noviny dětí z Kryr mají svůj půvab. In *Deník Lučan*, 23. 7. 1997, s. 6.
- Školní příručka pro uvedení do četby novin. In *Duch novin*, leden–únor 1931, roč. IV, č. 1–2, s. 66.
- Škrob se zúčastní setkání s ministrem. In *Noviny Chrudimská*, 23. 4. 1998, s. 7.
- ŠKUTHANOVÁ, Alena. Děti si tisknou svoje noviny. In *Kladenský deník*, 10. 11. 2001, s. 18.
- ŠOFAR, Jakub. [litternetur@] In *Právo*, 12. 2. 2009, s. 2.
- Špatná příručka pro čtení novin ve škole. In *Duch novin*, prosinec 1931, roč. IV, č. 9–10, s. 327–328.
- ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *Do česka zamířil archiv československé školy ve Velké Británii.* (rozhovor s Edvardem Outratou) 20. 5. 2005. Dostupné na: <<http://www.radio.cz/cz/clanek/66740/limit>> [cit. 23. 12. 2009]
- ŠVAGROVÁ, Marta. Vždy připraven, teď už s úlevou. In *Lidové noviny*, 19. 5. 2009, s. 10.
- ŠVERDÍK, Michal. Ze školáků se stávají publicisté. In *Mladá fronta Dnes*, 23. 3. 2005, s. 4.
- TÁBORSKÁ, Sylva. Česká škola v Angole otevírá nejedny dveře. In *Mladá fronta Dnes*, 29. 4. 2006, s. 13.
- TAMCHYNA, Robert. Jaroslav Žák. 29. 11. 2000. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/historie/vyroci/_zprava/6760> [cit. 19. 10. 2009]
- TAUCHMANOVÁ, Jana. Rádía dětí nejen pro děti I. – Děčko Ostrava a Litina Brno. In *radiotv.cz*, 8. 4. 2006.
- TELLA, Seppo. Media and Man – On Whose Terms? Aspects of Media Education. In *Media in Today's Education*. Proceedings of a Subject-Didactic Symposium in Helsinki on Feb. 14, 1997. Department of Teacher Education. University of Helsinki. Dostupné na: <<http://www.helsinki.fi/~tella/178mediaedu.html>> [cit. 31. 10. 2009]
- Terapie šokem, aneb deset pohledů novináře na jeden den prožitý mezi mladými žurnalisty. In *Sokolovský deník*, 9. 7. 1998, s. 12.
- THOMPSON, John B. *Média a modernita*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 220 s. ISBN 80-246-0652-6
- TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. I. díl. A–J*. Praha, Litomyšl: Ladislav Horáček – Paseka, Petr Meissner, 1999. 634 s. ISBN 80-7185-245-7
- TOMKOVÁ, Anna. Podněty z pedagogiky C. Freineta. In *Učitelství listy*, 2005/2006, roč. 13, č. 3, s. 11. ISSN 1210-7786

- tov. Mladí redaktoři soutěží. In *Moravskoslezský den*, 10. 4. 1999, s. 3.
- Ts. Víte, že. In *Kladenský deník*, 2. 9. 1999, s. 10.
- TUČEK, Radim. Mladí redaktoři uspěli v soutěži. In *Deník Litoměřicka*, 6. 9. 2005, s. 14.
- TUČKOVÁ, Táňa. Kvítko ještě počká! In *Květy*, 23. 11. 2000, s. 68.
- TUČKOVÁ, Táňa. Soutěž o nejhezčí školní časopisy. In *Květy*, 5. 4. 2001, s. 58.
- TUŠER, Andrej a kol. *Vydávame školský časopis*. 2. vyd. Zvolen: Krajská knižnica Ľudovíta Štúra a Televízia Markíza, 2005. 146 s. ISBN 80-85136-34-12005. Dostupné na: <http://www.kskls.sk/domain/b5/files/electronice_dok/vydavame-skolsky-casopis.pdf> [cit. 24. 11. 2009]
- Tužka nebezpečnější než kulomet. Hlasujte o časopisech. In *aktualne.cz*, 25. 5. 2009a.
- Tužka nebezpečnější než kulomet. Oceněné časopisy. In *aktualne.cz*, 4. 6. 2009b. Dostupné na: <<http://aktuálně.centrum.cz/domaci/společnost/clanek.phtml?id=637347>> [cit. 28. 12. 2009]
- ÚIV. *Základní charakteristiky vývoje českého vzdělávacího systému mezi lety 1989–2009*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 16. 11. 2009. Dostupné na: <http://www.edu.cz/edu_portal/GetFile?type=File&version=-2&id=145772&download=true> [cit. 17. 12. 2009]
- UNESCO Action for Media Education and Literacy*. nedat. Dostupné na: <http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=27056&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [cit. 6. 11. 2009]
- VACEK, Lubomír. *Čtení o veřejném mínění: pozvání do světa názorů lidí*. 1. vyd. Praha: Orego, 1997. 126 s. ISBN 80-902107-6-7
- val. Malí novináři soutěžili o ceny. In *Bruntálský a krnovský deník*, 28. 5. 2005, s. 3.
- val. Nejlepším školním časopisem se včera stalo Kukátko. In *Vysočina – noviny Třebíčska*, 3. 3. 2004, s. 4.
- VALOUCHOVÁ, Anna. Továrna na on-line školní časopisy (Finsko). In *rvp.cz*, 26. 3. 2008. Dostupné na: <<http://www.rvp.cz/clanek/2141>> [cit. 28. 12. 2009]
- VÁŇOVÁ, Růžena. *Školská reforma v ČSR ve 30. letech*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1994. 52 s.
- VÁŇOVÁ, Růžena. Školský systém v českých zemích – vývoj a současný stav. In VALÍŠOVÁ, Alena – KASÍKOVÁ, Hana. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 69–90. ISBN 978-80-247-1734-0

VARHANÍK, Jiří. Po deseti letech se do Jihlavy vrátili pedagogové projektu ELOS. In *Jihlavské listy*, 2. 8. 2005, s. 1.

VAŘEKA, Kamil. *Mediální výchova v kontextu znalostní společnosti: komparace přístupů aplikovaných ve vyšším sekundárním vzdělávání v České republice a v Kanadě*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Ústav české literatury a knihovnictví, 2006. Vedoucí práce: Klára Šedřová. [elektronický archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity v Brně]

VAVŘÍK, Jan. Noviny a děti. In *Národní listy*, 6. 12. 1922, roč. 62, č. 334, s. 1.

vb. Který školní časopis je nejlepší? In *Mladá fronta Dnes*, 22. 2. 2006, s. 4.

VELEMÍNSKÝ, Karel. Škola a noviny. In *Duch novin*, 25. 4. 1930, roč. III, č. 4, s. 111–112.

VERNER, Leoš. *Stav mediální gramotnosti vysokoškolských studentů v České republice*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2002. Vedoucí práce: Jan Jiráček.

VĚTVIČKA, Václav. Mediální výchova v USA. In *Strategie*, 19. 11. 2007, roč. 15, č. 47, s. 22. ISSN 1210-3756 Dostupné na: <<http://www.strategie.cz/scripts/detail.php?id=330391>> [cit. 6. 11. 2009]

VIII. setkání redaktorů školních časopisů. In *Blanenský deník*, 14. 6. 2007, s. 8.

vl. Středoškoláci mají Časák. In *Právo*, 13. 2. 2004, s. 12.

VLADYKA, Milan. Mediální gramotnost začíná tam, kde končí »mediální nevinność« (rozhovor s Janem Jiráčkem) In *Revue pro média*, červen 2004, roč. IV, č. 8, s. 14–17. ISSN 1214-7494

vok. Debatovat bude i Miloš Zeman. In *Mladá fronta Dnes*, 10. 8. 2009, s. 2.

VOLEK, Jaromír – JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. Mediální studia: východiska a výzvy. In *Mediální studia*, říjen 2006, roč. 1, č. 1, s. 8–20. ISSN 1801-9978

VOLF, Miloš. Zemřel doktor Malý. In *Táborský deník*, 23. 9. 2006, s. 10.

VONDRÁČKOVÁ, Martina. Jsme sedmí ze sta časopisů! In *Noviny Chrudimska*, 6. 6. 2003, s. 14.

Výchova a noviny. In *Duch novin*, 25. 3. 1931, roč. IV, č. 3–6, s. 176–178.

Výstava školních časopisů. In *Týdeník Opavský a Hlučinský*, 14. 6. 2005, s. 7.

WOJNAR, Pavel – ZMRZLÍK, Bohumil. Jak se dělá školní časopis aneb školní časopisy pod lupou. In *Ratolest*. 1997/1998, č. 3, s. 1–16. ISSN 1210-6216

WOJNAR, Pavel – ZMRZLÍK, Bohumil. *Jak se dělá školní časopis aneb školní časopisy pod lupou*. Karviná-Hranice: ZŠ Mendelova, 2008. 35 s. Dostupné na: <<http://www.mendelova.cz/projekty/skolni-casopis-mendelicek/jak-se-dela-skolni-casopis-aneb-skolni-casopisy-pod-lupou/publikace.pdf>> [cit. 24. 11. 2009]

WOLÁK, Radim. *Úvodní text k příkladům dobré praxe – Mediální výchova*. nedat. Dostupné na: <http://pdpzv.vuppraha.cz/index.php?p=pdp&u=PDP_uvod> [cit. 26. 10. 2009]

yk. Adepti žurnalistiky uspěli s Postřehem. In *Prostějovský den*, 17. 5. 2006, s. 1.

Začíná novinářská soutěž MF DNES. In *Mladá fronta Dnes*, 10. 10. 2003a, s. 4.

Začíná novinářská soutěž MF DNES. In *Mladá fronta Dnes*, 26. 3. 2003b, s. 3.

Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon). Dostupné na: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=535>> [cit. 4. 11. 2008]

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon). Dostupné na: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>> [cit. 6. 11. 2009]

zam. Dětskou televizi ukáže pořad Sabotáž. In *Kroměřížský deník*, 12. 4. 2008, s. 4.

ZAMAZALOVÁ, Zdeňka. Naladíte si první oficiální školní rádio. In *Moravskoslezský deník*, 2. 4. 2008, s. 8.

ZEJDOVÁ, Zuzana. Gutenberg by se divil. In *rvp.cz*, 8. 9. 2008. Dostupné na: <<http://www.rvp.cz/clanek/1857>> [cit. 28. 12. 2009]

zik. Časopis školáků ze Pšovky patří k nejlepším. In *Mladá fronta Dnes*, 20. 6. 2006, s. 4.

zt. Nejlepší školní časopisy Vysočiny ocení v Havlíčkově Brodě. In *Jihlavské listy*, 20. 5. 2008a, s. 4.

zt. Soutěž Školní časopis Vysočiny se uzavřela. In *Jihlavské listy*, 10. 4. 2009, s. 4.

zt. Vyberou školní časopis Vysočiny. In *Jihlavské listy*, 7. 10. 2008b, s. 14.

zt. Začíná soutěž o nejlepší webové stránky. In *Jihlavské listy*, 18. 1. 2008c, s. 4.

zup. Zlatokopové hledali ve škole už podruhé. In *Týdeník Bruntálský region*, 25. 5. 2004, s. 14.

ŽÁK, Jaroslav. *Cesta do hlubin študákovy duše*. 5. vyd. Praha: Karel Synek, 1938. 166 s.

ŽÁK, Jaroslav. *Študáci a kantoři: přírodopisná studie*. Praha: Československý spisovatel, 1968. 98 s.

ŽÍDKOVÁ, Markéta. Nejvlivnější novinář. In *Pátek Lidových novin*, 14. 5. 2004, s. 38.

ŽLÁBKOVÁ, Ludmila. Tvůrci školních časopisů z celé republiky se sejdou v Krouně. In *Právo*, 9. 3. 1999, s. 15.

Seznam příloh⁴⁹⁶

Příloha č. 1: Mediální výchova dle Primary Media Education: A Curriculum Statement (1991). (obrázek)

Příloha č. 2: Řev septimy: motiv třídních novin ve filmu. (obrázek)

Příloha č. 3: Dochované školní a třídní časopisy z počátku 50. let 19. století. (obrázek)

Příloha č. 4: Titulní strana třídního časopisu Šotek, 1948/1949, č. 5. (obrázek)

Příloha č. 5: Titulní strany školního časopisu Hyde park, únor a březen 1966. (obrázek)

Příloha č. 6: Přepis pozvánky na seminář pro tvůrce školních časopisů z MV SSM s datem 1. 3. 1974. (text)

Příloha č. 7: Přehled vybraných školních a třídních časopisů 1845–1918. (tabulka)

Příloha č. 8: Přehled vybraných školních a třídních časopisů 1918–1945. (tabulka)

Příloha č. 9: Přehled vybraných školních a třídních časopisů 1945–1969. (tabulka)

Příloha č. 10: Přehled vybraných školních a třídních časopisů 1969–1989. (tabulka)

Příloha č. 11: Přehled zaznamenaných školních televizí. (tabulka)

Příloha č. 12: Přehled vybraných setkání tvůrců školních médií po roce 1989. (tabulka)

Příloha č. 13: Přehled vybraných školicích akcí pro tvůrce školních médií po roce 1989. (tabulka)

Příloha č. 14: Přehled vybraných soutěží mediálních aktivit žáků a studentů po roce 1989. (tabulka)

Příloha č. 15: Přehled vybraných výstav školních a třídních časopisů po roce 1989. (tabulka)

Příloha č. 16: Přehled evidovaného regionálního periodického tisku Olomouckého a Ústeckého kraje k 2. 12. 2009. (graf)

Příloha č. 17: Přehled stanic lokálních vysílacích médií Olomouckého a Ústeckého kraje k 6. 12. 2009. (tabulka)

Příloha č. 18: Dotazník – výzkumná sonda: školní média v Olomouckém kraji. (text)

Příloha č. 19: Realizace školní mediální aktivity v závislosti na typu školy – Olomoucký kraj. (tabulka)

⁴⁹⁶ Odkazy ke zdrojům v přílohách se vztahují k jednotnému seznamu literatury.

Příloha č. 20: Formy realizovaných školních mediálních aktivit v závislosti na typu školy – Olomoucký kraj. (tabulka)

Příloha č. 21: Důvody bránící v realizaci školních mediálních aktivit v závislosti na typu školy – Olomoucký kraj. (tabulka)

Příloha č. 22: Otázky k výzkumným rozhovorům – výzkumná sonda: školní média v Olomouckém kraji. (text)

Příloha č. 23: Tematický profil školních a třídních časopisů v závislosti na typu školy – Olomoucký kraj. (tabulka)

Příloha č. 24: Žánrový profil školních a třídních časopisů v závislosti na typu školy – Olomoucký kraj. (tabulka)

Příloha č. 25: Dotazník A – výzkumná sonda: školní média v Ústeckém kraji. (text)

Příloha č. 26: Realizace školní mediální aktivity v závislosti na typu školy – Ústecký kraj. (tabulka)

Příloha č. 27: Formy realizovaných školních mediálních aktivit v závislosti na typu školy – Ústecký kraj. (tabulka)

Příloha č. 28: Vztah mezi realizovanou školní mediální aktivitou a mediální výchovou v závislosti na typu školy – Ústecký kraj. (tabulka)

Příloha č. 29: Důvody bránící v realizaci školních mediálních aktivit v závislosti na typu školy – Ústecký kraj. (tabulka)

Příloha č. 30: Dotazník B (jednotlivé bloky) – výzkumná sonda: školní média v Ústeckém kraji. (text)

Příloha č. 31: Tematický profil školních a třídních časopisů v závislosti na typu školy – Ústecký kraj. (tabulka)

Příloha č. 32: Žánrový profil školních a třídních časopisů v závislosti na typu školy – Ústecký kraj. (tabulka)

Příloha č. 33: Anotace studií k problematice školních novin a časopisů americké provenience. (text)

Příloha č. 34: Přehled dalších zdrojů k tématu. (text)